

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

Alguns familiars m'han insistit força perquè plasmi la meva vida viscuda arran de l'Alçament del General Francisco Franco i demés militars que el seguiren el dia 18 de juliol de l'any 1936, la Guerra Civil i la llarga cua dictatorial que va reportar després, per mi, fins el dia joiós que vaig poguer desvestir-me de la roba de kaki.

Ho tinc força gravat a la memòria i procuraré insertar el que més bé recordi. Potser ho jutjareu com una novel·la ja que serà força extens, però és el que verdaderament i malauradament em va tocar viure.

Sóc conscient que es farà difícil llegir-ho per la dolenta caligrafia i gens ben redactada i, a la vegada, la gramàtica molt deficient, sense punts i a part per por que no podria encabir-ho al mateix bloc, però no en sé més.

Necessitareu paciència i voluntat, però si no m'ho haguessin insistit no era la meva intenció fer-ho, ja que vaig decidir-me a últims de l'any 1997, poc després de complir 78 anys, i vaig acabar-ho el 2 de desembre del 2000.

(L'INICI DE LA GUERRA)

Era mitja tarda del diumenge, dia 19 de juliol de 1936. Jo em trobava al cafè de la casa pairal del poble anomenat Cafè de Cal Majó, estatge social del Cor La Llanterna i Casal Català Recreatiu, entitat dedicada principalment al teatre, on hi havia la corresponent sala, que també era, a la vegada, la més antiga de ball del poble. Jo no complia els 17 anys fins el dia 1r d'octubre i era cantaire del cor des del dia 3 d'octubre de 1933, que havia complert els 14 anys, i gairebé tots els diumenges i festes hi anava a passar la tarda, fent algun joc amb altres companys del Cor, quan sentim crits i molt soroll al carrer. Sortim al balcó i veiérem alguns homes amb armes i munió de gent esverada, comentant uns i cridant altres. Baixàrem al carrer i amb un que portava una escopeta de caça i el coneixia li [vaig] fer la pregunta [de] què passava i em contestà que s'havien "sublevat" totes les forces militars de Barcelona i tota Espanya contra el Govern

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

de la República. Com que el sol i la calor ja anava de baixa, vaig passejar-me pel carrer contemplant el moviment de la gent i cotxes, que augmentava considerablement. A les 8 vaig fer cap a casa. La meva mare ens va advertir molt, amb el meu germà, dient-nos que no ens deixéssim veure per enlloc, doncs aquestes coses després reporten conseqüències. “Els temporals s’han de deixar passar”. El pare va arribar de l’hort i també em va “sermonejar” força.

Les notícies cada dia eren més alarmants i es comentaven fets horrorosos que passaven a molts llocs i arribà el primer ensurt al poble. El dia 27, a fi de tarda, jo em trobava on hi havia la central sindical de la UGT (el que era estatge del Centre Catòlic pocs dies abans) i es varen sentir trets i explosions. Tancaren les portes i fins que acabà el “soroll” no obriren i ens deixaren marxar. Vaig córrer cap a casa i la mare ja plorava i em va fer força crits al dir-li on em trobava. El que va passar es va explicar de moltes maneres. La que tenia més peu era que havien anat per detenir al gerent de la Caixa de Pensions, Pius Macià, que vivia al pis on hi havia ubicades les oficines i al negar-se a obrir la porta començaren a trets i després amb bombes “caseras” per tots cantons i teulades de les cases de l’entorn, fins que el varen encertar, matant-lo. Era tancat amb l’esposa i quatre fills, però no va resultar ferit ningú més. Es va comentar molt aquest dolgut fet, doncs era un bon home, però sí un xic fanàtic catòlic.

El desordre s’anava imposant i ja va quedar forjada la penosa i desastrosa guerra. Quedà tot parat. A la fàbrica reprenguérem el treball a primers d’agost, com a les mines, el que feia que jo fiqués el nas a tot arreu, no fent cas de les advertències dels meus pares. El quart dia de reemprendre el treball a la fàbrica, després de dinar vaig anar al local de la U.G.T. (Unió General de Treballadors) (Sindicat Comunista i Socialista), perquè obligatòriament ens teníem d’afiliar a un sindicat o altre (C.N.T.). Hi havia força gent fent cua per inscriure’ns. Entrà un amic del temps de l’escola, que es deia Ramon Marín, uns mesos més gran que jo, i mentre fèiem la xerrada surt un home de l’oficina de mando i crida: “Hacen falta dos voluntarios para el control del cruce de la carretera de Balsareny, sólo 4 horas de puesto”. Ens mirem i el Ramon diu: “Anem-hi!”, i ens presentem. Ens miren un xic sorpresos i, després de fer-nos advertències, ens lliuren un paper a presentar al jefe del control. No em guiava cap esperit polític ni revolucionari, només per fer el maco, una fanfarronada. Arribem al lloc i després [d’] advertències i consigna ens donen una escopeta de caça de dos canons i 12 cartutxos, i anant passejant i xerrant amb els de la C.N.T., fent d’homes grans. Encara no feia mitja hora que hi érem, algú em va reconèixer i li va faltar temps per anar a dir-ho a la meva mare que es trobava

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

sola a casa. Al moment va arribar al control plorant com una magdalena. Em prengué l'escopeta, la posà a terra i sense dir res a ningú, estirant-me del braç davant la sorpresa de tots, s'em va emportar, tenint la valentia de treure'm els cartutxos de la butxaca i de llançar-los a terra i sense deixar de plorar i dir disbarats contra tots, i jo, molt avergonyit, sense que deixés d'agafar-me pel braç, cap a casa. Sort que era una hora que no hi havia gent pel carrer, 2/4 de 5, i feia un sol que esclatava el cap. Sols se n'enterà una veïna del costat de casa quan hi arribàvem i no va transcendir cap comentari, cosa que molt em temia. Uns dies després, ens retrobàrem amb el company Marín i em va dir que el jefe del control ho va comprendre bé dient-los que quedés entre ells, sense fer cap comentari enlloc. El meu lloc l'ocupà un home que anava a treballar [a] arreglar tomaqueres a l'hort i content que li oferissin.

Vaig estar divendres i dissabte sense sortir de casa. Aquest lamentable fet em va quedar al cor i l'he recordat tota la vida, pel que va sofrir i patir la meva mare que, encara que no era pròpia, sempre ens havia estimat com ningú podia fer-ho, doncs jo vaig quedar sense mare quan tenia 6 mesos i [ella] es casà amb el pare que en tenia 22. Sort de l'avi, pare de la meva mare, [dels] veïns i [les] dides, [que] se'n va sortir fins que es va casar de nou.

Els dies passaven i els disbarats anaven augmentant i, encara que es feien esforços per controlar-ho, era impossible. Marxaven molts voluntaris als fronts de guerra. El meu amic Marín es va presentar voluntari per anar a l'aviació i el varen fer anar al front de Madrid, el dia 16 de novembre, a l'exèrcit de terra. Va estar en aquell front fins el maig del 1937, que explicava [que] les va passar molt malament i, ferit una vegada, el tornaren al front després de passar 28 dies a un hospital de Guadalajara. El traslladaren de front per la part d'Andalusia i mai més es va saber [res] d'ell. Jo, excepte quan tenia d'anar al sindicat U.G.T., vaig passar de tot, fent bon cas de la meva mare. Quan no sabia on anar, anava al cafè casal d'Esquerra Republicana de Catalunya a llegir el diari *La Humanitat*. A últims de setembre, en la primera assemblea general del sindicat U.G.T. del ram tèxtil i per votació, vaig ser nomenat delegat del personal masculí de la fàbrica on jo treballava, que anomenaven Cal Bertrand, càrrec que vaig ostentar fins a últims d'octubre del 1937, per força, doncs vaig ser reeligit dues vegades. Després de la col·lectivització de l'empresa a mitjans d'octubre del 36, ningú volia el càrrec de president del consell d'empresa, molts per incapacitat, i s'en tingué de fer càrrec en Josep Serarols, que feia de mecànic muntador de màquines i no perteneixia a l'empresa directament, enviat per una empresa particular de muntadors. També es nomenà per votació un Comitè de Fàbrica de 6 membres i vaig sortir elegit

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUTES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

com a president, però no tenir 18 anys em va salvar d'aquest penós maldecap. Amb en Serarols, però, ens vàrem tenir força enfrontament amb el meu càrrec de delegat sindical i després de la guerra em va fer força la "punyeta" com a venjança. Hi havia bon degoteig de voluntaris cap al front i ja havien arribat notícies d'alguns morts, però la vida al poble s'anava normalitzant força, tot i que no passava dia que no es parlés d'haver-se trobat algun mort per les voreres de carreteres dels entorns, assassinats pel fet d'ésser "fascistas", però "se'n carregaven" per venjances personals. El fatídic "Paseo" feia por a tothom.

Al cor La Llanterna les activitats i assajos es reemprengueren a primers de setembre. Jo tenia el càrrec de sotssecretari dins la Junta des del mes d'octubre de l'any anterior, el 1935. El secretari era en Ramon Cirera, de Cal Cistellé, que es tocava amb casa meva, però, com que era directiu del partit Esquerra Republicana de Catalunya, va presentar la dimissió per atendre millor el càrrec polític i vaig ocupar jo el seu càrrec fins a primers de novembre del 37, que es van paraitzar totes les activitats degut a les movilitzacions de lleves i el caire més tètric que prenia la guerra.

El mes de novembre del 36, els partits polítics, tots, varen organitzar un dia festiu probenèfic per als hospitals de sang. A la Llanterna, al matí, vàrem fer cantades per tot el poble com si fos Pasqua i noies dels sindicats i partits polítics postulaven recaptant forces pessetes. També ho férem el mes de febrer, el dia de Pasqua i [el] mes de juny del 37 i estàvem contents de la nostra col·laboració, que a tothom estranyava que es recollissin tants diners. El mes de juliol, el dia que s'hauria celebrat la Festa Major, sortírem sols pel nostre compte per recaptar comestibles, a més de diners, i recollírem força. Amb en Lluís Rubí férem dos viatges amb un carretó a l'Ajuntament perquè ho fessin arribar al seu destí, a més de 3.015,35 pessetes. El dia 3 de novembre, l'Ajuntament va organitzar un gran festival benèfic al cinema Ideal amb la mateixa finalitat, en el que col·laboraven totes les entitats del poble i artistes forans de força renom, que no podia tenir més èxit. Va ser la nostra última col·laboració ja que només ens hi aplegàrem 16 cantaires. Totes aquestes col·laboracions les portàvem endavant amb la valuosa col·laboració del mestre del Cor, Antoni Girbau Tarrés, però el cap visible per al poble era jo, com a secretari, fet que em va valer que en prenguessin bona nota els "amics" i al retornar de la guerra m'ho feren pagar força car, posant-me moltes traves amb moltes coses desagradables.

En deixar les activitats del "Coro", va ser quan arribaven a Sùria força gent, de refugiats d'altres regions, principalment dones i mainada, i no es sabia on

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

encabir-los. Un dia em vaig creuar pel carrer amb un alt càrrec del Partit Socialista i dirigent de la UGT i que havíem tingut forces converses, anomenat Román. Em va parar i diu que “sabía que havíamos paralizado las actividades en el coro, si podríamos cederles el local de ensayos para poner camas y alojar un grupo de refugiados asturianos”. Li vaig exposar tots els inconvenients: que érem una societat cultural i ens ho podien malmetre tot. No hi havia cap servei, ni aigua, ni cuina, que teníem d’anar a la sala del cafè que era a sota i altres inconvenients. Va semblar que ho comprenia i no va passar res. Quatre dies després, venen a trobar-me a la fàbrica, quan treballava, tres capdavanters de les Joventuts Llibertàries FAI (Federació Anarquista Ibèrica) amb la mateixa petició. Els vaig contestar el mateix, però no els vaig convèncer i no entraren en raó. Per treure-me’ls de sobre, els vaig dir que ja ho consultaria amb els tres més que quedaven de junta, que tornessin dintre de dos o tres dies i els donaria la resposta. Al dia següent, m’esperaven al sortir del treball, però s’hi havia afegit un home anomenat Pablo, força temut dirigent del partit de la FAI. Quedàrem parats al mig del pont d’entrada a la fàbrica i els demés treballadors ens passaven pels costats i miraven, estranyats, com discutíem. Els vaig dir que havia parlat amb dos i havíem acordat que no el podíem cedir per les causes exposades, que si el volien confiscar i apoderar-se’n per la força no hi podíem fer res. Discutírem molt i ens separàrem enfadats.

Jo no sé com ho comentarien dins el partit; el cas és que tres dies després, era dilluns, al sortir de llegir el diari al casal de l’Esquerra Republicana, trobes la carretera i al davant hi havia la llibreria de les Joventuts Llibertàries (era al carrer Gonzalez Solesió núm. 5) i em cridà el Micalet de Cal Bona Vida, motiu de la casa on vivia, un home petit, solter, de més de 40 anys, fanàtic de la FAI, que sempre vestia la mateixa americana llarga, com si li haguessin donada, i les butxaques plenes de llibres de caire anarquistes i revolucionaris i una llarga pistola sempre penjant a la cintura, per dintre, però es veia molt bé, i em digué amb tota la mala llet: “Tu ets el qui no vol cedir el local del Coro per a la gent refugiada?”. I contesto que no sóc jo, que som els que quedem de junta, per les raons que hem donat als socialistes també, però em tallà la paraula i cridant al mig del carrer em digué: “Tot això són excuses que tu hi poses per no cedir-lo a la causa. El que passa és que tu ets un feixista camuflat i t’haurem de donar el ‘paseo’”. Això ho van sentir, estranyats, dos amics meus que eren a la porta de la llibreria, en Carles Ruiz i [en] Josep Abellán, que eren de les Joventuts Llibertàries, entre altra gent. En sentir aquestes paraules tan tràgiques, vaig quedar tan sorprès i espantat que vaig quedar sense paraula, però vaig tenir l’impuls de travessar de nou la carretera corrent i [de] ficar-me a l’estatge d’Esquerra Republicana i buscar l’amo del cafè, Lluís Gené, que era

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

un antic soci de La Llanterna i explicar-li el que m'havia passat i dit el Micalet. Va anar a una taula de joc on hi havia en Josep Balaguer de Cal Maurici que jugava a cartes, que va venir tot seguit. A més, era de Junta del partit i mentre li explicava va arribar el secretari que ens va fer entrar a la secretaria i al començar [a] explicar-li els fets al Vilajosana va entrar en Prudenci Torres, que n'era president. A poc a poc, com vaig poder, els vaig explicar tot el procés perquè cedíssim el local amb l'amenaça final de feia poca estona per part del Micalet. Enfadats tots, en Vilajoana (era el secretari) diu: "Això no es pot tolerar! Anem a comentar-ho amb en Claret (l'alcalde) que encara el trobarem treballant al taller" (tenia un taller de fusteria propi), dient-me a mi: "Ja ho arreglarem. Vés cap a casa teva i no surtis durant un parell de dies i no ho comentis amb ningú". En tota la setmana només vaig sortir de casa per anar a treballar a la fàbrica al matí. El dissabte, ja era fosc, el Lluís Gené, al comprovar que no em veia llegint el diari com de costum, va venir a casa i des de l'entrada va cridar: "Jove, on tens el xicot xic, que no el veig cap dia pel cafè a llegir? Que està malalt?", i la mare li contesta: "No sé què li passa que no vol sortir". I el Gené li digué: "Diga-li que surti, que el vull veure allà llegint com sempre, que no tingui por, que ja està tot arreglat". No hi vaig anar fins al dilluns i al veurem em digué: "Posa cara alegre com si res hagués passat, i cada dia aquí, eh?". Animant-me molt, però vaig estar més de dos mesos sense passar pel davant de la llibreria. Vaig tenir d'explicar-ho tot als meus pares, i la mare, com [que] era prou decidida, va dir: "Això et va dir aquell malparit? Ja l'embestiré i em sentirà!", però la vàrem convèncer que callés i no fes mullader, doncs estàvem força tristos perquè el meu germà feia 28 dies [que l'] havien cridat a files i estava a Águilas (Múrcia) fent la instrucció preparatòria per anar al front.

Pocs dies després, em vaig enterar pel veí de casa, Antoni Cirera, que aquella setmana, al ple de l'ajuntament hi havia hagut, però, molt soroll de discussions sobre el meu cas. Un dia, em vaig creuar pel carrer amb l'Alcalde Claret i em digué: "Què xicot? Encara estàs tan espantat? Has de ser valent, no tenir por". Amb en Micalet ens creuàrem varies vegades, però ni ell em mirava ni jo, tampoc. (Les dependències del coro no varen ser ocupades fins a últims de març, quan va venir tanta gent de l'Aragó, empesos per l'ofensiva d'en Franco, que es van parar, fent de trinxera, als rius Ebre i Segre i altres rius del pre-Pirineu a les altures de Tremp, jo ja em trobava incorporat i fent la instrucció a Vic).

Faig constar, tornant enrere, que a últims de l'any 1935 s'havia format a la Cooperativa les Joventuts Cooperativistes. L'objectiu era fomentar la cultura i

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

l'esport entre els fills dels associats. La junta fundacional era formada per gent no massa jove, homes i dones que no portaven gairebé res a la pràctica, cap activitat. Al fer l'any de la fundació, es va celebrar la primera reunió general i es va promoure una campanya perquè la junta deixés tots els càrrecs i [es fes] el nomenament de nova junta amb joves de la "primera volada". El més gran era jo, 17 anys, amb el càrrec de caixer. El president, Josep Fàbrega Tort, de Cal Faluga, el secretari, Urbà Cirera Claret, i altres de junta eren Miquel Soler de Cal Patieus, Josep Torrabadella, Joaquim Cabezas, Mª Teresa Fàbrega, de Cal Seré i Maria Canals.

Es varen organitzar les seccions de futbol, atletisme, excursionisme, la biblioteca i l'escola nocturna, que se'n feu càrrec altruïstament en Domènec Reguant Massana, de Cal Guixaire, però només va funcionar tres mesos, doncs va tenir [de deixar-ho] per anar a incorporar-se a l'Exèrcit. Es portaven a terme forces activitats pel capital de què disposàvem, que era la subvenció de la Cooperativa i Federació -160 i 60 pessetes- de l'Ajuntament i unes 100 que recollíem a la bústia que posàvem a la botiga. Va sobreviure fins a primers de desembre del 38, pel caire que prenia el fi de la guerra.

En entrar l'any 1938, els problemes eren més complicats, agreujant-se pel caire que anava prenent la guerra i la difícil situació que planava per la manca de comestibles i el dol de moltes cases per les morts als fronts de guerra. Les festes de Nadal i Any Nou passaren del tot desapercibudes. Les notícies o bulos dels fronts feien esverar a la gent, fins els que es veieren realitat. A últims de febrer, les tropes feixistes (ells en deien "nacionals") varen trencar el front per tot Aragó. No paren fins on ja he ressenyat, del mar fins al Pirineu.

En els primers dies de les ofensives "dels moros i cristians" que alguns deien, varen mobilitzar la meva quinta, "del biberón", 1940, el dia 11 de març. Ens feren presentar a les 8 del matí, a l'ajuntament, ens donaren una manta i un component del consistori, ens van acompanyar a la caixa de reclutament de Barcelona, des d' on ens destinaren a Vic per aprendre la deficient instrucció militar.

De Súria érem 23 reclutes, però ja n'havien marxat voluntaris 6 i dos ja havien mort, en Ramon Marín i en Jaume Fortuny. Entre la colla, recordo que érem en Josep Mª Cusà, Pau Soler, Joaquim Reguant, Josep Cunill, Ignasi Tàpies, Santiago Olagué, Joan Ros, Ramon Vilanova, Ramon Planell, Agustí Santamaría, Joan Serra, Plàcid Franch, Josep Sibila, Pere Alsina, Joan Trullàs, Albert Sanz, Ignasi Farran, Josep Cazorla i Manuel Fernández. A Vic, 13 ens

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbiberon/pere-puig-rafart/>

al·lotjàrem a la caserna de la Rambla i els altres a una església-convent del carrer del Carme, que era habilitada per caserna. El dia 20, la meua mare, [i les] de Pere Alsina, Josep Mª Cusó i Joan Serra ens vingueren a veure totes ploroses i al marxar, encara més tots.

Ens ho passàvem força bé. D'instrucció, poca, perquè no es cansessin els monitors, que es passaven més de la meitat del temps passejant i xerrant entre ells, que bé podien dir "visca la guerra", doncs no els mancava res i feien el que volien. Ens divertíem força, doncs s'organitzaven festejos a la caserna i a la ciutat i en sortir de passeig, empaitant i escridassant les noies i visitant alguna "iglésia", on hi havia força assortit de "nenes piadoses", que si a algú l'interessava, portant un xusco s'ho passava bé. El ranxo també era força ben condimentat i [de] quantitat raonable, menys al matí que sols donaven dos cassó de llet i cafè i pel complement et tenies d'espavilar. La gana ja era molt palesa arreu i més en ciutats i pobles grans i quan ens donaven el ranxo moltíssima gent, principalment gent gran i mainada, eren al nostre entorn esperant que si ens sobrava res ho poséssim amb cassoles [i] pots grans, fins galledetes, per aprofitar-ho i els menuts plorant ens ho demanaven. Feia pena veure-ho.

El dia 19 d'abril, inesperadament, em despertaren a les 4 de la matinada, i a 2/4 de 6 ja érem a l'estació, però només els de la caserna de la Rambla 328 varen dir què érem, amb la maleteta, manta, plat i cullera. A mi, com a "client" del casal de l'Esquerra Republicana, 5 dies abans d'incorporar-me, em varen regalar un macuto força gran i el secretari Urbici Vilajosana em donà un escut amb les 4 barres catalanes que hi deia "Per Catalunya", dient-me que el portés sempre posat a la guerrera, cosa que vaig complir fins poc abans d'anar al contraatac al front de l'Ebre el dia 6 d'octubre, que em feren presoner, doncs tenia el presentiment que en aquells tràgics moments em passaria quelcom dolent i em podria perjudicar si no hi pensava o no tenia temps de treure-m'el, i ho vaig encertar. Ens carregaren a uns bagons "borreguers", i a les 6'10 sortíem cantant com si anéssim a festa major.

Poc més de les 9 arribàvem a Calaf, on ens donaren un macuto a tots, per així suplir les maletes i el típic esmorzar, amb un xusco per a tres per barrejar amb la llet i el cafè. Ens donaren permís, però a 2/4 d'una, tots sens faltar-ne un allà per dinar, ja que a les 2 devíem d'empendre la marxa. No es podia passar per enlloc de tanta gent, militars i paisans, per incorporar-se a [alguna] unitat per sortir tot seguit cap al front, doncs ja es sentien llunyans sorolls d'estampides de bombes. Vaig avisar un surienc que era molt amic del meu germà que

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

parlava amb una seva tia que havia anat a veure, que li dèiem el Pepet Sastret, que havia marxat els primers dies voluntari amb una Columna de la FAI. Vàrem estar molt contents per la trobada. Mentre parlàvem, es varen sentir crits que deien: "Todos los de la 27 División, rápidos a los camiones". El Pepet ho era, doncs [a] l'organitzar-se l'Exèrcit Popular l'havien passat [a] aquesta divisió. Ens vàrem despedir, però em va donar força consells, que el vaig recordar moltes vegades i més pel trist final que va tenir. Varen sortir prop de les 12 i quan dinàvem prop de les dues va arribar la trista nova que anant cap al front la caravana de 26 camions va ser atacada en plena carretera per avions de bombardeig i caces ametralladors, causant una tràgica carnisseria i, entre els morts, pocs dies després em vaig assabentar que hi havia el Pepet. Poc després de les 2, arribaren camions i ens traslladaren a Pons, allotjant-nos en cases que els amos havien marxat. Ja el sol anava a la posta, quan ens fan reunir a tots, més de 400 ja érem, i ens conduïren al cementiri, cosa que a tots ens va sorprendre. Als 5 minuts de ser-hi tots, va arribar un grup de 12 soldats amb el fusell a la mà i enmig de la formació portaven tres soldats lligats de les mans. Un militar amb galons de capità ens va fer una "arenga" exaltant la llibertat i el patriotisme, que "estos tres malos soldados ni patriotas [no] habían querido defender, abandonando las trincheras ante el ataque del enemigo, por cobardía. Un consejo de guerra los había juzgado culpables y serían fusilados ante nosotros como ejemplo, y seáis fieles a la Patria. ¡Antes morir que abandonar la trinchera en combate!"

Feien passar els tres soldats lligats davant nostra, dos d'ells molt plorosos i cridant: "No es verdad, capitán, no somos culpables", i cridant: "¡Viva la República!", i l'altre: "¡Asesinos! ¡Viva la FAI!". I el capità va ordenar: "¡Fuego!". Va ser tètric. Ens feren sortir a poc a poc del cementiri, formats, per davant dels tres morts que ja quasi era fosc. En arribar al poble, agafar el plat i cap a buscar mongetes amb butifarra que hi havia per sopar, però poca gana teníem. Estàvem tots acollonits i nerviosos que poc tampoc dormírem.

Al dia següent ens cridaren a 2/4 de 6, i a les 7 emprenguérem carretera cap a Basella, Oliana i Coll de Nargó, on [ens] desviàrem cap a la Vall de Gabarra fins al poblet de Baixos, on paràrem al volt de la carretera on ens esperaven per dinar. Eren les 4 de la tarda i amb moltes presses ens destinaren distribuïts pels 4 batallons de la 134 Brigada Mixta de la 31 Divisió, X Cos d'Exèrcit. Ens pensàvem que ens posarien tots els de Súria al 1r batalló, però sols n'hi destinaren 7 i els restants 6 ens anomenaren pel 3r, 2a Companyia, que érem Ramon Planell, Agustí Santamaría, Pere Alsina, Albert Sanz i Ignasi Ferran. Ens donaren el fusell, 20 pintes de bales i 2 bombes de mà. El fusell, sense

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

corretja, que el que no va tenir cap cordill el tenia de portar a la mà. No ens donaren cartutxeres per les bales. Jo les vaig posar dins de dos mitjons, i les bombes no sabíem ni [ens] ensenyaren com funcionaven, que tots estàvem molt emprenyats. Allà passàrem la nit com vàrem poder per dormir, i a les 9 del matí empenem la marxa, donant-nos el menjar per tot el dia amb fret. Ens despedírem, molt emocionats, desitjant-nos sort.

Els del 3r batalló fórem els primers de fer la sortida carretera enllà i ja no ens veiérem més amb els altres. Paràrem una hora per dinar i endavant direcció Isona, passant per San Pere Màrtir, ja gairebé fosc. Ens digueren que, el cap de tarda, Isona l'havien conquistat els feixistes i feia unes dues hores l'havia reconquistat l'Exèrcit Popular. Hi havia mostres d'aquestes accions ja que, al passar pel mig del poble, tot i haver plogut una mica, hi havia mostres de sang a la carretera i, a la porta d'una casa, dos morts junts. Caminàrem encara més de dues hores, endinsant-nos a la petita vall de les Conques fins arribar a uns 400 metres del poble de Sant Romà de la Conca, ocupant unes posicions de segona línia i només fèiem patrulles de nit.

Al poblet de Sant Romà no hi parava [d'haver] els "follons" de dia o nit: ara el conquistaven, ara el tornaven a perdre, però nosaltres no hi teníem cap problema serio. Estàvem allà per, si trencaven la primera línia, aguantar l'embestida. El que teníem [era] feina perquè ens portaven els mors per enterrar-los. Aquells camps tots eren plens de grosses oliveres i ametllers i fèiem forats entre els arbres i terra a sobre per colgar-los. Alguna vegada, des d'un observatori, ens localitzaven i ens enviaven forces bombes-morter. Als 10 dies d'arribar [a] aquestes posicions em varen nomenar cabo i dos dies després em donà avís el tinent que feia de capità i em nomenà cabo furriel de la companyia, doncs el [cabo] que hi havia, tornant de buscar suministre, els localitzaren i dispararen morters i el varen molt malferir. El perill era a tot arreu. Amb el nou càrrec no tenia servei directe si no hi havia "follón", sols cuidar-me de l'administració de la cuina i cada tres dies anar a buscar el suministre. El pa i si [hi] havia carn fresca ho portaven cada dia. El lloc d'intendència era força apartat, entre mig de bosc de pins i cada dia [en un] lloc diferent perquè no ho poguessin localitzar. Ens deixaven un mulo que teníem de retornar i carregàvem per la 1^a i 2ª companyia. Ja el primer dia ens varen avisar que ens sortirien al pas dones que ens tentarien per comprar-nos tiberi al preu que fos o amb el que volguéssim, però que si cedíem, que si ens descobrien, ens hi anava la pell. El segon dia, per entre el bosc, s'hi passejaven forces dones que les vàrem avisar quan anàvem per carregar el suministre. Al retornar, en cinc ocasions ens sortiren al pas dues (anaven de dues en dues) que feia llàstima

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUTES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

com s'expressaven. Gairebé totes deien que eren de Terrassa i de Sabadell. Les dues últimes, altres també, ploraven de veritat, que els venguéssim [alguna cosa], per poc que fos. Nosaltres els dèiem que no podíem, que ho escatimaríem dels soldats i elles, que poc no s'hi coneixeria. La més gran tindria uns 35 anys, molt eixerida i la joveneta, sobre 20, però no tant. La gran es va acostar a mi, es posà a donar-me petons i posar-me la mà a la bragueta, dient: "Fes-me o et faig el que vulguis", i jo, que no. I deia: "No sigueu tontos, gaudiu una estona amb nosaltres, que potser dintre una hora podeu ser morts". La més jove, amb l'altre company de la 1ª Companyia ja s'havia tret les calces i el jersei i, posant-se molt seriós, diu: "No, diem que no! Deixeu-nos o acabarem malament, no podem. Si voleu, amb pessetes; si no, res". I la gran contesta: "Menjar és el que volem!". "Doncs ni una cosa ni l'altra", dic jo i agafo el mul pel romal i endavant. I fins ens tiraven rocs i ens deien cridant: "Burros!". Cada dia ens en sortien al pas, però no arribaren a l'extrem d'aquestes. N'hi havia alguns que ho aprofitaven perquè ho havíem observat, però deien [que] ho pagaven amb diners. Un de la 4ª companyia van dir que es va anar a curar d'un peu que s'havia fet mal i no el veiérem més i el bulo va córrer que havia "regalat" 2 bacallans i dos pots de carn russa entre els pins.

El meu amic Ferran de Sùria feia de cuiner dels oficials. Com que ja estava acostumat a cuinar a casa seva, doncs havia mort la seva mare feia 4 anys, tenia d'arreglar el tiberi pels demés, pare i un germà de 14 anys, i estava molt content perquè anava ben alimentat i lliure de servei.

Un dia, vaig anar a on estava i, mentre parlàvem, va arribar un capità i el tinent de la meva companyia. Entràrem en conversa i va sortir això de les dones dins el bosc i varen dir que ho tenien força controlat, que els dos llocs provisionals que cada dia es munten d'intendència ambulant hi han contat alguns dies més de 200 dones, però molt poques aconsegueixen menjar, però guanyen diners perquè s'ho fan pagar i bastants ho aprofiten, però encara que ho facin entre els pins, que es creuen [que] no els [veu] ningú, són observats per vigilants que hi ha amagats perquè no repercuteixi amb accions de caire militar (espionatge). Però ens aconsellaren: "Es mejor que no os las trinquéis porque os exponéis a unas purgaciones que aquí no se curan. Muchas mujeres y chicas del bosque de primera línea, que las llamamos, lo hacen por pura necesidad de sus casas, pero hay [revueltas?] putas con cara de cordero".

El dia 24 de maig a les 10 de la nit, sense que ho esperéssim, ordenaren que ho recollíssim tot i corrents ens feren abandonar les posicions i, per camins no gaire visibles, endavant. Es feu de dia i, camina que caminaràs, per entre

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUTES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

muntanyes, només paràrem en llocs determinats per menjar llaunes de conserva, pernil dolç sec i pa, i aigua quan en trobéssim. Caminàrem 17 hores seguides. A punta de dia, altra vegada camí endavant, fins que paràrem en un rasant a uns 400 metres de la muntanya que en deien de Sant Corneli. Des del cim, que hi havia una ermita dedicada al sant, ens oviraren i ens llançaren morter i ens varen fer forces ferits, entre ells el Pere Alsina, però poca cosa, però ja li va valer per evacuar-lo. En aquell barranc ens hi vàrem concentrar totes les 4 companyies del 3r batalló. Quan el sol ja anava a la posta, d'un a un ens anaven fent sortir del barranc i camí enllà, ja costa amunt. La meua companyia (2^a), al davant, i al darrera, la 1^a. Ens feren parar a uns 150 metres del cim de la muntanya amb rigorós silenci. M'oblidava [de] dir que al rasant que ens van llançar tants morterassos, feriren el cabo de l'escuadra que hi anaven l'Albert Sanz i l'Agustí Santamaria i me'l agregaren a la meua, que sols érem jo i els cuiners. Érem 7. Completament amb fosca, que no es veia res, ens fan introduir per entre els pins de la mateixa alta muntanya. La 1^a i 2ª companyia teníem de trencar la primera línia fortificada a uns 40 metres del cim on hi havia l'ermita on hi havia instal·lat l'observatori des d'on els feixistes observaven i dominaven tota la Vall de Tremp per tots els indrets. Passàrem tres hores terriblement neguitosos. Ens havien donat a cada un 4 bombes de mà de pinya i dues més ja les teníem, però mai hi havíem fet cap pràctica, els que érem de la lleva del 40, i no sabíem com es llancaven. Al puntejar el dia, anant arrosegant-nos per terra i anar pujant muntanya amunt a poc a poc i mínim soroll. A uns 80 metres ens ordenaren als cabos repartir el conyac que ens havien donat, ¼ de litre per escuadra, per així agafar valor per atacar. A uns 50 metres pujava una segona línia d'atac (1ª companyia). Pujàvem molt a poc a poc per entre els pins i ja era una mica clar i no oviràvem res de res i ens extranyava. Quan som a uns 14 metres (de les línies de defensa de Sant Corneli), criden els oficials: "¡Arriba, muchachos, al asalto!". Així ho férem i, com un llamp, surten els defensors amb "naranjeros" i bombes de mà desde arran de les alambrades i tots, costa avall, crits, gemecs, un desastre. Puja la 2ª línia topant-se amb els mors i ferits. No es pot descriure què va passar. El capità de la 1ª companyia, Josep Valls, era per terra, malferit de la cuixa i l'atenia darrera unes mates el seu tinent ajudant, que ens cridà, doncs jo i un altre soldat, rodolant costa avall, anàrem a parar a prop al seu costat. Anaven pujant gent, que allò era horrible presenciar-ho, com es cobria arreu de morts i ferits. Com vàrem poder, fiquem el capità dins la meua manta i, un per cada punta, doncs al costat hi havia un altre soldat amb dues feridetes petites de metralla a una cuixa, i costa avall arrossegant-lo com podíem, per sortir de les bales i bombes i "granades rompedoras" que esclataven per sobre els pins.

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

Mentre arrossegàvem el ferit, vàiem com anaven entrant a la muntanya més companyies perquè no es parés l'ofensiva i feia esgarrifar els crits que es sentien dins el soroll de les bombes i trets de fusells ametralladors. Nosaltres, com podíem, avall, i quan faltaven uns 150 metres per arribar a la base de la muntanya, que ens crèiem que per la part dreta hi havia les nostres línies de retenció, i no era aixís. Amb fusells i ametralladores ens cosien de bales i reprenem la muntanya amunt, que era mil vegades pitjor que baixar. A poc a poc i patint molt, que ja no podíem, buscàrem un lloc per camuflar-nos, ja que ens espetegaven bales que baixaven del cim, on no es va parar de combatre, amb una terrible derrota, que no va parar el soroll fort fins serien les dues de la tarda. Ens camuflàrem sota un grup de pins molt espessos i mates. No teníem res per curar-lo, doncs la cura d'emergència que sols portaven els oficials la va perdre segurament quan va caure ferit, i la que portava el seu tinent ajudant no va arribar per res, doncs tenia el gruix de la cuixa obert fins sobre la cadera, produïda per una bala explosiva. Mentre estàvem aixís, va baixar rodolant per terra avall un ferit que li penjava el peu dret que l'aguantava el nervi gros i una ratlla al cap produïda per una bala que li sagnava molt. Els col·locàrem junts i tan protegits com sabérem i el tinent diu: "Aquí ningú ens hi sabrà. Qui ens vindrà a buscar?". I va resoldre que miraria de sortir per on pogués per tornar amb ajuda, i marxaren amb el que estava una mica ferit, però els deuriem matar perquè mai més sapiguérem d'ells. [...] Es presentà un nou ferit de una bala, li va travessar d'un costat i li sortiria per l'altre a sota mateix del pit. Ja érem tres, i a la poca estona n'arriba un altre que anava perdut i no sabia per on sortir. El capità li ordena que es quedi i sense menjar de res ni aigua. Dic al capità que anava a veure si trobava algun lloc de sortida per algun indret i vaig quedar acollonit i espantat, doncs fins arribar aproximadament uns 150 metres on els feixistes tenien la trinxera, sols hi havia una sortida a uns 200 metres d'on estàvem, però era molt dret i el terra, tot rocalla de pissarra prima, molt difícil de travessar perquè lliscaven els peus, d'uns 12 metres dominat desde el cim, que ja hi havia moltíssims morts costa avall. Ho explico al capità que ho veu tot molt negre i diu: "Esperem la nit, quan vindran per retirar els molts morts escampats per la muntanya". Arriba la fosca de la nit, sentim sorolls cap al cim i anar esperant si tornava el tinent i al no veure'l ja vam pensar el pitjor i dic al capità si volia que intentés sortir jo i diu: "Prova-ho". Surto decidit i encara no havia fet 50 metres es tornen a obrir els combats al cim, molt fort, amb bengales lluminoses i "rompedores" pel cim, que duraren fins poc abans de començar a clarejar. Vaig tornar al niu.

Quan es féu de dia, tots miràvem on podríem trobar aigua i a uns 60 metres sobre el vessant de la muntanya que separava al cantó que era terreny nostre,

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

sortien unes roques que feien com [de] paraigua d'una gruta molt alta i vaig anar a observar-ho, notant que sortia humitat i ovirar que hi queia aigua de dalt gota a gota, poca cosa; vaig a buscar l'altre soldat i amb un ganivet vàrem treure la terra i jo i ell encara conservàvem el plat penjat al cinturó i els col·locàrem i les gotes queien al plat, que en endavant anàvem a primera hora del matí i a les 3 de la tarda i omplíem $\frac{3}{4}$ de dues cantimplors. Va ser la nostra millor sort. Els matins xupàvem l'aigua de la rosada dels boixos de l'entorn, aixís per sobreviure amb la set, ja que érem 6 per beure. Arribà de nou la nit i havia dit al capità que em fes un plànol d'on més o menys ens trobàvem i les circumstàncies dels ferits, començant per ell, per intentar altra vegada si podia passar pel pas de la rocalla, únic lloc possible. Arribo al lloc i tot era silenci. Molt a poc a poc, per no fer soroll i [que] em desaparessin per intuïció des del cim, vaig aconseguir passar sense novetat i per instint recte un camí enllà. No havia fet 100 metres, em criden l'alto i consigna que no sabia. Dic que no la sabia, que anava a buscar socors per uns ferits incomunicats. Em fan apropar i un sargent em surt per l'esquena i m'apunta amb una pistola l'esquena. Continuem endavant i per sota de carrasques d'alsina hi havia una munió de soldats, tots preparats per anar a atacar a la muntanya. Faig l'explicació de tot a un capità i em diu que ho sentia molt, però no podia fer res per venir [a] ajudar-nos, però que "cursaria un parte" al jefe del primer lloc de mando, i va afegir el que m'havia fet el capità ferit. Li dic si podria facilitar-me menjar, que feia dos dies que no menjàvem res i també em digué que no, que el menjar que els havien subministrat ja se'l havien menjat tots per tenir més ànim per atacar. Es van acostar dos capitans i tres tinents i els ho explico tot. Un d'ells coneixia personalment el capità ferit Valls. Tots es posaren força nerviosos i em digueren: "Anem cap a l'atac a la muntanya". Que no em pogués d'allà fins que s'hagués efectuat l'operació, però que procurés tornar amb ells que ja vindrien a buscar-nos. No sé d'on ho tregueren i em donaren 4 paquetets de galetes, 5 trossos de pernil dolç i dos trossos de pa, que junts no feien un xusco i que m'esperés fins poc abans de fer-se clar, per si arribava l'ajuda que havien demanat i acompanyar-los.

Tot seguit, marxaren cap a la muntanya i encara no havia passat una hora, començaren els atacs que bé observava i fins era bonic contemplar-ho. No havia passat dues hores que aquells camins i altres es van cobrir de camilles portant ferits. No pararen els atacs fins que ja era clar. Al comprovar que no venia ningú per venir a ajudar-me, encara no era del tot clar [i] ja em trobava davant del pas de la rocalla (aixís l'havíem batejat). El passo corrents, em dispararen i no em passà res. Un cop atravesat, hi havia dos morts, i un soldat que volia atravesar em digué que un era de Cardona, que eren de la 62

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbiberu/pere-puig-rafart/>

brigada. Li dic que passi avís perquè vinguin a buscar-nos. Al passar pel costat dels morts vaig veure un rellotge de butxaca que lluia a terra, d'or, amb la cadeneta trencada i un potet petit de mig kilo de carn rusa, que vaig obrir tot seguit amb el ganivet i, afamat, m'ho vaig menjar. Arribo al lloc i dono al capità el menjar que m'havien donat perquè el repartís. Li dic que jo no en volia i li vaig explicar la trobada del potet de carn, però no veia l'altre soldat i pregunto i em diuen que només marxar jo, als 5 minuts, va desaparèixer ell i varen jutjar que havia vingut amb mi i els contesto que no l'havia vist enlloc i convinguérem que ens hauria abandonat, enfadant-se molt el capità, que, com tots els altres, sofrien molt per no poder-se curar les ferides.

Érem 5 i, amb l'altre que estava bé, anàvem un al matí i l'altra a la tarda a buscar l'aigua dels plats. Arriba la nit i dic al capità que tornava a marxar i plorant diu: "Fes-ho, Puig, perquè si no morirem cangrenats", i ja tenia un altre parte fet perquè l'entregués a qui pogués, doncs les ferides ja tenien color blau. Surto, travesso la rocalla, doncs ja s'havien començat nous atacs, endavant i al mateix lloc de la nit passada hi havia tropa preparada que m'interceptaren el pas, però no amb la mateixa mala llet que aquell sargent amb la pistola.

M'acompanyaren on hi havia reunits molts oficials i comissaris i lliuro el parte a un capità que vaig notar que era el jefe. Li explico el que em varen dir i fer la nit anterior i que no es va veure ningú. Crida a un que deuria ser un enllaç i li ordena [que] ho porti al lloc de mando, que era [a] poc més d'un km. per aquell camí. Afegint-hi ell una nota força llarga i que jo m'esperí, que segurament abans de dues hores vindrien els camillers i sanitaris, doncs els vaig dir el color que ja tenien les ferides, però que ells no podien ajudar ni amb medecines ni menjar, amb els mateixos arguments de la nit anterior. Varen prendre camí endavant i jo em quedo allà esperant, comprovant que no paraven de baixar i pujar enllaços amb partes, doncs aquella nit no hi va haver "jaleo".

Quan ja volia trencar el dia, torno a prendre camí amunt i poc abans d'arribar al pas, per la part esquerra, sota les carrasques, hi havia tota la tropa. Parlo amb un oficial prop el camí i li indico on hi ha el meu pas i el lloc on ens trobàvem. Vaig passar amb facilitat gràcies a la calma de la nit i arribo al lloc i [estaven] tots desesperats i plorosos, doncs al capità entre la carn oberta de la cuixa ja hi havia sucs blancs com si fos pus, i em va preguntar si havia vist el soldat que ens havia deixat, que no podia treure's del cap [que] l'hagués abandonat.

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

Al cap de tarda, quan ja declinava el dia, es reempregué la lluita a dalt, que durà tota la nit i res de res positiu, i al començar a clarejar va parar tot, però jo no vaig poder sortir per si trobava socors.

A les ferides, el capità li feien pudor i s'hi veien cucs i es desesperava del mal que li feia. Em diu que li retorni la pistola per matar-se, doncs jo l'havia amagat. També ho passaven malament els altres, però més no. Quan sobre les 2 de la tarda l'altre soldat bo va anar a buscar l'aigua, vàrem sentir crits i corro per entre els pins i el trobo a mig camí per allà terra, amb les cantimplores que ja tornava i va dir que el deuriem localitzar i li van disparar correlatius 6 o 8 trets i un el va tocar al mig del genoll esquerre i no podia donar un pas. M'ajupo a terra i un tros d'uns 20 metres em puja, com la mainada jugàvem, a l'esquena, a quatre grapes el vaig treure perquè trets ens disparaven fins que els pins ens amagaven. L'únic bo, vaig quedar jo i no m'aguantava dret de falta de forces. Passaven de les 4 de la tarda i vaig oviar al cim on anàvem a buscar l'aigua alguna cosa que es movia. Pujo dalt d'un pi i, efectivament, eren soldats, que es deuriem concentrar allà, que feia un vessant, i no els podien observar des de dalt.

Ho dic al capità i alguns caps també els veia. Em va agafar fredor i tot seguit em bullia la sang i els dic a tots: "He pres una resolució i vull provar sort", dic al capità. "Intentaré passar la pedrera i anar on es veu aquella tropa i buscar socors. Capità, feu-me un parte exposant la nostra situació, que ja fa 5 dies que ens trobem i com esteu els ferits de greus i quasi morts de gana tots, per poder-ho presentar al primer mando que trobi". Tots diuen que no, que em mataran al passar la "pedrera", que esperi la nit i els dic: "Ja veieu que a la nit és impossible anar a buscar socors. Si tinc sort, bé. Si estic de pega, som morts igualment, perquè aquí ningú ens i sap i no vindran". El capità escriu plorant, com tots els que el voltàvem, i em diu: "Tens raó, és l'única i perillosa solució. Sols us demano –els diu- que pregueu a Déu que pugui passar, que i tinguem confiança, que Ell ens ajudarà". Em fico el paper escrit pel capità a la butxaca de la camisa, que ni llegeixo i, per entre pins, com podia, enfilo amunt. Uns 30 metres abans d'arribar a la pedrera no hi havia pins, sols algunes mates i arrosegant-me per terra arribo al límit, reposo uns minuts i de cop m'aixeco i corro com impulsat. Sols rellisco amb les pedres dues vegades i una mica per sort no vaig caure i ja sóc [a] l'altre cantó i corrent com podia per sortir de la visibilitat dels de l'observatori, marxo tant com podia caminar direcció cap a on em semblava haver-los vist i no trobava a ningú.

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUTES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

Després de força estona, amb una calor de sol asfixiant, em paro per cansat i [per] orientar-me i sento veus molt aprop i eren 4 soldats que venien de buscar aigua, carregats de cantimplors. Em digueren que eren del 1r batalló, que hi havien arribat a la nit i que segurament els farien anar [a] atacar quan arribés la fosca de la nit, que estaven molt acollonits, perquè les notícies que corrien eren que atacar aquella muntanya era gairebé una mort segura. Arribem al campament i el primer que hi veig és l'Ignasi Tàpies, de Súria, i tot seguit el Josep Mª Cusà i el Ramon Trullàs. El primer que els dic [és] si tenen res de menjar i em diuen que encara no els han subministrat i no tenen res, però el Tàpies parla amb un que em va portar un tros de xusco de pa i una mica de pernil dolç. Mentres ho menjava els dic que m'acompanyin on hi ha el mando per entregar el paper escrit del capità. Fem unes passes i ens topem amb un comissari i mentres li explicava el fet em demana l'escrit del capità. Sense acabar de llegir-lo, es posa a dir disbarats contra tot i anem al lloc de mando, però ja crida a un cabo que urgenment busqui a 4 camilles i camillaires. Un comandant diu si es pot avisar on són i explico com jo els havia descobert. Anem amb molta precaució a sobre la gruta d'on treiem l'aigua, i amb els prismàtics, a les meves indicacions els oviraren i, canviant de lloc els faig que mirin on cau per l'únic pas per anar-hi. També el va localitzar i va dir el dolent i perillós que seria passar amb les camilles, però que farien el que podrien per arribar-hi. Els dic que han de ser 4 camillers, un per cada cap de pal de la camilla i havien de portar cordes per poguer-los lligar. Dóna totes les ordres i fa venir 20 soldats per anar fent relleus entre els 16, i encara va dir que comprenia que seria molt difícil sortir-ne bé i fa venir un sargent com a mando i responsable.

Prenem camí per estar a punt quan ja fosqueigi, passar i aixís ho fem a poc a poc i passem sense novetat un a un i quan anàvem cap a vall, jo al davant, el sargent, que va dir que era de Reus, em diu: "Em sembla que més d'una camilla anirà costa avall. Estaríem molt de sort que no ens passés res". Ja feia estona [que] era del tot fosc. Arribem el lloc on ens reberen tots emocionats. El sargent ordena silenci i dins la fosca nit, com es podia, anaven posant a les camilles els ferits i ben lligats. Quan li sembla em diu: "Tu al davant, per on vegis millor pas". Ens posem en marxa, però no es podia caminar pel dret que era i de mal passar. S'alçava la camilla i la posaven dos o tres pams més endavant i aixís, patint pel mal els ferits a les camilles, molt a poc a poc anàvem pujant amunt, però encara no s'havien fet 60 metres, es començà un atac a dalt. Parem i sota els pins esperant que no ens passés res, per què les "granades rompedoras" llençaven metralla per tots els indrets. Unes dues hores va durar el "jaleo" i emprenem de nou la marxa a poc a poc, com es podia. Eren

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

les 4 de la matinada que arribem a la pedrera. La veritat era que ningú ens crèiem poguer passar amb les camilles. El sargent sempre es posava al davant i 4 soldats a sota per on passava la camilla per si relliscaven, si podien pararlos. Rellotge en mà, la primera camilla tardà a passar 22 minuts, la segona 18, la tercera 15 i l'última 15, que ja començava a clarejar. Jo, com que no tenia força, no feia res, sols acompanyava un cop passada la camilla uns 300 metres del lloc. Vàrem tenir una sort impensable, com si Déu i la Mare de Déu de Montserrat acollissin les nostres oracions. A la "pedrera" relliscaven força, però els que anaven a sota els aguantaven, gràcies també i moltíssim, de la manera que ho va ordenar fer-ho el sargent, doncs jo no pensava [que] ens en sortíssim tan bé i, poc després d'haver passat, començaren nous combats.

Feia més d'una hora que el sol ja havia sortit quan arribem al primer puesto de socors on hi havia el mando, que ja ens esperaven, doncs havíem trobat dos controls de camí que els ho havien comunicat. Corrents, dos oficials metges deixaren molts altres ferits que hi havia per allà terra dels combats de la nit per atendre'ls. Els donaren una mica de galetes amb llet per què l'estómac els reaccionés. Quan ja estaven més tranquils i curats, el capità ho contava tot, sense moure's del llarg de la camilla, que un comandant i tothom qui hi havia allà s'horroritzen i em felicitaven, ja que tots deien que a mi (i després als portadors de les camilles i sargent) em devien que es trobessin allà vius. Tots ploràvem i, abans de marxar amb altres camillaires cap a l'hospital, amb el capità ens abraçarem amb les poques forces que teníem i em digué: "Puig, Furriel, has sigut el nostre àngel salvador. Has patit i exposat la vida molt per mi i els altres, però si puc tornar et recordaràs bé de mi", i plorant de tots em vaig despedir. El Comandant Comissari i altres oficials i metges també em varen abraçar pel meu comportament. Al posar-se en marxa els camillers, el capità Valls diu: "Que Déu et beneixi, Puig, que bé t'ho mereixes", i tots es miraren extranyats per aquestes paraules i jo a la vegada crido: "Espereu-vos!", i corro a retornar la pistola al capità, que els dos ens posàrem a plorar de nou. Vaig dir que em donessin menjar, que tenia molta gana, doncs sols m'havien donat, com als ferits, quatre galatetes amb llet. Em van donar força menjar perquè mengés, però jo tenia més gana i digueren que de moment ja estava bé i els dic on puc dormir i reposar i m'indiquen a unes carrasques a uns 200 metres, que allà hi havia el resto que va quedar del 3r Batalló. M'acompanyen i el primer que veig és un d'Igualada que m'ajudava a anar a buscar el subministre a la Vall de la Conca. Va fer un crit, "Furriel!" i s'em tirà a sobre abraçant-me i van venir tots a donar-me la benvinguda. Entre ells, els surients Pere Alsina i Ramon Planell. Vaig dir a tots que em deixessin tranquil, que volia dormir i reposar, que no em despertessin quan els portessin el dinar. Serien les

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

4 quan em va venir un enllaç del mando demanant per mi. Em desperta i [em diu que] vagi amb ell cap al mando. Em presento al comandament i un capità i un comissari i em diu el primer que em nomenava “cabo comandante” de tots els components del 3r Batalló, que no havia quedat ningú de mando ni cap sargent després dels combats, que sols hi havia un altre cabo voluntari molt veterà, però del tot analfabet i després del meu comportament tenia tota la confiança en mi pel que vulgués i al retornar a la carrasca m’acompanya un comissari i reunint-los els 36 que hi havia els diu el meu nomenament per part del comandant com a jefe i mando de tots.

Una vegada va ser fora el comissari, vaig preguntar pels dos que faltaven de Súria i diuen que l’Albert Sanz el matarien el primer dia de l’atac i l’Ignasi Ferran el feriren i era a un hospital de Granollers. L’escuadra que va estar més de sort va ser la meva, doncs érem 7 i sols en mataren 2. L’altre era de Sant Vicentç de Castellet, i un ferit que era cuiner que era de Malgrat de Mar que a últims de juny ja va tornar curat. Com que jo no tenia res, ni macuto, ni plat, a la poca estona un enllaç em va portar, de part del mando, un macuto nou, amb una maquineta d’afaitar, sabó i una tovallola, plat i cullera.

Eren prop de les 7 de la tarda. M’arriba l’ordre de presentar-me tot seguit amb tots els components al meu mando amb tot l’equip propi al puesto de mando. Així ho faig i el primer que em donen és un mosquetó i cartutxeres i 4 bombes de mà per penjar-me-les al correatge de les cartutxeres que semblava Pancho Villa. Els demés, la majoria tenien de portar la munició i les bombes a la butxaca. Em fan passar a l’interior de la xavola impermeable i em diuen que hem de sortir, que s’ha de fer una segona línia de retenció, que l’haviem de ocupar tots els homes al meu mando, que quan comencés la fosca sortiríem per anar-hi. Arriben 4 soldats de transmissió que surten tot seguit col·locant els cables per terra pel telèfon i nosaltres al començar a fosquejar, endavant acompanyats per un oficial. Arribem al lloc i m’indiquen l’espai que hem d’ocupar entre aquelles carrasques, tot més o menys en línia i que m’espavilli per la distribució i amagatalls per les guàrdies-sentinelles i resistir en cas de retirada provinent de dalt i va marxar.

Amb l’altre cabo, que es deia Cañizares, el primer que resolguérem [fou] on col·locaríem el fusell ametrallador i li dic que el feia jefe responsable i que es triés els 4 ajudants. Vaig nomenar 6 cabos i que s’escollissin els companys d’escuadra. Tot això ho vaig fer constar amb un “parte” que vaig fer arribar al mando. Jo, d’assistent-enllaç, en vaig nomenar un que es deia Fermí, l’amic d’Igualada. El meu lloc de mando era sota una alzina i molta carrasca [a]

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

l'entorn, a uns 10 metres d'un camí de pujada i de baixada, però n'hi havia altres de la muntanya, objectiu on tants hi havien mort i mai es va aconseguir. I tenia el telèfon instal·lat, per donar o rebre novetats o ordres. Cada dues hores tenia de trucar. Els parts pel subministrament del "tiberi" i munició que haguéssim tingut d'usar els tenia de fer arribar cada dia al mando, però no vàrem disparar mai cap tret ni res.

Estàvem molt tranquils, però de moviment amunt i a vall n'hi havia moltíssim i de camilles amb ferits quan s'atacava era constant. Jo, dos cops de dia i tres de nit, repassava tota la línia que ocupàvem, poc més de 100 metres, però hi havia un barranc molt fondo per cada costat, per comprovar si a cada lloc hi havia la vigilància corresponent. El comandant sols va venir 4 vegades, però sempre de sorpresa i comprovava el que jo, amb l'ajuda del meu enllaç, que era molt més llest que jo, li havia fet arribar, com un plànol del que ocupàvem. Jo i l'enllaç, sempre atents al telèfon, ens rellevàvem per reposar – dormir. Als 10 dies, sense avisar-nos, a les 5 de la matinada, em venen a rellevar. Al passar pel mando el comandant em digué que li dolia que ens haguessin fet rellevar. Érem uns 150 que ens havien rellevat d'aquelles serres concentrant-nos els que perteneixien al 2n i 3r Batalló de la 134 Brigada, a un barranc molt apartat de les línies, al mando d'un tinent i comissari. A les 4 de la tarda em feren formar i va venir el tinent coronel Manuel Trueba, jefe de la 31 Divisió a què perteneixíem, que els de Sùria bé coneixíem, doncs era el jefe dels sindicats comunistes de les mines del Bages, que va viure dos anys a Sùria i va festejar amb una noia de molt a prop de casa on jo vivia. Al esclatar la guerra va marxar de Sùria amb un grup de més de 100 voluntaris d'entre totes les mines, i va anar ascendint de graduació militar i, com [que] els comunistes ho dominaven tot, va arribar a tinent coronel, jefe de la 31 Divisió, [i] que va ser el principal responsable del desastre militar a la muntanya de Sant Corneli per haver sigut tan mal plantejada l'operació militar, que tots els jefes secundaris, amb una enquesta, el van censurar, però era comunista i no li va passar res.

Estant tots reunits, ens va fer una "arenga" escoltant el nostre "valor y corage en la lucha en la montaña". En acabar, ens hi atansàrem per dir-li que érem de Sùria i fer una mica la "pilota" per si ens ensenyava a on tenia el mando, a la Seu d'Urgell, doncs sabíem que n'hi havia molts del poble, però no ens permeteren parlar-hi. Li escrivírem una carta, felicitant-lo per la seva graduació, però no donà resultat. Al dia següent, entre els 157 que érem vàrem fer un sorteig per anar 10 dies de permís 28 soldats i 3 cabos. Jo no vaig tenir sort. De Sùria els tocà [a] Ramon Planell i Agustí Santamaria.

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbiberu/pere-puig-rafart/>

El dia següent d'ocupar la 2ª línia, a primera hora del matí, em ve a trobar tot plorós aquell soldat que havia deixat sols els ferits [dient] que el perdonés perquè havia abandonat el lloc dels ferits, [que] és que tenia por, molta por, i jo li dic si es pensava que tots els demés no en teníem i més els ferits i diu que ho sentia molt, que si fos ara no ho faria i que esperava que no diria res a ningú i li dic: "Tu saps què vas fer pel sol fet d'abandonar a la seva sort tres ferits, entre ells un capità". I li dic: "El que ara fas és hipocresia, però per mi no et passarà res; no diré res, però si el capità se'n surt, que és molt difícil, almenys tornar a les trinxeres, no sé què et passaria, perquè preguntava molt per tu i que ens haguessis abandonat. Almenys, al comprovar que no podíem sortir, haguessis avisat a on estaven els jefes, on ens trobàvem i ens haurien vingut a buscar. I plorant va marxar. Al marxar de permís el Planell em va venir a dir si volia res pels meus pares i li dic [que] no els digués res de com ho havia passat.

Feia poc [que] havien marxat, em fan formar i per un altre camí endavant, caminant fins a les 5 de la tarda per aquells rasants i serres. Em fan parar a la vessant on hi havia una plana força gran i hi passava una bona riera amb força aigua (ja hi havia fet estada altra tropa) i coberta de molts pins. Segons deien, érem molt a prop de Sant Joan de l'Erm. Acampàrem i reférem moltes xavoles amb rames de pi i terra amb herbes i es deia [que] demà començarà a arribar gent per reorganitzar el 2n i 3r batallons.

Al segon dia va arribar correu i vaig estar molt content, doncs vaig rebre 4 cartes, una dels meus pares, de l'amiga Empar Julián, Pep Gené que me'n contestava una que havia escrit a les dones que treballàvem junts a la fàbrica i de l'amic Ramon Lázaro, que era a la 27 divisió pel sector del Riu Segre. També va arribar la trista nova que havia mort el capità Josep Valls a l'Hospital de Solsona a conseqüència de les ferides cangrenades, patint molt i boig. Vaig plorar recordant aquella terrible situació sofrint i el calvari per sortir-ne, quasi morts de gana, pel final morir-se sense deixar de sofrir. Ho va explicar un soldat que el va veure al mateix hospital, doncs ell també s'hi trobava de ferida lleu i ja li havien donat l'alta.

Dos dies després, van arribar més de 400 homes, la majoria procedents de serveis auxiliars i de les lleves 28 i 29, alguns amb deficiències molt visibles. En destinaren uns 200 a cada batalló, però tots els que hi havia del 2n batalló i els nous destinats sortiren cap a un altre lloc per organitzar-se, doncs allà tanta gent no hi cabíem. Al dia següent, arriba més gent: un capità, dos tinentes i set sergents. Tot seguit, es posà en marxa la reorganització del 3r batalló. Em passaren a la 4a Companyia de cabo furriel com feia i vaig estar content perquè el tinent que representaria el capità era de la 2ª companyia que el varen ferir a Sant Corneli i ja ens coneixíem bé. Es deia Ezequiel, un valent veterano

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

murcià que havia acumulat galons per mèrits de guerra, però no sabia gairebé posar-se el nom per signar “els partes”. Ell també va estar molt content [de] retrobar-nos.

Cada dia arribava gent nova i molts guarits de les ferides com el tinent. Als 6 dies de ser allà, arribà un comunicat, no ordre, que tenia d'anar a la Seu d'Urgell a l'Acadèmia de Suboficials (sargents). Ho vaig comentar amb el tinent i vaig resoldre que no m'agradaven galons ni mando, que no hi volia anar, i em diu: “Yo lo aprovecharía. Serán 28 días fuera de estos valles i se pasa bien”, i dic que no, i continua dient: “Tu te lo pierdes. Otro, contento, irá en tu lugar”. I aixís fou. Un cabo exferit anà content al meu lloc. I anava venint cada dia gent exferits guarits i de cop en varen arribar 80 de la lleva del 41, que ja varen quedar les companyies força cobertes, entre 85 i 90 i a totes les companyies hi havia dos oficials i 4 sargents i el capità primer feia de comandant de batalló provisionalment.

El dia 28 de juny, poc després del “desayuno”, disposats a fer com cada dia una mica de gimnàsia i donar voltes corrents amb el cant de molts ocells que ens alegraven molt l'estada, venen del mando i criden: “Los de la 4ª compañía a formar! Rápidos con todo el equipaje!”. Ja la tornem a ballar, vàrem comentar, i així fou. Sols la meua companyia ens posem en marxa per camins i fora camins per camuflar-nos, amunt i baixant serres, advertits que si trobàvem algú pel camí, fos militar o no, no [hi] creuéssim cap paraula. Passàrem uns 30 minuts quan trobàrem uns d'intendència que ens esperaven a un pas i ens donaren menjar calent i fred pel vespre i camí enllà, fins que ja el sol anava a la posta, trobem un oficial que ens fa parar i camuflar sota pins i ja força cansats de caminar i suar de la forta calor que feia. Ja fosc i menjats, ens criden a part a tots els cabos i ens diuen: “Estaremos aquí varios días y por las noches daremos golpes de manos para rectificar y consolidar posiciones que es previo a futuras operaciones en este sector”. Jo era el cabo dels cuiners i administratiu, però no podíem comentar res amb els soldats. Érem a uns 600 metres de la trinxera. Eren les 11 i ens fan posar, per esquadres, en marxa. Passem la trinxera sense obrir la boca amb els que l'ocupaven i al peu de dues muntanyetes ens distribueixen i al tret del tinent Ezequiel, que jo anava amb ell, ja hi vam ser, bombes de mà cap ací i cap allà. Jo amb la meua petita esquadra tenia de passar com fos per la part baixa de les dues muntanyetes. Vàrem sorprendre a dos “escuchas” i els férem presoners. Es van aconseguir, en menys d'una hora, els objectius. Foren aconseguits rebutjant petits intents de contraatac i serien poc més de les 3 quan pujaren els de la línia a ocupar les

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

posicions i ens retiràrem nosaltres cap al nostre campament sota els pins de una costera a uns 800 metres de les línies.

M'havia oblidat anotar que el Ramon Planell i l'Agustí Santamaria, al retornar del permís de 10 dies, van ser llestos. En lloc de venir directes a la companyia, els van aconsellar que passessin per La Seu d'Urgell a fer la "pilota" amb els tants que hi havia enxufats de Sùria sota el vist i plau del Trueba i els va sortir bé el joc, doncs ja s'hi quedaren també enxufats i no els veiérem més.

El segon dia sortírem a la mateixa hora i ens repartírem en dos grups. Jo amb el grup del tinent Ezequiel teníem d'arrabassar una carretereta de carros i ocupar una petita cota d'uns 100 metres i els altres, si aconseguíem fer-los córrer, sortir-los al pas i [que] quedessin envoltats. Amb tota precaució passàrem les línies i donem l'ordre d'endavant amb bombes de mà i arribem a les trinxeres i no hi havia ningú. S'ho deurien témer i es retiraren ocupant i controlant aquella carretera uns 250 metres. Eren també les 3 quan ens retiràrem nosaltres al campament tots tranquils i contents. Al dia següent, a l'empendre la marxa es posà a ploure de valent i arribem a les posicions i pluja sense parar i, després d'intercanviar opinions, els mandos ens fan tornar al campament, que anàvem més molls que si ens haguéssim ficat a un riu, però jo encara vaig dormir més de dues hores tot i tan moll i alguns altres també.

Al següent dia, des de bon matí encara plovia una mica fins sobre les 10. Va ser molt mogut, doncs ells que tenien artilleria (nosaltres, no) no paraven de disparar per tots els indrets i molts trets entre trinxeres. Cap al tard va quedar tot silenciós i a la mateixa hora de cada dia prenem camí molt més separats. Abans d'arribar a les trinxeres ja es sentien trets pels dos bàndols i ja ens vàrem témer que la cosa aniria malament. Ens distribueixen al llarc d'uns 200 metres i ens diuen que hem d'avançar com sia fins arribar a un desnivell del terreny d'uns 200 metres, on per sota hi passava una riera d'aigua força cabalós, que per la part esquerra ens ajudarien amb força dispars de trets continuats fins que arribéssim a l'objectiu, però abans d'arribar-hi, ells hi tenien la trinxera. Tres esquadres, un sargent i un tinent, arrossegant-se per terra al llarg del pla, anaven al davant i nosaltres, atents per córrer darrera d'ells si es formava follon en l'encontre, i així va ser. Jo, molt aprop del tinent Ezequiel, com tots, a la primera bomba que esclata, drets i trets i endavant sense disparar i bombes a cegues (la nit era del tot fosca). El primer tinent es troba amb el nostre i acorden retirar endarrera. Es retiren dos morts. Hi va haver 23 ferits, la majoria lleus. Volien emprendre un contraatac frontal, però l'oficial de línia va dir que seria desastrós i no s'aconseguiria res i ens passàrem fins a

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

punta de dia a les trinxeres, no fos cas que contraataquessin ells. El primer dia tinguérem 9 ferits, però [de] 7 lleus, o sia que havíem minvat molt la colla. La nit següent ens fan caminar a un altre indret encara més apartat. La cosa va anar molt ràpida i no trobem cap trinxera, no [trobem] soldats nostres. Hi havia una serra d'uns 100 metres de llarg o una alçada de poc més, també de 100 metres, on teníem de fer un atac de sorpresa per si podíem arribar al cim, llençar totes les bombes i retirar-nos corrents. Preparats, donen l'ordre d'atac i arribem al cim (els vàrem sorprendre) sense cap resistència i, a la que retirem, ens surten pels costats i ja ens van donar ganades que corréssim, ens empaitaven amb bombes ofensives que en deien Elefittes (no porten metralla) i ens fan 9 ferits, tots lleus, entre ells el tinent Ezequiel. Retirem i no trobem cap soldat fins a més de 200 metres, i encara dispersats, que si ens empaiten qui sap fins on haurien trobat resistència. Ningú va comprendre què va ser aquesta operació. Va semblar una "charlotada", com una broma de mal gust per mostrar potència. Fins els dos tinents van dir: "Ha sido una acción de mala leche que no comprendemos". Els ferits, al fer-se de dia, varen anar cap al "puesto de socorro" i nosaltres empeníem el retorn cap al campament base a les 11, recollint la manta i el macuto.

De 86 que componíem el total de la companyia, en retornàvem 43, 2 morts, 5 ferits força greus i 36 de lleus. No gens bon resultat. Ja anava cap a la fosca. Arribem al campament del Batalló que ni ens aguantàvem drets. Ens donen el sopar i va sobrar menjar, doncs no contarien amb les baixes tingudes i havien fet el menjar pels que havíem sigut. Va fer una nit força fresca i vent, però no ens n'enteràvem. Dormírem com angelets de cansats que estàvem. Ens digueren que [allà] on havíem estat era el sector de Pedres d'Auló.

Hi havia el correu acumulat de 7 dies i jo i tenia 4 cartes. Les cartes que rebíem era la nostra il·lusió. Jo, entre amics als diferents fronts, m'escrivia amb 9, a més d'11 amb la família. Sempre estava escrivint o llegint els diaris "Treball" del partit comunista o "Solidaridad Obrera" de la CNT - FAI, que rebíem amb molt retard. Ens reorganitzàvem altra vegada amb la recuperació de ferits que retornaven i 18 de nous, però la tranquil·litat durà poc.

El dia 14 de juliol inesperadament fan formar les companyies a les 10 del matí amb tot l'equipatge i ja tots ens teníem el pitjor, però el tinent em diu: "Tranquilo, Furriel. No pasará nada, creo". Prenem camí. Passaven de les 11 i costes amunt entre pins, no sapiguent on aniríem a parar. Abans d'entrar a una bona carretera ens donaren el dinar calent i fret per sopar que no ens deixà gens tranquils. Prenem camí carretera enllà tot el batalló, separades les

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

companyies uns 500 metres, i les seccions de les companyies caminàvem [amb] uns 200 metres de separació. No sabíem pas on érem ni on aniríem a parar, quan divisem al lluny una vall a la dreta i digué algú que allà era [la] Vall Ferrera, que al fons hi passava el riu anomenat, segons deien, Ferrera. Deixàrem la carretera, passàrem per aprop d'algunes cases d'aquella vall, passàrem el riu per un lloc força ample, que l'aigua passava escampada que no ens cobria les sabates, i ens feren acampar sota pins molt grans, però les companyies molt separades. Quan començà a fosquejar per entre pins, nosaltres anàvem en direcció contrària a la cursa del riu, que sentíem el soroll de l'aigua. Ens fan parar i esperar en silenci, que tots estàvem molt neguitosos, doncs amb la fosca no s'ovirava res a 4 metres. Va passar més de mitja hora, quan sentim una mica de soroll que s'anava atancant i fan córrer la veu que no es faci cap moviment, que no passava res i per la part del riu es presenta un capità i un sargent dient: "Dos, cuatro, seis". Era la consigna. Van parlar poc amb els nostres oficials i ens feren que els seguísim igualment per entre els pins i als pocs metres trobem uns 30 soldats que només ens digueren: "Avant i bona sort". Tiràrem endavant uns 50 metres i ens feren allargar per un cantó i l'altre tal com anàvem uns 300 metres i ja vàrem trobar tot seguit trossos de trinxeres que ells ocupaven. A sota mateix, a uns 200 metres, hi havia el poble de Tírvia, que era entre les dues línies. Els fatxes tenien les posicions a la part baixa, prop el riu. Totes les companyies foren distribuïdes serra amunt fins prop del poble de Llavorsí, deien. No feia una hora que estàvem allí quan sentim [un] fort soroll per entre els pins i ens diuen que no passa res, que eren "zapadores", que venien a fer bé les trinxeres. Van muntar punts de vigilància i tothom a fer trinxera.

Quan es feu de dia el nostre tros indicat va quedar tot obert, no ben acabat, que força dies em costà posar-la bé perquè quedés en condicions i en fer-nos les xaboles, doncs els que les ocupaven feia poc més d'un mes hi eren escampats, ja que arran de la retirada de l'Aragó va quedar "tierra de nadie". Els que vàrem rellevar eren de [la] 104 brigada de la mateixa 31 divisió. Nosaltres ocupàvem desde sobre el riu costa amunt. Al davant mateix hi havia [la] Pica d'Estats, el cim més alt de Catalunya. Aquell lloc era molt tranquil. Tota la línia que ocupàvem el 3r batalló sols es sentien alguns trets d'un cantó a l'altre perquè no ens adormísim. Com ja he dit, el poble de Tírvia era al mig de les dues línies. Feia 4 dies que hi érem i es presentà un home bastant gran i diu al tinent Ezequiel si a la nit el deixaria anar al poble a buscar menjar a casa seva sota la seva responsabilitat si li passava res, ensenyant-li la cèdula d'identificació. El tinent, un bon home, li va dir que a les 10 es presentés i si comprenia que era possible hi podria anar. Es presentà i com [que] tot estava

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

tranquil em diu que l'acompanyi on hi havia el tinent de la línia, que el deixés passar, però se li va quedar la documentació (cèdula). El mando de la companyia l'havien instalat a uns 150 metres de les trinxeres, en una caseta petita i un gran corral per tancar-hi el bestiar, situat entre els pins, que sols era cobert un metre a tota la circumferència i va dir que jo, com a cabo furriel, i els dos cuiners hi féssim estada per fer-li companyia. Ens esperàrem tots més de 3 hores que tornés aquell home, que ja [en] desconfiàvem. Va arribar carregat que no compreníem com ho podia portar tot amb tant volum i a les fosques dos pernils, una penca sencera de cansalada, embotits i carns confitades de tocino, farina, mongetes i altres coses. A cap centinella ni a ningú donà res, sols al tinent de línia, unes botifarres i al jefe, un pernil. Quan ja havia marxat va dir: "Que venga otro día...", perquè va dir que a totes les cases hi havia molt menjar i als dos molins, molta farina. Dos dies després es presentà un pastor amb dues ovelles que portaven una grossa esquella i portava permís del mando del batalló perquè pogués passejar per tots aquells indrets per si podia arreplegar xais i cabres perduts i dispersats, abandonats. Quan marxà a posta de sol en portava més de 100 i va indicar alguns llocs on hi havia porcs casolans. Al dia següent van anar-hi 8 soldats i van retornar amb dos porcs d'uns 50 Kg i 4 xais. Va durar uns dies que totes les companyies van escampar soldats a la cacera de bestiar, que era d'aquells poblets, [i que] va quedar abandonat a l'obligar a marxar els seus habitants en la retirada.

Un problema gros del front i la reraguarda també era la manca de tabac. Jo no fumava i la racció que ens donaven cada 10 dies, un paquet d' "Ideales" i una paquetilla de picadura, ho anava guardant, per si podia anar amb permís, pel meu pare, que era molt fumador, i el germà, també. I també en comprava als contrabandistes que passaven i en portaven d'Andorra. El comissari de la companyia es deia Pere Roca, que era de Mataró i de la meua lleva i un dia em diu: "Furriel, sies bon xicot. Venem una pastilla de tabac andorrà o el quin vulguis, perquè estic malalt de no poder fumar ja fa dos dies i no passa cap contrabandista". Li dic que no i el motiu pel que el guardava. Marxa i als 10 minuts torna i diu: "Fem un canvi. Si em dones una pastilla de 500 grams i tres paquetilles, et dono jo aquesta pluma estilogràfica "Parquer" tan maca i bona". Em va convèncer perquè era molt bonica i férem el canvi. "Los rojos" no teníem tabac i ens sobrava paper de fer cigarrets i als "fatxes" els sobrava tabac i no tenien paper i en un lloc que de les trinxeres ens separaven uns 50 metres es feien intercanvis.

Jo cada dia anava a repartir el correu i la premsa (diaris) si arribaven i un dia criden: "Rojo, hacemos cambios de periódicos". I dic: "El próximo día que nos

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUTES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

lleguen”. Dos dies després mostro el diari que havia arribat *Solidaridad Nacional* i l’intercanviem deixant-lo al mig “a tierra de nadie”, com fèiem amb el tabac i ells hi deixaven *El Herald de Aragón*. Això va durar 4 dies i jo, com que no n’havia arribat cap amb castellà, hi vaig deixar “Treball”, òrgan del partit comunista, però era escrit en català. A la poca estona ja es senten crits que deien: “Rojo, cabrón, hijoputo! Que lo lea tu puta madre, que nosotros no lo entendemos”. I ho va sentir el tinent de línia que sí sabia lo del tabac, però feia la vista grossa i degut [a] aquest escàndol es va acabar seriosament intercanviar res. El tinent Ezequiel ho sabia i li agradava llegir el poc que sabia, fer-ho al diari dels “fatxes”. Seria el 26 o 27 de juliol, no es va saber com va anar, però quan tothom dormia, es va formar un “follón” línia amunt que es va estendre arreu de la línia del batalló i el tinent diu: “Los tres montad guardia encima del camino que baja de la Sierra y a la menor sospecha, fuego!”. La cosa pintava seria, amb molt soroll de morters per part dels “fatxes”, i les ametralladores no paraven. La contrasenya tot seguit es canviava per una de nova quan s’armen follons. La nova era, 2 – 4 – 16... Feia una nit molt fosca i plovisquejava una mica i els obusos – morters ens els tiraven a granel. Em va semblar que sentia soroll de passos del camí que baixava i jo era el primer dels tres i crido: “Alto, contraseña”. No respon ningú res. S’acostava més el soroll de passos i sento a l’instant: “Pere, no tiris! Som nosaltres, el tinent i jo”. I amb la veu el vaig conèixer com ell m’havia conegut a mi. Era l’amic surienc, l’Ignasi Ferran, que era a la 2a companyia, que venien a buscar la contrasenya, doncs un morterasso els havia tallat la línia del telèfon i nosaltres, la 4a, teníem línia directa amb el mando del batalló. Si no ens haguéssim reconegut amb la veu hauria passat una desgràcia perquè jo no hauria deixat de disparar. No va passar res i els vaig acompanyar al corral on hi havia el tinent. El follon del tot no va parar fins a punta de dia. El balanç a la meva companyia va ser un mort i 13 ferits causats pels morters.

Quan ja havia passat el susto amb el Ferran, vaig sentir 7 “xups”, soroll de disparar els morters i tots van caure entre 6 i 10 metres a l’entorn on era jo dret fent la guàrdia. Sols quan ja feia molta estona que havia passat, vaig sentir unes pessigolles sobre el peu. M’hi passo els dits i vaig notar que era sang; seria un roc que em passaria lliscant i em feu una petita ferida. Ho vaig contar al tinent i els altres i no s’ho creien, que no podia ser que m’hagués sortit bé, que els morters fan com una circumferència arran de terra, tant els “cascos” com la metralla. Anem al lloc i si no hagués sigut per la mica de sang de la ferida [que] va caure a terra, no s’ho haurien cregut. El tinent va dir: “De buena te has librado, parece imposible”.

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

Dos dies després, vàrem avisar que per la vora del riu passaven soldats amb grupets de 6 o 8 i s'enfilaven bosc amunt. El tinent em donà permís per anar [a] assabentar-me el que representava tanta gent passant el riu. Arribo al camí per entre el bosc i a la poca estona vaig reconèixer el Josep Ramon Vilanova, no recordo bé el nom, de Súrria, que era tinent de la 104 brigada i un [altre] anomenat Ibars, sargent. Vàrem parlar molt poc i, al preguntar-los on anaven, digueren que no ho sabien, però que no anaven a cap festa. A primera hora del matí emprengueren una ofensiva prop del poble de Llavorsí per tallar la carretera i deixar tancats els fatxes que hi havia a Viella i fins a la frontera. Jo vaig anar amb el tinent a dalt un turonet prop de les nostres línies i podíem contemplar amb els prismàtics com avançaven i ens posàrem força contents perquè semblava [que] aconseguirien els objectius. Cap a mitja tarda, vàrem sentir i veure forces avions que anaven [en] aquella direcció i ja sentim els xiulets de les bombes que desprenien i el soroll de les explosions. Correm amb el tinent Ezequiel i cuiners a observar-ho i comprovàrem una mica el desgavell terrible que hi havia, però marxàrem corrent tot seguit a les nostres posicions perquè el tinent va dir que podria repercutir la desbandada a tot aquell sector. Es va fer de nit i no parava el soroll de trets i bombes de mà fins sobre les tres de [la] matinada, que tots estàvem atents al que pogués passar. Eren les 7 del matí quan començaren a passar per allà els nostres indrets soldats de la desbandada, que no sabien on anaven. Prop nostre en van parar 5 que el tinent els va fer preguntes i van dir tots el mateix. Varen trencar les línies molt bé i avançaven bé; fins feren forces presoners, però cap al migdia els va començar a faltar munició de tota classe i no els n'arribà per enlloc res, però tots endavant i cap a les dues es donaren compte que havien caigut a una trampa. Els deixaren avançar i els tallaren pel darrere els camins on els tenien de portar totes les provisions de munició i comestibles i a la vegada quedaren cerclats. Van arribar 9 avions en tres ocasions, fregint-los amb les bombes, causant la gran desbandada. Una operació mal plantejada per aquelles muntanyes, doncs ells es varen anar camuflant per les bandes i nosaltres endavant i quan els va semblar tallen al darrera per on havia començat l'ofensiva, quedant tancats dins la gran bossa i l'aviació ens va devastar. I tots amb el crit de que es salvés qui pogués, corrent sense saber on anar. Segur [que] feren molts presoners, però n'hi ha moltíssims per entre aquestes muntanyes. Vaig preguntar pel tinent surienc Vilanova. Dos el coneixien i van dir que amb el que era valent hauria mort o fet presoner. Durant tres dies per on érem en van passar força mig morts de gana i [els] ajudàvem.

Tres dies després d'aquesta desfeta, varen arribar per tot el batalló 41 soldats extremenys de la lleva del 40, que els portaren amb avions desde aquelles

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbiber/pere-puig-rafart/>

terres, amb moltíssims més, per reforçar les forces de Catalunya. A la 4ª companyia, 11 [soldats] feien una cara de misèria i tristos que donaven pena. Tots eren camperols que vivien en “Guayanas” que en deien (cases de pagès). Al segon dia, a l’anar a repartir el correu, un em diu: “Furriel, por favor, escíbeme una carta para mis padres y la novia”. Jo li dic: “¿Que no tienes alguno de tus compañeros que te lo haga?”. I em respon: “Es que no hay ninguno que sepamos leer ni escribir”. Allà mateix escric les dues curtes cartes i va quedar molt content, però a la poca estona de ser al corral en varen venir 4 perquè els escrivís cartes i al dia següent, la resta. Com [que] tenia poca feina, fins m’ho vaig agafar com un divertiment, perquè em deien el que havia de dir als pares, nòvies i altres feien riure molt i tots em van agafar tanta confiança que no podia fer altra cosa, fins que vaig dir que m’ajudés el comissari, que també s’ho passava bé.

En aquell sector no hi havia massa soroll. Tot era molt tranquil per les dues parts. Un dia en ve un dels extremerys i em diu: “Furriel, muy cerca bajo la trinxera, hay un resguardo que hay muchas colmenas y podríamos ir a sacar miel por la noche”. Els dic que jo no sóc qui per donar-los permís, que ho diguessin al comissari o al tinent. El comissari els digué que si era segur que seria fàcil, que hi podien anar, però màxim tres. A la nit hi van i eren lligades amb cadena unes amb les altres i era difícil treure res i més amb la fosca de la nit. Van començar a remenar. Les abelles es van començar a esverar, a sortir-ne algunes i [a fer] picades, que van tenir d’escapar-se corrent i, perseguits per les abelles i siguent de nit, sols van portar dos panells on no hi havia massa mel, però [estaven] tots inflats de les picades. No els van quedar ganes de tornar-hi.

La nit del dia 15 d’agost va caure una bona nevada d’uns sis centímetres damunt la terra, però a les 10 del matí ja va quedar tota fosa amb el fort sol que va sortir, però al cap de tres dies van sortir molts bolets, pebrassos, cuagres, pinetells i alguns rovelló que bé els aprofitarem per menjar. Fins a sobre les xavoles en sortien.

Uns dies abans de fi de mes, el tinent em va dir que marxaria quan l’avisessin a l’acadèmia de la Seu d’Urgell a fer uns cursets d’ascens a capità i que segurament el destinarien a una altra unitat. Em va causar un gros disgust per la confiança que ens teníem i coneixíem desde els primers dies d’arribar al front, però era així. Tres dies més tard, va arribar un tinent nou per la línia, de la lleva del 40, procedent de Múrcia, i dos sargents sortits d’acadèmia i es notaven fanfarronets, i al dia següent arribà un parte en el que deia que “Pedro

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbiberopere-puig-rafart/>

Puig Rafart se presentara a la Academia de Suboficiales para cursar los estudios y prácticas de ascenso a sargento en La Seu de Urgel". Em va disgustar la notícia i dic al tinent si era obligat anar-hi ja que no m'agradava tenir mando, [cosa] que ja li havia dit una altra vegada, i em diu rient: "Anda, no seas bobo, lee el parte i te animarás", i li dic si és obligatori anar-hi i diu que no, però que hauria de buscar un altre per ocupar el meu lloc i li dic que ja el trobaria i em diu: "Ya lo creo. Lo encontrarás. Casi todos lo desearían, però no seas tonto. Aprovecha esta oportunidad. Lo mismo te pueden matar de cabo que de sargento". I li dic que el que no vull és mando. I diu: "Pues yo no le veo la razón. Sólo imagínate las ventajas que te reportaría: 28 días de academia, 10 días de permiso. Además, yo te lo aconsejo, que con la brillante hoja de servicios que tienes, que la he visto, yo en tu lugar, antes de terminar los ejercicios de suboficial, cursas instancia solicitando continuar en la academia para oficiales, que estoy seguro te lo conceden en tu caso y cuenta conmigo para darte una mano y cuenta: serían 90 días más, que ya te vas a finales de año y con tanto tiempo pueden pasar muchas cosas hasta el final de la guerra, con los éxitos que se obtienen en la batalla del Ebro, se puede llegar a un convenio de paz. No seas bobo. Hazme caso". Va estar molta estona donant-me bones raons per girar la meva negativa. Tonto i burro m'ho va dir moltes vegades, però li deia que no era per mi tenir galons i manar gent pel caire que es presentés, que ja en buscava un per ocupar el meu lloc. Ho vaig proposar a un cabo que era de Navàs, que va estar molt content, i vaig escriure i signar la meva renúncia i em vaig quedar molt tranquil fent content un altre i el dia 31 d'agost arriba l'ordre que el tinent Ezequiel tenia d'ingressar a l'academia per l'ascens a capità. Els galons de tinent els hi havien imposat per mèrit de guerra al front del Jarama de Madrid, tot i no saber gaire de llegir i molt poc d'escriure. Ens despedírem molt emocionats, dient-nos que molt ens recordaríem, dient-me "que se iba disgustado por mi tozudería que no comprendía, que de buenas ganas te daría un par de hostias".

El mateix dia, al cap de tarda, varen venir de visita el comandant del batalló, dos capitans i dos tinents i van fer que jo i un tinent de línia als acompanyéssim a recórrer tota la trinxera que ocupàvem tota la companyia i cada companyia els acompanyà en el seu tros que ocupaven. El mando del batalló era en algun lloc de [la] Vall Ferrera. Quan acabaren el recorregut, un d'aquells capitans el va presentar al comandant com a nou jefe de la meva companyia. El nou capità era "maño" i, segons va dir, va anar [de] voluntari al front de Madrid el novembre del 36, ascendint fins a tinent per mèrits de guerra i [a] capità per acadèmia. Era força gros i tenia bastant mala "uva" i [era] cregut. El primer dia ja em va fotre una bronca i amb no massa raó. Va ser casualitat: entre els

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

soldats n'hi va haver un que representava que era nebot seu, doncs s'havia casat amb una tia seva aquells dies d'estiu a Malgrat de Mar, descobrint-ho repassant la llista dels components que formàvem la companyia. El vaig a buscar i va tenir una sorpresa perquè no en sabia res. Ja se'l va quedar d'assistent-enllaç i el del tinent Ezequiel [el va posar] a la trinxera al seu lloc. Ja teníem el mando complet a la companyia: capità, dos tinentes i sis sargents.

Em deixava de dir que el dia 25 d'agost va venir a despedir-se de mi el surienc Pere Alsina, que, com [que] tenia estudis, va provar sort fent instància per l'acadèmia per a la graduació d'oficial i li varen aprovar, marxant més content que unes pasqües. Dels que érem de Súria sols quedàvem jo i en Ferran. El dia 11 de setembre, ja abans de fer-se clar, es van anar sentint trets per tota la línia, algunes bombes de mà, de trinxera a trinxera, i com [que] el nou capità m'havia dit que "por poco follón que hubiera en la línea, yo y un cocinero, fusil en mano y bombas en el bolsillo, y a la trinchera". I així ho vàrem fer. Va semblar que al fer-se més de dia es calmava i un sargent ens diu: "Ya podéis ir a preparar y traer el desayuno". I així ho férem, però encara no havia passat un quart d'hora [que] es va formar un follon per tota la línia que corrents ja hi tornem [a] anar. Els morters queien arreu i sense parar. Fusells i fusells ametralladors no paraven de "cantar". Sobre les 10 es va calmar la cosa i el balanç al nostre sector va ser [de] 2 morts i 14 ferits, el més greu, un sargent amb ferides a l'esquena i al cap, causades per morters i fou molt aprop on érem amb el cuiner i el tinent nou murcià. Feia poc que havien retirat els ferits; es torna a engrescar la cosa i ens temíem que fessin una ofensiva, doncs ja es veien soldats estirats sobre la trinxera i per tota la línia que ocupava el batalló. Les bombes de mà no paraven d'esclatar. Durant més d'una hora [hi va haver] follon, que es va anar calmant i no hi va haver cap intent d'atac. El resultat va ser 1 mort i 5 ferits més causats pels morters, entre ells un altre sargent, que era de Badalona, i també el més greu que el curaven al costat d'una xavola. Passem amb el cuiner que anàvem per preparar el dinar, i el tinent murcià em diu: "Cabo, hágase cargo de esta seccion del sargento que han herido y van a evacuar ahora". Em vaig excusar que no volia mando, que havia rebutjat dues vegades anar a l'acadèmia i amb veu forta digué: "Hágase cargo de la sección como sargento responsable, se lo ordeno". El disgust i nervis van fer que ens intercanviéssim paraules no massa agradables, però tot fou per res i ja no vaig poguer retornar al corral. A la poca estona em passen avís que a les 4 de la tarda em presentés al capità. Ho faig i em diu: "Usted es el cabo Pedro", i no sabia llegir bé "Puig", i al confirmar-li diu: "En adelante es el sargento Pedro...". Vaig excusar-me com amb el tinent i contestà: "Está decidido el ascenso. He solicitado informes al mando del batallón y son muy buenos, por lo que merece

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

toda la confianza. Tenga estos galones y con ellos van todas las atribuciones y responsabilidades concedidas por el comandante del batallón”, mostrant-me un paper escrit, però no el va llegir, ni jo tampoc i continuà: “Cuando anochezca, que pasaré [a] hacer la ronda normal de cada día, se los quiero ver cosidos en la guerrera y gorro”. Aixís que el que no vaig volguer acceptar per gust, m’ho imposaren per força amb un disgust que gairebé plorava al recordar no haver-ho acceptat amb millors condicions.

Al capvespre, va venir el capità i davant dels dos tinent, el comisari, el sargent i alguns soldats diu, llegint d’un paper que portava a la mà: “Por las atribuciones concedidas por mi cargo responsable de la compañía, asciendo a sargento al cabo Pedro Puig Rafart con las atribuciones y responsabilidades que representan sus galones”. El signaren un tinent i el comissari al costat de la seva signatura. Com [que] tenia molt bona relació amb el comissari i tots els soldats, tots em felicitaven, però jo no mostrava alegria, tot i les bromes que gairebé tots em feren, doncs sabien que no era del meu gust l’ascens.

Al següent dia, vaig contestar cartes als meus pares i a l’Empar i no els ho vaig dir, que m’havien ascendit a sargent. També, el mateix dia, em varen retornar una carta que havia escrit a l’amic Ramon Lázaro Gallego que era a la 27 divisió pel sector del Segre, que deia al costat del meu remitent “muerto en combate”. Vaig tenir un fort disgust i, al notar-m’ho, un tinent em diu: “Tranquilo, puede que mañana te toque a ti. Es la guerra”. Entre tot vaig passar uns dies força malament i el temps hi acompanyava. Va durar 5 dies seguits que no parava de ploure i feia fret. Al front hi havia tranquil·litat i alguns, demanant permís, s’atrevien [a] anar al poble a buscar farina i el que trobaven. Uns dies abans de fer-me sargent, jo i tres més anàrem per si trobàvem tocino confitat, botifarres i carns com altres hi havien trobat. Això que ens varen indicar cases que segurament n’hi trobaríem cap a la part baixa, més aprop dels fatxes, però no trobàrem ja res. Per no marxar sense res, passàrem per un molí per si encara hi havia farina i entrem per una porta al que era el magatzem i a la vegada se’n obra una al mateix davant. Sortim corrents, llançant jo una bomba de mà i cames ajudeu-nos corrents amunt. No vàrem notar que ens perseguissin i deuriem fer com nosaltres, córrer cap a la trinxera, però nosaltres ens vàrem cansar molt perquè era tot costa amunt. Arribant al lloc, durà [una] bona estona que no podíem ni parlar.

El dia 29 de setembre, poc abans de dinar, el tinent em diu que féssim córrer la veu que tots arpleguessin les seves pertinences, que a les 4 de la tarda a poc a poc aniríem marxant per entre el bosc, que cap al tard altres ocuparien el

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

nostre lloc, doncs [a] nosaltres ens portarien a la rereguarda a reposar perquè feia massa dies que ocupàvem [la] trinxera. Així ho férem, i a 2/4 de 7 ja havíem pujat per[la] Vall Ferrera fins dalt la carretera on ja ens esperaven 5 camions Katusque i carretera avall i a 2/4 de 8 ja érem al petit poblet entre Organyà i la Seu d'Urgell, Els Hostalets de Tost, on gairebé ja no hi vivia ningú, unes 40 persones. Distribueixen a tots entre les cases buides, tot seguit el sopar i [a] dormir. A mi em va fer estrany que sols retiressin d'aquell sector la 4ª companyia. A l'anar a dormir més bé que de costum ho vaig comentar al comissari i digué que a ell també [li semblava] i tothom estàvem fent comentaris del mateix. Ho vaig dir al tinent murciano i fent el desentès diu: "No nos preocupemos de los demás. Nosotros estamos muy bien y tranquilos aquí". El matí següent d'haver fet aquest comentari, arriba un camió que portava el suministre i reconec entre els tres que hi anaven un [que] era el surienc Joan Massana Tristany, company cantant de La Llanterna, doncs estava enxufat com molts altres suriencs sota el paraigua d'en Trueba a la Seu. Férem bona xerrada i em digué que al poble de Martinet hi havia [uns] altres 4 suriencs guàrdies d'assalt, els meus amics Josep Fàbrega Tort, Miquel Soler Pera, Cristòfol Planell i Ramon Reguant, que s'havien fet guàrdies voluntaris per si podien lliurar-se d'anar al front i que fins aquella data ho havien aconseguit. Sols feien de vigilància per la rereguarda. Com que també hi tenia d'anar per la feina que feia, ja els diria que havíem parlat i on era. Vaig advertir-lo que no els digués que portava els galons de sargent perquè si venien a veure'm em farien bromes, explicant-li com havia anat el meu ascens i que no ho comentés a ningú de Súria per favor. Al dia següent, per si es presentaven, anaba sense gorro ni guerrera, i eren prop les 11 [que] ja arribaren en Fàbrega, [en] Soler i [en] Planell. En Soler, al veure'm tan gras, arrencà a riure i digué: "Quina vaca! Devies pasturar molt bé sota la Pica d'Estats!". Vàrem fer bromes i riure una bona estona, dient-me que ells estaven molt bé per tot, sols fent controls de carreteres, i els vaig dir els temors que teníem que ens portarien a algun lloc gens agradable. Ens abraçàrem desitjant-nos sort i mai van sapiguer que era sargent, doncs en Massana va complir la promesa, fins i tot després de la guerra, a Súria.

Sabia que per aquell indret hi havia el meu germà reposant, doncs havia estat a la batalla de l'Ebre desde el primer dia i era del cos d'artilleria. Vaig fer algunes gestions per localitzar-lo. [Vaig] aconseguir sapiguer que era al poblet d' Adrall, uns 10 km més amunt direcció de la Seu. Per telèfon no fou possible i vaig planejar anar-hi jo al matí del dia 4 d'octubre i li portaria força tabac, doncs entre el que ens donava el rei de les lleties, Dr. Negrín, jefe del Govern, i el que havia comprat d'Andorra en tenia un bon macuto i trauria el vici de penes

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

per la restricció. En el correu d'aquell dia vaig rebre carta dels meus pares, l'Empar, l'oncle Miquel de Palà, l'oncle Xiscu de Castellbell i el Vilar i Frederic de Manresa.

Eren 2/4 de 8 de la tarda i sopàvem. Veiem que paren 5 camions a la vora de la carretera. Donen pressa [per] acabar de sopar, agafar tot l'equip i [cap] als camions. A ¼ de 9 es posen en marxa els camions direcció a Pons. Ningú sap on anem i [estem] força nerviosos tots. Ningú sap on anem i la nit era molt fosca. Els camions no corrien massa i sols portaven un llum obert i era el curt i separats uns 300 metres un de l'altre i molt poc trànsit a la carretera. Al passar Pons, ho pregunto al tinent Luís Frangillo, el murcià, i em diu gairebé content: "Vamos al frente del Ebro", i em diu que sabia que havien cridat del mando del batalló els jefes de les 4 companyies per fer un sorteig perquè una tenia de retirar-se de la línia per anar al front de l'Ebre i que el nostre capità, que es deia Fulgencio Romero, va dir: "Si vale con mi compañía, voy voluntario", i els altres, contents, varen acceptar, i va afegir: "En la guerra, si no hay batallas padeces de aburrimiento". Li vaig dir que hauria estat en poques i em va dir: "Sólo Madrid, que marchó voluntario y a los pocos días lo reclamaron del partido comunista de administrativo y a organizar unidades. Se cansó, pasó 7 meses en una academia y salió con las 8 barras de capitán", i ell l'hi havia dit: "Pues ha hecho bien, pues allá podrá divertirse si tiene ganas de lucha, però me parece [que] cambiará de parecer". Ens desviàrem cap a Tàrrega. Un va demanar que per favor paressin 5 minuts per parlar amb els seus pares que vivien al peu de la carretera i no l'escoltaren.

Ja tots sabíem que anàvem a l'Ebre, carretera endavant, i no varen parar fins un pla d'oliveres, prop la carretera del poble Mora la Nova, a uns 300 metres del riu, encara fosc, però ens fan formar i ens va fer un petit parlament dient entre altres coses: "Esta guerra es para defender y conseguir los ideales más avanzados para la humanidad y sin luchar no se consigue nada. Esta batalla decidirá la guerra y aquí estamos. Disciplina y valor, no espero menos de vosotros. Por eso hemos venido voluntarios". Ningú va dir res. Tots estàvem acollonits i ens ajaguérem sota les oliveres, esperant l'ordre, com havia també dit, que ens avisessin per creuar el riu. Ja puntejava el dia i ens digueren: "Estado de alerta". Als 20 minuts criden: "¡Arriba y corriendo carretera abajo!". Així ho férem i al mateix moment arriben 6 avions bombardejant i destrossant el pont, que [a] la nit havien construït, amb bombes de molta potència. Manen enrere i al lloc on érem. Sobre les 9 arriben més avions i de nou bombardegen la construcció, llençant a més moltes bombes pels entorns. Algunes caigueren no massa lluny d'on érem i tres avions anaven metrallant també, i en feriren a

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbiberu/pere-puig-rafart/>

dos dels 97 que anàvem. Dues hores després, varen fer el mateix 12 avions més. A les 3 de la tarda, varen començar a sortir soldats d'aquells indrets portant una branca d'olivera per camuflar-se i nosaltres també ens hi afegírem i ens varen fer posar a uns 80 metres d'on construïen el pont per travessar-lo al primer avís. Cap a les 5 criden: "¡Todos a pasar el puente!". Uns ens obstruïem el pas als altres al córrer com bojos. En passàrem uns 450, es va dir, doncs van arribar altra vegada els avions i el pont i si hi havia soldats, tots riu avall i els que havíem passat, que érem a la carretera de sobre Mora d'Ebre, ens perseguïen ametrallant-nos, i varen fer molts morts i ferits. De la meua companyia, quan ens reagrupàrem, en faltaven molts. Entre els morts varen dir [que] hi havia el cabo furriel i el molt amic Fermí, d'Igualada.

Després de caminar per entre pins o camuflats entre [els] ceps de les vinyes més de dues hores, ens separàrem per companyies i la nostra va ser l'última en destinar-la al seu lloc, que ja quasi era fosc. Creuem per una vinya i arribem a uns pins on hi havia una cuina de campanya. Ens donaren tant menjar com vam voler (llenties amb carn) i un xusco i un tros de formatge i un de pernil dolç per passar el següent dia fins [a] la nit, que portarien menjar calent i per passar l'altre dia. A alguns els canviaren el fusell, però a tots [ens donaren] 10 bombes de mà. Ens feren deixar el macuto dels utensilis personals i ens en donaren un de petitet per posar el menjar, les bombes i una [...] individual. Ens digueren que el que deixàvem ho trobaríem intacte, però el meu tabac segur que a les 4 hores ja no hi seria. M'en vaig quedar una pastilla i 4 paquets de cigarrets per fer content alguns de la trinxera i vaig repartir allà mateix 18 paquetilles de picadura. Al comisari, una pastilla d'Andorra, que fins em va abraçar de content. Vaig deixar-hi 7 pastilles, 4 paquets de caliquenyos andorrans, 5 paquets de cigarrets i 5 paquetilles per si tenia la sort de poguer passar-lo a recollir... Entrem per un barranc endins i, després de pasar pel mig de camps, enfilem per entre pins costa amunt. Ens topàrem amb camillers que portaven ferits i soldats [encarregats] de [la] munició que portaven material, principalment caixes de bombes de mà a les trinxeres. Poc abans d'arribar al cim ens creuem amb uns 20 soldats, que eren els que anaven a rellevar, i un tinent, però ens havien prohibit parlar amb ningú per no fer soroll, però més de 4 al creuar-nos ens van dir baixet: "Ja cal que us prepareu, perquè d'aquí fins [a] la Serra de Pàndols es passen molt putes!". Això que en aquell sector, desde que hi rondàvem nosaltres, feia més de 2 hores, estava tranquil. On es sentia molt soroll era a la part esquerra, on hi havia la Serra de Cavalls i Pàndols, doncs a nosaltres ens varen dir que ocuparíem la part de la Venta de Camposines que enllaçava amb Cavalls i Pàndols.

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

Entrem a les trinxeres que teníem d'ocupar i trobem un capità, dos cabos i 9 soldats com a guardians fins la nostra arribada i els oficials distribuïren la gent. A mi em tocà al final de tot de la serra, que vèiem les cruïlles de moltes carreteres. No teníem cap ametralladora, sols 2 fusells ametralladors. Un d'aquests va anar a la meua responsabilitat, no com a tirador, doncs ja hi havia una esquadra amb el seu cabo com a tirador i responsable. Es feia de dia i serres avall, encara fosc, ja hi picava l'artilleria, i ja començà més aprop, encara que lluny, però no es parava, doncs també ja feia estona que també picava la nostra. Prop [de] les 10 veiem venir bandades d'avions llençant bombes a dojo des [de la] meitat de [la] Serra de Cavalls [i] a tota la de Pàndols, i a la vegada l'artilleria a tot Cavalls fins al final on ocupàvem nosaltres. Cap a les 11 que passava entre la nostra serra i Cavalls varen intentar infiltrar-s'hi durant més de dues hores els atacs, però no ho aconseguiren; contaren que hi deixaren molts morts que fins [a] la nit no pogueren retirar.

A nosaltres ens picava molt l'artilleria i van passar dues bandades d'avions abans de la 1. Van fer dos intents d'atac pel nostre costat i no aconseguiren ni pujar 10 metres. Van minvar molt els combats serres enllà i nosaltres començarem prop les 5, doncs, desde les 4, artilleria i aviació no paraven i rebutjàrem 4 intents d'atacs per pujar, doncs entre les bombes de mà i fusells ametralladores els barràvem el pas per pujar i pels flancs era encara més difícil. Ja fosquejava de nou. L'artilleria ens tornà a fregir amb obusos de gros calibre. En tot el dia, es va dir, tinguérem 2 mors i 11 ferits, tots per l'artilleria i l'aviació.

La nit fou tranquil·la al nostre sector, però serres enllà no van parar en tota la nit forts combats. Donaren l'ordre que sovint es disparessin alguns trets i cada pocs minuts es llencessin entre espais algunes bombes de mà, perquè compreguessin que no dormíem. Després de les 11 de la nit, ja sopats, demano al capità si em dona permís per fer unes obertures com trinxeres a sobre uns 10 metres on hi havia enclavat el fusell ametrallador, doncs feia com una placeta un xic costeta, per estirar-nos a dins al veure venir a l'aviació a bombardejar, doncs ens protegiria molt per la metralla i em diu: "Tu mismo, pero mucho cuidado con el ruido". Agafem dos pics i dues pales que hi havia a la mateixa trinxera per si per alguna cosa feien falta i amb poca estona obrírem 4 "zanjas", comprovant que n'hi cabien dos a cada una, posats capicuat. Ens adormírem fins [que] encara no s'havia fet de dia; l'artilleria ens tocà diana. El comissari, que quan fèiem les "zanjas" va venir a contemplar com ho fèiem i se'n reia, ho va comentar a un tinent i al capità i varen venir a mirar com havia quedat i digueren que havia tingut bona idea, felicitant-me. Llàstima que no hi havia més terreny adequat per aprofitar-ho i fer-ne més. Aquest segon dia va

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

ser molt pitjor. Artilleria, avions bombardejant i ametrallant quasi sense parar. Vàrem rebutjar un atac, que alguns moros em van arribar a uns 10 metres, doncs mig sector del que ocupàvem tot eren moros. A última hora de la tarda, després de l'aviació i l'artilleria, que van fer 3 morts i 9 ferits, van fer un excés de disparar amb morters; varen dir en mataren 9 i ferits, 17.

Cada dia empitjorava i eren les 4 de la matinada del fatídic dia 6 d'octubre que ja va començar a picar arreu l'artilleria. Tots a la trinxera i ull ben obert. [Encara] no era del tot clar que l'artilleria curta i el morter picaven sense parar i ja vàrem veure venint esquadres d'avions llançant bombes i els "Misserics" [avions caça alemanys Messerschmitt] ametrallant-nos. Desapareixen els avions i enfilen moros amunt. Entre els fusells ametralladors (ara en teníem tres) i les bombes de mà els rebutjàrem dues vegades. Tornen a arribar les "pabes", els avions de bombardeig i 8 pugem a ficar-nos a les "zanjas" –ja hi havíem pujat dues vegades el dia abans- i bombes de grossa potència avall per tota la cordillera de serres. A la 4ª onada, en va caure una gairebé al centre on estàvem amagats, i vàrem quedar enterrats de terra i rocs, treient jo i el cabo, del fusell ametrallador, el cap i, tot seguit que els avions marxaren, veiem que d'una "zanja" no es movien. Treiem terra i els dos companys eran morts i [els] sortia sang per la boca, comprovant que no portaven el tronc a la boca, com els demés portaven, i varen quedar rebentats interiorment per l'explosió. Dos més resultaren ferits, doncs els van caure rocs molt grossos a sobre i sense pensar-nos-ho gens, avall cap a la trinxera, doncs [els] moros ja pujaven amb uns crits com bojos, però no aconseguiren tampoc arribar a les línees. Em crida el tinent murcià que defensés en preferència el petit barranc, que era per on més probabilitats tenien per infiltrar-se i voltar-nos, doncs ell no ho podia controlar tot perquè tenia moltes baixes, i li dic que jo, també: 7, 4 mors i 3 ferits. Nova onada d'atacants amunt i jo i [els] demés bombes avall, però el fusell ametrallador de cop va callar. El deuriem localitzar i algun obús d'artilleria curta el [devia] fotre enlaire: jo, bombes avall; d'uns 20 metres era sol, però tenia les caixes de bombes a l'abast i cau un obús a uns 10 metres. Reaccio i em dic "t'han localitzat" i canvio uns 15 metres de lloc i bombes avall, sense mirar on, doncs érem pocs els que [encara] en llançàvem, i de cop unes fortes explosions, doncs un obús va caure on abans estava i esclatà tot. Vaig tenir bona pensada. N'hi havia per suar d'angoixa i més amb el sol fort que feia. Treien els ferits com es podia. Algun es moria sense poder-lo atendre. Tot sorprès, veig que entre dos portaven el comissari Roca. Digueren que un "casc" d'obús li tallà l'espatlla i li penjaba el braç, que li aguantaven els nervis de sota-braç. Semblaba impossible que el poguessin retirar fins on érem nosaltres, que estàvem a uns 30 metres de l'entrada – sortida de la trinxera.

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

Els atacs i defensar-nos era terrible. Per la nostra part flaquejava ja força la defensa. Dos soldats vaig veure que enfilen amunt per marxar. Els vaig fer crits que tornessin, que si els localitzaven eren blanc segur. Eren de Cardona i mai més he sapigut res d'ells. [A] la part esquerra es notava que el soroll dels defensors havia minvat moltíssim i nosaltres, encara més. El tinent no es veia; crido els 4 que érem mes aprop i facin crits i dispersats que enfilem amunt i [que] procurem escapar-nos, doncs val a dir que el mando ja deurien donar per perdut aquell cap de serra perquè la nostra artilleria ja hi disparava, doncs nosaltres ja ens escapàrem entre els propis obusos. Jo anaba sol, corrent costa avall, i d'un racó on hi havia pins i mates sento que criden: “Furriel, –era pel nom que tothom em coneixia—vine cap aquí. Hi estarem amagats fins a la nit, som 4!”. Els dic que no, que hi picava massa l'artilleria i continuo corrent costa avall. Ja al pla, em trobo amb dos més i molt moviment de gent i munició per totes les direccions. Ens topem amb un tinent, dos sargents i 4 soldats (eren de la contenció, i no tenien gaires escúpols a disparar en les retirades) i diu el tinent: “Cobardes, ¿por que habéis abandonado las posiciones?”. I jo contesto: “Ya no teníamos ninguna arma automática, no había ningún oficial y nuestra artillería ya picaba en la sierra”. I cridaven amb la pistola a la mà i els dits en posició de diparar i un dels 5 que ja ens havíem reunit diu: “Los cobardes sóis vosotros. Vamos para arriba, dadnos una arma”. (Ho havíem abandonat tot). A uns pocs metres hi havia un cabo guàrdia d'assalt i un guàrdia amb una bomba de mà a la mà, que contemplaven l'escena i el cabo diu: “¿No os da verguenza lo que decís a este sargento? I pobres soldados, que muestran estar agotados, cuando hace un cuarto de hora han pasado un capitán, un teniente y 9 soldados y no habéis abierto la boca para nada, porque os han faltado [los] cojones que ahora queréis demostrar. Intenten algo. Mirad, no váis a quedar bien ni uno”, mostrant les bombes. No va passar res i ens indicaren on trobaríem el capità, que ens felicità, perquè havíem resistit més que ells.

De mando sols hi havia el capità i el tinent murciano i un sargent, i entre cabos i soldats, 19. Ens portaren menjar i ens ajaguérem on podíem que no toqués el fort sol. Passaven de les 3 de la tarda i es presentà el famós jefe El Campesino, que era el mandamàs del sector. Ens fa reunir a tots i pregunta al capità: “¿Cuánta gente tiene?”. I li contesta: “Entre todos, con los que nos agregaron para municionamiento, somos 40”. I el malparit diu: “Pues hay de sobras para recuperar las posiciones, y enseguida prepararse, y 10 bombas cada uno y para arriba”. Y el nostre capità i tinent i els dos tinentes que acompanyaven al Campesino, tots 5 s'aparten del grup i, sobre una petita taula portàtil que portaben, comentaven uns plànols. Tots ja ens vèiem de panxa enlaire, doncs

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

eren les 4 de la tarda, amb un sol que feia bullir la terra i anar [a] atacar a cos descobert, sense protecció d'artilleria i aviació, érem blancs segur i cauríem com els aucells a una xarxa. Jo i d'altres repassàrem la cartera estripant tot el que ens pogués comprometre si ens feien presoners. Jo sols vaig deixar el justificant de la mobilització de la lleva del 40 i dues fotografies. El justificant de sargent, dins el mitjó de les sabates. Els galons de la guerrera els vaig arrencar, però que no es notés, encara que portava una caçadora de pell que els meus pares m'havien enviat a mitjants de setembre perquè no passés fret al Pirineu i que a pesar de la calor no me'n havia volgut despendre al deixar la motxilla, que no passés com a Sant Corneli, que no retrobàrem res. Torna el capità i tinent i ens crida als dos sargents i ens diu: "Subiremos por en medio de la sierra, por la parte derecha. Si llegamos muy arriba sin novedad, i extendo los brazos en cruz, os desplazaréis mitat i mitat por mi centro en silencio por cada lado y al disparo de mi pistola, corriendo y gritando para arriba y bombas adelante y para abajo las trincheras que ocupábamos sin dejar de lanzar bombas, pues si tenemos suerte que los desalojemos, nos quedaron muchas cajas para repeler el contraataque. Detrás nuestro subirán camilleros. Confio en vosotros y que tengamos suerte".

Es posa al davant i enfilem amunt per entre pins i mates per millor camuflar-nos. Jo vaig pujar una bona estona al costat del capità i tinent. Ens extranyava aquell silenci en aquell sector. Parem de caminar i dic al capità que no ens passés el que malauradament recordava de Sant Corneli, que pujàvem confiats i a pocs metres dels filats se'ns alçaren drets i ens feren la gran desfeta. Érem a uns 100 metres del cim. Avancem uns 30 metres i res de res. Arribem a uns 40 i res. El capità diu al seu nebot que li feia d'enllaç: "Arrástrate si puedes llegar hasta la cima, que a lo mejor nos tienen preparada una encerrona". Així ho fa i torna a baixar corrents i diu: "Capitán, están todos en las trincheras. He mirado a los dos lados y sólo he visto uno de pie por esta parte", marcant l'esquerra. Al mateix temps que ens desplegàvem més o menys la meitat per cada cantó, anàvem pujant de pressa tots cap al cim. Tot d'una, sentim el tret, ja som a dalt i bombes avall i ells abandonant-ho tot corrents avall, però nosaltres sense parar de llançar bombes ocupàrem de nou tota la trinxera, rebutjant a la poca estoneta pel cantó, que ja era quan fugírem, un intent de contraatac per part dels moros, cosa extranya, perquè els que l'ocupaven quan els férem fugir tots eren soldats. El capità féu un recorregut per tota la línia i diu: "Estarían confiados que, con tanto sol, a mitad de tarde, no nos atreveríamos a contraatacar", però no havien passat ni 15 minuts que contemplàvem com bombardejaven serres enllà; se'ns presenten part d'aquells avions i bombes avall, a la vegada que ja ens picava l'artilleria pesada i curta, i

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

tots arrupits a la trinxera i no tinguérem valor per anar-nos a protegir a les “zanjas”. En pocs moments també arribaren forces avions Miseric [avions de caça alemanys Messerschmitt] ametrallant-nos i llançant bombes petites que en deien “bombas para hacer salir de las madrigueras”, que prou contemplàvem com els aviadors reien i fins ens tiraven les caixetes de cartró que era l’envàs. Entre aquests avions i l’artilleria i [els] morters, allò era un infern. Un cabo es donà compte que els moros pujaven pel final de la serra i ja i som 4 i bombes avall sense controlar gaire on les llançàvem. Paren de pujar per allà i tornem on érem, doncs de material n’hi havia molt per tota la trinxera i just tornaven [a] intentar pujar per allà i les bombes també feren recular els grups de moros, que observaven que es desplomaven cap a baix el vessant. Ens donàrem compte que anàvem quedant pocs els defensors que llancesin bombes, i per la nostra part dreta encara menys, doncs els avions que ametrallaven ens desfeien. Érem junts amb un de la lleva del 28 que li dèiem el “Moisés” (era de Badalona) perquè ho endevinava tot, i li dic: “Això s’ha posat molt malament; o tot són baixes o han abandonat la trinxera”. I diu: “Segurament les dues coses”. I dic: “Mirem de fugir per l’entrada-sortida de la trinxera perquè si enfilem per sortir pel cim de la serra serem blanc segur i ens foteran panxa enlaire. Correm ben ajaguts si podem arribar-hi perquè si ens agafen aquí els moros, també estem perduts i deien que aquest altra cantó eren soldats”. Així ho fem i ben acotats i enllà. Trobem un mort i dos ferits i diuen: “Correu, si podeu escapar-vos. Ja ens curaran si volen i si no que ens matin. Correu!”. Poques passes més enllà reconeixem mort el tinent murcià, amb el cap mig obert, al costat de dos morts més. Mes enllà, 2 morts i no gaire més lluny, 5 ferits que també ens diuen: “Correu, si podeu escapar-vos!”.

Poques passes més i aixeco el cap per comprovar com era de lluny la sortida i ja veig uns fusells apuntant-nos i crits: “¡¡¡Tiren las armas!!!”. No portàvem res. Alcem els braços i s’acosta un soldat molt eixerit i ben vestit i diu: “Seáis buenos chicos y no os pasará nada”. Jo li dic: “Queríamos pasarnos, pero no podíamos”. I contestà somrient: “Menos cuento, menos cuento... No os pasará nada”. Era un soldat legionari molt amable. Ens va dir, mentre ens portava ja fora de les trinxeres, que era “asturiano” i que per sortir del camp de concentració s’havia fet voluntari a la Legión. Passa un moro i cridant diu fort: “Rojos, matarlos. Son malos”. I el legionari diu: “No, paisano. Querían pasarse, no llebaban armas”. [Però el moro] agafa una bomba de mà [i] diu: “¡Apártate! ¡Yo matarlos!”. I treu l’anella de seguro de la bomba, i el legionari amb el fusell encarat li diu: “Paisano, digo [que] son buenos. Sube a la cima y tira la bomba al otro lado”. Va desistir i al passar em va donar un cop a la cara amb la culata del fusell, i força estona em va sortir sang de la boca.

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbiberu/pere-puig-rafart/>

Caminem endavant mirant de trobar un lloc per baixar avall i topem amb un alferes molt jovenet i cridant diu: “¡Cárgate a esos hijos de puta!”. I el legionari diu: “¿Por qué matarlos si son españoles como nosotros?” I li replicà dient: “Pues sácalos enseguida de aquí o me cargo a los tres”. Continuem endavant i al moment de sortir de la trinxera surt de no sé on un altre moro i apuntant-me amb el fusell diu: “Apártate, legionario. Estos me los cargo yo”. I li contesta: “Retírate o seré yo el que dispararé contra ti. En los ataques has de tener valor y no aquí con indefensos”, apuntant-lo a ell, “que se han entregado sin armas”. Si no és pel legionari que es posà al meu davant, aquell malparit de moro se'ns carrega. Vàrem tenir el sant de cara [per] poguer sortir de tant contratemps. Ens portava direcció al mando i s'acosta un cabo i em diu: “ ¿Por qué no me das esta cazadora de piel?”. I li dic que no perquè em farà falta i diu: “Ja os darán ropa”. I el legionari indica que li donés. Ho faig i quina no fou la sorpresa que em donà 3 bitllets de 5 pessetes i li dono les gràcies, dient el legionari: “Has tenido suerte, porque te la quita y tu a callar”. Poc abans d'arribar al puesto de mando em diu: “ ¿No tienes nada? [Es] para tener un recuerdo tuyo”. I em trec del butxacó de la guerrera, on hi tenia els galons de sargent, aquella bonica ploma estilogràfica que havia canviat per tabac amb el comissari i li lliuro dient: “Te lo mereces y mucho más”, donant-li una forta abraçada; ell, també emocionat, va fer el mateix, com també el company badaloní, dient-nos: “Si os portáis bien no os pasará nada, pero cuidado al hablar con los amigos que podáis tener. Puede ser peligroso”. Vàrem comprendre bé el que volia dir.

Arribem al puesto de mando, que ja n'hi havia més de 20 d'altres indrets i donant-nos la mà diu: “Adiós, que tengáis mucha suerte”. Poc abans d'arribar-hi, vaig parar-me un moment per orinar i vaig aprofitar-ho per colgar amb una mica de terra els galons. Si no hagués sigut per la valentia del legionari, estaríem enterrats en aquell barranc de Venta de Camposines. Mentres ens portava, quan érem fora de les línies, em va explicar que a ell l'havien fet presoner quan els franquistes ocuparen Oviedo, que ell tenia 20 anys i passava de la política, però es va enrolar engrescat amb un amic per defensar la capital asturiana i per sortir del camp de concentració s'havia fet voluntari a la Legió. Fins ens va dir: “Los rojos rojos eran muy malos, pero mira que hay de estos de aquí [que] también van sólo vestidos de ángeles.” Ens va demanar el nom i l'adreça per si podíem retrobar-nos després de la guerra, però ell no ens donà la seva. El badaloní li donà la cartera que era molt maca i bona quan li donà la mà de despedida perquè tingués un record seu.

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

Al [cap de] poc de ser allà, ens [en] vam anar a un tancat cobert amb un toldo verdós. Ens demanen el nom i demés i, al anomenar Sùria, un tinent diu: “Ya sé donde está Sùria y sus minas de Potasa; ya hicimos dos prisioneros de este pueblo en Madrid.” Ens feren moltes preguntes: el nom dels mandos de la companyia, batalló, brigada, divisió i cos d'exèrcit [a] què perteneixíem, però gairebé no sabíem res. Fins aquí bé, però va anar venint el pitjor: [volien saber] on més o menys hi havia establerts els mandos, [el] municionament, [les] intendències, cosa que tampoc sabíem. Ens amenaçaren perquè [creien] que no ho volíem dir. Jo vaig dir que sols feia tres dies que érem allà i no sabíem res de res, que tant el municionament com el “ranxo” el portaven soldats que no coneixíem de res. Ens mostraren plànols perquè marquéssim indicacions de a quins indrets ens ho portaven i nosaltres no sabíem res. Ens amenaçaren que no volíem col·laborar perquè “éramos fanáticos rojos”. Els vàrem convèncer una mica perquè contàrem la retirada i com vàrem planificar el contraatac per recuperar el cap de serra d'on ens havien desallotjat primer. Un oficial que no parlava massa bé el castellà em va preguntar: “¿Te parece si están en condiciones de contraataque esta noche?” I li dic que “con los pocos que habrán sobrevivido bien, imposible si no lo hacen otras unidades”. Em mira i es dirigeix a un altre que el deurien portar, potser, de la serra de Cavalls i més explícit i amb ganes de quedar bé diu: “Me parece que sí, porque se veía mucha tropa por entre aquellos pinos y se decía que eran unas posiciones importantísimas, pues eran la clave para controlar el cruce de carreteras”. Em mira amb mala llet i diu: “Creo más a éste que se ha pasado, que no a ti que eres prisionero. Vamos a fortalecer más las posiciones y como ataquen van [a] salir cuatro balas para tu cabeza por querer engañarnos”, apuntant-me amb la pistola al cap, i dic: “De esto yo no sabía nada”. En aquells moments arriba un sargent i lliure un “parte” a un comandant. S'aixeca i ve on érem nosaltres i diu: “Este parte dice que hay muchos heridos en la vaguada de la sierra reconquistada (on érem nosaltres), que hay que sacarlos como sea antes que no cierre la noche” – el sol ja feia estona [que] havia clos—. “Como sea, y no hay camillas, así que dáis una manta nueva a cada 4 de estos muchachos” – nosaltres – “y los saquen como puedan, pero vigilarlos y rápido”.

Ens hi havíem aplegat 37, entre passats i presoners. Ens donen una manta cada 4 i cap al barranc on nosaltres érem a dalt. Val a dir que principalment [a] l'indret que defensàvem nosaltres hi vàrem fer una terrible quantitat de baixes, amb morts i molts ferits. Hi havia 4 camilles que no paraven [des de] feia més d'una hora, però es tenien de portar a més d'un Km. de distància amb un estret camí entre pins i mates; feien uns crits d'espant, perquè topaves amb rocs per terra, s'agafaven les mantes a les branques de mates i pins. Tots eren moros,

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

que no els mirava gens amb simpatia pels dolents moments que ens feren passar els seus amics “païres” amb el badaloní, que ja anàvem junts portant-ne. Amb les mantes en portàrem 23, i l'últim viatge ja era negre fosc, que no veies per on passaves i els ferits gemegaven de valent i em vaig recordar bé [que] així retiràrem el capità Valls a Sant Corneli. No em va sorprendre [que] els féssim aquella desfeta, doncs ja he dit que pujaven els moros agrupats i desordenats com si fossin bojós i si encertaves una bomba al mig tots volaven. Ens varen tenir al “puesto de socorro” molta estona i teníem una gana de por i un de la colla diu a un cabo de Sanitat: “Estamos que no nos aguantamos derechos; en todo el día no hemos comido nada. ¿Nos podrían dar algo de comida?”. Ens mira amb mala cara i diu: “¡Veneno os tendrían que dar!”. Vàrem quedar tots acollonits i muts.

Després de molt esperar, bé un sargent i 5 soldats i ens fan formar al mig de la carretera de pagès i diu: “Nos vamos a desplazar a un sitio donde podáis estar mejor”. Prenem camí per entre pins, passem pel mig d'uns camps i ens parem a un pla d'entre pins on a 30 metres hi havia vinyes, i ens diu: “De momento, descansaremos aquí. Mañana seguiremos”. Encara no havíem menjar res en tot el dia; als pocs minuts, tots dormíem com angelets. A punt de sortir el sol uns crits ens despertaren. Eren 4 moros que portaven una manta agafada un per cada cap; la portaven plena de raïms dient: “Comed, paisà, comed, es para vosotros”. I va ser el nostre esmorzar. Després ens vàrem assabentar que havia sigut una gentilesa del sargent. Emprenem camí sota un bon sol i passem per entre camps i vinyes on, en bancals, hi havia tomaqueres, pebrots, cebes... Preguntem si podíem agafar-ne [de] raïm i ens diu que sí, però que no malmetem les plantes. Tots menjàvem de tot barrejat. Després passàrem per Corbera d'Ebre, on no hi havia una casa sencera --tot era destruït— i on paràrem mentre els soldats menjaren i passaven moros amb cubells de vi i ens diuen si en volem. “Es bueno”. Jo vaig ser dels primers a ficar-hi la boca (com bevien, els animals!) i tots vàrem beure d'aquesta manera, xarrupant de galledes i cubells. Era molt bo i de grau, però alguna galleda era una mica picat. Continuem la marxa i cap a les 6 de la tarda arribem a Gandesa, que es veia força gent paisana, i ens allotgem a una caseta de 2 pisos no gaire gran al cantó de una placeta i diuen: “¡No moverse de aquí para nada!”. I els 3, escales amunt. Hi ha un centinella a la porta i no és massa rigorós. De dos en dos o tres ens deixava sortir 10 minuts per rondar pels carrers que donaven a la plaça. Ja devien contar que no hi havia perill que ens escapéssim.

Al costat de la plaça hi havia un local on deia el cartell “Falange Española Tradicionalista y de las JONS” i tres banderes, l'espanyola, [la] requeté i [la de

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

la] Falange, que era negra i vermella, com la de la FAI, i dic al company: “Òstia, aquí també n’hi ha de la FAI com allà?” I un home ja bastant gran em sent i diu: “Aquí no hi ha malparits de la FAI com allà, encara que aquesta bandera s’hi assembla”. Vaig quedar mut. Ens atansem a una grossa cartellera on hi havia molts papers posats i llargues llistes amb noms, i ens adonem que hi havia el nostre i un soldat que també llegia ens diu: “Aquí publican cada día el nombre de los que se pasan y hacen prisioneros por, si alguien los reconoce, avalarlos o saber que son rojos de verdad y han cometido delitos, los puedan denunciar y los metan en la cárcel”. Hi ha molt menjar a totes les botigues i com jo tenia les 15 pessetes que em donà aquell legionari per la caçadora vàrem comprar mig quilo de plàtans, tres per cada un, que ens menjàrem allà mateix. Em varen costar 20 cèntims.

Ens fem a casa i a la poca estona ens donen el sopar, un xusco i una llauna de sardines per dos. Acabem de menjar i ens porten a una casa gairebé al costat que tenia uns baixos molt grans i al costat drets hi havia un grup de presoners de més de 50, i a nosaltres ens posen a l’altre cantó. Al centre hi havia una taula llarga improvisada amb 4 cadires i bancs llargs. Al moment van entrar 6 o 7 oficials i un comandant molt petit i 4 soldats, que foren els encarregats de fer les anotacions. Ens fa una petita arenga el comandant dient que “como buenos españoles que ya sóis, colaboraréis a nuestras preguntas”, i estenen sobre la taula tres mapes i altres plànols. Els primers que criden diuen: “Diez del sector Camposines”, i sols en sortíem 5, jo i el company badaloní i els altres tres [que] eren de la part esquerra d’un barranc de separació, que varen dir [que] s’havien passat i tots resultàrem ser burros en quant a plànols i mapes. Pregunten on hi havia el nostre dipòsit de municionament i intendència i ens mostren uns plànols. “Usted!”, em diuen a mi, “indícalo bien”. “No sé nada, mi comandante, y no entiendo de mapas. Sólo hacía 3 días que nos trajeron aquí y no nos enteramos de nada porque no hemos tenido tiempo para hablar con nadie que nos pudiera informar”. “¿Y vosotros?”. Els altres contesten que feia 5 dies, i el mateix que jo. Ens fan anar al cap de taula i ens fan l’afiliació. Divisió, brigada, batalló, companyia, operacions on havíem estat, on érem quan ens portaren al front de l’Ebre, noms dels jefes de Batalló i oficials de companyia, etc. Cada un contestàrem pel que sabíem o ens semblava i quan acabaren de declarar els que cridaren després de nosaltres, ens tornen a fer anar davant el comandant. Llegeix, ens torna a preguntar el mateix que abans: “Que no lo queréis decir, que forzosamente algo tenéis de saber”, i dirigint-se a mi em diu: “Usted es un veterano que ha actuado en difíciles operaciones, que a mi me cuesta poco sacarlos a la plaza y fusilarlos por no acatar mi orden, etc.” I nosaltres amb cara de mussol, mirant a terra. Em fa retirar i anaven

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

passant amb grupets tots. Hi va haver 4 grups que mostrava que els deixaven contents i això, potser, va fer que no ens repliqués més, i prop la una de la nit ens retornaren a “casa”, però ens va dir: “Mañana continuaremos el interrogatorio, así que procurad hacer memoria porque si optáis por el silencio lo pasaréis mal”.

A les 10 del matí ens fan formar a tots a la plaça, ens donen un xuxo per dos i una llauna de carn d' un quilo per 4 i, formats, esperarem bona estona fins que n'arribà un nou grup de més de 70. Érem uns 160 i emprenem la marxa contents perquè ens allunyàvem de les amenaces d'aquell comandant. A la sortida de Gandesa, ens n'agregaren uns 60 més, que ja ens esperaven, i endavant, amb un sol que esclata el cap, i tot era crits dels que ens custodiaven perquè ens sortíem de la fila, perquè semblava no teníem tanta calor i no ho volíem, doncs passaven forces camions militars. Cap al tard, arribem al poble de Batea i ens allotgem una part a unes dependències d'un molí d'oli. Encara no era fosc i sento que criden el meu nom. Faig cap on hi havia el soldat que em cridava i m'acompanya a una casa molt gran a final d'un carrer. Ens hi reunírem 19 i [ens] van anomenant un per un. Quan em toca a mi em fan passar a una habitació força gran on sobre una taula mai he vist tants bitllets de banc junts. A un costat hi havia una porta que donava l'entrada a una altra habitació on hi havia el despatx, també gran, d'on en aquell moment en sortien dos presoners i no feien gens de bona cara. Ja em vaig posar nerviós. Em fan entrar. Hi havia un tinent coronel, dos o tres capitants i 5 o 6 oficials, dos sargents i 3 soldats administratius. Un llegeix i diu: “Te llamas Pedro Puig Rafart”, i llegeixen l'afiliació que em varen fer a Gandesa. El Tinent Coronel diu: “Es de Sùria, donde hay minas de potasa”. Dic: “Sí, mi Teniente Coronel”. “Así serás un feroz voluntario”. Dic que no, que “me incorporé el 11 de marzo, cuando movilizaron la quinta del 40”. I em fa aquest “sermó”: “En la afiliación ponen que pertenecía a la 31 división. ¿Quien es el jefe de esta división?”. “Manuel Trueba”, dic. “¿Y quién es este señor?”. Dic: “Era el jefe de los sindicatos comunistas de las minas de la comarca de Manresa”. “¿Y niega que es voluntario?”, em diu. “No soy voluntario, si bien fueron muchos los voluntarios que salieron en los primeros tiempos de la guerra, yo me incorporé, obligado, con la movilización de mi quinta, pues yo nunca trabajé en la mina”. I se'm planta davant i diu: “Sé sincero y no lo niegues. No me harás creer que no eres voluntario. ¡Dilo!”. I dic: “No es verdad que lo sea”. I, exaltat com estava, em donà dues bufetades i jo serio i dret dic: “Se lo puedo demostrar, si me lo permite”. I un capità diu: “¿Cómo?”. I contesto: “Con la hoja de movilización que tengo en mi cartera”, única cosa que conservava i una foto. “¡Entrégamelo!”, em diu. I com [que] era en català diu: “Esto ni Diós lo entiende”, i li passa a ell i

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

un alferes diu: “Será escrito en catalán. A ver si yo puedo descifrarlo...”, i diu: “Sí, mi Teniente coronel, dice así”, i li tradueix al castellà davant la sorpresa de tots, i amb to ja més pausat diu: “Devuelveselo, tomarle declaración y que se vaya”. Aixís ho fan, amb tota tranquil·litat, no posant-me cap objecció amb res; em retornen amb la colla, on en aquells moments repartien el sopar, una llauna de sardines i un xuxo per dos. Vaig passar una estona molt dolenta i em pensava que acabaria malament: Sort d’aquell oficial que li va fer comprendre bé la fulla de mobilització on hi havia el segell de l’Ajuntament i el de la caserna de Vic, com ens hi havíem presentat pel temps corresponent per fer la instrucció militar. Al dia següent, a mig matí, carretera endavant direcció al poble de Bot, però a la sortida de Bétera, ens afegeixen a la nostra colla uns 140 presoners més. Feia més d’una hora que caminàvem i ens passen dos camions militars amb 5 o 6 soldats cada un i un cotxe petit amb oficials. Es van parar a uns 200 metres al davant de la columna on anàvem uns 300 presoners i fan que parin la marxa. Jo anava dels primers i veiem que surten del cotxe petit un capità, dos tinents i un sargent. Parlen una estona amb el tinent jefe de la columna. Ens fan agrupar entre carretera i un camp i van cridant noms dels components de la colla, que es va dir eren 31, que els feren quedar i els demés reemprenguérem la marxa. Quan feia potser mitja hora que caminàvem de nou, vàrem sentir trets seguits com si fossin [d’un] fusell ametrallador, el que va fer que ens penséssim el pitjor, tal vegada que algú els hauria denunciat per “rojos”, encara que no sapiguérem mai el que va passar.

Arribàrem al poble de Bot sobre mitja tarda. Ens distribuïren per molts llocs. A mi em tocà a un corral ple de fems al terra, de xais i de cabres, i no ens donaren res per sopar. Encara no era del tot clar, [que ja] ens fan alçar i formar tot seguit i ens donen un xusco i una rajola petiteta i prima de xocolata per 3 i tot seguit marxa endavant, dient-nos que ja ens donarien el dinar pel camí. Passàrem pel costat d’un poble que es deia Horta de Sant Joan i altres de més petits i endavant, amb una set que no podíem obrir la boca i no ens deixen beure enlloc, encara que passéssim pel costat de rieres al costat de la carretera. Era més de la una. Passàrem al costat d’un camió d’intendència i ens donaren un xusco i una llauna de sardines per dos, però d’aigua res i ens digueren que era el sopar i tot, que no ens donarien res més fins el matí de “mañana”.

Amb un sol que esclatava el cap, reemprenem la marxa cada vegada més a poc a poc, arribant al cap de tarda a Vall-de-roures. Uns 50 ens allotjaren a un local que havia sigut un cafè, però no hi havia res de res. Sort que hi havia aigua. Tots dormíem com podíem, com soques de cansats, estirats per terra i

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

eren prop de les 12 de la nit, el company de Badalona em toca i [em] desperta i diu: “Criden el teu nom i el repeteixen amb un fort crit”. Mig adormit, fregant-me els ulls dic: “Ya voy”, i vaig a la porta on hi havia dos guàrdies civils amb el fusell a la mà i diuen: “Póngase en medio y siga adelante y no abra la boca para nada”. Em posen al mig i carrer – carretera general endavant, tremolant com les fulles als arbres. Sortim [de] les últimes cases i carretera endavant i ja [em] començà el pensament a martiritzar que algú hauria fet una falsa denúncia i em portaven a les afores del poble a matar-me, doncs no es veia cap casa, i fins després d’haver fet uns 250 metres [no] es va ovirar un llum, encara molt lluny. Semblava al peu de la carretera i així fou. A uns 10 metres apartat de la carretera hi havia una gran casa amb molts departaments (coberts) al seu voltant i vaig contar tres puestos de centinelles. S’avançà un guàrdia i parlà amb un sargent (seria el jefe de guàrdia) i retornà tot seguit, i jo més mort que viu de neguit i nervis, i m’acompanyà per una gran sala dels baixos de la casa on m’esperava un oficial i em portà a un racó al fons on, dins una gran habitació, hi havia un comandant i 6 oficials. Llegeixen un full força extens i un capità em pregunta si era Pedro Puig Rafart, si em reafirmava amb la declaració que havia fet a Bétera i em fan noves preguntes: nom de l’alcalde del poble (Súria), noms del comitè de defensa i revolucionaris més destacats, quants havien assassinat al poble i noms de tots els presidents de partits polítics i sindicats. Sols vaig dir el nom de l’alcalde, Florenci Claret Casadesús; dels demés no sabia cap nom. Dels 4 assassinats sols recordava Pius Macià, que era el jefe de la sucursal de la Caixa de Pensions, que jo i la meva família érem apolítics i no ens interessava res de res i no recordava cap nom, i un tinent diu: “Pues si que tienes poca memoria, que no recuerdes más nombres...”. Es miren entre ells i el comandant diu a l’oficial que m’acompanyi a la porta després de signar la declaració. De l’emoció que tenia se’n donà compte l’alferes i em digué: “¡Tranquilo, muchacho!”, i segueixo al guàrdia civil i els tres carretera de retorn enllà, creuant-nos pel camí amb un altre “afortunat” com jo que també el portaven a declarar. Després es va córrer la veu que a Vall-de-roures ens havien distribuït en 6 llocs per allotjar-nos i de cada un, durant la nit, en portaren un a fer declaracions.

No vaig dormir [ni] un minut en tota la resta de la nit, tremolant del neguit que havia passat. A punta de sol, ja estàvem tots formats i, sense dar-nos res per l’estómac, emprenguérem carretera endavant direcció Alcanyís, sota un sol abrasador, que no me creia que hi pogués arribar bé, doncs 19 es quedaren pel camí i retornaren a recollir-los amb un camió. Férem una parada de més d’una hora quan, prop les 12, es creuà un camió d’intendència, parant a uns camps prop la carretera i sota aquell sol ens donaren un xusco de pa per tres i un pot

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

de carn de mig quilo, però res per beure i no [ens] deixaren beure res en tot el llarg trajecte, i això que creuàrem més de 10 vegades rius i rieres.

Arribàrem a Alcanyís a 2/4 de 5 de la tarda, tots molt malament de cansats i [de] set, i per adobar-ho ens aparcan al sol en les vies mortes de l'estació. S'esverà la "carabana" a crits, demanant aigua, i no ens feien cas i la força gent que hi havia a l'estació ens feia costat dient que era injust aquell tracte. Quatre de la colla tingueren la valentia de despenjar el carregaaigua de les màquines de tren que hi havia a estacions importants i obrir l'aigua i tots corrèrem a beure com podíem al gros dipòsit que hi havia a terra i la gran majoria quedaren del tot molls. Va córrer l'oficial jefe de la caravana i el jefe d'estació es va posar al nostre costat dient: "Déjalos, pobres muchachos", però parà l'aigua i ens feren que anéssim passant cap a un extrem de l'estació on hi havia uns abeuradors de bestiar i tots poguérem beure bé i no va passar res de cap represàlia com ens temíem.

Passaven de les 6 que arribà un tren ple de bestiar, vaques i xais, i sense netejar-los gens ens hi varen col·locar, 36 a cada vagó. Ens tanquen i endavant, direcció Saragossa. Vull fer constar que les prop de dues hores que passàrem a l'estació, com [que] no ens deixaven anar als "lavabos", tots vàrem fer la "cagada" on ens semblava o podíem i va quedar tot cobert de merda, que no s'aguantava la forta pudor, que comprovàrem que els passatgers a l'estació es tapaven el nas, però nosaltres, tancats als bagons, també ho passàrem malament amb la pudor i la calor, arribant a Saragossa sobre les 11 del vespre, vigília de les festes del Pilar. Una caravana de camions ens esperava. Ens carreguen i ens porten endavant pel mig [del] centre de la ciutat, que hi havia molt moviment de la festa, custodiats per [la] guàrdia civil i ens portaren ràpits al camp de concentració (habilit) de l'Academia Militar de Sant Gregorio. Tal com anàvem entrant ens donaven un xusco i una llauna de sardina per dos i cap a l'interior, dient-nos que ho passéssim com poguéssim millor dormint a sota les estrelles i que a les 9 [ens volien a] tots formant tres fileres davant les oficines per anotar-nos l'afiliació. Toquen diana a 2/4 de 8 i diuen per l'altaveu: "Los que llegaron por la noche, a formar en dos columnas". Ens donen plat i cullera, tot brut, i diuen que "como hoy es la Pilarica, Patrona de Aragón y España, no se hará la afiliación hasta mañana a la hora concertada. A las 12 menos cuarto, todos formados para la Santa Misa", una novetat per nosaltres, després de més de 2 anys. El dia següent ens feren l'afiliació, i a la vegada ens feien passar a una dependència a declarar, però sense insistència, molt correcte, i ens donen una fulla amb l'afiliació, que sempre l'hauríem de presentar on la demanessin. Era la nostra "cédula".

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

Estiguérem 6 dies ací a Sant Gregorio. No s'estava malament ja que no ens molestaven per res. Molt sovint, pels altaveus ens cridaven. Uns tornaven, altres no els vàiem més. Al costat del camp (érem als patis de l'acadèmia) molt aprop hi vàiem uns coberts amb separacions, com cel·les individuals, tot cerclat amb filferro espinós, i digueren que era la presó militar de jefes, oficials i classes de l'exèrcit nacional, pendents de judici militar per faltes i indisciplina i bé s'oviraven galons i estrelles distintives. Al 4t dia d'estada, no sé què va passar. Vaig perdre de vista el meu amic de Badalona, que ens feren presoners junts i agafàvem el ranxo junts sempre. Vaig interessar-me molt per trobar-lo i no ho vaig aconseguir i no vaig sentir que el cridessin. Un que ens havíem fet força amics em va dir que l'havia vist poc abans de dinar al costat d'un soldat al "pasillo" que portava a les oficines, que potser algun conegut s'interessà per ell per fer-lo sortir del camp de presoners (un dia em va dir que tenia família a l'Espanya nacional i ja havia notat que era força de la "crosta"), però em va doldre, si va ser aixís, [que] no s'hagués despedit i no l'he vist mai més. Es deia Rossend Platjà.

El dia 18 cap al tard, avisen que després de sopar tots [hem de] lliurar plat i collera i formar al centre del pati. N'anomenen 410 i ja directament [ens pugen] a uns camions que esperaven i ens descarregaren a l'estació del Nord de Saragossa, i a 2/4 de 12 arrancà el tren [en] direcció desconeguda. Jo feia estona [que] em feia molt mal al ventre. Passà el tren a Logroño i jo [vinga] picar fort la porta perquè obrissin. Ja no m'aguantava de mal i tenia de cagar. Al veure el meu "apuro" tots trucaven i cridaven. Per fi obren, salto pantalons avall i en plena andana de l'estació vaig fer una cagada d'espant i fins em vaig marejar, caient a terra ben llarg. No costà molt reanimar-me al costat de la merda i en aquell moment passava un oficial i va dir: "Qué buen presente para una estación", i vaig prestar-me al jefe d'estació, que era present, a netejar-ho, i em diu: "Tranquilo, muchacho, ya lo harán, sube al vagón". Arrancà el tren i es deia [que] ens portaven a un camp de concentració de Bilbao.

Asseguts al terra a un racó del vagó vaig entrar en conversa amb un que tenia uns 40 anys, per l'aspecte, i semblava trist i preocupat. Tot d'una em diu, quedant-me molt sorprès: "¿Ahora qué será de nosotros? Ya se puede decir que hemos perdido la guerra". Jo li dic: "Lo que sea, será. De momento estamos vivos, bien no lo pasaremos. Hemos de tener paciencia y resignación y procurar superarlo". I ell continuà: "La guerra, la hemos perdido por la arrogancia y la prepotencia de los comunistas. Hemos menospreciado los demás partidos políticos para ganar la guerra a nuestra manera,

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

imponiéndonos y desafiando a todo para ser los líderes, cometiendo muchos errores, que por nuestra culpa se rompió la unidad que era tan necesaria. Nuestro orgullo y prepotencia de los comunistas lo rompió todo. Yo era comandante y he vivido muchas situaciones tensas que lo perjudicaban todo y ahora me pregunto ¿qué será de todos nosotros?”. Només li vaig dir: “Todos lo pasaremos mal”. No vaig volguer entrar en conversa ni fer cap comentari. Certes coses no m’agradaven perquè en la nostra situació no et podies fiar de ningú, encara que semblava que era molt sincer tal com s’expressava.

Poc passava de les 9 del matí, quan arribem a Bilbao i tal com baixàvem ens donaven un xusco i una llauna de sardines per dos, que mengem a peu dret i als 20 minuts arrenquem a caminar cap a l’interior de la ciutat. Creuem la Ria i tota la gent ens contemplava amb expressió trista, doncs molts anaven estripats, mig descalços, doncs deien que al fer-los presoners els havien fet deixar les sabates i els donaven les seves, velles i trencades. Un home ja gran que portava una boina vermella del Requetés diu: “¡Muchachos, cómo váis! Ya os darán ropa y calzado”. Me’l miro i dic: “Nos han visto así muchos jefes y nadie es generoso”, i continua: “Estad seguros que os darán lo que os haga falta”. I un altre paisà diu: “Hasta que los enrolen en el Batallón de Trabajadores no les darán nada, ¡si lo sé yo!”. I aixís va ser. Arribem a una estació de via estreta i posen un tren especial que ens portaria a Mungia. Baixem, ens porten fora l’estació on hi havia una gran plaça. A la poca estona torna l’oficial jefe de l’expedició i sento que diu al sargent: “La hemos hecho buena! Aquí no hay campo de concentración. Donde debemos ir es a Mungia, cerca de Vitoria. Ha habido confusión”. Eren les 3 de la tarda. Van optar amb l’alcalde [per] donar-nos un tros de pa i un trosset de xocolata. Menys mal que encara que semblava extrany va haver-ni per tots, doncs en un poblet petit haver-hi tant pa disponible. Després d’esperar, a 2/4 de 6 arribà de Bilbao el tren especial que ens hi retornaria, atravesant de nou pel centre de la ciutat. Ens porten a un extrem de l’estació. Va córrer la veu que hi havia tants presoners de guerra catalans a l’estació que a la poca estona ens envoltava una gernació fabulosa: dones plorant, portant paperines amb fruita, entrepants, etc, però tot seguit ho van tallar, arribant als pocs minuts un bon nombre de soldats per apartar-nos més de la gent, només que feien molts crits i deien disbarats, però, tot i tan vigilats, algunes dones aconseguien passar i portaven coses mentre va ser clar de dia.

A les 4 de la matinada ens feren pujar al tren i sortiríem a les 5 fent parades molt llargues al pas d’estacions. A les 9 tocases, arribem a una petita estació on no es veia cap poble [a] l’entorn. Ens fan caminar uns 200 metres cap als

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

afores, on hi havia molts arbres que feien ombra. Hi havia una cuina ambulant d'intendència. Formem en dues files, ens donen plat i cullera, i ens posaren un bon plat de cigrons amb patates i carn i mig xusco de pa, i a les 11, tips i beguts d'aigua de bones fonts que hi havia, preniem camí per una carretera de poc trànsit per entre serres i valls, endavant. Passàrem per molts poblets. [En] un dels més grans hi havia tota la gent al carrer per contemplar-nos i dir-nos coses. Un grup on hi havia 5 noies i dues dones grans van entendre que parlàvem català i ens pregunten d'on érem (ens havíem format un grup a Saragossa que érem 3 de Vic, un de Manlleu, un de Torelló, un de Granollers i un de Sant Feliu de Codines, total 8) i ens posem a parlar. Les noies totes eren de Sabadell, que havien passat per França, però al moment va venir l'oficial jefe i ens diu: "Adelante, no se pueden parar para nada", i una, plorant, va donar un petó a un que es deia Quintana, de Vic.

Sense parar, però caminant no massa de pressa, arribem al camp de concentració de Murgia a les 6 de la tarda. Tal com entràvem ens donaven plat i cullera. En aquell "hotel" ja hi havia més de 300 clients. Era un Seminari (fàbrica de capellans, com a Vic) que la meitat l'havien habilitat per camp de concentració. Al tercer dia començaren a portar-nos en dos camions entre 6 i 9 de la tarda a una caserna de Vitoria (14 Km.). Ens feien despullar, dutxar amb aigua molt calenta i després al natural a tots ens tallaren els cabells i pèls del cos al zero, [ens] afaitaren i ens retornaren la roba desinfectada al vapor que eliminaren tots els polls, però als quatre dies ja en tornàvem a estar plens. Ens va plaure molt aquesta inesperada neteja. Jo era la primera vegada a la vida que em dutxava i, com jo, la gran majoria. En aquesta "residència" s'hi estava molt bé. No et molestaven per res, excepte, però ens agradava, que als matins ens feien fer gimnàsia, manats pels mateixos presoners i no era pesada. El terra era de fusta i no calien mantes, que no trobàvem a faltar. El menjar, força quantitat i bastant qualitat, que per la feina que fèiem ja n'hi havia prou. Tots estàvem contents.

Una part del seminari encara funcionava com a tal i contemplàvem els estudiants per ser capellans com jugaven pels seus patis acondicionats. Hi havia una porta a la sortida als patis que es comunicaven i quan feia uns 8 dies que hi érem un capellà ja gran es va creuar amb en Quintana i li va dir que necessitaria cada dia 4 o 5 "soldados" per fer les feines a la cuina i que els ho recompensaria. Ell li va contestar que si ens volia els 8 amics que sempre anàvem junts, sí, si no, cap. Va acceptar l'oferta i cada dia a les 8 passàvem la porta i ens esperava un bon got de bona llet i cafè amb tres trossos de pa torrat i a les 11, un entrepà amb mortadela. La nostra feina era netejar, pelar patates,

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

estallar llenya, ajudar en el que ens manaven a la cuina, i tots contents. Aquesta sort va durar 11 dies, doncs algú ho va xivatar al jefe de camp i es va acabar.

A mitjans de novembre, inesperadament, ens fan formar amb totes les nostres minses pertinences i ens fan pendre camí cal als afores del seminari, on ens esperaven uns camions, que ens carreguen i ens porten a un convent de monges, bona part destruït pel pas de la guerra, a Orduña (Bilbao), on ja hi havia moltíssims presoners. En arribar ja ens varen dir “en mal sitio habéis caído”, ja que deien que era un “campo de concentración para clasificación”. Jo em vaig acollonir per[què] si detectaven [que] havia sigut sargent ho passaria encara més malament, segons els rumors. Per tot s’estava molt malament, per tot. Els cabos soldats i sargents que anaven rondant per entre nosaltres, el més insignificant era motiu per picar amb un “làtigo” que portaven. No deixaven parlar [a] més de dos junts. A l’anar a les cel·les a dormir o al sortir-ne al toc de diana a les escales, es repartien i anaven picant perquè anéssim més de pressa. Feia força fret i ningú tenia manta. N’hi havia un que era de Vic que estava d’ajudant a la cuina i repartia el ranxo molt dolent i poc que ens donaven i quan ja tot estava en silenci, ens portava una manta a la cel·la i ens tapava.

Ens havíem aplegat els 8 amics junts i dormíem de costat sobre el terra de fusta. Si un es tenia d’alçar pel que fos, ens teníem de moure tots. Dormíem a la mateixa cel·la d’aquesta manera pel fret, com gairebé tots feien. En els 26 dies que hi estiguérem, veiérem el sol dues vegades; sempre núvols i el fastigós “xirimiri”, la majoria de les hores del dia. Cada dia abans del “desayuno” ens feien cantar el “Cara al sol” i “Oriamendi”, himnes de la Falange i Requeté, i pobre del que s’adonessin que no cantava, perquè es divertien picant-lo. Un dia, un sargent que era manco del braç esquerre i un xic coix de ferides de guerra i [que] a més del làtigo, que el portava penjat al cinturó, portava un bastó gros amb mànec de ganxo, es va adonar que darrere una porta n’hi havia un que no cantava i estava arrupit pel fret; el que hi havia al costat li va dir que [no cantava perquè] tenia febre i va dir, no donant crèdit al que li deien: “Ya se lo haré pasar yo si es que lo dice por no cantar”. El va agafar pel braç, el treu fora el pati que feia hores que feia xirimiri, agafa el bastó per la punta i li dóna forts cops al clatell i va quedar ben estès al terra, que era ple d’aigua, i, ufanós, va dir: “Si alguno tiene cojones, que se acerque si cree estar desmayado”, i va quedar-se força estona esperant. Va marxar i ningú va tenir ànims per acostar-s’hi. Sobre les 10 va passar un alferes i va preguntar què hi feia aquell pres allà. Ningú va contestar i cridà al veure el nostre aspecte: “¿Qué cojones pasa aquí?”, i ningú, res. S’hi va acostar, el mou amb

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

el peu i diu: “¡Si está muerto!”, i senyala amb el dit a 6 i diu: “Venid conmigo”. El varen seguir i entre ells n’hi havia un de grandet – lleva del 28 – bastant esquilat de clatell i no va tenir por d’explicar-ho tot ben detallat el que havia passat i passava generalment al camp a tots els internats, del maltractament que teníem de suportar. El que va explicar tot això no va tornar més amb nosaltres. Li varen donar a escollir, dins les diverses administracions de les oficines, el lloc que volgués. Aquell sargent no el vàrem veure més i es va dir, quan érem al camp de Miranda de Ebro, que li havien fet consell de guerra i afusellat.

Després d’aquest trist incident, no varià gairebé gens l’estada. Continuava tot igual, malament. En aquell camp ens volien convertir al “reino de la Patria y de Diós”. Hi havia un alferes-capellà jove, de 25 a 30 anys, i cada dia de 5 a 6 de la tarda ens venia a fer un sermó. En aquell convent hi havia una gran sala d’espectacles de la seva vida normal, i quan el vàiem venir i obrien les portes hi havia bofetades per poguer-hi entrar, doncs no hi cabien ni una tercera part. Tenia un èxit fabulós, no pel que deia i ens volia infiltrar al cap, sinó perquè s’hi estava molt bé, ja que no s’hi ficava el vent. Ens fotia un cap de consignes del Franco, “el hombre más valeroso, bueno, con la mente siempre al servicio de Diós y la Patria España, el enviado del cielo para salvar al mundo” i en sortíem tots emprenyats perquè cada dia posava el mateix “disco” i no sabia parlar de res més. Per sortir tots anavèm el més a poc a poc que podíem i sempre ens acabaven de fer sortir a cops com els xais de les quadres. El que gairebé més temíem tots era quan ens anomenaven per anar a fer declaracions a la Junta clasificadora, doncs la gran majoria en retornava colpejada i molt mal parats. De la nostra colla de 8, dos dies abans que ens traslladessin, en Josep Ricart, que era de Taradell, li va tocar i en va quedar mal parat per tota la vida. No era reconegut. Va tenir molta sort de nosaltres que el vàrem recolzar amb el que podíem, inclús tota l’estada al batalló de treballadors, que tinguérem la sort de continuar junts fins a la fi i quan ens reincorporaren a la mili ens vàrem retrobar a Mataró, però als 10 dies de jurar bandera el declararen inútil total. No tenia ja pare i vaig conèixer la seva mare que em va pregar si signaria en un lloc de la instància que volien presentar per justificar el seu estat i les seves causes i li vaig dir que sí, afegint-hi on va ser, el dia i més o menys l’hora, i va estar molt contenta. També hi havia la signatura de l’amic Quintana i en Josep Serra, que era de Manlleu. Als 18 dies de cursar la instància li comunicaren el fallo del judici i va marxar inútil cap a casa. Uns 4 mesos després em vingueren a veure i els dos, contents, em feren prometre [que] els aniria a visitar, però no ho vaig complir.

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

El dia 12 de desembre ens traslladaren, per fi, al camp de concentració de Miranda de Ebro. A les 9 del matí ja érem als vagons del tren i no sortírem fins les 11, i a poc a poc arribem al nou "hotel" a les 5 de la tarda. Com un ramat de bous, ens endinsem al grandios nou estatge i arreu cobert de presoners, uns mirant, altres treballant. Un crida: "Hi ha algú de Sant Cugat del Vallés?", en Quintana crida: "Hi ha ningú de Vic?", i un que pintava un barracó diu: "Jo sóc de Vic". I es varen conèixer i parlar uns moments. Tots cridaven i jo dic: "I de Síria?", i sento una veu que diu: "Qui demana de Síria?". Era en Ramon Torres, que coneixia bé. Poc parlarem i em diu: "Vine després que et procuraré una mica de menjar". Però ens portaren al penúltim barracó, prop del riu Ebre, que a prop hi havia com una palanca amb forats a cada costat, que eren els vàters i tot a baix al riu [que] s'ho emportava. Feia molta estona [que] ja era fosc quan ens poguérem moure i vaig pensar que tan apartat no trobaria en Torres. A l'entrar al camp ens donaren plat i cullera i una manta i surto a fora al barracó i, com tots, una gana de por. Ens donaren a Orduña "café con leche" i un xusco per dos i un bocí de xocolata i digueren que a Miranda ens "darían la cena", però ens digueren que allà no hi havia "cena". Com dic, surto del barracó com altres i oviro que uns soldats portaven uns perols, que era, em vaig assabentar després, el sopar dels centinelles de prop del riu. Els dic: "Dadme un poco, que no hemos comido nada en todo el día". I un diu: "Si quisiéramos hacer caso ni nosotros no cenaríamos". Però jo, sense pensar què em podia passar, fico el plat dins del perol que quasi bullia i surt quasi ple de patates i carn, i a córrer, cridant-me: "¡Trae la comida, que te pegamos un tiro!", doncs un dels soldats portava un fusell, perquè feia d'escorta, però jo a córrer cap a darrera de barracons i no em varen trobar, però crec que no em varen buscar gaire. Eren bons soldats i vaig poder omplir una mica l'estómac. Al matí vaig recórrer [el lloc] per trobar-me amb en Torres i em diu: "T'esperava. Et tenia preparat aquest plat de patates i carn", i li dic: "Gràcies, ja me'l menjaré prou ara que bé tinc encara gana", i li explico el fet del perol i digué que havia estat de molta sort, que si m'atrapen ho hauria passat malament. En endavant ens vèiem quasi cada dia i aquest surienc i el vigatà, pels seus paisans, ens arplegaven el que podien per menjar, doncs com [que] estaven ben enxufats treballant menjaven bé.

Com he dit abans, sobre el riu Ebre incrustaren dues palanques, una apartada de l'altra, i a cada costat un forat per "evacuar" i tot riu avall. Segons ens varen dir, per aquests forats hi havien fet passar alguns jefes de barracons que es creixien pel càrrec que tenien, doncs eren nomenats dels mateixos presoners, i feien denúncies i arrestaven, perquè deien [que] no es portaven bé, etc. Dos dels que havien fet passar pel forat els trobaren morts ofegats, però mai -

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbiber/pere-puig-rafart/>

deien— van descobrir els autors. Al nostre barracó, el que teníem de jefe va sortir voluntari de la mateixa colla que entràrem junts. Era del barri de Les Corts de Barcelona, bastant fanfarronet i cregut i portant paperets escrits als sargents quan formàvem pel ranxo, i un dia al matí ens estranyà que no cridés com sempre: “¡Venga, arriba, a formar!” i tibant les mantes. Quan tocaren “fagina” [toc de corneta cridant a un determinat acte] pel cafè en llet, es presentà un sargent, ens fa formar i diu: “ ¿Quién ha pegado y fuerte a Estanislao, el jefe del barracón?”. Tots muts, mirant-nos [els] uns als altres. “Han sido más de uno y si no salen después del desayuno lo pasaréis todos muy mal. De parte del comandante os lo digo”. Després del “desayuno” ens porten formats a uns 300 metres del recinte, que en treien grava amb camions. A la poca estona, arriba un tinent que s’anava picant els pantalons amb una fusta-làtigo i diu: “Por el bien de todos, que salgan los que apelearon el jefe del barracón”. No es sentia ni un mosquit i sense cap paraula per part de ningú passaren més de 15 minuts que havia posat de límit, i diu: “¡A los picos i palas!”. Era còmic mirar-ho perquè ens havíem de ficar entre els més de 100 que hi treballaven i els jefes que hi havia vam sentir que deien: “Aquí no revueltos porque no cogen y no harán nada ni unos ni otros”. Els que hi treballaven [hi] eren com a càstig perquè s’havien apuntat pel “cange de prisioneros”. Aixís passàrem més d’una hora, o dos; al no poguer moure’s per res, caigueren desmaiats al moment que arribava un capità i un alferes. Es parlen poques paraules i el sargent que ens hi havia portat diu: “¡Firmes! ¡Media vuelta!”, i ens retorna al barracó com si res hagués passat. Es va nomenar un nou jefe de barracó i ningú va saber qui ho havia fet, però el maco de les Corts tampoc el veiérem més.

En Torres m’explicà fets i coses de la part del Nacionals i jo a ell, de Síria i de la part republicana. Em va dir que sabia on paraven el capellà de Cal Gall, en Josep Quinquer, Josep Pelfort, Antoni Castellà i altres de Síria que s’havien passat a les trinxeres, com ell també, però havia deixat de tenir-hi contactes perquè el varen avisar que els obligarien [a] avalar-lo i ell no volia saber res més de la guerra, que si volia comunicar-m’hi en tres dies seria fora al carrer, doncs sabia les adreces. Li vaig dir que no, que no hi simpatitzava gens, que preferia passar fins el final de la guerra en un batalló de treballadors.

El dia 21 de desembre ens fan formar els ocupants dels 8 últims barracons i es deia que era per formar 4 companyies per un batalló de treballadors. En Quintana i [en] Tobau diuen: “Posem-nos els últims de les 3 files i aixís podria ser que poguéssim anar junts”, i va sortir bé la cosa. [Ens] anaven apartant de tres en tres i feien grups de 102 i l’últim vàrem ser 98. Ens fan lliurar el justificant amb l’afiliació que ens havien donat a Saragossa i cap a la llunyana

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

estació. A nosaltres ens fan pujar als 5 últims vagons, d'una llargada de 34, i al pujar ens donen un xusco i una llauna de carn de ¼ de kg a cada un. Era tot el subministre del dia i prop les 12 sortíem en direcció a... Passaven de les 5 de la tarda, després de forces parades i paren a l'estació de Caretas, a uns 15 Km de Saragossa. Desenganxen els 5 bagons que ocupàvem els últims anomenats i el tren arrenca endavant i una nova màquina ens enganxa i d'una via a l'altra (aquesta estació era de comunicacions) i ens porta al final de la via més apartada que eren plenes de vagons vells i destrossats, la gran majoria. Ens fan baixar i ens marquen 8 vagons i diuen: "Este es vuestro cuartel; colocaros repartidos en 7 y uno para los escoltas". Aixís ho férem. El que ocupàrem els 8 companys va ser un dels millors, però 3 vagons, de tan dolents, els feren passar a altres del costat, que eren una mica millor, però [a] tots quan plovia rajava aigua i entrava vent a dins, que de fret en passàrem molt, que destrossàvem altres vagons per poguer fer foc quan ja no trobàrem res més enlloc per cremar. Al matí següent, portaren tres vagons que deixaren a prop, però no a la mateixa via, que era per a la cuina, mando i oficina.

Érem el 164 Batallón de Trabajadores, 2a Compañía, i la nostra feina seria descarregar i carregar i viceversa vagons i camions d'intendència. A uns apartats de l'estació hi havia dues grandioses naus d'intendència militar per descarregar i distribuir el que calgués. Els vagons que ens feien de caserna eren "borregueros", amb un avís que deia "Techo malo". A la tarda volíem anar a buscar palla, doncs al voltant hi havia cases de pagès i el sargent va dir que NO, i tota l'estada dormint al ras del vagó. Hi posàvem una manta perquè no entrés el vent del Moncayo, que no parava de bufar, i les tres a sobre, doncs féiem dos grups de 4. Era el que millor podíem fer. El soldat que estava de guàrdia ens despertà a 2/4 de 8, i a formar. En aquell moment van arribar un sargent, un cabo i 5 soldats. El sargent diu: "Éste será el cuartel, pues no hay ningún alojamiento en el pueblo. Si os portáis bien, todo irá bien. Estaréis bajo la vigilancia y custodiados por 3 cabos y 12 soldados y yo temporalmente. Todos los días vuestro trabajo estará en aquellas grandes naves donde hay dos sargentos, de los que estaréis bajo sus órdenes día y noche cuando vengan a por vosotros. Dentro de una hora llegará la cocina y os darán el desayuno, i a las 10, 2 grupos de 10 os presentarán a las naves para lo que os manden y lo demás sobre la marcha se os indicará. El día 28 vendrán destinados un oficial y un sargento. Espero que ya estará todo bien organizado sin ninguna pega". La nostra colla de 8 fórem els del segon grup de 10 i per entrenar-nos ens tocà descarregar 5 vagons de 112 sacs de cigrons, que ens feien trontollar. Arribà la cuina, ja poguérem dinar "potaje" de mongetes, patates, carn i verdura, de tan bona racció que no ens l'acabàrem i [en]

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

endavant ens donaven sempre bona racció, força bé, i ens agradava la feina. Les demés companyies del batalló, la 1a la destinaren a Monzón, la 3a a Sabiñanigo i la 4a, a Lleida, totes a pic i pala. Nosaltres tinguérem sort.

El dia de Nadal, amb tots els soldats de l'escorta, ens portaren a missa al poble. A la sortida ens donaren 45 minuts per passejar-nos pel poble. Les dones, principalment, ens buscaven conversa; fins ploraven explicant-nos barbaritats comeses pels falangistes i requetés. Algunes deien que eren viudes d'ells. Es comprenia que no ho passaven gens bé. Hi havia molt menjar, però no hi havia diners per comprar-lo. Alguns vàrem acceptar coses de menjar que alguna dona ens regalava i al sargent li va caure malament i cap més festa ens donaren permís per passejar després de la missa. A l'hora indicada quedàrem aplegats i cap a "el cuartel de de los vagones".

M'havia deixat d'anotar que dos dies abans de traslladar-nos del camp de Murgia a Orduña, per mitjà de Creu Roja Española, omplírem unes targetes de 10 paraules per enviar-la a la família, i els meus pares la van rebre amb gran alegria el dia 7 de gener, doncs em creien mort. El més dolent de l'estada a Casetas era el fret, pluja i vent. Treballàvem molt i a totes hores, segons fos necessitat, però pel demés, bé. Menjàvem força bé i a més ens emportàvem llaunes de tota classe de conserves i el que ens calia d'embotits, etc.

Hi havia dies que si no hi havia vagons o camions per descarregar o carregar ens arribàvem a la mateixa estació i entràvem en conversa amb gent. Un dia, dues dones i un home gran m'explicaren fets terribles que havien palpat. En un poblet molt petit d'arrop d'allà anomenat Sobradiel, un dia a la nit hi van anar els falangistes i van assassinar 29 homes de sobre 20 anys i tres varen poguer fugir, que els volien matar a tots perquè tots estaven afiliats a la CNT.

En aquells dies de mitjans de gener, era quan [hi havia] l'ofensiva de Catalunya, i passaven molts trens plens de presoners i si ho veia hi corria i anava cridant: "N'hi ha cap de Sùria!?". Un dia, a un mateix vagó, hi havia el Lluís Ribera del forn de Cal Siló i un Planell, de Cal Masquita de Cal Trist. Un altre dia, en Joan Reguant de Cal Amariagna i en Joan Montes. Ells estaven contents i jo, també, d'haver pogut conversar una mica. Un dia hi havia un tren carregat de soldats italians i al veurem amb el gorro rodó que portàvem amb una T, que volia dir TRABAJADORES, un que portava galons em diu: "¿Qué representa eso?". I li vaig explicar i ho va entendre, que era "prisionero de guerra". Va fer gest de sentiment i diu: "¡Ven!". El segueixo, anem a un vagó, obre i treu una llauna d'atun de 8 Kg. i un sac de pa i diu: "Toma, para comer".

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUTES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

Ho agafo i ho porto a on dormíem i al vespre en va menjar el qui en va voler. Em sembla que era el dia 16 de gener. [A] la nit havia nevat una mica i tot el dia [va fer] un fret i vent que no s'aguantava, i [a] la nit, igual. Ens decidim i destrossem un vagó dels més dolents que hi havia aparcats i férem tres fogueres per poder escalfar-nos. Es presentà un guarda jurat i diu que ho farà constar al "parte". El jefe d'estació el cursa al sargent del magatzem, que [diu que] quan "nos daban el desayuno estábamos todos" i diu que volia sapiguer qui havia destrossat el vagó. Tots muts i un que semblava un gitano, que era de Manresa, diu: "Todos, mi sargento, porque no podíamos dormir del frío". I el cabo que feia de jefe perquè havien hospitalitzat el sargent va dir: "No pasará más, mi sargento, pero harían bien que trajeran leña".

No parava de fer mal temps i dos dies després és destrossat un altre vagó i fusta als focs. Corren els partes i bé el sargent i el jefe d'estació que portava una estrella d'alferes i després de fer-nos formar, encara no era del tot clar, i els 22 que havien treballat de nit encara no havien tornat i diuen al cabo – jefe que ell tenia "de saber los que lo habían hecho" i nosaltres tots a una diem: "Él no, los demás, todos", i tots cara de mala llet. El jefe de l'estació diu: "Excepto para el trabajo, estáis todos arrestados y ya vendrán las consecuencias". El dia següent amb el suministre que portaven d'intendència de Saragossa varen portar força llenya per nosaltres, a part de la que cada dia portaven per la cuina i el dia 23 a la tarda ens fan formar amb tot l'equipatge i ens carreguen amb camions i no sabíem on ens portaven, espantats perquè crèiem [que] era la resposta a la crema dels vagons. Es fiquen per dintre Saragossa i paren davant d'una casa molt gran i ens fan baixar i entrar i diuen que ens "acomodemos como podemos en estas dos naves". No ens podíem ni bellugar del poc espai que hi havia. A un altre cantó d'aquelles naus, n'hi havia una de molt gran que era ocupada per una companyia, també de presoners, tots vascos i asturians, que estaven apuntats per "canjear", que en deien, i eren bastant conflictius. Segons deien, protestaven per tot, però amb aquesta actitud menjaven molt millor que nosaltres, que ens en donaven més poc i no tan bo com a Casetas. Aquests eran 82 i cada dia al matí els carregaven amb camions i els portaven a reparar vies de tren i carreteres.

Vàrem tenir una bona sorpresa. Ens varen dir, quan ens feren formar per sopar, que continuaríem treballant a magatzems d'intendència de la ciutat i on fes falta i cada dia ens distribuïen els que fèiem falta on fos, també a carga i descarga. Cada dia en portaven 22 a Casetas. Això vol dir que cremar vagons pel fret va donar un bon resultat que no esperàvem. En aquest "hotel" sols hi estiguérem 11 dies, [ja] que ens traslladaren al barri de Sant Josep, al carrer del Sol, a les

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

afores de la ciutat. Era una casa amb un pati molt gran i en una part hi havia una quadra amb 16 vaques i [a] la part de sobre feren treure el ferratge de les vaques portant-lo a uns coberts a fora i ens [hi] col·locaren a nosaltres, però ens tocà buidar-lo. De fret, no n'hi teníem, però la pudor, fins que en tinguérem el nas ple, ho passàrem malament. Al mig del pati hi feren com una barraca i era el nostre "retrete", que anava a parar per la claveguera de la porqueria de les vaques. La cara ens la rentàvem com podíem.

Durant els dies que vàrem ser al primer estatge va ser quan les tropes d'en Franco varen ocupar el dia 24 Manresa, [el] 26 Barcelona i [el] 28 Súria, i el dia següent ja vaig escriure a casa perquè sabessin que era viu i al rebre la resposta el dia 11 de febrer em deien que per la Creu Roja sapigueren el dia 7 de gener que era viu i que m'havien dit molts paranostres perquè creien [que] era mort. També em donaren la bona nova que el germà Ton era viu a un camp de concentració. Aquest nou estatge era envoltat d'hortes i recs d'aigua per regar-ho, que ens anava molt bé per rentar-nos la roba i tot el cos, doncs no ens havíem rentat tan bé desde la dutxada de Vitoria i els polls els portàvem a mils entre cos i roba.

La colla de 8 continuàvem junts i quan podíem ens rentàvem la roba a on i com podíem, menys a uns rentadors públics que hi havia pel veïnat. Un dia érem 5 i ens posem a rentar la roba uns 20 metres més amunt d'aquest rentador i ja tot seguit van venir dues dones dient que "nos fuéramos a otro sitio, que les bajaba el agua com piojos", i en Quintana diu: "Nosotros no nos vamos hoy a otro sitio, que no tenemos tiempo para cambios". En venen dues més i diuen: "¡Dadnos toda la ropa! Ya os la lavaremos nosotras." I aixís ho feren i nosaltres ens ho passàrem bé donant-los la tabarra i rient, que eren molt simpàtiques, però digueren que no hi anéssim més i ens indicaren un lloc on hi havia unes pedres i s'hi rentava bé. En aquesta "quadra" hi estàvem molt millor que no havíem estat enlloc. Fins a mitjants de juny, [vam] treballar moltíssim, doncs entre abastir Catalunya primer i després les regions de Llevant, centre i etc., alguns dies no dormíem 4 hores, diumenges i tot fins l'última setmana d'abril, que el diumenge i festes grosses fèiem festa i obligats [a] anar a missa. De menjar, no ens tractaven massa bé, però com que robàvem el que podíem carregant i descarregant "tiberi", no ens feia falta res. Fins ens veníem moltes coses i fèiem algunes pessetes, doncs ens ho comprava una vella jueva que vivia al mateix pati i després ens rentava la roba a tota la colla dels 8 i ens ho pagava al preu que volia, però sempre teníem un duro a la butxaca, doncs fèiem tots "Societat Anònima" i ens repartíem el fruit del que robàvem -cigrans i demás llegums, penques de cansalada, paquets de xoriço, caixes de membrillo

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

de 4 Kg, sucre, pots de llet, etc., etc-. A vegades feien escorcolls als dormitoris, però a la nostra colla mai n'havien enxampat cap amb gènere, doncs si trobaven alguna llauna o pot, t'avisaven i no passava res.

Una vegada jo em vaig perdre per dins la ciutat, em vaig desorientar, i Déu va vetllar per mi, i portava un sac amb 23 kg. de cigrons, embolicat amb el capot de moro que portàvem per abrigar-nos i vaig veure que no tenia altra solució que pujar al tramvia, però no portava ni cinc cèntims per pagar-lo i en valia 20. No hi havia [cap] altre viatger que jo i un policia que conversava amb el conductor. Bé, el cobrador, i li dic que “no tenia dinero”. Em mira una mica i marxa a la conversa amb els altres i jo tremolant que ho diria i el policia em detendria, però al veurem amb aquella cara d'espantat no va dir res. A la primera parada “del meu barri” baixo i, passant per entre les hortes, vaig arribar bé a casa i als tres minuts que havia [arribat] arribaren amb el camió la colla que treballàvem junts, que si hagués passat per la carretera m'hauria agafat un sargent que hi anava, doncs era més llarg el camí que passant a través de les hortes. Els altres poca cosa portaven. La por que jo vaig passar només ho sé jo; ja em veia a presons militars. Els soldats que ens feien d'escorta quan sortíem amb grups de 6, 8, 12, 20 feien la “vista grossa”, però els ho havíem de compensar. Els donàvem algunes pessetes que els anaven també molt bé i menjar també, doncs ells no tocaven res de res. “No querían responsabilidades. Vosotros haced lo que os parezca, no chivataremos, no vemos nada, todo bajo vuestra responsabilidad de cada uno si os pillan”. I no va passar mai res greu i ells “mamaven”.

El dia 1 d'abril es va acabar la guerra, amb immensa alegria per part de tothom, però a nosaltres no ens deixaren celebrar la festa i gaudir de l'alegria, però ens donaren festa a tots la tarda del dia següent, dia 2, per celebrar-ho una mica. A mitja tarda, per festejar-ho, els 8 de la colla anàrem a una “tasca” que hi havia a uns 150 metres i també vàrem convidar a 2 soldats de l'escorta. Ens menjàrem un gros i bo entrepà, ben “regat” amb un vi especial negre de Cariñena de 13º i després tramosos, cacauets, figues seques, etc., etc., cantar i traguets de vi i molta gresca. Jo no havia fumats mai, sols algun cigarret de tant en tant que m'incitava en Quintana, [ja] que ell no parava, i va tenir l'acudit de dir: “Si us la fumeu tots us pago una fària per acabar de festejar més bé l'acabament de la guerra i que ben aviat puguem tornar lliures a casa”. Jo i en Ricart vàrem dir que no i tots ens van fustigar [dient] que no malmetéssim el festeig, doncs l'ambient entre tots nosaltres i tots els parroquians de la taverna, que era plena del tot, fins molts ploraven d'emoció, i [finalment hi] vàrem accedir. Encenem la fària i anar pipant tots i jo, entre el que havia “mamat” i no sapiguer fumar, que

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

m'empassava el fum, a mitja fària m'entra una suor i vaig caure llarg a terra sense coneixement. Entre el jefe del bar i els amics, tots espantats, no aconseguien que em recuperés. Em portaren a braços a "l'hotel" on vivíem i aquella dona vella jueva em va ficar els dits a la boca i no sé què al coll, fent-me moviments amb el cap perquè em passés avall, i als tres minuts vaig començar a treure saliva pel nas i la boca i una mica del que havia menjat, durant 15 minuts. Aixís m'ho varen explicar i que tots estaven molt espantats. Ho vaig passar molt malament dues hores i al dia següent no m'aguantava dret, però a treballar sens falta tot el dia carregant vagonets de conserves i farina, destí a Madrid. Dos dies després, el sargent jefe em crida després de sopar i em pregunta què m'havia passat, doncs l'assabentaren a la taverna i preguntant un escorta li va dir que era jo. No em renyà i em diu que si ho hagués sabut hauria fet que no anés a treballar el dia següent.

A partir d'últims d'abril ja no hi havia tanta feina urgent i teníem hores lliures. El 7 de maig vingué a fer-se càrrec de la companyia un alferes força jove, 24 anys, però la cosa continuava igualment bé. Els diumenges, abans de l'assistència obligatòria d'anar a missa, amb més llibertat anàvem a rentar-nos bé nosaltres i la roba. Per no tenir problemes i crits amb les dones, acordàrem que els diumenges fins les 9 del matí podíem anar als seus rentadors, amb l'obligació de deixar-los molt nets de polls i tots estàvem contents, però poc després la jueva se'ns va oferir per rentar-la. Desde el primer diumenge de maig ens feien anar a missa a una nau molt gran que acabaven de construir el Cercle Catòlic de Sant Josep i un grup de 6 dones de 60 anys [en] amunt molt "beatas", per fer-se simpàtiques muntaven unes taules i després de la missa de les 10 ens donaven una tassa de llet i cafè un dia o xocolata desfeta un altre i sempre amb una grossa ensiamada o xurros, i després ens ensenyaren a cantar cançons per acompanyar la missa i d'altres com l'himne de la Verge del Pilar, etc. La majoria ho passàvem bé.

Un dia, el capellà va predicar que s'havia assabentat que alguns de nosaltres no havíem fet la primera comunió. En acabar la missa, les "beates" varen sondejar i en sortiren 9, que els agafaren pel seu compte, els ensenyaren doctrina abans del dinar, proclamant que el dia que farien la primera comunió es faria una gran festa i aixís va ser. Extraordinari "desdejuno" després de la missa a 2/4 de 10, fins que estiguérem tips de tot i bo. L'alferes jefe era un bon noi (era requeté Navarro) i també hi havia un capità, tots molt somrients. Els nous combregants estrenaren un equip de vestir nou. Amb roba de mantes noves, les beates els confeccionaren els pantalons i caçadora i sabates i camisa i demás roba interior, tot nou, com si fossin paisans i el que va

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

sorprendre a tots va ser que les beates se'ls emportaren a l'interior de la ciutat, ensenyant-los el més important, la Basílica del Pilar, la Seu, altres importants temples i després un succulent dinar en un restaurant i a la tarda fins a les 8 del vespre rondant per passejos, jardins i el col·lofó final, un bon entrepà. Nosaltres ens arrepentírem de no haver dit com ells que no havíem fet la primera comunió, que també ens ho hauríem passat "pipa". No sabem què va passar després, però un d'aquests 9 que era de la ciutat de Cuenca, 5 dies després, a la nit, una parella de la Guàrdia Civil el va venir a buscar i mai més es va saber res d'ell. La nostra opinió va ser que al confesar-se, amb bona voluntat, s'hauria excedit en la confessió i va ser la seva perdició.

Tot continuaba bé. El treball, en general, cada dia menys, però tampoc teníem ingressos i tots procuràvem anar a llocs on poguéssim haver-hi més "bona collita" perquè la cartera "s'assecava". Els diumenges i festes anàvem a rondar pels jardins de Torrero, on també hi havia el camp de futbol, escridassant criades, [i això] que algunes eren força atentes, però la situació econòmica no ens permetia allargar-nos massa, però ho passàvem bé moltes tardes. Alguna tarda anàvem cap als verals del Pilar, on hi havia cases de "barrets" i ens ho passàvem pipa, sense fer res, perquè la por guarda la vinya i més d'un agafava purgacions i ho passava molt malament. El que era molt trist i ens causava molta pena [era] que el 80 per cent d'aquestes dones eren catalanes de les principals ciutats de Catalunya. Un dia en localitzàrem 5 que digueren [que] eren de Manresa, tres casades. De Vic, en Quintana en va reconèixer 2 i totes explicaven coses horroroses que ens semblava [que] no podia ésser. Per això sol no ens agradava massa anar [a] aquests llocs; ho passàvem millor pels jardins del Torrero. Nosaltres, oficialment, podíem sortir fins a 300 metres al voltant de "l'hotel" on residíem, i a les 7 a casa, però tots ens allargàvem a on podíem, com ja he explicat, però això tenia una mica de preu, al retornar. Havíem de portar un regalet pels centinelles del cos de guàrdia.

Un dia, tornant del treball, passant per davant d'un cinema hi havia anunciada la pel·lícula dels germans Marx "Una noche en la ópera". Ens engresquem amb en Quintana i [en] Tubau, en parlem amb el centinella i diu: "Por mi, ya sabéis. Si pasa algo, os habéis fugado sin darme cuenta". Ens va passar molt grossa. La sessió començava a ¼ de 10. Entre documental, pel·lícula i NODO a ¾ de 12, al carrer. A l'hora érem allà. Tot normal. Rèiem molt, ho passàvem bé. Després de totes les projeccions on sortia en Franco i era obligatori posar-se drets, els paisans saludant amb la mà estesa i plana i els militars, el corresponent saludo i ens adonem que unes butaques més endavant i més apartat del centre hi havia un tinent coronel amb família i un altre militar d'alta

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

graduació i al seu mateix darrera, una patrulla de vigilància, un cabo i dos soldats. El tinent coronel s'adona de nosaltres i en acabar l'himne nacional va [a] parlar amb el cabo. Nosaltres, com un llamp, sortim i per sort encertem la porta de sortida quan ja sentim l'alto de la patrulla, però nosaltres corrent carrer enllà. Compenguérem [que] ens envoltarien per aquells carrers per nosaltres desconeguts i ens caçarien. Eren carrers estrets, llevat del que hi havia el cinema i els uns ens veien en cruïlles, ens cridaven i vinga córrer per on podríem escapar-nos. Com [que] els de la patrulla ho tenien ben recorregut, ens prepararen una trampa i el primer que varen caçar va ser el de Súria, però al moment ja van aparèixer amb en Quintana i en Tubau. Els vàrem explicar la nostra situació, que havíem tingut la tentació de la pel·lícula per riure, però ens varen dir que ens tenien de portar a la caserna de "zapadores", on ells perteneixien, que ens havien perseguit perquè era la seva obligació i més per ordre del tinent coronel, que ells no se n' havian donat compte. Pot dir-se que ploràvem pel temor de la falta greu comesa i el càstig que ens imposarien. Ens deien: "Tireu endavant!" i nosaltres no ens movíem, anar suplicant que no ens portessin detinguts. Ells també eren conscients del gros "paquet", que en dèiem, ens cauria, però hi havia l'ordre de perseguir-nos del T. [tingent] coronel, com li portaria el resultat de la persecució. El cabo era català d'Argentona, un soldat era de Mongat i l'altre era d' Albacete. A les nostres insistents súpliques, que érem presoners de guerra, que podrien excusar-se [dient que] no ens havien localitzat, es varen separar un xic de nosaltres i parlaren entre ells i ens digueren: "Jureu que no comentareu amb ningú el que ha passat, que no respiri mai, perquè ens cauria un càstig gros a tots". Emocionats, ens abraçàrem i ens acompanyaren per sortir d'aquell laberint de carrers, arribant a "l'hotel" [que] passaven de les 2. No creïem que en sortíssim bé. En Quintana, tan valerós com era i poc creient, va dir: "Ara sí que crec que Déu ens ha ajudat". Sempre que ens hem trobat després de la guerra, hem comentat aquest fet. Una vegada ho comentàrem davant de la seva esposa, que es deia Isabel i l'Empar.

També vull explicar dos casos viscuts, un a últim d'abril i l'altre a primers de juny. Era sobre les 12 de la nit, quan passaren per uns magatzems de La Lonja Zaragozana 4 legionaris que, al contemplar com carregàvem, entre 8, un camió de sacs de llegums i farina, ens digueren "que nos hacían trabajar demasiado" i els diguérem que ja era el tercer camió que havíem carregat i que ens tocava carregar-ne 7 més fins les 6 de la matinada. Ens digueren: "¿Y comer cuando?" i ens posàrem a riure. Es miren entre ells i diuen: "Vamos, os pagamos una cena". Nosaltres, que no, que no podíem deixar el treball. Entren al magatzem i van directes a l'oficina on hi havia el sargent jefe del magatzem i tres soldats. Tornen amb el sargent al davant i ens diu: "¿Qué les habéis dicho?", i el nostre

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUTES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

escorta diu: “Nada, mi sargento. Son ellos que insisten que vayan [a] aquella tasca, que les pagan una cena, pero ellos no han hecho ni un gesto para ir”. I els legionaris diuen: “Y nos los llevamos a comer”. El sargent: “Que vendrán camiones para cargar y no pueden esperarse”. “Sí esperaran”, responen, com amanaçant-lo, però nosaltres no ens movíem i un legionari diu amb cara de mala llet: “Deles permiso para que vengan, que lo oiga su escolta”. O va consentir dient: “Dentro de un cuarto de hora todos aquí.” I un legionari contesta: “Cuando terminemos”. Ens vàrem molt ben atipar i els legionaris, cantant i bevent sense parar, [i nosaltres] tornant a la feina prop d’una hora després i que ja s’esperaven dos camions, i un legionari ben “torrat” diu al sargent, saludant-lo militarment: “Mi sargento, misión cumplida”, i marxaren.

Ens tocà treballar de valent, però ens vàrem divertir molt. Un dels soldats del sargent ens va dir que estava del tot acollonit quan l’amenaçaren. A nosaltres no ens va fer cap comentari de res. L’altre [cas] al mes de juny va ser fins [i tot] vergonyós per nosaltres. Treballàvem descarregant camions a un gran magatzem a la Plaça Sant Llorenç, bastant a prop de la Basílica temple del Pilar. Eren sobre la 1 de la nit, quan passaren per allà també 4 legionaris (en aquells voltants hi havia forces cases de putes i demás ingredients). Es planten dos i diuen: “Mira que hacerles trabajar así y de noche, no está bien”. El sargent jefe de magatzem era a la mateixa porta on carregàvem [i] els diu: “Circulen, que ese es su trabajo”. Es varen començar a discutir (val a dir que aquests anaven força mamats) i nosaltres continuàvem treballant com si no passés res. No sabem com va anar ni què va passar. Varen amenaçar al sargent i un cabo i 4 soldats que hi havia al magatzem, i ens diuen “Vamos por ahí”. Nosaltres no ens movíem i descarregant com si res passés. Van a buscar el sargent i li diuen: “¿Les das permiso para venir con nosotros dos horas?”, i va respondre que sí, dient al nostre escorta: “Ya lo han oido, y tu ven con nosotros”. Nosaltres també estàvem acollonits i no sabíem què fer i el soldat que feia de xofer del camió era valencià i diu: “Vajan, no sian burros, a vosaltres no os passará res. Jo sortiré, si és necessari, com a testic”. No massa convençuts i gens contents, es pot dir [que] ens obligaren [a] anar amb ells.

Primer entràrem a una tasca i ens pagaren un bo i gros entrepà als 7 que anàvem, contant l’escorta. Molta xirinola, crits i soroll per aquells carrers i ens anaven insistint que beguéssim el que volguéssim. Semblava que ens animàvem, però temíem el que pogués passar, siguent ignocents de tot. L’escorta també tremolava de neguit. Tot d’una diuen: “Vamos a joder en los italianos”. Era un club de luxe de dones lliures. No hi volíem entrar, dient-los que fariem pena en un lloc tan luxós, tal com anavèrem vestits, i ells insistint. “Pa

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

dentro, hoy el mundo es nuestro”, deien. Ens fiquen a dins i quedem meravellats del luxe i les boniques joves noies entre molts militars de graduació espanyols i estrangers. Tothom se’ns quedà mirant estranyats, doncs ens pararen [en] el que representava [el] rebedor, però tothom ens veia. Dos dels legionaris diuen a la vegada al que representava [que] era el “conserge”:
“Escoja siete jóvenes y guapas señoritas para que den placer a estos soldados prisioneros”. Nosaltres quedem com immòbils i diem que no. “Queremos irnos”. Els militars ens miraven estranyats i els paisans de “gente bien”, igual. Nosaltres no ens movíem, ni endavant ni endarrere, com autòmates. El que feia de conserge s’emporta una mica apartat dos legionaris i no sabem què els diria, però retornen i diuen: “Vamos, amigos, a otro sitio, que no nos moleste tanto perfume”. No ho va tenir de repetir. Al moment érem al carrer i, encara no sabem com, van desaparèixer tres legionaris que no s’aguantaven drets i el que quedava, sense entendre’s gaire, diu: “Buscad el camino que os lleve a cargar los camiones”, i va caure a terra. L’escorta el va aixecar i li diu: “Andar, buscad el camino”, i es va asseure a terra. Marxàrem i prou ens va costar trobar de nou el magatzem, que encara hi havia el camió. El sargent no hi era i el cabo no ens va dir res i no es va fer cap comentari. El que ens va animar i va fer molta conya va ser el xofer valencià i tots contents li rèiem la gràcia del seu parlar, però passàrem més d’una hora molt angoixosa, que semblava que no podia ser [que] acabés bé. No vàrem saber mai si tot allò va repercutir en alguna cosa, però en successives vegades d’anar a treballar [a] aquell magatzem, ni [el] sargent ni els altres ens feren mai cap comentari. El que sí era evident [era] que els legionaris, fins inclús després de la guerra, eren temuts entre els mateixos militars.

Per treurem el mal gust del que acabo d’explicar, dos dies després, era diumenge i tots 8 amics anàrem a la plaça de toros a veure l’espectacle de l’Empastre, on ens ho passàrem molt bé, però al retornar [com] que ja havien sopat ens en vàrem emportar una grossa bronca per part del cabo sargent perquè retornàvem tan tard i ens varen castigar a treballar 3 dies seguits, remuntant bales de palla a uns apartats a 18 Km. de Saragossa, patint molta calor.

La vida després de tot això continuava bé. Ja no treballàvem tant als magatzems de comestibles i no teníem tantes ocasions per fer alguna pesseta. Un de Manresa ens va dir el lloc on hi havia una fàbrica de sucre borbardejada i encesa durant la guerra, però que hi havia racons on no s’havia cremat i el sucre es podia aprofitar bé i la jueva també el comprava, i no era massa vigilada, i que s’hi entrava per una finestra.

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

Un dia, naturalment a la nit, [hi] vàrem anar amb en Quintana i en Serra i en portàrem uns 25 quilos cada un. Els altres també hi feren un viatge. Amb en Quintana i Torres hi tornàrem uns dies després i ho passàrem força malament. Quan estàvem a punt per sortir, sentim passes a prop de la sortida. Era el soldat de guàrdia que feia la ronda. Ens vàrem tenir de camuflar unes dues angoixoses hores perquè passava molt sovint. A la fi, prop [de] les 3, vàrem poguer sortir i no va passar res. No hi tornàrem més. En arribar a l'hotel, el de guàrdia ens diu: "He, que hace muchos días no 'cae nada'". Això ho deien sovint i si no afluixaves diners o mercaderia no et deixaven fer el que els demanaves.

Un cas que em va passar ara [l']explicaré, però va ser una agradable sorpresa. Per torns també anàvem a treballar a uns apartats de l'estació del Nord, on hi aramblaven moltíssims vagons de llenya, la majoria tallada d'uns 60 o 70 cm., la majoria de pi. Quan no hi havia feina als magatzems ens hi feien anar a nosaltres i suplíem als soldats d'intendència o els ajudàvem. Molts troncs els teníem d'estellar i féiem piles molt altes perquè s'assequés perquè aixís anava més bé a les cuines de les casernes. Jo, molts dies, a dalt les piles, anant posant bé les estelles, cantava cançons de la nostra terra i el que em venia a la memòria. Un dia, dalt d'una pila de força alçada cantava a tot pulmó la cançó d'en Guimerà, i l'estrofa que diu "germans de Catalunya..." semblava que encara cridava més. A la poca estona, veig arribar un home uniformat amb gorra de plat i va dir a l'escorta: "Llama a aquel trabajador y que baje". Baixo i em fa anar una mica apartat i em diu: "Vinc per aconsellar-te", amb català, "i no facis imprudències". Vaig quedar sense respirar i continuà: "Sóc el jefe d'estació i t'he sentit el que cantaves, que m'ha posat la pell de gallina. Saps què és cantar aquestes cançons aquí i més en la situació de presoner com ets? Posa el cap a puesto i no et vulguis complicar la vida. Si t'hagués sentit un fanàtic falangista i compregués el que cantaves ja estaries a la presó per anys", i va continuar fent-me un veritable sermó que em mereixia. Em va dir que era el jefe d'estació de Sant Vicenç de Castellet, que quan va esclatar la guerra es trobava a Valladolid fent uns cursets i que havia anat escalant i feia 4 mesos que ocupava la plaça de jefe d'aquella estació. Vàrem estar més d'una hora conversant. Tenia un fill de la lleva del 40 que ara ja estava a l'exèrcit de Franco. Li vaig dir que quan em vaig incorporar a l'exèrcit de Negrín era amb 26 de Sant Vicenç, però pel nom no el vaig recordar. Em va dir que el feriren lleu en algun lloc i no va tornar més al front. Es va retirar fins a França, però abans que acabés la guerra ja va tornar i va viure amb la seva mare fins la nova incorporació al mes de març. Em va dir que si em podia ajudar ja sabia on

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUTES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

era, però que fos prudent i molt ull amb qui parlés i “el que dius o cantes”. Li vaig mostrar que estava molt agraït pels seus bons consells que em donà i content per haver pogut parlar tan obertament i [en] confiança amb ell.

Com [que] teníem pocs cèntims a la butxaca, els diumenges i festes en passàvem alguns voltant per les hortes, que sempre hi havia algun hortolà treballant o rondant i ens obsequiaven amb algunes fruites, i a última hora fèiem cap a la “tasca” on per 20 cèntims ens donaven un plat de cacahuets i un gros got de vi i cantant fins que retornàvem a “l’hotel”. Era el segon diumenge del mes d’agost i, caminant per entre les hortes, ens semblà sentir música. Anàvem 7, 5 érem de la colla habitual, i en Quintana i [en] Serra diuen: “Hem de localitzar d’on ve”, i tirem endavant per una carretera de carros i tot seguit oviràrem un grupet de cases i coberts i d’allà provenia la música, que ja més bé es sentia. Ens hi atansem i va resultar que era l’estació de via estreta d’Utrillas, d’on arriba el carbó d’unes mines, entre altres “de Andorra”, Terol, segons algú va dir. Ens hi atansàrem i celebraven una festa a l’interior d’uns grans jardins al darrera de l’estació. Ens quedem a la porta mirant com menjaven, ballaven, tocaven guitarres i cantaven i entre grans i mainada eren uns 70. Al veure’ns, va venir un home decidit i diu: “¿Dónde váis, muchachos, por ahí?”, i contestem: “Pues, de paseo, como no tenemos “chapas”, de paseo”, i continuà: “Passad y mascad lo que os parezca bien y levantad el porrón!”. Aixís ho fem i xics i grans ens miraven amb simpatia. Aquell home diu: “Estos jóvenes militares ayudarán a animar la fiesta”, i tots aplaudien i el gallet de la colla, [en] Quintana, diu: “No somos militares, somos soldados prisioneros de la guerra”, i amb poques paraules explicà la nostra situació. Encara ens varen acollir amb més entusiasme, oferint-nos-ho tot amb insistència. Posaren discos i a ballar tothom, menys el de Sùria i en Tubau de Granollers, perquè no havíem ballat mai. Hi havia forces noies i sols dos nois d’uns 16 anys. Ens tibaven les noies per fer-nos ballar, però no ens decidírem [a] provar-ho i si no ballaven entre elles s’estaven assegudes al nostre costat perquè els expliquéssim coses. Vàrem passar 3 hores molt boniques amb el content de tothom. La gent gran ens exigien que mengéssim i bevéssim i cantéssim, que ells ja tocarien la guitarra i cantaven molt bé, també. Un que era de Portbou va cantar la sardana *L’Empordà* més bé que la que vaig cantar jo, que es diu *Cançó de joventut*, que era la primera que havia cantat per Pasqua l’any 34 amb La Llanterna. Ens despedírem, ens ompliren les butxaques de figues seques, ametlles i que i pugéssim. “Todos los domingos hacemos un poco de fiesta”. I un grup de 14 o 16 noies ens varen acompanyar bona estona. Ja a la taula se’m posà al costat una noia molt bonica que digué [que] li faltava poc per complir 17 anys i fent camí no parava de fer-me preguntes. Em va dir que el seu pare era el jefe de

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

l'estació, que era filla única, que els seus pares eren de Navarra, que tenia 2 anys quan els destinaren a Utrillas. Em va fer prometre que hi pujaríem més diumenges, com totes també ho van dir, que farean "tartas y golosinas". Ens despedírem donant-nos la mà. (En els actuals temps 1993, tot haurien sigut petons).

Passàrem la setmana i el divendres cap al tard, quan entràvem, el centinella deia: "Si te llamas Juan, Ramón, Pedro, José, Alfonso, Matías o Jorge, el domingo os esperan las chicas de la estación de Utrillas". Alguns li preguntàrem per què ho deia això i va respondre que "habían pasado 5 chicas y le habían dado una peseta para que lo dijera cuando entrárais todos y yo cumplo lo pagado". La gresca que es va fer comentant-ho tots n'hi havia per riure de veritat. Arribà el diumenge i decidírem no pujar-hi, perquè potser hauria sigut escandalós perquè semblava que tots volien anar-hi. El següent decidírem anar-hi 5, però quan sortírem a les tres emprenguérem camí com si anéssim a la ciutat i vorjàrem per un altre indret i passaven de les 4 quan hi arribàvem. No hi havia la meitat de gent, encara que [un] tocava la "gramola" i dos la guitarra i bé cantaven i ens poguérem ben atipar amb "empanadas, longaniza, chorizo y buen vino". Ens ho passàrem també bé, però no [va ser] tan animat. Només arribar i la Cecilia es posà al costat i fins la despedida, però no va aconseguir fer-me ballar, i això que en Quintana hi ballà dos balls i tots els altres 4 tants com en tocaven ballaven; el més burro, jo. Quan marxàrem ja feia estona que el sol s'havia post, arribant a "casa" ja fosc i sense sopar.

Volia fer constar, per això torno enrera, que el dia abans de sortir de Casetas, en un vagó de tren que portava presoners, hi vaig ovirar un surienc que treballàvem junts a la fàbrica i tinguérem la sort de parlar força estona, molt contents d'haver-nos vist i parlat. Vaig fer-li forces preguntes no directes i em va dir que hi havia estat 5 dies a últims de novembre, a Síria, i que allò semblava, amb tot, una casa de putes, que era una disbauxa, totes les dones agafades amb els soldats i al darrera dels mandos i components d'una banda de música anomenada Capi, doncs des del mes de juliol hi fixaren una acadèmia militar i les dones es divertien i ho passaven pipa, mentre els seus marits i novios són al front, doncs al poble sols hi ha vells i mainada. M'ho va explicar tan immoral tot, sense anomenar ningú, que em deixà desilusionat. Ens despedírem amb una forta abraçada i no vaig saber mai més res d'ell. Deuria morir en algun camp de concentració.

Quan la meva cosina Concepció em va contestar la primera carta que vaig escriure als meus pares, em deia que una noia havia anat forces vegades a

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

parlar amb els meus pares interessant-se per mi, que es deia Amparo, però no la coneixien de res i jo tampoc, i no li havien volgut donar la direcció, però jo a mig mes de febrer ja li havia escrit i vaig rebre [una] bonica resposta a [les] darreries de mes. Vaig passar uns dies dolents, pensant en el relat d'aquell amic i no li volia contestar, però vaig comprendre que aquella emocionant carta mereixia almenys resposta i 10 dies després contesto amb to normal, que havia pensat deslligar-me del que semblava [que] em lligava (sempre ens havíem escrit com a amics) i que em dispensés, que li desitjava molta sort i felicitat. Em contestà mostrant-me estar força desilusionada, però que comprenia que havia sigut un petit foc d'encenalls, però que podíem continuar siguent amics i no ens creuàrem cap més carta.

Vaig sortir del batalló de treballadors el dia 6 de febrer del següent any 1940. Em fan presentar a la caixa de reclutes, em diuen que me'n vagi a casa que ja m'avisaran per incorporar-me. Arribo al poble "en llibertat provisional". Puc tornar a treballar a la mateixa fàbrica. L'Empar festejava, ens creuàvem a la feina, ens miràvem amb força bona cara, que no passava desapercebut per la gent i pel carrer igual, fins que un dia que ja havia passat més d'un mes, li faig arribar un petit escrit demanant-li si podria escoltar-me quatre paraules, que tal dia a tal hora ja faria cap a tal lloc de la pujada de la colònia. A l'hora exacta ens trobàrem cara a cara, segurament els dos amb el rau-rau a dins. La vaig felicitar perquè tenia la sort de tenir promès i em va respondre: "A on és la sort ningú ho sap", que em va quedar gravat al cap. Parlàrem uns 20 minuts amb molta senzillesa i bastant d'emoció i al despedir-nos no dic cap mentida si confirmo que els dos ens aguantàvem per no plorar. No ens va veure ningú. Arriba Pasqua. A la Sala Cal Catalán feien ball de tarda i nit amb una jove orquestra formada del poble que anomenaven Xerrics Bois. Per cada jove hi havia tres noies. Els amics m'atiaven: "Au, Pere! Mira quin bé de Déu hi ha desitjant ballar, i tu fent d'espelma". Ja havien tocat força balls i veia que la gent em mirava. Em decideixo i vaig directe cap a la Rita Balaguer de Cal Nen, prop de casa, i dic: "Vols que et xafi les sabates? Vine a ballar amb mi". I em contesta: "Si me les fas malbé te'n faré pagar unes de noves, que jo no tinc cèntims", seguint la broma, i la gent del volt reien. Era un pasdoble i anà marxant i quan acaba em diu: "Per no haver-ho fet mai, no ho fas pas malament, però això que fas amb el braç amunt i avall no ho facis que sembla que fas anar una bomba de bomber". El segon pasdoble el vaig ballar amb la Rosa Oliva i un tercer, que no sé què era, de nou amb la Rita, que arribàrem a la fi com vam poguer. El ball de nit el feren a l'interior de la sala, perquè a la terrassa fresquejava molt, però era pleníssim de gent i obriren les portes i que es ballés on es volgués. Hi havia l'Empar i amb el novio que anaven amb una

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

altra parella del mateix barri. Vaig ballar força amb amigues de la fàbrica que em sembla que feia pena, però com que hi havia pocs joves no em donaren cap carbassa, però ja no vaig exposar-me amb repetir de balladora.

La setmana abans de la segona Pasqua una noia em diu a l'entrar a la fàbrica: "Ahir vaig anar al cinema i em varen dir que l'Amparo s'havia deixat amb el nòvio". Vaig quedar força sorprès, i vaig dir: "Et devien enredar", i aixís quedàrem. Aquell dilluns ni dimars no va treballar i quan va retornar, fins dissabte no ens vàrem creuar i, com de costum, quasi ni ens miràrem. El dimarts de la Festa Major a la font d'Antius hi havia força animació i amb el grup d'amics que anava ens ficàvem amb les colles que feien les noies i rèiem passant-ho molt bé i corrent ens creuàrem forces vegades i bona cara. A la fàbrica ja ens creuàrem alguna paraula, i a primers d'octubre ja ens tornàrem a fer amics de nou i tot bé en endavant, fins que ens casàrem el dia 1r de maig de 1948.

A l'estació d'Utrilla, hi tornàrem un altre diumenge i també ho passàrem molt bé per tot, però acordàrem no anar-hi més perquè no acabés malament. Aquelles noies estaven totes il·lusionades i la Cecília amb mi ja em feia ballar el cap i no sabia ja què dir-li, que no es fessin il·lusions, que érem "aves de paso". A últims de setmana em varen sortir molts grans grossos de pus per tot el cos i un al mig del front, que es va infectar, que cridava del mal que em feia, i em quedà tota la cara inflada i ja no hi veia gens i la febre, amunt. A les 11 de la nit el que feia d'administratiu va telefonar a l'alferes i ell mateix va avisar una ambulància militar i em portaren a l'hospital Palafocs, on m'acompanyà l'administratiu, que era presoner com jo i es deia Joan Soler, de Santpedor. Em deixa, ve un infermer i una monja i em diuen: "No podemos hacer nada y el doctor no pasará hasta las 9 de la mañana, así que paciencia". Prou cridava de tant que patia, però com si res. Passaven de les 9 quan passa un jove metge i fa que em desemboliquin el cap i sento que diu: "Rápido, agua muy caliente y paños". Ràpid ho varen portar i jo cridant que no podia resistir l'escalfor dels panyos que el metge sense parar m'hi posava. Eren 4 que m'aguantaven i no podien. Després de molts "paños hirviendo", el metge fa un tall i el pus li va tacar tota la bata blanca. Poc vaig tardar a obrir els ulls i calmar-se'm el mal i rient el metge diu: "¡Mira como me has puesto!", rient. Després de curar-ho bé em diu: "¿De dónde eres? Porque en esta sala todos sóis prisioneros..." Li dic: "Soy catalán, de Sùria, cerca de Manresa". I respon: "Ja sé on és Sùria, jo sóc d'Olot". Parlàrem força estona i els dos vàrem estar contents. Ell era alferes metge i tota la seva família a poc a poc s'havien reunit a l'Espanya de Franco a últims de març del 37. Cada dia em venia a veure i fèiem bones xerrades mentre em

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUTES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbiberu/pere-puig-rafart/>

curava tots els grans. L'amic de Santpedor [em] va venir a veure dos dies i em va donar records d'una noia que es deia Cecília que anava per allà i preguntava pel "Pedro catalán", que estava molt disgustada pel que m'havia passat.

A la mateixa sala n'hi havia un del batalló que era de Barcelona i es deia Pere Rosich i al segon dia que em va sentir parlar prop seu sento que diu: "No ets el de Sùria?". Sorprès dic [que] sí, i diu: "Amb la veu t'he conegut, perquè ja no oviro res. A poc a poc he quedat cec i no he pogut fer saber res a la meva mare i si no em poden treure d'aquí, m'hi moriré". Parlàrem els dos plorant i li dic: "Dona'm l'adreça i jo avui mateix escric a casa teva". "Sí, fes-me aquest favor", diu. Li dic que ja sabia que era a l'hospital, però no on i com es trobava. Vaig parlar amb l'alferes i ens va facilitar el paper i on podia escriure. Vaig escriure com es trobava, on, la sala, número de llit i la urgència que el traguessin com poguessin si el volien veure viu. Una carta trista. El dia 5 d'octubre m'entero, ni sé com, que demà dia 6, a les 6 de la tarda, traslladaven el batalló, i no sabien on anirien. Jo ja estava força bé i dic a l'alferes que em faci l'alta i avisin que em vinguin a buscar, o si no quan donaven l'alta els portaven al camp de Sant Gregorio i la companyia et tenia d'anar a buscar allà, i em va dir que ell es cuidaria de tot, i jo content. Passà tot el matí i jo nerviós allà, i passaven les hores a la tarda i tampoc, fins a $\frac{3}{4}$ de 5. M'abraço plorant, els dos, a l'amic Rosich i sortim corrents ja directes a l'estació, arribant-hi sobre les 6, que ja crèiem [que] hauria sortit el tren, però no fou aixís. Els amics m'havien recollit les meves pertinences i jo cap al vagó que ocupaven i quina no fou la meva sorpresa, allà mateix hi havia la Cecília amb una grossa paperina on hi havia tres entrepans, 5 plàtans i 5 pomes i tota plorosa em diu: "Aceptalo, te lo doy para el viaje. Promete que me escribirás donde os lleven. Esperaré tus cartas". Vaig quedar acollonit i no sabia què dir i els amics anant fent conya i dient bestieses. Li vaig dir que ho faria i em donà escrita l'adreça. Sort que avisaren: "Todos arriba, va a salir el tren". Li dono la mà i dic: "¡Adiós!" i res més. No sabia què dir-li ni com. Arranca el tren i l'anava seguin fins que, a la fi, alça la mà i envià un petó tota plorosa.

Ningú sabia on ens destinaven. A una estació del trajecte, s'ens afegí la 3ª companyia i ens assabentàrem que anàvem a Barcelona o rodalies, però no fou aixís. A les 5 del matí arribem a Lleida i, després d'estar parats dues llargues hores, ens fan baixar i després de caminar prop [de] mitja hora ens fan parar i ens indiquen unes velles construccions, on als baixos hi havia hagut bestiar feia molt temps i fou la nostra caserna on ens hi aplegàrem tot el 164 batalló. Hi estiguérem fins el dia 31, que no féiem res de res i menjar tampoc

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUTES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

ens en donaven gaire. Passàvem el temps a [veure] qui matava més polls, i això feia que riguéssim molt. En Quintana i altres em deien: “Escriu a la Cecília, ara que tens temps!”. Pobra nana. No vaig escriure-li fins arribar al nou destí, com a despedida, dient-li que érem a dintre de la mateixa ciutat de Barcelona, però res de direcció perquè no em trobés. Mai més vaig sapiguer res d’ella.

El dia 31 d’octubre, 2^a, 3^a i 4ª companyia, al tren. La 4^a va baixar a Calaf, la 3^a, a prop de Sabadell i la 2^a, nosaltres, a Montcada i Reixac; caminant i plovent ens feren anar a la barriada de Mas Rampinyo, allotjant-nos en una vella serradora força desmantellada pel pas de la guerra, on es tenia de fer una carretera que portaria a les afores de Ripollet, on hi construïen un polvorí de l’exèrcit. No ens ho passàvem malament. Com no hi havia llenya per la cuina, cada dia n’anomenaven 16 per anar a arrencar soques de pi d’aquells força llunyans boscos. Com no hi havia animals per tirar el carro on les portàvem, fèiem de burros nosaltres. Jo gairebé hi anava voluntari; em trobava més lliure.

En arribar [a] aquest nou estatge, vaig fer-ho sapiguer als meus pares, dient on tenien de baixar i [que] preguntessin i algú ja els [ho] indicaria. Em fan saber que baixaran el segon diumenge. Em decideixo i demano a l’alferes si em deixava anar a rebre’ls a l’estació de Montcada i em diu que sí, “pero a las 12:30, allí”. Cada diumenge i festes, allò semblava una fira. Érem 49 catalans i quasi tots de Barcelona i província. El tren arribava a les 8:20 i jo ja feia mitja hora que m’esperava. Arriba el tren i ja els vaig ovirar dins d’un vagó. Corro i anaven junts amb un matrimoni del Pont de Vilomara, que també hi tenien un fill amb mi, però no era [a] esperar-los. Ens abracem molt emocionats i el primer que em diu el pare [és] que “amb parenostres ja t’havíem dit Pere”. Va baixar el pare, el germà Ton i la cosina Concepció, que era la que els llegia i contestava les nostres cartes i va dir que el diumenge vinent baixaria la mare també acompanyada. Ens explicàrem moltes coses i tots contents i molt emocionats. Vaig tenir d’anar a dinar a la companyia, però em vaig reunir amb ells tot seguit acompanyant-los a l’estació on agafaren el tren de les 17:25.

El següent diumenge vaig rebre a l’estació a la mare, que l’acompanyava la cosina Teresina de Manresa. La mare no parava de sanglotar d’emocionada i cada moment deia “aquets malparits”, referint-se al Franco, “que per culpa seva feia tants mesos que les passava tothom tan malament”. També marxaren a la mateixa hora que el pare i la mare es notava [que] havia sofert molt perquè la majoria del temps que passàrem junts sempre va estar plorosa.

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbiberu/pere-puig-rafart/>

El dia de la Puríssima, al retornar de missa, amb l'amic Serra de Vic, el centinella de la porta em diu: "Aquella señora y jovencita han preguntado por tí". Les miro i no les coneixia de res. M'atanso i dic: "Sóc en Pere Puig", i aquella dona, vestida del tot [de] negre, em mira i se'm llença al coll plorant i em diu: "Fill meu, per fi t'he trobat!". Jo quedo sorprès i sense saber què fer ni dir, però tot seguit ja em va dir: "Sóc la mare del teu amic de penúries Pere Rosich", i indicant-me la noia, la germana. La vaig abraçar jo fort també perquè ja suposava que l'amic seria mort. Parlàrem fins que ens separàrem per anar a dinar a 2/4 de 2, doncs tampoc em donaren permís per fer-ho junt amb elles. Em digué que, al rebre la meva carta, que guardava com un tresor, s'havia valgut de bones amistats i al dia següent ja varen sortir direcció Saragossa, acompanyada d'un militar amb graduació i que a les 8 de la tarda del mateix dia ja retornaven a Barcelona amb en Pere dins una ambulància militar. Que varen passar 9 dies junts, a casa seva, però no li varen poguer allargar més la vida. Que mai podria pagar-me el favor humanitari que li havia fet i que el seu fill sempre m'anomenava, ja que també li havia fet altres favors. (Jo no ho recordo, però sí [que] érem força amics). Que volia que l'anés a visitar sovint, que era com casa seva, que al veurem a mi s'imaginaria el seu fill, etc. Es veien gent amable i algú els va voler mal, doncs tenien botiga, i el seu marit l'assassinaren els de la FAI. La noia era molt bonica i ens abraçàrem a la despedida (doncs tinguérem poc temps) i em va fer prometre [que] els aniria a veure, que la seva mare, per localitzar-me, s'havia tingut d'informar per mitjà de Capitanía General de Saragossa. No sabia com despedir-me d'aquella bona dona que no deixava de plorar i que [deia que] tant m'assemblava al seu Pere. Al dia següent d'aquesta emocionant trobada, mentres dinàvem, ve el que feia de furriel i jefe de cuina -també era presoner- i em diu: "Aquesta tarda no vagis a treballar, i a les 4 vine a veure'm que hem de parlar". No em va volguer dir què volia i fins que va arribar l'hora estava molt neguitós. Em presento i diu: "Vull oferir-te un enchufe i si no l'acceptes seràs un cap de ruc". I jo, emprenyat, ja dic: "Xerra d'una vegada, collons!" (érem força amics) i m'ho explica. Per torns, tots els 11 soldats de l'escolta i assistents, per torns, els donaran permisos, entre desembre i gener, i el capità jefe del batalló que tenia l'estança allà i era el jefe militar de la plaça m'ha dit [que] li vusqui un assistent entre aquesta 2ª companyia i que si ho fa bé [serà] per sempre. Li dic: "No, és massa malparit. Ja saps que ens va fer córrer a "passo ligero" al camp de futbol de Montcada sense cap culpa més de 4 hores a la nit, i amb la mala llet que sempre mostra tenir, me les faria passar molt putes". "No siguis ruc! Deixa d'arrancar soques i tibar el carro. Estaràs bé. La que diuen que fa de seva dona és molt bona noia i catalana, i és amb qui hauràs de tractar. Aniràs a fer vida al seu xalet a baix a Montcada junt amb el xofer, i encara que hauràs de venir a

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

menjar aquí, sempre et “caurà” alguna cosa d’allà”. El capità era mutilat de guerra. Li faltava la cama dreta i tenia una “bola” “a los rojos”, que es deia, fotia uns càstigs que tremolava tothom. “Em fa por, furriel, tenir de tractar-lo directament”, però em va insisitir tant que vaig dir-li: “Ho provaré i segons [com] vagi la cosa, torno a tibar el carro”.

Marxem els dos caminant cap a Montcada. Arribem al xalet i el xofer estava llegint una novela al garatge i diu: “Carai, quin canvi amb [el] morrut marroquí que tenia!”. El capità era a l’habitació i la Sra. diu: “Bienvenido”, i dirigint-se al furriel li diu: “Has bien acertado”, i li contesta: “És català, com nosaltres”. “Qué bien, me alegro por todo”. El capità no podia suportar que parlés ningú el català en la seva presència, cosa que em va advertir ella i el xofer. A la poca estona, acompanyat per la cuinera, que era murciana, va venir el capità. El saludo i em diu: “Haces cara de catalán. Tendré que aprenderlo [a] hablar yo también”, somrient, i ens va extranyar a tots que diguéss això, i sols em va dir: “Mercedes –la seva dona- y Isabel – la cuinera- ya te pondrán al corriente y puedes traer tus pertenencias y, salvo la comida, harás vida aquí, con Juan, el chófer”. Sortim amb el furriel i em diu: “Si ets atent i els segueixes la “beta” ja veuràs que estaràs molt bé. Em va dir el capità ‘Búscame un trabajador que tenga mejor presencia que Buladó’, el marroquí que tenia, i em va semblar que tu eres molt indicat i li has caigut bé i a la senyora, també”. A les 7 ja estava ben col·locat a la mateixa habitació amb el xofer al costat del cotxe oficial que tenia. El capità no hi era. Em digueren que cada tarda la passaven per Barcelona i retornaven entre 9 i 10. La cuinera em mostrà estar contenta amb la meua elecció i em va fer moltes advertències, que veuria i hauria de suportar moltes impertinències i coses fora del normal i “encara que t’ofenguin i et molestin, tu cec, mut i indiferent, perquè veuràs i hauràs de suportar coses que et semblaran impossibles. Si ho agafes a bé, fins [i tot] et divertiràs, però encara que et provoquin, tu bona cara, com fem amb el xofer”. Era una dona de 45 anys, murciana, viuda de guerra. El seu home morí en la defensa de Madrid. Era voluntari de la CNT. Tenia dues filles de 16 i 19 anys, molt eixerides, i les portava molt controlades, i estudiaven el que podien als vespres i de dia anaven a hores a fer feines per aquells xalets del voltant. Al dia següent, abans que es llevés el capità, la Sra. Mercedes em va fer un bon sermoneig dient-me el mateix que la cuinera Isabel.

Em va agradar l’expressió i el caràcter d’aquesta dona de 33 anys que em mostrà molta confiança i m’animà molt per tot, però que fes el que em manessin, qui fos, i com si no veiés res. El xofer em posà al corrent, que quan va arribar de Saragossa “el capità va reclamar cotxe i xofer i em destinaren a

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUTES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

mi. Vàrem passar dos dies visitant les companyies i als vespres, de paisà, em feia portar-lo pel Barri Xino de Barcelona, per les cases de putes més luxoses, i cabarets, fins cap a les 12 de la nit, i el 6è dia se'n va amb una i al tornar surt amb ella agafat del braç i em diu: 'Ya nos podemos ir. Te presento a Mercedes, que haremos vida juntos, pero para ti y todos es mi mujer, eh!'. És molt bona dona i comprensiva, que s'ha adaptat molt bé i en fa el que vol. Aixís que tu segueix els consells que tots t'hem donat i estaràs bé".

El xalet del capità era el cuartel de tots els jefes i oficials casats i solters de les rodalies. Principalment, dissabtes i diumenges i festius sempre hi havia "jarana" i bona. Alguns dies eren més de 30 i tot ho teníem de servir, el que fos, la cuinera, el xofer i jo i no hi havia gaire espai, que allò semblava una "tómbola", un sobre l'altre, però es divertien d'allò més bé i excepte festes senyalades, Nadal, Cap d'Any, Reis o Sants o compleanys d'algun jefe, les dones totes eren putes de Barcelona. Per any nou hi havia alguns matrimonis, però també hi havia 11 pepes pels solters i el que es va veure i van fer allà, allò ja passava del tot, que no sé com les 5 parelles de casats que hi havia, i dos eren jefes força grans, varen suportar allò. Els solters amb les pepes fins cardaven a la vista, arramblant-se a les parets. Un escàndol. Poc després de les dues, els casats varen marxar i encara continuà pitjor. Amb el xofer, ens agafaven, ens ho tocaven tot, ens feien burles per riure més i nosaltres, mans quietes, però seguint la gresca. Reclamaven pastes i begudes i la Isabel ja els sabia tractar bé i els acontentava a tots. Passaven de les 4 quan s'acabà la festa, que més no podien pas divertir-se i els tres màrtirs fins sobre les 6 per posar-ho tot bé i fregant porqueries per tots els racons. Amb la disbauxa que hi havia ens provocaven amb el xofer, però les acontentàvem rient. A les dues, capità i Sra. marxaren a dinar a un bon restaurant que hi havia al poble i per ordre del capità la Isabel ens va fer una boníssima "paella" i bistecs de carn, torrons i una ampolla de xampany. A les 9 del vespre em va fer que els acompanyés a una festa organitzada per l'ajuntament en un local molt ferm per tot. Mentres sopaven moltíssima gent, als assistents d'oficial també ens atiparen a base d'entrepans. Al ball hi havia moltíssimes noies, però molt pocs nois. Jo, com d'altres, estàvem al costat dels "palcs" per si ens necessitaven per res i les noies feien signes perquè anéssim a ballar. Alguns ho demanaven a l'oficial i els ho cedien. Jo els feia que no en sabia. Fins [que] una, que era la lletera que anava a buscar la llet cada matí, es va atrevir a venir a buscar-me i va demanar-ho al capità, que va dir que sí, però jo que no perquè no ho havia fet mai. Va marxar molt enfadada i al anar a buscar la llet, no em va voler servir. Ho va fer la seva mare, que aixís m'ho va dir. El dia que varen celebrar la festa d'aniversari de la "liberación del pueblo" també varen fer una gran festa i ball i

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

també vaig tenir d'anar-hi i 3 noies també em vingueren a buscar i els vaig dir que no perquè no en sabia. I això que el capità i Sra. deien: "Ves, ya te enseñarán", i no vaig atrevir-me. Amb la lletera, que era molt alta i guapa, segurament ens hauríem "enrotllat", però el seu pare va fer que no tiréssim endavant, ella mateixa m'ho va dir. Vull fer constar un fet molt llastimós i tètric que va passar.

El dia 22 de desembre, en un apartat de les moltes vies que hi ha a Montcada Bifurcació, hi havia 12 vagons plens de sacs de patates enviades desde Navarra per intendència militar de la 4ª regió i [a] la nit varen obrir un vagó i en robaren 9 sacs. Un vigilant es donà compte que era obert, cursa un parte i algú, deien, va veure rondant per allà soldats no massa ben vestits. A uns 40 metres de les vies hi havia una casa molt gran on hi havia allotjada una companyia de presoners com nosaltres que arreglaven vies i ponts i cap allà varen anar les sospites. Al migdia, quan estaven formats per dinar, el seu oficial jefe exposà el que havia passat, dient directament que ho havien fet components "de esta compañía, que salieran por las buenas o los harían salir por las malas". Naturalment no sortia ningú i fan presentar el vigilant i un home gran que els va mirar tots i n'escull 4 que li semblava [que] reconeixia, que anaven amb un carro gran de portar verdures als mercats per tal carrer que enllaçava el camí de les vies. Ells que no, "que no habían salido para nada de la casa" i els que hi dormien junts deien que no havien notat que marxessin. Varen donar per vàlida la versió del paisà i, lligats de mans a les 8 de la tarda, i plovia, els porten al xalet del capità. Els puguen al menjador, 4 soldats amb el fusell a la mà, un sargent i l'oficial de la companyia que explicà a la seva manera els fets. Jo hi era present, doncs els havia obert la porta del carrer i vaig avisar el capità que em digué [que] els acompanyés a la seva presència i que no em moguéss, em va dir. Plorant negaven haver-ho fet, que no havien sortit per res de la casa i el capità diu: "Es mejor [que] digáis la verdad y dónde los llevásteis. A mi las lágrimas y lamentos no me conmueben" i ells, que no, que "juraban por Dios y su madre que no lo habían hecho". Em diu el capità "que vaya a su habitación y traiga una caja redonda". Li porto i diu: "La puedes abrir y dale al oficial su contenido". Hi havia enrotllats dos "gaiatos" de cuiro. L'oficial els dona a dos dels soldats i ordena als 4 [que es posin] "de rodillas". Els treuen guerrera i camisa i diu: "Golpearlos hasta que decidan hablar". Era esgarrifós tenir de presenciar allò. Cridaven de mal i "cuanto más chillen, más fuerte", i es rellevaven els que picaven. Durà molt aquesta tragèdia. Fins perdien el coneixement i el capità exaltat deia: "No dejéis de golpear". Va durar fins que ja cap, pot dir-se, es movia, dient: "En cuanto reaccionen, los lleváis al rincón de un calabozo". Més de mitja hora els costà reanimar-los una mica i quan el

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

capità s'alçà per anar a l'habitació va dir: "Oficial, que den curso oficial al expediente". Era un fet llastimós. Fins l'oficial es mostrava molt nerviós i semblava que no podia parlar i el sargent i els golpejadors fins ploraven. No sé com ho farien. Em va semblar difícil [que] poguessin arribar al seu lloc sense altra ajuda i dies després es va saber que havien agafat dos homes el dia abans de Nadal cap al tard de la tarda, que venien patates pels pisos a l'Hospitalet, que eren les robades a l'apartat de l'estació de Montcada Bifurcació. Això es va airejar molt per Montcada, doncs es va saber el que havia passat als 4 soldats presoners. Amb la Sra. Mercedes mai vàrem fer cap comentari d'aquest fet i amb el xofer i [la] cuinera molt poc. Això que ho varen sentir tot, però jo de pensar-ho sempre em fa venir ràbia aquesta gent inhumana.

Pel demés, estava força bé. Alguns dies la Isabel em deia que mirés de comprar algun xusco de pa als amics de la companyia, que es venien per comprar tabac, per alguns compromisos que ella s'imposava amb amistats, i el pa escassejava moltíssim i ella em passava altre menjar cuinat i tots contents. Les filles la venien a veure dos dies a la setmana i fèiem bones xerrades. No havia pensat a dir que el capità tenia un ferm gos alemany i matí i tarda tenia de fer-lo passejar i m'anava bé per entrar amb comberes amb noies. Cada dia anava a l'estació per mirar els trens que anaven a Manresa, que forces vegades veia gent de Súria, però mai vaig fer res per parlar amb ningú. Una vegada al dia anava a la companyia per menjar, i feia xerrades amb els amics. Em deien: "Tu sí que has agafat la vaca pels collons", referint-se a la sort tinguda, però també els deia que hi havia dies que passava la meua, em tocava aguantar coses desagradables, no el que he explicat, que no ho vaig dir mai a ningú, sinó altres coses, que no cal ressenyar, però tenies d'empassar-te la saliva i [fer] bona cara.

Era el dia 22 de gener. Va venir un oficial, parlà amb el capità, que em preguntà si coneixia uns tals Torres, Serra, Quintana, Puntí i Ricart i dic somrient: "Sí, molt. Tota la campanya de presoners hem anat junts i som molt amics". "Pues acompanya al oficial a la compañía". Portava un cotxe oficial i cap a la companyia. No férem cap comentari i ja començava a fosquejar i dic: "A aquesta hora, segur [que] els hi trobarem". Parlem amb [el] centinella que agafa l'embut i els cridà "que se presenten". Entrem a dintre la nau i els diu: "Vinc en nom propi i l'Ajuntament de Vic i ho faig extensiu a tota la comarca. Sóc oficial de la junta reguladora de camps de concentració i batallons de treballadors i busco a tots els de la comarca que tenen els avals conformes. Si me'ls volen entregar els gestionaré i dintre 20 o 24 dies quedaran en llibertat". Quina

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

alegria per tots ells, corrents cap a la maleta i els entreguen, ell els repassà i diu: “Tots conformes. Estareu pocs dies aquí fent carretera”. Es saludaren militarment, cap al cotxe i avall. Jo, silenciós, anava pensant i no em decidia i tot d’una dic: “Mi alférez, per què no m’accepte els meus avals i me’ls gestiona també? Ens hem fet íntims amics desde el 5è dia de fer-nos presoners i que ells tenen la sort de sortir del batalló i jo, tenint els avals igual de bé, no”. Em diu si n’haig cursat a Madrid i li dic que sí, el dia 2 de març del 39, i [que a] l’ajuntament en cursaren per segona vegada el dia 2 de juny. Em diu que no està facultat per fora d’Osona sense permís del jefe del batalló i diu “com [que] vull despedir-me d’ell, si bé a tomb, ja n’hi parlaré”. Per sort, com [que] plovia, no havia sortit cap a Barcelona i el trobà a casa. Es posaren a parlar i jo, inquiet, li dirà, no li dirà, i com si no volgués dir-li directament li diu: “Mis 5 paisanos tienen buenos avales i seguramente dentro de 15 días ya se le largarán i quedará sólo su asistente de los que hicieron prisioneros juntos y no se han separado en toda su campaña”, i li respon: “Eso que también tiene buenos avales, que un día me los enseñó y ya que viene al caso uno más también lo puede gestionar”. Em va venir una fredor que em pensava [que] em desmaiava i diu: “Pedro, ves a por los avales, que tendrá un poco más de trabajo al alférez” , i dic: “Sí, mi capitán, voy corriendo”. Torno del tot emocionat i els i lliuro a ell i diu: “Al alférez, yo ya los he visto.” Els saludo i els hi dono que no veia res. Tenia els ulls tots plorosos. La Mercedes, que va venir just quan l’alférez deia [que] em quedaria sol de la colla, però no va dir ni un mot, ens creuem amb la mirada i també es notaba [que] s’havia emocionat. Es despedeix l’alférez i l’acompanyo fins al carrer. Volia dir-li quelcom d’agraïment i em diu somrient, posant-se un dit al llavi: “Hem tingut sort. No em diguis res”. Es fica al cotxe i arranca, tornant-me el saludo militar. Torno a la sala tot corrents per mostrar-los la meva alegria i agraiement i ja eren a l’habitatció. La senyora Isabel i el xofer també em mostraren la seva alegria. Ara ja només calia esperar. La Sra. Mercedes em digué que no en parlés més al capità i a ningú de la companyia d’aquest assumpte. Havien passat 4 dies i la Sra. Isabel, la cuinera, recordo, [que] en sortírem a parlar i em digué: “Puedes dar gracias a la Sra. Mercedes de tu suerte, pues cuando marchásteis con el alférez a la compañía, como havia oído de qué se trataba, oí bien que le decía ‘haz que se lleve los de Pedro, tan buen chico como es’. No sabes lo que me alegro. Es muy buena mujer”.

El día 29 de gener arriba l’ordre que Josep Serra, Joan Quintana i Pere Puig causin baixa al batalló i passin a la caixa de reclutes per incorporació a l’exèrcit. El mateix capità ho va llegir quan ja feia una estona que dinaven, que jo sempre els servia la taula. Vaig mostrar-los la meva alegria i a la poca estona

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

els dic si podria donar-me un parell de dies per despedir-me dels meus pares, doncs tal vegada m'enviaven lluny i déu sabia quan els podria tornar a veure i em diu: "No es fácil que te lo pueda conceder porqué marca las fechas". Era dimecres i poc després de dinar em diu: "Puedes marchar a tu casa hasta las 9 de la mañana del lunes, que pasarás por aquí a recoger el pasaporte y documentación a presentar en Barcelona. Ves a la oficina que te hagan el pase de hoy [por] si puedes llegar a tu casa hoy y buen viaje y [que] encuentres bien a la familia", i li dic que "sí me daba tiempo". Vaig tenir d'agafar el tren de ¾ de 8 i ja sabia [que] no podria arribar a Sùria, però vaig anar a casa del tio Federico que van estar molt contents, però que tenien poc sopar i els dic que ja me'l portava, doncs jo sempre tenia la precaució de tenir pa de reserva i tenia dos xuscos i un bon tros de pa. Ens menjàrem un xusco i el tros i a dormir. A les 8 ja era a cal Galtanegra per agafar l'autocar de 2/4 de 9. Baixo de l'autocar i la mare en aquell moment sortia de casa i atravesava la carretera i volia anar a l'hort. Crido: "Mare!" Em sent, mira i va llençar el cistell i corrent cap a mi ens abraçàrem, tot plorant d'alegria, i va sortir tot el barri, doncs era l'hora que obrien els comerços. Estona trigàrem a entrar a casa. El pare era a la vinya dels Joncarets i el germà Ton, que feia 7 mesos havia sortit del camp de concentració, treballava de manobre a Cal Cristo i no ens veiérem fins l'hora de dinar. Van ser pocs dies, però prou per adonar-me de l'angoixa en què es vivia. Com [que] tenia molts amics, no parava de xerrar, però molts em saludaven i no volien que parléssim. La por que hi havia, i altres que no em miraven amb bons ulls.

Arriba el dilluns, a ¾ de 7 cap a Manresa, i a 2/4 de 10 vaig arribar a Montcada. A l'oficina em donen els papers. Vaig anar a despedir-me de la Sra. Isabel i [del] xofer, que em donà un paparet de la Sra. Mercedes que deia: "Buena suerte en tu nuevo destino", però no era signat. Al Quintana i a en Serra els feren anar directament a la caixa de reclutes i al Torres, Ricart i Puntí els arribà l'ordre de llibertat el dijous i, com tots, ens enviaren a casa fins quan ens avisessin, i a les 5 de la tarda ja tornava a ser a casa, amb l'alegria de tots. Vaig presentar-me primer a la Guardia Civil, que m'ordenaren que hi tenia d'anar cada diumenge sens falta justificada. A l'Ajuntament, em feren entregar documents que em podien fer molta falta, per donar-me la cartilla "de racionamiento". A la fàbrica, per manca de matèria prima, cotó, sols treballaven tres dies, però els homes tota la setmana. El dimecres m'hi presento i el director era en Josep Serarols, que nosaltres l'havíem nomenat jefe del consell d'empresa de la colectividad. Em diu que no em podia llogar, que no hi havia feina. Li dic que m'havien dit que em tenien d'admetre per procedir del servei militar i torna a dir que si anés tota la fàbrica encara s'ho pensaria,

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

[però] que no. Li torno a dir que no m'ho pot negar i ja veuríem com acabaria i em contestà que ja s'havia acabat. Marxo disgustat i vaig a parlar amb en Leandre Ribera, que m'havia signat avals i li explico i em diu: "Ves amb en Robert Portella, que és el President del Sindicat Nacionalista i li expliques. Segur que t'atendrà bé i treballa a la mateixa fàbrica". [Hi] vaig, em rep molt bé i li explico com havia anat la conversa de la negativa. Em diu si tenia, en Serarols, raons per la negativa i li dic que ens havíem discutit per les feines quan era delegat sindical [de la] UGT, però tenses i sense raó, mai. Ell de mi no pot retreure'm mai res dolent, però si això no es soluciona com cal jo tinc molt per dir contra ell, que no se li posarà gens bé amb efecte moral i material. I em diu: "No en parlis amb ningú. Em sembla que ho arreglarem. Ves-te'n tranquil". Com va anar la cosa, no ho sé, però el dijous al vespre, al plegar, el Llorenç Viu, que era l'administratiu, passa per casa, crida i diu a la mare: "Digues al Pere que demà a les 8:40 del matí vagi a treballar i es presenti al Portella que munta màquines a la quadra de dalt". Molt estranyat, vaig a la fàbrica i em presento al Portella i li dic: "No esperava una cosa tan ràpida, que no hagi esperat a dilluns", i em diu: "Les coses que s'han de solucionar com més ràpid millor, però sigues discret. No ho comentis". "Això faré", vaig contestar-li i dic: "Quina és la meva feina?". "Anar fregant aquestes peces i portar-me el que et demani". Vaig treballar 5 setmanes amb ell, que férem bones xerrades, parlant de tot, doncs a casa érem amics dels seus pares, i amb el seu germà Juanito, molt amics. Tots els tres germans que eren feren la guerra amb en Franco. Va arribar matèria prima (cotó) i engegaren totes les màquines i em canviaren de feina. Tenia forces amics al poble, però bastants em retiraren l'amistat. Em miraven amb els ulls "grossos" i alguns inclús vaig saber [que] em feren la "punyeta" amb mala llet.

Dos dies després de l'arribada de la caixa de reclutes, es troben dues dones i de l'una érem íntims amics del coro, del seu marit, i es posen a parlar davant la sastreria de cal Sañes. Al moment, en passa una altra (aquestes tres dones varen fer molt mal als qui deien rojos) i diu: "Sabeu qui m'han dit que ha arribat? El petit de Cal Tonnarra (motiu vell de casa meva)". I una diu: "On era?". I respon: "Presoner, a un batalló de treballadors". I les dues primeres diuen: "Ja en parlarem. Si convé ja el tornarem a fer agafar". Això ho va sentir un que estava assegut a un banc del carrer d'una bodega que hi ha al costat i m'ho va dir i ho vaig explicar a casa. La meva mare, amb aquesta que va dir això s'havien tingut força simpatia i, al rentador públic, quan s'hi trobaven, feien forces xerrades, però com que era ferotge beata ara amb el canvi polític no li deia res i la mare diu: "Si algun dia ens trobem rentant, ja em sentirà". I uns dies després, varen coincidir i es va forjar un "follón" de dolentes paraules que

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

la mare amb la picadora a la mà i va córrer directe a ella, que sort que entre tres la varen agafar, que de pics n'hi hauria hagut i [de] forts. I arreplega la seva roba sense rentar i va marxar amenaçant-la que ja en parlaria en un altre lloc i “Et faré agafar, roja!”. I la mare li va dir: “Procura que algun dia no et trenqui les cames, bruixa!” Per sort, no va tenir cap reper[cu]ssió.

Un dia, al retornar a casa del treball a les 7 del vespre, davant de la seva bodega, al costat d'on jo vivia, hi havia el seu amo, l'Isidre Massana, i em diu “Com va, Pere?”, i li dic “Bé!”, i ens posem a parlar. El Mateu Bertran, que tenia el taller botiga de ferreteria i ferrava rucs i mules i cavalls dues portes més enllà i em saludà i com m'havia anat i com m'anava ara i els tres entrem en franca conversa que durà fins [que] ja passaven de les 8. Dos dies després, l'amic Josep Torrabadella, que era del Frente de Juventudes per evitar-se problemes ell i família i així viure i tancar el passat, s'afilià a la Falange, i em diu: “Pere, t'avisó que et vigilen. Ves alerta amb qui parles i millor no agafis conversa amb ningú al carrer. Et van controlar dimarts amb la llarga conversa que vas tenir amb l'Isidre i en Bertran i ja saps que un era d'Esquerra Republicana i l'altre de Joventuts Llibertàries. Fes-me cas, si no ho passaràs malament”. Li dono molt agraït les gràcies i em repetí: “Alerta, Pere!”.

Una altra de grossa em va passar sense saber-ho. A últims d'abril, es va cursar una ordre militar als jefes del Movimiento Nacional perquè reclutessin entre “los posibles antifranquistas, rojos, pendientes de incorporar-se a filas (com el meu cas) un número por localidad, Sùria 24, para formar compañías de trabajadores para la reconstrucción de puentes, carreteras, etc.”. Es nomenà a Sùria per aquest reclutament “dos buenos patriotas” i van tenir la santa mala llet d'escollir-los tots catalans i entre aquests hi era jo. Quan varen tenir la llista feta, la varen presentar obligatòriament al consell local de defensa, per donar-hi conformitat. Entre aquests hi havia els dos que em varen signar els avals pels que vaig sortir del batalló lliure. Vaig ser el penúltim de la llista i [a] l'anomenar-me es varen alçar de cop els dos i [varen] protestar dient que ells m'havien avalat i no toleraven que m'hi fiquesin de nou, que això els restava credibilitat al que a la seva responsabilitat es concretés i si en sortia alguna denúncia. Em varen explicar que hi va haver unes discussions molt tenses i que hi va tenir d'intervenir el jefe local i es va rectificar la meua incorporació, que sortiren el 25 de maig. Aquests dos malparits, a casa seva eren força amics amb el meu pare, inclús jo hi havia treballat collint olives amb ell. Mai més li vaig mirar la cara. Més de 20 anys després, anava amb el seu pare i ens creuàrem i fa: “Mira el Pere, encara potser es recorda de quan collíem olives”, fent-se el graciós, i li dic: “No ho vull recordar i millor no t'hagués conegut mai”, i vaig

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

passar ni mirant-los. Els meus dies més bons que aquella temporada passava eren els diumenges i festes que no fallava mai al cine i alguna tarda al ball, ja de nou del tot amics amb l'Empar les últimes setmanes.

M'oblidava d'un altre cas que em va passar, que va acabar bé, i que no ho esperava. Va ser la setmana sobre Pasqua. Anant al treball, anava al torn de tarda (era la primera setmana), em creuava amb amigues de la feina i xerrant cap a la feina. Dimecres, casualment, ens creuàrem amb la Francisca Balaguer de Cal Ton Muriu i [la] Maria Camprubí de Cal Bindo, del poble Vell. Al ball de nit del dia de Pasqua, la Francisca anava acompanyada d'un jove guàrdia civil i amb broma li dic: "Que hi festeges?", perquè anaven solets, i diu: "Ens hem fet força amics, però de moment, no", i em va sortir de dir-li: "Ojo, que els guàrdies civils són com els soldats i mariners, 'a cada puerto un amor'". El dijous sortírem junts jo i la Maria, i a la cantonada de Cal Jordi l'esperava el guàrdia i continuàrem els tres i jo naturalment cap a casa meva. El divendres a les 7 de la tarda telefonen al despatx de la fàbrica dient que "Pedro Puig se presente al cuartel de la Guardia Civil". Passen l'avís al director que personalment m'avisava jo, cap al cuartel, mig tremolant pel que podria ser. Truco, em diuen "pase". Hi havia de portar un guàrdia molt dolent amb doble mala llet, que li deien "el viejo", i diu: "¿Qué desea?" i no em dóna temps a dir res. Surt de l'interior el guàrdia de la Francisca i diu: "Esto es asunto mío", i agafa un làtigo que hi havia penjat i diu: "¿Qué le dijiste a Francisca?". Jo vaig quedar sorprès, no comprenent el que volia dir i el guàrdia "el viejo" diu: "A ver, hay que aclarar esto", i el guàrdia diu: "Este dijo a mi novia que los guardias civiles somos como los soldados y marineros, en cada puerto un amor". I "el viejo" es posà a riure i diu: "¿Es verdad eso?", dic que sí, que "hablando en broma se lo dije por la amistad de tantos años de trabajar juntos", i diu "el viejo": "¿Y esto te ha caído mal? Si es una frase que la dice todo el mundo de siempre y es verdad. Anda, hombre, no te lo tomes así y deja al chico, que no se lo dijo con mala intención", rient sempre, i el guàrdia diu: "Pues a mi estas bromas no me gustan", amb aspecte de mala llet i inquiet, amb el làtigo a la mà, i se'n va anar. I "el viejo" diu: "Anda, vete, y cuidado con las bromas". Vaig quedar sorprès de l'actitut "del viejo" perquè amb la fama i amb tota veritat del malament que tractava a tothom, sembla no poguer creure que perquè li va fer gràcia es va comportar tan bé, prenent-se a broma una cosa que em va salvar que em magollés a cops. No ho vaig comentar amb ningú perquè si s'interessin els guàrdies, s'enfadessin i en sortís perjudicat. No vaig parlar ni mirar-li la cara més a la Francisca, i la Maria treballant em preguntava què m'havien fet i un dia, més de 5 setmanes després, li dic: "Demana-ho a la Francisca". A primers de juny em varen dir que havien renyit i el guàrdia la setmana de la festa major

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

va marxar destinat a Cercs (Berguedà). Després de la festa major, un dia vaig esperar la Francisca i [la] Maria al sortir del treball i li vaig dir, i la Maria volia deixar-nos sols i dic: “No, vull que ho sàpigues tu, també. Francisca, ara ja ha passat tot, però has reflexionat la teva indiscreció al dir el que jo amb broma t’havia dit, al guàrdia?”. Es va posar amb uns plors, que tots ens miraven. Em va dir mil vegades que la perdonés, que ho havia passat i passava encara malament al recordar-ho. “El viejo” és molt dolent per tots, però a mi em va salvar d’una bona pallisa per culpa teva”, li vaig dir. “No puc esborrar-m’ho de la memòria quan vaig veure [que] agafava el “gaiato”. Et devia dir alguna cosa a tu, suposo”. I em diu: “No m’ho facis recordar més, Pere, per favor”. La Maria es va ficar a la conversa dient: “Feia molt temps [que] et trobava extranya, sense ganes de parlar. Ara veig el motiu, ja està bé, Francisca”, i les vaig deixar de cop, i a la “ingènua” no vaig mirar-la mai més la cara. Quan vaig arribar al poble llicenciat l’any 45, la Maria em va dir que feia dos anys [que] s’havia casat amb un soldat que durant la guerra havia estat a Súria i vivien a un poble a prop de Mollerussa i no vaig veure que vingués més per Súria.

El dia 21 de desembre em criden a fer la mili, destinat al regiment d’artilleria de muntanya nº 21 amb plaça a Mataró. Hi vàrem anar junts amb l’amic, treballàvem a la mateixa fàbrica, Joan Ros. Ell, com [que] treballava a les oficines i tenia bona relació amb l’amo de la fàbrica, Joan Bertrand, i havia fet la campanya de capità de l’exèrcit franquista ja va anar recomanat i directament ja el varen destinar a la bateria de destins i jo a la 5a bateria, patint molt en la instrucció i cuidant mulos a les quadres, però l’amic Ros a primers de febrer em va ajudar a que em destinessin a la plana major regimental, a la secció de transmissions, i ja vaig estar salvat, fora de tot servei, excepte dos dies al mes, un a la quadra dels cavalls dels jefes i una nit d’imaginària a la mateixa quadra. Vàrem jurar bandera els primers dies de març.

El menjà era poc i molt dolent, però ni havia molts que anaven de permís de dissabte a la tarda al dilluns al matí i si tenien servei a cuartel o imaginària no podien marxar si no tenien substitut i jo sempre tenia feina: un cuartel 5 ptes, una imaginària 2 ptes i a la quadra 4 i aixís em podia comprar entrepants a la cantina. Érem al mateix cuartel amb el meu cosí Ramon Oliva, de Callús, i un de Súria que es deia Pere Moliné, i a passeig quasi cada dia sortíem els 4 junts. Els dies passaven volant i cada 3 mesos fèiem marxés i simulacres d’operacions i es passava força malament. Nosaltres amb els carrets de fil a l’esquena, muntant línies telefòniques i els artillers amb els mulos i el muntatge dels canons que portaven a l’esquena. En tot un any sols vaig aprofitar un permís de 10 dies. Un dissabte a la tarda varen venir a veure’ns l’Empar i la

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

cosina Carmeta, germana del Ramon, i vàrem anar a menjar a una tasca prop de l'estació i, mentres menjàvem, entra un home i es quedà a la barra. El miro i em semblà coneixe'l. Espero si fa algun moviment i es va girar per mirar al carrer i sí, vaig veure que no tenia el braç dret i ja no hi havia dubte; era en Pere Roca, el comissari de la companyia que, al front de l'Ebre, uns cascos d'obús d'artilleria li havien trencat l'os de l'espatlla i se li aguantava el braç penjant aguantat amb els nervis, que no sé com el pogueren retirar amb els terribles combats que es lliuraven. M'alço, vaig directe a ell i li dic: "Em coneixes?". Em mira estranyat i diu: "No ets el cabo furriel que et feren sargento?". Ens abracem i ens apartem de la barra a parlar llarga estona. Em va dir que feia d'agutzil a l'Ajuntament, i a la vegada de drapaire, que tenia uns homes que recollien restes de la guerra per aquelles muntanyes d'Argentona amunt, que comprava tots els desperdicis i el que es presentés i ell o revenia i li anava tot molt bé. Que ja quasi tenia una casa xalet acabada a prop al Parc, que hi viuria amb la seva mare i em va advertir: "He de creure que no diràs a ningú el que era a la guerra...", i li dic: "No tinguis por!". I diu: "Les vaig passar molt putes. Mentres em retiraven, una bala em va atravesar el ventre de la cama esquerra. Aguaita!", i l'ensenya. "El braç, en arribar al primer lloc de socors, ja em varen tallar els nervis i vaig estar molt de pega, però amb sort que no se'm cangrenà res. I això que no vaig arribar a l'hospital de Montserrat fins les 5 de la matinada, doncs no es podia creuar el riu". I jo li vaig explicar una mica el meu cas, que em feren presoner a la tarda, després de recuperar les posicions, camp de concentració, batalló de treballadors i ara a la mili. Em va dir, també, que no s'havia mogut de Montserrat: "Em vaig quedar allà com d'ajudant del qui fos, fent el que pogués. Almenys allà menjava. Quan entraren les tropes de Franco l'hospital quasi era ple. Ningú volia que l'evacuessin i no va passar res a ningú. Tres dies després ens digueren: 'El que esté en condiciones para irse a su casa que lo diga y podrá irse, le haremos el pase', i jo fins a Mataró caminant". Anem a on hi havia el Ramon i l'Empar, però als 5 minuts va marxar. Va complir el que em va prometre. Un diumenge (el segon), em va venir a buscar i em portà a la casa nova i la seva mare ens va servir un bon dinar i [a] la tarda al cine, però no el vaig veure més i jo per anar directament a casa seva no vaig voler anar-hi.

Jo m'anava guanyant la vida entre les feines de "cuartelero" i imaginàries els dissabtes i diumenges dels que aprofitaven permisos. A més, soplia assistents "matxaques" dels sargents que els donaven permisos de 10 dies i durant l'any vaig estar en tres ocasions a fer d'ajudant de cuina i a servir els àpats al menjador dels sargents i això m'anava bé per omplir més l'estómac. A mitjans d'any s'inventaren donar uns tiquets dos dies a la setmana i per 30 cèntims a la

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

cantina ens donaven un acceptable entrepà. N'hi havia que per fumar els intercambiaven per un cigar d' "ideales", doncs cada 10 dies ens donaven, pagant a preu d'estanc, una paquetilla i un paquet de 20 cigarrets d'ideales amb què feia intercanvi i sempre que tingués 30 cèntims, un entrepà a l'estómac. Al mes de març (crec que era) es va incorporar la lleva del 1942 i va venir destinat l'Eugeni Vila, el tocinaire, però va fer poca instrucció i el camuflaren amb un destí al "lavadero", doncs com era bon jugador de futbol el van incloure a l'equip del regiment que estaven en [ple] campionat militar i cada setmana anava dos i tres dies de permís a Síria i jo ho aprofitava perquè portés a casa meva un parell de xuscos de pa i el tabac de picadura, que el meu pare era feliç, doncs era empe[de]rnit fumador i fumava fulles de tota classe de plantes.

El febrer de l'any 42 va venir de visita el Generalísimo. No vulgueu més enrenous, nervis i mala llet per tot, però jo estava de "matxaca" d'un sargent i no em va afectar de res. El dia de l'arribada, a les 6 diana, i a 2/4 de 9 tots els "artilleros y mandos" al carrer a fer "cordón de protección" i vigilància. Va arribar sobre la una i els que estaven de filera formada, forces es van desmaiar i cap a l'enfermeria, i no retiraren tots els del carrer fins sobre les 5 de la tarda que va marxar. Jo no vaig volguer tenir el gust de veure'l i quan va venir a la caserna no em vaig moure de seure sobre el llet llegint. Ja l'havia vist una vegada a Saragossa, de lluny, quan tornàvem de treballar en una de les vegades que havia visitat la ciutat; aquella nit hi va haver molt "follón" i trets entre falange i requetès, amb morts. Nosaltres a les 5 de la matinada passàrem amb un camió carregat per la plaça d'Espanya i jo en vaig contar 5 d'estesos a terra, però varen dir [que] n'hi havia més. Follons aixís havíem sentit a dir que forces vegades n'hi havia.

A últims d'any vaig soplir un assistent tot un mes, d'un capità. A la sala de banderes del cuartel s'hi celebraven forces consells de guerra contra "rojos" i el capità sempre era designat "abogado defensor" i em feia estar allà en un apartat per si em necessitava per res i sols de veure el moviment de la gent, doncs cada dia feien de 4 a 6 judicis, senties crits, plors, coses dantesques... quan donaven les sentències i forces sentències de mort. Era horrorós i ho passava malament, però no em podia moure. A primers de juny va sortir una ordre que els fills de "campesinos podían solicitar, para los meses de julio y agosto, permisos especiales para la recolección de las cosechas". Jo vaig pensar provar sort. Ho dic als meus pares, i com d'amistats en tenien forces, a pesar dels molts enemics, amb gent adicta al règim, ho varen dir a un tal Arturo Bergés, que era el jutge i li va dir: "Jepet, deixa-m'ho per mi, que ho

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

aconseguiem”. I efectivament el dia 23 de juny rebo el justificant de “hijo de campesino”, el presento el dia 2 de juliol, cap a casa a la “recolección” i el divendres de la festa major, dia 12, un comunicat de la guàrdia civil fa que em presenti amb la “mayor urgencia al cuartel”. El dissabte al matí cap a Mataró per saber què passava i va resultar que un malparit del poble, que era administratiu de l’ajuntament, va comunicar al mando del regiment que “yo trabajaba en la industria textil y mis padres eran campesinos, pero no de cereales, de sólo viñedos y olivos y por eso me anulaban el permiso concedido”, em va dir el sargent, que hi tenia força amistat. Vaig tenir un gros disgust per aquesta mala llet de la gent. Ho dic a casa, ho explicaren al Bergés i va dir que ja ho sabia, però no contava que pogués passar una cosa aixís. Vaig sapiguer qui va ser l’autor del fet, però vaig tenir d’empesar-me la ràbia, però la sort no el va acompanyar massa a la vida. Es va casar l’any 47 i al poc temps, deien, va marxar del poble perquè es trobava aïllat. La salut i la sort no li somreien massa i ja fa molts anys [que] va morir a Cerdanyola. A l’infern sia.

A primers d’octubre va arribar un tinent navarrés i em va escollir, com a veterà, per la feina d’ assistent. Era solter i força maniàtic, però em donava poca feina. Dormia en una casa particular i, si no tenia servei, cada dia li tenia de portar el “desayuno” de la cuina dels oficials, que en dues ocasions també hi havia anat a servir a les taules per suplències. A mitjans de mes, varen penjar cartells de propaganda per allistar-se voluntaris per la División Azul per anar a la guerra contra Rússia i que del regiment, es deia, en tindrien de sortir un mínim de 60, que varen sortir a primers de desembre, però es va dir que la majoria havien sigut forçats. El tinent sempre em parlava que s’hi allistaria, si hi voldria anar i li deia que no i sempre no, sense cap explicació per no fer-lo enfadar. A mitjans de desembre, un dia em diu que havia cursat instància per anar voluntari a la División Azul i li vaig dir “buen viaje y lo pase bien”. Per Nadal em diu que “se estaría unos días en Barcelona de permiso y que a primeros de año ya le habrían aprobado la instancia i se marcharía a la guerra en la división del general Muñoz Grande”. Aquells dies, com [que] no tenia feina, els vaig passar servint al menjador dels oficials, menjant molt i bo i poca feina, doncs la majoria d’oficials no els vèiem per menjar. El dia 2 de gener es presentà el tinent amb molt mala cara i deprimet i em diu: “Vamos para la casa a recogerlo todo que mañana a las 3 de la tarde salimos para la División Azul”. Jo dic: “¿Cómo dice?”, i o repeteix igual. Dic: “Pues yo no, siempre he dicho que no”, i continua: “Vamos a la casa y ya hablaremos”. Anem a la casa, ho recollim tot i diu a la dona de la casa: “¿Cuánto le debo? Que mañana nos marchamos para Rusia.” I jo amb crits dic: “Yo siempre he dicho que no”, i la dona diu: “No sea loco de obligarle. Yo saldré de testigo”. Ens en tornem al cuartel i el capità que vaig fer-

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

li d'assistent un mes estava de jefe de cuartel i mentres sopaba el tinent vaig al seu lloc a parlar-hi i li explico el que em passava, que m'obligava a fer que anés amb ell i em diu: "Si tu no has firmado nada, aunque haya hecho trampa, no irás", i em diu: "Quan acabi de sopar, ves a dir-li que passi pel cuarto de l'oficial del cuartel". Aixís ho faig i em diu: "Iremos los dos". Ens presenten i li diu que ja està al corrent de l'aprovació de la seva instància i "mañana sale" i el felicita pel seu coratge, "pero el asistente, si no tiene instancia firmada no puede ni irá con ustedes", i el tinent va dir per dues vegades que jo li havia dit que sí [que] volia anar-hi. A la meua negativa, li diu el capità: "Enseñe el resguardo de su solicitud y el pasaporte a su nombre que tenía que haberlo solicitado aquí al regimiento" i li respon que "la tenía de pasar a recoger en capitania en Barcelona". El capità li diu amb to d'amenaça: "No complique las cosas ni se salga de las ordenanzas, que no le saldrá bien. Retírese y mañana antes de mi relevo a las 9 preséntese aquí al cuerpo de guardia". Ell se'n va fora del cuartel i jo, espantat, cap a la nau de la plana major. El capità em fa passar avís que demà a les 9, al cos de guàrdia. Abans de l'hora jo ja era allà i surt el capità i em diu: "Tranquilo, muchacho. A las 7 ha venido a despedirse y a la media ya ha salido el tren. El teniente Urrea está asustado y enfermo de arrepentimiento, seguramente". Es deia Alfonso Urrea i tenia 38 anys. Als pocs dies es va dir que l'havien enviat a Melilla a fer uns cursets de preparació, i a primers de febrer havia mort a l'hospital militar, però jo vaig passar dos dies terribles amb aquesta incògnita.

Els primers dies del nou any els vaig passar malament pel que he explicat, però després, ja vida normal, a passeig i algunes festes, estones a una bona sala de ball on sempre hi tocava l'orquestra tan popular "Els Vers de Mataró" i feia bo escoltar-ho i contemplar com ballaven. Els dies normals anava algunes tardes al cinema, ja que m'agradava molt. Aquest any 43 havia començat força malament per mi i en Vila ja no em feia de recader, marxava i no em deia res i quasi no el veia mai, doncs entre el futbol i empaitar [noies], doncs s'ho passava pipa sense fer res al cuartel.

A primers d'any, va arribar un tinent coronel nou i ho va voler renovar molt tot. Va voler saber la capacitat dels "artilleros" en quant a instrucció. A la plana major també ens va tocar. Ens varen fer examen de morse per transmetre partes amb banderes i persianes. La majoria estàvem en "bajo rendimiento", [motiu] pel que va fer uns quants dies d'intensa instrucció pràctica i tot va anar bé i quan férem unes maniobres a mitjants del mes de març de tres dies, encara que no feia calor, vàrem suar de valent. Quan em varen passar a la plana major, a la secció de transmissions, el primer de tot va ser imposar-nos

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUTES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

apendre el morse, fins havia escrit cartes a l'Empar i com [que] li havia enviat l'abecedari de punts i rotlles tenia la seva feina a desxifrar-ho. De bulos sempre en corrien, però de favorables, pocs. Jo esperava poguer anar per la festa major a Sùria i ja feia molt temps que deia a l'amic sargent que confiava en ell. Aquest sargent es deia Linares i era un graciós andalús. Per Pasqua donà un permís de 10 dies al seu "matxaca", i jo vaig ocupar el seu lloc i com [que] sabia l'adreça (era camperol de Guadalajara) li va enviar una carta que li deia: "Si me traes cinco longanizas de 50 cm y 5 quilos de otros embutidos te puedes quedar 10 días más de permiso", i el "matxaca" les hi va portar i va gaudir de 10 dies més d'estança a casa seva. El pobre només menjava i alguns li donaven. Era força viciós en veure dones y quan cobrava la nòmina, quasi sempre ja la devia. Vaig anar 10 dies per les festes a Sùria i en retornar a la caserna el dia 21 de juliol trobo una bona nova. Havia sortit una ordre que els que havien estat prestant serveis en batallons de treballadors i poguessin justificar-ho els compensaven amb el mateix temps com si fos mili. Als tres dies em donen 24 hores de permís per anar a casa a buscar els justificants, els presento i el dia 10 de setembre, cap a casa amb permís de més de 13 mesos, amb una alegria immensa per la sort inesperada, però durà poc. El dia 11 de novembre va venir la guàrdia civil a casa amb un "parte" que em va llegir, que [deia que] "quedaban anulados los permisos compensatorios y entre 24 horas tenia de reincorporarme de nuevo a mi unidad militar". Al dia següent d'aquest dissortat avís, a les 3 de la tarda vestit de kaki, de nou direcció Mataró on arribava a 2/4 de 8. L'amic sargent Linares es mostrà dolgut per aquest meu contratemps i em va explicar el perquè de la suspensió de l'ordre, doncs [amb] tots els que érem de zona alliberada, que en deien, en formarien unitats a part destinats a guarnicions de la 3ª Regió Militar (València) per protegir la costa de possibles desembarcaments de tropes aliades a la guerra mundial. De Mataró tinguérem la sort de gaudir d'aquest permís 43, que ja ens havien dit era provisional, doncs ja ens digueren "si no hay novedad, 43". Al dia següent, encara en faltaven 11 [per] arribar. Ens reuniren a tots els de zona alliberada que érem al Regiment 87 i ja ens diuen que el dia 26 de novembre sortiríem destinats a diferents guarnicions i segurament a diferent cos. Efectivament, no va fallar la data i cap a l'estació a les 3 de la tarda. Arriba un tren desde Girona ja força carregat i [anàrem] cap a l'estació de rodalies de l'Estació de França de Barcelona on hi afegiren vagons i a les 6 endavant per la via que passava prop l'estàtua de Colom a poc a poc on [a] la majoria dels vagons ens posàrem a cantar *L'Emigrant* i moltíssima gent ens aplaudia. Fèiem parada quasi a totes les estacions, i a Vilanova i la Geltrú i a Tarragona hi havia forces soldats esperant per pujar al mateix tren. A les 2 de la nit fem parada a una estació molt més enllà de Tortosa. Ens fan baixar i ens donen el ranxo per sopar, que

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

la majoria el llençaven de dolent que era i el capità jefe de l'expedició en va arrestar 4 perquè el llançaven, doncs ell deia que bé es podia menjar. A les 9 arribem a València. Tots els de Mataró i Tarragona ens fan baixar i ens indiquen un lloc, que no ens moguéssim per res, que ja ens vindrien a buscar per portar-nos a la caserna i dos que anaven destinats. Un grup anava a Paterna (artilleria), uns altres a intendència, a la ciutat, l'altre a enginyers, ciutat, l'altra a Cullera, sapadors, i a nosaltres, 29 de Mataró sols, no ens ho varen dir. A les 11 ja [a] tots els havien vingut a buscar i nosaltres, anar esperant i sense poguer menjar res. Dos varen anar a parlar amb el jefe d'estació i els digué que ell no sabia res de res. Passaven de les 4 de la tarda i passa una senyora ja força gran i diu: "¿Qué hacen aquí, muchachos, tantas horas?" i li diem que no sabíem on anàvem destinats, que ens havien deixat 5 grups, que ja ens passarien a recollir a on anàvem destinats, que els altres 4 a les 11 ja eren tots fora i nosaltres anem esperant i no bé ningú a buscar-nos, ni sabíem a on tenim d'anar. Sols va dir "qué sinvergüenzas" i se'n va anar. Prop [de] les 5 bé un capità ja gran també i diu: "No os impacientéis, antes de las 6 vendrán a por vosotros", i se'n va. Vàrem comentar que seria de família de la dona que ens havia preguntat feia una estona. A 2/4 de 6 be un brigada i ens diu: "¿Sois los que vais destinados al Regimiento 18 de infanteria, que vendrá procedente de Canarias en enero?". Li diem que "no sabíamos dónde íbamos destinados". Preguntà: "Por lo menos ¿os habrán dado una lista con los nombres al que haga de jefe responsable del grupo?", i un dels dos cabos que hi havia diu: "Ésta es la lista con los nombres de todos que yo he hecho por si nos extrabiábamos alguno, pues no hicieron ningún responsable ni [sabemos] donde ni [el] cuerpo [al] que vamos destinados". "¿De dónde proceden?". I li contesto: "Del Regimiento nº 21 de artilleria de montaña, de plaza en Mataró, Barcelona". Va a l'estació i torna tot seguit i sense dir res més diu: "Vámonos". Com gossos darrere d'ell pel centre de València, que tothom ens mirava, caminàrem prop de mitja hora i arribem a una estació de via estreta on deia "Cercanías". Tot seguit surt un tren [al] que afegeixen un vagó i ens hi fan pujar i endavant. Parem per forces estacions, entre elles [la] de Paterna i el cabo li diu que un grup l'havien vingut a buscar, que anaven destinats [a] aquest poble i li respon sec i amb cara de mala llet: "Vosotros vais más lejos, final de trayecto Bétera, que tendréis que andar más de 4 km. para llegar al campamento". Arribem, prenem camí carretera enllà i amunt, morts de gana. Pel camí, al terra de camps de tarongers, es veien moltes taronges a terra i es preguntà al brigada si en podíem agafar i respon, sec: "No son mías". Era ja del tot fosc i ovirem un home gran que anava amb bastó i li preguntem si en podíem agafar i respon: "De terra, les que vulgueu, i són més bones que les de l'arbre perquè són picades "de la cuqueta". Ja som a dintre, n'agafem i omplim

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUTES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

les butxaques. El brigada crida: "A la fila!", i aquell avi diu: "Que les aprovechen". Prop les 9 arribem al campament. Ens fan esperar més de 15 minuts. Ens acompanyen a una nau i diuen: "Mañana recibiréis órdenes". I diem: "¿Y la cena qué?", i respon un sargent que ens acompanya: "Como no havia aviso de nada, no tenéis ración ni mantas ni plato y demás hasta mañana, que también se conectará la luz. Pasad la noche como podáis". Que malparits són els militars espanyols. Podeu comprovar com ens tractaven. No dormírem en tota la nit pel fet i la mala llet i nervis que ens dominaven. Com enyoràvem Mataró, que, pel que vèiem, era la glòria i ens ho passàvem tan bé. Prop les 10 del matí es presentà un tinent que feia de capità de guàrdia i ens explica "que íbamos destinados al 18 Regimiento de infantería que era en plaza a Canarias y que estaba previsto su regreso en enero, que se formaría un Regimiento doble, [el] 118, en el que lo integrarían la mayor parte soldados de procedència de zona liberada, curtidos de la guerra. Entre tanto quedáis bajo el mando de los dos cabos hasta nueva orden", i se'n va tan tranquil. Ens reunim i els cabos diuen: "Ja veurem sobre la marxa com ens les arreglem. Quedem aquí deixats de la mà de Déu si no diuen el contrari". Un de la colla que tenia collons i mala llet diu: "Si un m'acompanya, vaig [a] explicar al capità del campament que ha entrat avui el que ens ha passat i passa, que segurament no en sap res. En sortiren 4, però només en va voler un, i [van] cap al portal del cos de guàrdia i pregunta al cabo si podria parlar [amb] el capità. Va dir que no va trigar a fer-lo entrar i li va explicar tot desde la sortida de Mataró, on ens havien allotjat, sense llum, ni sopar, ni manta i encara no teníem res, ni plat, ni ens havien donat el "desayuno" que hasta el medio dia a comer, sí. Els va atendre molt bé i els digué: "Volved a la nave. Os traerán el desayuno y todo lo demás se arreglará". A 2/4 d'11 ens porten un "jarrillo" de bo cafè en llet i la meitat d'un xusco i dues sardines de llauna, un entrepà, i tot seguit una manta, plat i cullera i jarrillo i fan que es presentin els dos cabos perquè expliquessin amb tots els detalls, davant un comandant, desde l'arribada a l'estació de València. Aixís ho fan i no comprenia que no portessin cap informe i la llista de tots els components del grup i que la que consta la fes per "carambola" un cabo i que fóssim deixats sense cap orientació ni de paraula i deixar-nos allà abandonats, sense ni avisar al campament. Va dir que ja faria les indagacions pertinents per aclarir-ho. No sapiguérem mai si hi va haver cap repressió disciplinària, i si ho va aclarir el comandant.

El campament era grandíós. Menys artilleria i aviació, n'hi havia de tots els cossos de l'exèrcit. Deien que en total sobrepassaven els 2500 soldats. De nosaltres, no se'n preocupava ningú. Cada dia n'anomena dos per fer de "cuarteleros". Menjàvem el poc i dolent que servien al menjador a tots, però a

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

nosaltres ens hi feien anar 40 minuts més tard que els altres i en un lloc apart. Ens anàvem a voltar per aquells camps i plantacions de mandarines i tarongers, per si podíem “arreplegar” alguna cosa per fer-ho passar per la boca com faves, pèsols, carxofes, etc. que, encara que cru, era tot molt bo. Si teníem sort, algun dia ajudàvem algun pagès a collir mandarines, taronges o verdures i ens ho retribuïen força bé. Diumenges i alguna festa, a les tardes cap a València passejant per llocs bonics, com també llocs no gaire recomanables i gairebé sempre ens quedàvem sense sopar al menjador, doncs arribàvem al campament sobre les 9. Com [que] no ens controlava ningú, sortíem i entràvem al campament quan volíem.

Per les festes de Nadal i d'any nou, menys 9 que ho teníem molt desavinent per ser de lluny de Barcelona, varen marxar, no tots a la vegada, a passar les festes a casa seva, que prou veien al menjador que en faltaven, però no va passar res. Els que ens quedàrem estàvem al cel pel menjà. Com [que] hi havia les seves racions, omplíem el “buche” tant com volíem. A mitja nit de febrer, poc abans d'anar a dinar, es presentà un capità, ens fa formar (per sort, hi érem tots) i en fa sortir de la fila 12 i diu: “Mañana a las 9 presentaros al campo de instrucción nº 4”. A l'hora érem allà i ens reuneix als 7 grups que ens hi convocaren i diu: “Tendremos unos días de instrucción muy intensa, pues sóis los escogidos para gastadores que tendréis que ir, por cada cuerpo, al desfile del día 1 de abril en Valencia, en conmemoración del día de la Victoria (final de la guerra de liberación nacional)”. Ens va caure la grossa. Cada dia de 9 a 12:30 del matí al camp fent instrucció i pràctiques, d'on en sortíem molt cansats. Tots els sargents i un oficial no paraven de cridar, variacions cap ací i cap allà, sense parar i repetir-ho deu vegades. Faltaven 7 dies d'instrucció i deien que els “pipis” de Barcelona érem els que ens sortia més bé i 4 dies abans de la diada ens diuen que sols hi aniran 3 grups de “gastadores, zapadores, caballeria y intendencia”. Ens va dolre després de tant suar i ja teníem els correatges nets i brillants, però quan passà la festa, els que hi van anar explicaren que les havien passat molt putes. Sortiren del campament a les 7 [cap] a la concentració a València. Als gastadors, els feren fer pràctiques prop d'una hora i els concentraren al lloc de sortida i sempre drets, fins les 12:20 que començà el desfile, que acabà a la 1:40, i només amb “el desayuno un poco especial” a l'estómac i no els repartiren el dinar al campament fins les 4:45 de la tarda. Quina sort vàrem tenir que anulessin la nostra participació!

El dia 10 de maig arribaren 134 soldats de la lleva del 44, destinats i ja jurats de la bandera, al nostre regiment. Ja es va acabar la nostra tranquil·litat. Pocs dies després, [n'arribaren] 94 de les lleves 43 i 44, però tots els posaven apart de

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

nosaltres, però ens encolomaren un brigada casat i un sargent solter com a jefes. Però dos dies després, ja [n'] arribaren 78 de la lleva del 44, procedents de Guadalajara, i els fiquen a la nostra nau i plantilla de la companyia i un tinent i dos alferes. Això era un divendres i el dilluns tothom a instrucció. Al tornar d'instrucció, el que feia de cuartelero em diu que em presenti al brigada a l'oficina del regiment. Em costa trobar-la i em diu que "se había fijado en mi para que fuera su asistente, que estaría libre de todo servicio y poco trabajo tendría, pues el que tenía se había puesto muy enfermo y hacía días que estaba en el Hospital de Valencia". Vaig dir-li que sí, doncs la instrucció era molt pesada i ja feia molta calor. Em diu que "todos los días lo esperara a la entrada del campamento, que me entregaría un vale para que fuera a la sección de intendencia a buscar el suministro del día, llevarlo a su casa en Bétera y llevar a su hijo de 7 años a la escuela y después recogerlo a las 12 y las tardes libres, si no hubiera algo especial". Em va semblar bé i li dic: "¿Hi bajar y subir a pie?", i contesta: "Tendrás que espabilarte en esto, pero siempre bajan y suben camiones y si haces señales paran y os llevan, aunque sean muchos los asistentes que hacen esto, pero los choferes son comprensivos". Aquesta cosa va anar bé.

El brigada tenia 47 anys i la seva dona, 32 i estava ferma en tots conceptes. Era alegre, simpàtica, sempre tenia ganes de xerrar, que li expliqués coses i ella també me n'explicava, que em semblava que per una dona casada no lligava gaire i et feia preguntes que no sabia què contestar-li, sobre "los soldados y cuando iban de permiso en la guerra", etc., etc. Tot anava bé. A l'arribar amb el ministre ja tenia apunt dos trossos de pa torrat o fregit, untat amb mantega i un bon got de llet i cafè i deia: "Desayuna un poco, Pedro". Mentres menjava, [ella] acabava d'arreglar el nano, [i jo] el portava a l'escola a uns 300 metres i fins a l'hora d'anar-lo a buscar rondava per l'estació o llegia el que trobava per passar el temps. Un dia ens vàrem creuar [amb ella], que anava de compres, i em diu: "Ven para la casa, si quieres, que parece va a llover", i la veritat, estava molt núvol. Anem junts cap a casa, es canvia de roba sense gaires manies i diu: "Si quieres ayudarme, pondremos la cortina a este balcón; poco a poco voy poniendo la casa en regla". I jo, amb franquesa, li dic: "Así me pasará mejor el tiempo si le hace falta mi ayuda". Quasi ens topàvem alguna vegada i reiem tots dos. El dia següent era dijous i diu: "Mañana, si te va bien, arreglaremos el cuarto trastero", i jo dic: "Bien, bien". Torno de portar el nano a l'escola i [ella] anava amb una bata de roba fina i estreta on tot ressaltava. A mi ja em pujava la sang al cap i evitava el que podia cap contacte i "roce". El pròxim dia vaig excusar-me que tenia de fer compres per amics i certificar cartes a correus. El dimecres em diu si "podía ir para ayudarla a

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbiber/pere-puig-rafart/>

desatascar el fregadero de la cocina y que estaba muy sucio”. Aquell dia ja a l’arribada anava amb un “quimono” o “salto de cama” o barnús, i ensenyava la meitat de la bonica “pechera”. Anàvem remenant i xerrant i ella explicant algun acudit i ni parava de riure, i jo li seguia la gràcia, però evitava tot contacte, doncs no sé com explicar-ho. Arreglarem l’embús i quan vaig a buscar el nen, ella feia estona que estava força seria. Al dia següent, li dic que volia anar a veure un amic soldat a la caserna de Paterna, com a excusa, i el divendres em torna a dir “si podía [venir] para ayudarla un poco”. Li dic que “bueno, que sí, que iría”. Al tornar ja tornava a portar el barnús “porque hacía mucha calor”. Li dic: “¿Qué tenemos de hacer?”, i diu: “He limpiado el balcón y la cocina, y volveremos a poner las cosas en su sitio”. A poc a poc ho posem tot en ordre, provocant-me, passant per on jo estava i quasi no hi havia pas i ajupint-se davant on jo estava dret, [de manera] que li veia del tot els pits. Jo pensava que explotaria, però tenia molta por, pensant que si començàvem el més probable seria que acabés malament per mi, i [em] feia el desentès, com [si] no m’en donés compte. Jo anava esperant que el rellotge marqués $\frac{3}{4}$ de 12 per anar a buscar el nen, però faltava estona encara, i tot de cop diu: “Ay, que me olvidaba, ven [a] ayudarme [a] hacer la cama”. Em sembla que vaig canviar el color de la cara com l’arc de Sant Martí. Ja som a habitació i sense cap mirament m’ho ensenyava tot, i que feia calor i jo fent el paper de tonto com si no m’adonés de res i no hi sentia i anar voltant el llit i jo no sabia com sortir-me d’aquella situació. Acabem de fer el llit i estava molt vermella de la cara, que semblava li sortia sang i diu: “Ayúdame a recoger las sábanas para ponerlas al armario”, i jo, com un gosset i com si no veiés ni “sentís” res, feia el que em deia. Allò era irresistible i li dic: “¿Algo más?”, em mira amb mala cara i diu: “No. Puedes ir a por Amadeo”, el nen. Vaig passar una estona terrible per no caure perquè estava imponent i comprenia la seva frustració, però temia que si començava fora un “esclau” d’ella i si algun dia respirava la cosa, com a soldat les hauria passat putes. Fins arribar al campament el meu cap [anava donant voltes]. No sabia com sortir d’aquell problema de mal resoldre. Salto del camió i vaig directament a l’oficina on hi havia el brigada i li dic: “Mi brigada, no me gusta mucho hacer de criado. Mejor se busque otro. Prefiero estar al campamento y, como organizarán el regimiento, me gustaría, si puede ser, poder ir junto con los compañeros que venimos de Barcelona”. I diu: “Bueno, tu mismo. Pero búscame uno para ocupar tu puesto”. A l’hora de dinar, ho dic a un de la lleva del 44 que dormíem quasi de costat i, content, em diu que sí, que “haga instrucción Diós”. Encara fórem a temps a dir-ho al brigada que diu: “Ponlo al corriente”, i dic: “Mañana ya lo acompañaré”. I em diu: “Todos estábamos muy contentos de ti y espero de ti lo mismo. ¿Cómo te llamas?”. I li contesta, Rafael Grande. L’acompanyo per tot, i en arribar a la casa no hi havia

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

ningú. Una veïna diu que “esperara, que pronto regresaría”. Jo ja me’n vaig anar. Un dia que anàvem a València ens creuàrem amb els tres i tots em van fer bona cara.

Feia 4 dies que feia instrucció, [quan] arribà part del regiment de Canàries, però dos batallons ja anaren directament [a] Alacant. Cinc dies després arribaren més gent del 118 i tot seguit ja formaren les companyies. La sort va fer que els 29 procedents de Mataró ens destinessin a la mateixa companyia d’ametralladores i xim-pums, que en deien. Eren canonets petits, però ràpids, i de bulos en corrien molts: que si ens portarien per la part de Castelló i Burriana a cobrir la costa. Dos dies després arribà un nou capità de Valladolid de jefe d’administratiu del Regiment 118. Al segon dia, ja li tocà de jefe (cada dia es rellevaven) de guàrdia del campament. Mentres dinàvem, es passejava pel menjador i em tocà. Em quadro i diu: “Después de comer, preséntate al cuerpo de guardia”. Ja no vaig dinar tranquil per saber què passava. Vaig tenir-lo d’esperar força estona i em diu: “¿Te gustaría ser mi asistente?”, i sense pensa-ho gens dic: “Sí, mi capitán”. Al dia següent, després del canvi de guàrdia, [vaig anar] amb el seu cotxe cap a València a un hotel on feia estada, que tindria d’anar-hi cada dia a $\frac{3}{4}$ de 9 del matí a cridar-lo [per] si s’havia adormit, respallar-lo i netejar l’uniforme i comprar-li el diari. L’única cosa que tenia de fer, i cap al campament, i ja em donava un bitllet per baixar amb el tren, demà, deia, i fins a $\frac{2}{4}$ de 3 que retornava a València jo avorrir-me o llegint a la companyia per si em necessitava per alguna cosa. Era molt seriós, no trencava el somriure per res, al contrari del brigada i la sra., de bon o dolent record, que eren de Pamplona ciutat. Cinc dies després em diu el serio capità: “Para el viernes a la tarde, busca 6 compañeros de mi parte para ayudar a subir y montar los muebles al piso que he alquilado en Valencia donde vivimos con mi familia”. Mai m’havia dit [que] fos casat. A les 3 de la tarda ja érem els 7 esperant al lloc indicat i fins a $\frac{3}{4}$ de 5 no arribà el gros camió dels mobles que es tenien de pujar a un 3r pis molt gran. Entre nosaltres, un era fuster de Badalona, i amb el xofer del camió ho anaven muntant. Prop de les 8 de la tarda, amb un taxi arriben la dona i 3 fills, una noia de 18 anys, una de 16 i un nen d’11, tots molt simpàtics i la dona molt atenta, també. No s’assemblaven de res amb el capità. Prop de les 10, tot era al pis i muntat. El capità i família anaren a sopar no sé on i retornarien a dormir al pis, van dir. A mi em donà una nota perquè anéssim tots 7 a sopar a un bar prop l’estació de Bétera, que ja estava sobre avís, i ens va anar de dos minuts que poguéssim agafar l’últim tren i el del bar estava molt empenyat d’esperar fins prop de les 12. Ens serviren un sopar de soldat, de poca qualitat, però tant com vàrem volguer, i [després] a peu, carretera enllà, fins al campament, que passaven de les 2, i a

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUTES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

2/4 de 9 jo al pis a València pel que manessin i encara tothom dormia, donant-me les gràcies per haver-los despertat. Marxà el capità i em digueren que jo em quedés. Quan estigueren tots arreglats, la senyora, molt amable, em diu que els acompanyi a donar un tomb pels carrers del voltant on tenien el pis, que els fes de guia. Molt a prop hi havia un bar força decent i, sense dir res, hi entra preguntant si servien “desayunos” i ens diu que hi entrem, però jo em quedava i dic que ja esperaria assentat al carrer i em diu: “Tu también, que con el tiempo que [hace que] has desayunado bien te vendrá”, i tindrien gana perquè primer varen demanar un entrepà de llonganissa i després, una pasta i llet i cafè. A la sortida em diu: “¿Cómo te llamas?”. Li dic: “Pedro”. I diu somrient: “Bonito nombre.”. Jo li vaig dir que no coneixia massa aquells indrets i va preguntar al cambrer si la podria informar on hi havia botigues i un mercat públic, que era força lluny, i ens passejàrem fins que a 2/4 de 12 dic que “tendría que ir al campamento para comer”. Em donà una pesseta pel tren i els soldats pagàvem 60 cèntims, que [la resta] me'ls quedés per [fer] un bocata a la cantina. En endavant tenia d'esperar [que] arribés el capità al campament i, com feia el brigada, em donava una nota-albarà i cap a intendència a buscar-ho i portar-ho al seu cotxe i les coses delicades com carn i peix, cap a València que sempre hi arribava sobre les 11 i ja m'esperaven els fills perquè els fes de pastor, passejant per aquells indrets encara no una hora, perquè ho coneguessin, deia la sra. I a mi m'agradava, doncs eren molt simpàtics i riallers i tot els feia gràcia i la seva mare estava contenta perquè retornaven molt contents de mi i “siempre tenían a Pedro en la boca”, deia.

La següent setmana ja va canviar molt la cosa. A les 9, cada dia tenia d'estar allà per acompanyar-los a les escoles. Les noies eren a prop, però el nen teníem de caminar sobre ¼ d'hora, hi ha ¾ de 12 tenia d'estar allà per retor[nar]-lo i les noies a 2/4 d'1, que tenia de córrer molt per agafar el tren de la una i si no [l'agafava] em tocava dinar sobre les 4 de la tarda. Les noies, molt eixerides, em demanaven els contes, coses dels soldats, com ho passaven i els explicava algun “rotllo” i reien i [ho] mostraven i deien a la seva mare que s'ho passaven bé amb mi. Després de dues setmanes de portar-los a les escoles, el dilluns el capità sempre em donava 12 bitllets per la setmana [p]el tren. Quan anava a buscar-los per portar-los a les escoles, em diu amb cara farrenya: “Pedro, eres catalán”. Li dic [que] sí amb cara de content, com ho havia dit el dissabte a les filles, que em preguntaren “de qué parte de España era”, cosa que mai ningú m'ho havia preguntat. No em diu res més i acompanyo les noies a l'escola i vaig notar [que] no estaven alegres com de costum i al retornar-les, tampoc, doncs sempre explicaven alguna cosa. El nano, igual com sempre de xerraire. Em va estranyar l'actitut de les noies, però no en vaig fer cas i cap al

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

campament a dinar, que sempre hi arribava sobre les 2. A l'entrar, un cabo de guàrdia em diu que em presenti al capità i jo, cap a oficines, tranquil, doncs altres vegades m'havia deixat un avís semblant. Truco: "¿Da su permiso?". "¡Adelante!". El saludo i sense ni mirar-me em diu: "A partir de ahora te quedas en la compañía. Ya me buscaré otro asistente que no sea "noi". Lo prefiero que no sea catalán". Vaig quedar sense veu ni sapiguer què dir ni què fer. Sols vaig sentir que em deia [sense] ni tan sols alçar la vista: "Puedes retirarte". No vaig tenir ni impuls per saludar, com era la meua obligació. Surto, que em va semblar que no caminava prou bé i [la] cara amb mala expressió perquè dos ordenances valencians, que eren al pasillo, em preguntaren què em passava. No els vaig poguer dir ni una paraula. Els ulls sí que parlaven. Surto i, amb aquest cop d'efecte, en lloc d'anar al menjador, vaig anar sota uns arbres al centre del pati gran, sol, on vaig estar-hi fins que van acabar les classes teòriques a les companyies amb tètrics pensaments, que em rebentava el cap. Vaig sortir a passejar per aquells camps de l'entorn per airejar-me i [per veure] si em podia animar. Quan vaig retornar a la companyia i anar a sopar, tots els amics de Mataró varen notar tot seguit que em passava quelcom anormal i feren preguntes i els deia [que] em deixessin tranquil, que no tenia ànims per obrir la boca, que ja se n'enterarien i els ho explicaria. De menjar, poc ho vaig fer, entre el dolent que era i no m'entrava i vaig anar a la cantina a menjar-me un entrepà. Quan ja em despullaba, em ve un Aguilas del 44, que a vegades li venia tabac, em preguntà si no feia d'assistent perquè "poco antes de cenar me han dado aviso [que] me presentara al cuerpo de guardia y el capitán administrativo que estaba allí me dijo que se havia fijado en mi, si quería ser su asistente. Me quedé tan asombrado que no sabía qué decirle y me dijo que mañana a las 8 vendría por mi y para Valencia". No vaig volguer enredar la troca i li dic "que ya no hacía de asistente, que estaría bien, que tenía unos hijos y una señora muy simpáticos" i quina feina tindria que fer, que si no ho canviava [tindria] les tardes lliures i em diu: "Pero él no me hace mucha gracia...", i jo vaig callar. Després de dues setmanes, a la missa del diumenge, estàvem junts i em diu "que no le gustaba el oficio de asistente, pues le habían añadido trabajo. Esta semana el viernes i sábado por la tarde me han hecho bajar por la tarde hasta las 8 y media a fregar el piso y a limpiar balcones y persianas y esto me sobra". Vaig pensar "ja t'arreglaràs", i que potser vaig estar de sort [que] em fotés aquella putada de mala llet perquè era català. Dos dies després que va passar, em vaig creuar amb els dos valencians que feien d'ordenances i em preguntaren què m'havia passat i, com que havíem parlat algunes vegades i simpatitzàvem, els vaig explicar tot com havia passat. Quedaren glaçats i van dir: "Es veu que sempre porta la mala llet al cap, però això és de dement, expressar-se en aquests termes", però jo no vaig comentar-

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

ho amb ningú més de la companyia fins que fórem fora del campament, no fos cas. S'hauria pogut donar que hagués arribat a les orelles del capità i hagués rebut conseqüències. Aixís ho vaig dir als amics de Mataró. El que no sé és com ho deuria explicar el capità a la família, doncs el primer diumenge vàrem anar 4 amics a València i, voltant per prop l'estació de la RENFE, ens vàrem creuar amb tota la família i vàrem sentir que el nen deia: "¡Mira, el Pedro!". Saludem i tots ens miraren amb simpatia, menys ell que em tornà el saludo sense mirar-nos.

Arribaren més soldats de zona alliberada, procedents d'Alacant, Castelló, casernes de València, de Múrcia, Cartagena. L'organització de companyies es feia molt ràpidament. Els ex "rojos" els barrejaven amb els que havien vingut de lleves joves. Es deia que entre 18 i 118 regiments teníem de cobrir la costa de Sagunto a Cullera. La companyia d'ametralladores fórem els quarts a destí el 26 de juny i ens portaren a un petit poblet de l'entorn de l'Albufera anomenat El Saler, tot voltat de camps d'arròs d'on enllaçava una carretera de la general fins a la costa a peu de mar. Davant del mateix poblet hi havia un molt gran pla de pins on ens hi allotjaren a nosaltres, sense tendes de campanya i deixar-nos fer, de moment xavoles. Els pins ens tenien de fer de sostre. De mando, teníem un tinent, un alferes i 7 sargents. Sota un sol que et marejava, al dia següent, tots formats, ens classificaren i marcaren en un pla l'ubicació dels 4 canons i 12 ametralladores i 10 morters, que durà fins cap a les dues de la tarda. Aquella matinada va arribar la cuina que muntaren sota dos grans toldos i ja ens donaren ranxo calent, força millor que al campament, que ens va fer contents a tots. Cap al tard, arribà un comandant, un capità, 5 alferes, 3 tinents i 9 sargents. Al poble, hi va quedar establert el mando del sector, encapçalat pel comandant i el capità com a jefe de la nostra companyia. Al següent dia, van destinar els llocs assignats a l'emplaçament de cada arma. El meu xim-pum va ésser un dels de més aprop del campament. Quina sort, vaig pensar, perquè els de més lluny tenien de fer entre 5 i 7 Km. a peu per fer els relleus del servei de vigilància per evitar una possible invasió de tropes alemanyes o aliades per obrir un front nou dins la 2ª Guerra Mundial que estava en les últimes "espernegades". El que primer férem, després del desplegament, fou tallar branques de pins. Ens donaren un pal pel centre i envoltat de branques, fer-se una xavola cada esquadra, amb una voltada de terra arenosa, per resguardar-nos almenys del sol i, si plovia, de poc servia encara que hi poséssim un parell de mantes sobre les branques. El menjar als que estaven de guàrdia el portaven amb dos mulos, i els últims ja se'l tenien de menjar fret.

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUTES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

Dos dies després de l'organització, estava rentant el plat en un bogader (estàvem molt malament per l'aigua; la portaven en cubes i, apartat del campament, s'hi feien "zanjas" per anar a fer-hi les feines del cos i cada 4 dies les tapaven i n'obrien una altra al costat), ve un sargent i em diu: "A las 2 preséntate al capitán en las oficinas del mando en el pueblo". Vaig quedar sorprès i ja abans de l'hora era allà, doncs era un pis i no sabia l'indret on anar a trucar. Al moment, n'arriba un altre i ens quedem mirant, però sense cap paraula. Jo [estava] nerviós pel que seria, que potser al matí, quan va venir al niu on teníem el canó i érem tots 7, com [que] ens havien manat per passar la revista el capità, jo cantava una sardana i potser em volia renyar i els amics m'havien desitjat sort perquè em va mirar molt. A l'hora en punt, surt el capità i em diu que entri i em diu: "Te gustará mucho cantar, que lo hagas trabajando. ¿Qué cantabas que no entendí una palabra?". I contesto molt nerviós: "Soy catalán, y era una canción de un baile popular regional", i diu: "Ya me parecía a mi que eras basco o catalán. Son los soldados más nostálgicos", i amb cara de simpatia, que em va fer marxar els nervis que em dominaven i fins no parlava massa bé, continua dient: "No me equivocaré que eres un buen muchacho y si te parece bien te he escogido por si quieres ser mi asistente. Si no te gusta, lo dices con franqueza y no pasa nada". Vaig dir un sí força alt perquè pogués comprendre la meua alegria, "y después de la cena ven que te pondré al corriente y aún estarás a tiempo para rectificar". En sortir, coincidírem amb el que ens esperàvem i em diu: "Me ha tocado la loteria en la mili. Me ha dicho si quería ser su asistente y he contestado con [un] sí... largo", i jo li dic el mateix i ens abraçarem de contents dient: "Cualquiera vaya por la playa de guardia con las metraladoras y cañones". El que ens estranyà [fou] que els dos principals jefes escollissin per assistents "soldados rojos", i [els] d' un tinent i dos alferes també ho eren, de zona alliberada, com estàvem batejats. Ens n'anem al campament tots dos cofois i contents. Aquest era d'un poble de la província d'Albacete, però era de casa bona. Ho mostrava per què anava molt ben arriat i no li venia de gastar-se pessetes, al revés de jo, que no en tenia gaires. Em presento [al capità] després de sopar i em diu: "Yo soy casado y tengo un hijo de 7 años que el domingo de la próxima semana llegará con un perro grande además, llamado Dic, y que son muy amigos con Marianín, que es como se llama el pequeño, y la señora es muy mandona, pero también comprensiva, pero con tal hagas buenas migas con el pequeño y su Dic, todo irá bien, porque tendrás de llevarlo y recogerlo cada día cuando terminen las vacaciones. Será tu mayor trabajo", i jo li dic: "Yo me prestaré a todo lo que haga falta y contento ya que a la vez pasaré mejor el tiempo", i ell continua, "Me gusta tu respuesta y [a] mi señora le habría gustado oirla", [diu] rient. Cap al campament, més content que les Pasqües. En arribar-hi ens creuem amb l'altre assistent i li

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

explico del que havíem parlat amb el capità i em diu: “Yo no sé cómo pasará el tiempo porque el comandante es viudo y no tendré qué hacer”.

Els dies d'espera de la família sols tenia d'anar-lo a cridar a les 8 i res més durant el dia. El segon dia d'arribar al campament hi va venir a parar un gat petit, molt maco de la pell. El vaig agafar, mirar i vaig anar a la cuina [a veure] si tenien res per llençar per donar una mica de menjar al gat i em diuen: “En el cubo hay un poco de desperdicios de pescado que un alférez ha traído para que se lo limpiáramos y se lo hirviéramos con una hierbas, que sería una cena, pues tenía el estómago fatal”. Les busco i el gatet va fer festa major de tip que va quedar i ja no es va moure de l'entorn on teníem l'equipatge i quan férem la xavola es va ficar a dintre i ja va ser l'amo. Jo, cada dia a buscar desperdici a la cuina, i ell tip i sempre el tenia al darrera. El vaig batejar amb el nom de “Rascayú” (?) i només calia que el cridés i ja em buscava i [em] trobava i si no volia que em seguís el ficava a la xavola i no es movia si no el cridava. Bé, ja n'anirem parlant.

El dijous de la següent setmana el capità em diu: “Esta tarde me darán las llaves de una casa deshabitada, que no saben donde paran los dueños desde el final de la guerra (pués ya me temía que tendría que ir a Valencia a vivir) y buscas tres o cuatro amigos para ponerla un poco en condiciones para vivir. Yo aún no la he visto”. A les tres, ja érem allà cinc i el capità ja era a dintre i diu: “Hemos de desmontar todos los muebles como podamos y meter todo lo que hay en la casa en estas dos habitaciones, con la mejor manera de colocarlo, que no se dañe nada. Tenemos tiempo para [que], poco a poco, quede todo bien puesto que [quede] bien”. Ens posem a treballar i ell indicava com ho teníem de posar a diferents llocs les coses. A $\frac{3}{4}$ de 8 pleguem per anar ja a sopar. El divendres després del “desayuno”, allà fins a $\frac{1}{4}$ de 2. I tornem a les 3, i a les 5, tot arreglat i net i ens diu: “¿Nos daría tiempo de darle una capa de pintura?”. I un diu: “Si encuentra una máquina de fumigar, con paciencia podría quedar bien, casi como pintado, pues he visto andaluces como lo hacen. Algún arrocero del pueblo seguramente tendrá una máquina, a por cal y...”. No sé què més li va dir: “Se va a Valencia [a] por ello”. “El señor de la tasca (tabernero) se lo puede indi[car]”. Animat, el capità diu: “Vamos [a] hablar con él”. I els dos, cap a la taverna, i els va donar l'adreça d'una casa comercial de València que llogaven unes màquines i venien els materials adequats. Eren les 6 de la tarda i a $\frac{1}{4}$ de 7 passava un autocar de servei públic, i cap a la ciutat. Retornaren a $\frac{2}{4}$ de 10 amb un taxi, i a $\frac{2}{4}$ de 10 del matí, l'amic, que era de Sant Celoni, amb una màquina petiteta que la portava penjada al braç esquerre, ja “fumigaba” parets, sostre i escala. A $\frac{2}{4}$ de 3 va acabar (el capità ens va donar un bon

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUTES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

entrepà) i nosaltres, al darrera amb draps i esponges netejant. Després de força bon dinar, a les 4 ja tornàvem a fregar i el maquinista va fer, sense mirar-s'hi massa, els baixos i un arc que sortia a l'entrada de la casa, quedant tot pintat, fregat i net. El capità ens va fer anar a la "tasca" a sopar un bon plat d'arròs a la valenciana (varen dir) i 4 talls de carn a l'all i oli i abundós pa de farina d'arròs, abundant fruita i cafè. Ens anàrem a dormir i el gatet anava miolant, però li vaig portar sopar de part del "tabernero".

Cap a les 11 del matí del diumenge, els 5 i [el] capità donàvem la benvinguda a la sra., [al] nen Marianín i [al] gos Dic, i el primer que em va dir el "nano" [va ser]: "Nos queremos mucho con Dic, y tu también has de ser muy amigo de él", i li [ho] vaig prometre i li dic: "Yo también tengo un gatito muy majo y bueno". Al saludar-nos amb la senyora, en vaig treure molt bona impressió. Es veia molt bona dona, d'uns 40 anys. Pugem al pis i el primer que diu el capità fou: "Mira, en 24 horas cómo han dejado de bien pintado y limpio todo. Si lo hubieras visto, daba pena verlo de sucio todo", i la senyora diu: "Pues sí, está majo. Me gusta todo. Os felicito". Baixem, descarreguem el camió i amb el xofer muntàrem tots els mobles, i a les dues ja estava tot arreglat, excepte la roba i alguna modificació que feren després. Jo hi vaig tornar a les 4 fins a l'hora de sopar. Vaig quedar sorprès com parlava el nen, que li faltaven dos mesos per complir 8 anys. La senyora es veia molt bona persona, amb un parlar molt senzill i maco i era molt guapa, de cara molt fina, d'uns 170 centímetres d'alçada com el capità, però força grossa. El capità es deia Mariano Gomes, ella, Lourdes, i el nano l'anomenaven Marianín. A 2/4 de 9 del matí, com em van dir [que hi] anés cada dia, ja vaig ser allà i em diu la senyora: "Nos acompañarás cuando abran la tienda donde venden la leche y comestibles", i li dic: "Donde fueron a comer. Es el único comercio del pueblecito, donde venden de todo y a las 7 de la mañana ya está abierto para todo". I hi anem, i va comprar el més necessari, doncs [a] ells un dia per l'altre els portaven d'intendència de València tot el que demanaven quan portaven el sumistre per la companyia.

En endavant, jo cada dia a 2/4 de 9 els tenia de portar la llet i cridar-los si estaven dormint, però ella sempre ja estava alçada. Quan marxava el capità al campament em feia anar amb ell i em deia l'hora que tenia de tornar a la casa per si tenia d'ajudar per res a la senyora. A 2/4 d'11 hi vaig anar el primer dia i em diu que no li precisava res i que Marianín ja s'entretenia amb el Dic i jo li dic: "Si quiere, podemos salir por la calle a rondar y aprenderá a conocer el pueblo (sols feia dos curts carrers, el de la carretera i on vivien, i 9 cases escampades aprop) i respon: "Pues, mira, sí, si no te es molestia, pues él

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

estará contento y yo podré dedicarme más a ponerlo todo bien puesto, verdad Marianín?”, que va contestar amb un sí fort i ja som al carrer rondant fins a 2/4 d'1 i molt content amb el gos i jo. Dos dies després, em diu si hi podria anar a les 5 de la tarda per acompanyar-la a passeig tots 4, pel poble i rodalia, doncs el capità “estaba muy atareado en poner en buenas condiciones toda la línea, acompañado por un sargento”, i li dic: “Encantado. Usted dígame en todo cuanto puedo ayudarla, pues yo a la vez me distraigo y lo paso mejor que aburrirme debajo de los pinos”, i ja em diu si l'acompanyaria de compres demà divendres a València, jo que coneixeria una mica la ciutat, i li repeteixo [que amb] tot el que la pugui ajudar, que m'ho digui. Amb l'autocar de servei de línia, que passava a les 9,20, ja som amb el nen, també, camí cap a la ciutat, però li dic que sols coneixo els 4 principals carrers entre la RENFE i l'Ajuntament, però que hi havia un mercat molt gran i es posa contenta dient: “Pues no necesito más”. Arribem, i directes al mercat, que hi havia de tot, però pocs cèntims per comprar, doncs la força gent que hi havia feia poques compres. Hi havia un bar i diu: “Como regresaremos tarde”-l'autocar de retorn sortia aprop de les dues-diu- “entremos a tomar un 'tenteenpié'. Nosotros tomaremos unas galletas y leche, pero tu necesitas algo más de vitaminas. Haré que te preparen un bocadillo de longaniza o jamón”. Jo m'excusava que no volia res i vaig escollir de “longaniza”, però el pa era de farina d'arròs i no lligava gaire, però com hi havia prou gana de sobres “era boníssim”. Va comprar una grossa “cesta” i [va] omplir-la de valent de fruita i articles que al Saler no en venien. Entre el que va comprar al mercat i coses i roba a altres botigues, anàvem carregats com rucs de càrrega; fins el nano portava paquets i molt content. Val a dir que la Sra. anava elegant, ben bestida i molt ben arreglada, que feia goig de debò. La pega [era] que fos tan grossa -pesava, deia, 81 Kg-, però parlant mostrava no tenir cap complex, doncs deia que tothom és com és i s'ha d'acceptar amb conformitat. Anàvem intimant molt i es veia contenta i jo, encara més, doncs en endavant cada dia al matí em regalava un entrepà molt bo i variat cada dia. Li agradava molt parlar, però es veia molt seria i educada. Prop les 3 arribem a casa amb una calor molt forta i em diu: “Descansaremos y no vengas hasta las 6, si quieres salir con Marianín”. El nano estava molt content amb mi i aquella tarda li vaig portar el gat Rascayú i li va agradar molt i cosa [que] semblava extrany, es rascava amb les cames del gos, que se'l mirava i no deia res, com si ja fossin amics, i la sra. reia complaguda.

Uns dies després amb el gat al darrera, que havia sortit a voltar amb un amic, després de sopar, trobem un altre gatet d'igual color al costat de la carretera i ens va anar seguint al costat del meu fins a la xavola. Els 5 amics diuen rient: “Mira, un altre dispeser”, però no el férem marxar i va passar la nit al costat de

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

la xavola ja que el primer que va sortir el va veure i diu: “Ja pot portar esmorzar per l’altre gat”. Sort que els dos eren mascles i menjaven junts i no es va moure més d’allà, i els dos al meu darrere i a tots ens agradava veure com jugaven, doncs jo pujava a pins i cridava “Rascayú!” i ja els tenia a dalt amb mi, i aixís ens divertíem, que semblava que no podia ser que em creguessin com ho feien, [que] fins [i tot] oficials ho presenciaven i comentaven. Al capità i sra. ja els ho havia comentat i un dia que es passejaven amb el nen i el gos per la carretera de la platja, jo estava dalt un pi i un sargent els ho va dir. Es varen endinsar entre els pins i xavoles, doncs la meva xavola era a uns 50 metres endins i també vaig veure com reien. Baixo, i els gats al darrere i anem cap a la carretera fent comentaris i jo dic: “A ver si quieren aguantarse encima de Dic i si hace algún mal gesto el perro, què les parece”, i diuen: “Prueba”. Agafo el més gros, que era el segon acollit, i va saltar només deixar-lo i [hi] poso el petit i s’hi va posar bé i el gos no es movia. Dic al nen que faci caminar el gos, tira endavant, el gat ben agafat, i el gos com si res, cap gest. Va caminar uns 10 metres i va saltar el gat i es posaren els dos al meu costat, fins que tornarem endarrere per dins la pineda per arribar a la xavola, cosa extrany per creure si no es veu.

Passaven els dies, molta calor, poca aigua (ens la portaven en cubes), però pel demés, tot bé i contents tots. S’acaba el mes d’agost i la sra. em diu un dia retornant de compres de València, i ja ens parlàvem amb força confiança, em va dir que li agradaria molt tenir una conversa de bons amics amb mi. Vaig quedar sorprès i dic què li podia explicar un soldat com jo i em contesta: “Si no le parece bien, nada, pero ha vivido la triste y larga guerra como yo y podemos contarnos muchas cosas como buenos amigos”, i vàrem quedar que ja tindríem temps algun dia, doncs no sabia com excusar-me i tenia una mica de por i ella, em sembla, ho va comprendre i no va dir res més. L’últim dia del mes, com [que] el dia 2 de setembre el nen ja tenia d’anar a l’escola, li dic: “El dia que el pequeño vaya a la escuela si le parece tendremos la conversación que Vd. desea” i, encara no ho havia acabat de dir, diu: “Oh, gracias, Pedro. No sabes cuanto lo deseo”, tota contenta. Portem al seu dia el nen a l’escola (ella va venir). Ja sabia contar i llegir força bé, però no tant escriure. Després de la presentació, una mestra força eixerida i jove li va fer preguntes, llegir, contar, escriure i sense cap complex li contestava, i va quedar sorpresa. Content, s’hi va quedar i va fer un petó al gos Dic que es retenia a venir fins que la sra. el cridà i, en endavant, cada dia a $\frac{3}{4}$ de 9, un bon passeig amb el Dic al matí i tarda i el nano sempre content. Arribem a casa i encara hi havia el capità, que es posà content a l’explicar-li la dona el bé que tot havia anat. Marxà el capità i començò a explicar-li el que més o menys havia passat al poble, com gairebé a

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbiber/pere-puig-rafart/>

tot arreu; que n'havien assassinat 5, però [que] quan entraren les tropes de Franco en 14 dies en varen afusellar 11, 8 sense raó de fer-ho, per venjances injustes i personals, i 3 perquè havien ocupat càrrecs directius en els sindicats i s'ignorava que a cap se'ls fes judicis a la vista. No s'ho volia creure, i encara vaig afegir-hi que en els primers 6 mesos es varen detenir més de 60 [persones] i que moltes d'elles encara eren a les presons i que de presos en batallons de treballadors disciplinaris jo sabia que n'hi havia, almenys 14, alguns amics meus, acusats de pertènixer a partits polítics, dient-li que la repressió havia sigut molt rigorosa.

Li vaig explicar els fets vergonyosos de primers de maig a Barcelona, barallant-se entre partits polítics, comunistes, anarquistes i POUM i que per restablir-hi la pau varen tenir d'anar-hi forces del front d'Aragó. Que el dia 11 de març del 38 varen mobilitzar la meua lleva del 40, les penúries passades als combats i després a la muntanya de Sant Corneli i [a] altres indrets, fins l'arribada a la Batalla de l'Ebre, amb tots els detalls de com em feren presoner, els camps de concentració on m'havien allotjat, [el] batalló de treballadors i la incorporació a l'exèrcit de Franco i fins l'arribada a la platja del Saler. Va quedar força sorpresa per la meua llarga i poc agradable història, dient-me: "Qué triste calvario también te ha tocado vivir. Lo que muy mucho me ha sorprendido es lo que has contado que sucedió después de la liberación de tu pueblo", i li vaig repetir, "en toda Cataluña y creo que pasaría lo mismo en el resto de la España republicana, o roja como la llamaban. Como me lo ha pedido con franqueza, tal como pasaron las cosas, se lo he contado sin rodeos", i em diu, també, "no esperaba poder oír semejantes relatos, que te creo pasarían, y yo también te voy a contar mi trágica vida vivida, que no difiere en nada a lo que pasó en Madrid al estallar la revolución y también pasó a los que llamaban facciosos". Es posa una mica plorosa. "También te contaré mi cruel verdad. Yo soy hija única de un capitán de la Guardia Civil con plaza en Madrid. El 18 de Julio, desde hacía 7 años, con esta graduación. Al estallar el Movimiento la cosa estaba confusa. Mi padre no vino para nada en casa, hasta la madrugada del día 20. Descansó hasta el mediodía y dijo que se iba a la guarnición, pero no a pie como de costumbre, pues había habido algunos follones ya. Llamó a un taxi y al bajar ya lo detuvieron por faccioso, según nos contaron, pues no lo vimos más, ni vivo ni muerto. Como falló la sublevación militar en Madrid, a primeros de Agosto lo fusilaron los contrarrevolucionarios con bastantes más". [Ella] feia "tres meses [que] se havia casado con su actual marido, que era alférez, que logró esconderse por la montaña en casa [de] un amigo y a primeros de Septiembre por las montañas lograron pasar a la España Nacional. Quedamos solas con mi madre, vigiladas, muy molestadas, que mejor nos hubieran

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

matado". No podien recórrer a ningú i encara que tinguessin diners, no podien comprar menjar. Les detingueren juntes amb la seva mare dues vegades, 29 dies una i 33 l'altra, per falses denúncies. Molta sort varen tenir que els feien arribar menjar i no en sabien la procedència, per gent que no coneixies de res, o bé ho tiraven entre les plantes del jardí, doncs vivien a una torre particular ajardinada. D'aquesta manera tràgica passaven el setge de Madrid per les tropes de Franco fins els últims dies de l'any 1937, que els varen oferir passar-les a l'Espanya Nacional, però no sabien què fer, però per sortir d'aquell infern que era un sofrir constant [hi] varen accedir i que en sortís el que la Providència determinés. Fou llarg el calvari, doncs tardaren [a] entrar a Portugal 5 dies. Amb el seu marit, que ja era tinent, es varen retrobar a Valladolid, però sols li [van] donar 4 dies de permís per estar junts, doncs el destinaren a unes operacions per Extremadura a mitjans de gener del 38, temps just per engendrar el nen, que ell no volia per por que si el mataben a la guerra no es quedés sola amb la càrrega del fill. La seva mare va morir 11 dies després d'acabar-se la guerra d'un fulminant atac de cor. Després d'aquesta conversa encara refermàrem més la confiança i em mostrava molt apreci.

Els jefes militars, a més del suministre d'intendència, tenien tarja de racionament civil, o sia que cada dia anava a buscar el pa, com fos, i el demés que els corresponia i a partir de la conversa ja vaig tenir l'assumpte del menjar solucionat, doncs em donaven tot el pa i el demés que jo pogués aprofitar. A les tardes, molts dies treballava quan retornava el nen de l'escola fins que la claror del dia ho permetia i la majoria dels dies em donava un bistec, formatge, ous durs, etc., i tot se'm posava molt bé. Això mostrava que ells estaven contents de mi i jo molt d'ells.

Sobre el 15 de setembre es va estendre per aquelles terres un greu problema. Van atacar a tothom les febres palúdiques. Els hospitals van quedar saturats. De la nostra companyia, sols en van evacuar 12. A tots els demés ens van també atacar i ens repetien, i teníem de passar com poguéssim. Cada dia venia un metge militar, però sense medicaments. El principal era quinina, però no n'hi havia. Xafàvem 3 grans d'all i ginebre, recepta dels pagesos arrossers, i això les tallava, però als dos dies ja et tornaven. A mi em repetiren tres vegades. Sols se'n varen escapar el comandant, el capità i un alferes, perquè es tractaven amb quinina. A últims de més, com [que] va fer dues pluges fortes, va desaparèixer la pesta. Hi havia dies més de 60 [graus], suàvem de valent dins les xavoles. Quan s'estava en la tasca de segar l'arròs, tinguérem de suportar una invasió de puces que, junt amb els habituals polls, no et deixaven estar tranquil. Venien de Sanitat, ho fomigaven tot, i a la poca estona ja tornàvem a

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUTES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

estar invadits. Ho passàrem també molt malament fins a mitjans de mes. Ajudant estones a estendre i a arreplegar arròs, també ens guanyàvem alguna pesseta. S'acostaven les nits llargues i el dia curt i el desànim feia que tot se'ns fes més pesat, però no hi havia cap remei per aquest mal, conformar-nos que anessin passant dies i jo amb la meva feina habitual, servint al capità, sra. i nen.

A últim d'octubre vaig tenir un greu problema a l'orella esquerra. Em feia un mal insuportable i el metge em feia anar cada dia al matí a l'Hospital Militar de València. Em feien una cura que a les tres hores em feia el mateix mal i em tenia de pagar les despeses del viatge, 1,90 cada dia. Això va durar tres setmanes i un dia un infermer em va dir si tenia diners per comprar-me un medicament que venien a les farmàcies civils, que era molt efectiu, però valia unes 140 pessetes. Al dia següent, li porto els diners perquè m'ho comprés i em va anar molt bé. En 5 dies em va desaparèixer el mal.

En tot el temps d'estada, sols en dues ocasions es varen fer maniobres simulacres d'una invasió i sempre varen sortir molt bé en tots conceptes, [tant] que els mandos estaven molt contents i es celebrava amb un dinar extraordinari. Inesperadament, el dia 6 de desembre arribà l'ordre de replegament de les forces militars desplaçades a les costes i el dia 8, dia de la Patrona d'Infanteria, després de dinar, a peu tots cap a l'estació de València i els meus gats, també. Sobre les 10, arrancà el tren i sense gaire pressa, endavant. A Caudete va fer una llarga parada, donant permís per anar als lavavos, i en tornar el gat més gros no hi era. El vàrem buscar força estona amb l'assistent del comandant i no el trobàrem i allà es va quedar. Amb parades aquí i allà arribàrem a Albacete sobre les 9 del matí. Descarregar-ho tot corrents i el material ja directe en camions, però dels mobles dels jefes en férem piles sota coberts sols de taulada i els deixaren toldos per cobrir-los, i les famílies allotjades en pensions fins que trobaren pisos per viure-hi. Dos dies després, el meu capità ja en trobà i era força apartat de la caserna, per pega. Era un segon i estava força ben acondicionat, però la sra. hauria volgut uns baixos o un primer, doncs li era pesat pujar els dos pisos, grossa com era, però passaren 6 dies [abans d'] anar-hi a viure, per netejar-lo i [fer-lo] pintar per pintors professionals. Un cop instalats, tots feien cara de contents, menys jo perquè era massa lluny. A nosaltres, ens allotjaren a un anexe a la caserna vella, que encara hi estaven treballant, i estrenàrem les lliteres de tres d'alçada. El mes de gener el ranxo va millorar molt, doncs [fins llavors] en donaven poc. Per Nadal, ja havia nevat dues vegades i feia molt fret i com [que]

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

quedava glaçada, a l'anar a casa, el capità patinava i per terra de cap, però per això tots preferíem estar [a] Albacete que [a] El Saler. La meva feina era la mateixa, però la sra. no sortia de casa per res. Tenia por de caure i em feia anar a comprar, però jo, content, aixís a la vegada em divertia fent xerrades amb dones a les botigues i al tenir més coses a l'abast que a El Saler no menjaven tant pa i me'l donaven a mi i amb un amic de Matadepera, que es deia Nicolau Puig, ens ho muntàrem bé. Quan havia anat a buscar el nano al col·legi, ja quedava lliure i anàvem cada dia a berenar a un gran magatzem de vi que disposava de 22 taules per menjar-hi, ja que servien també entrepants, i l'anomenaven "la tasca del catalán", i feien pagar 20 cèntims per mig litre de vi i servien dues noies joves. També hi havia un home de cara seria i gros bigoti, a més de l'amo, que venia vi amb botelles i garrafes. Un dia es va presentar ell a servir-nos el que teníem costum i ens mirà fixament i diu: "Em sembla que no m'equivoco, vosaltres sou catalans". Després de la sorpresa, parlàrem força estona i ens explicà que ell era de Cerdanyola del Vallès, que havia passat a l'Espanya franquista a últims del 36 per Andorra, França i amb vaixell varen desembarcar a Cadis, junt amb un germà de la lleva del 37, alegant que es passaven per raons polítiques. Fóren molt ben rebuts, però el seu germà als 5 mesos el mobilitzaren i al Guadarrama el varen enterrar, no sap on. A ell, com [que] era de la lleva del 26, no el mobilitzaren mai per anar al front. Es féu voluntari i va treballar sempre a Sevilla per l'exèrcit, on el manaven, el que li donà pas a fer bones amistats. Quan acabà la guerra va quedar deslligat, però no li agradava viure amb els andalusos i un militar amb graduació li va proporcionar aquesta tasca, magatzem i venda de vi i licors, per pocs diners i facilitats per pagar-ho i "n'estic molt content per tot". Era solter, però convivía amb les dues noies joves que servien i elles sempre ens deien que "el catalán era un sol de bueno". En endavant, ens feu tracte bo. Per 35 cèntims ens serviria un litre de vi que era molt bo i ens hi afegiria 4 galetes i una fruita perquè estéssim contents i poguer venir a parlar amb català, quan li plaïa.

Les festes de Nadal les passàrem força bé. La sra., que ja sabia el que fèiem cada cap de tarda a la "tasca del catalán" amb el meu amic, em regalà en dues ocasions torrons, pastes i "polvorones", que ens endrapàvem a dita tasca i "l'amic" català no ens va cobrar les consumicions especials que també ens va servir. Fins ens va oferir, si ens interessava, que per dues o tres pessetes ens trobaria una bona dona per passar una llarga estona i li vàrem dir que no. El dia de Reis, quan retiràvem cap a la caserna, vaig veure un gat molt semblant al Roscayu, que als dos dies d'arribar [a] Albacete va desaparèixer. Ho dic a l'amic i em diu: "Crida'l i ho sabràs". Aixís ho faig i "meu, meu, meu", ja el tinc entre cames. L'agafo, que [la] gent ens mirava extranyats. El deixo a terra i

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

endavant els tres. Li dono menjar i ja el tinc a dormir amb mi. Al matí, al marxar, el deixo lligat i quan hi torno ja no hi era. El sargent de setmana va tallar el cordill i [el] portà al portal, el deslligà i l'espantà i no el vaig veure més. No vaig dir res perquè es comprenia que allà no hi podia estar.

Dos dies després de Reis, al tornar amb el nen de l'escola, vàrem tenir una sorpresa. Havia arribat una germana del capità que vivia a Madrid, que venia a passar uns dies amb ells. Era molt eixerida i ferma (tenia 31 anys) i a la vegada alegre i simpàtica. Deien que el seu nòvio era sotsdirector del Banc d'Espanya i que es casarien a la primavera. En les converses feia riure a tots i tothom estava content. Quan anava a buscar el nen per portar-lo a l'escola, em volia fer ballar, agafant-me tot cantant, que la dona del capità li feia crits perquè em deixés. Alguns dies em feia anar amb el nen al cinema perquè amb el fret que feia no es podia passejar. Alguns dies em donava un "duro", 5 ptes., per pagar-me la companyia que li feia amb el nen. Jo no ho volia i estava content, però em dolia perquè no podia anar a la tasca amb l'amic. S'hi va estar un mes just i la vàrem anar a despedir a l'estació i fins em donà un petó al front dient "que buen chico eres, Pedro". Dos dies després, em diu el capità que el vagi a cridar a les 6 del matí, que tenia d'anar a Madrid "en comisió de servicio" i al sortir de la caserna hi havia un gruix de neu de més de 20 centímetres i continuava nevant. Vaig tenir d'obrir-me pas i no podia caminar, arribant a casa del capità amb 15 minuts de retard. Sort que ja s'havia llevat i va comprendre la causa del retard, arribant a l'estació quan donaven la sortida del tren i no tingué temps de treure el bitllet. La dona del capità no sortia per res de casa, sols algun diumenge si lluïa el sol i no feia vent, que sortien els tres una estona cap a la una. El que m'estranyava era que no anaven mai a missa enlloc, ni a cap església ni al cuartel, que sols hi varen venir per Nadal els tres. Jo els diumenges i festes hi anava a 2/4 de 10, però a 2/4 d'11 marxava i els deia que volia anar a missa, que si el temps ho permetia la deien al grandíós pati d'instrucció i, si no, al menjador i obrien totes les portes de les dependències del voltant per encabir-hi tota la tropa que ens hi havíem aplegat, doncs 2 batallons de sapadors i "pontaners", 4 companyies de socar a la neu i muntanyes instruïdes de socar d'alt risc i el nostre Regiment 118 d'Infanteria.

A mitjans de març, un dimarts i un divendres de la mateixa setmana vàrem sortir tothom de marxa tot el dia, però separades les unitats per les carreteres i camins veïnals fins distanciar-nos 22 km. de la base, a Albacete, amb tot l'equip a l'esquena. Nosaltres, jo no, amb els canons i ametralladores a l'esquena, tot desmuntat. En arribar als corresponents llocs convinguts, es va muntar tot, col·locar-ho on assignaven i ens arribà el dinar cuinat ja del cuartel.

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

Després de menjar, una curta “charla” del comandant, desmuntar-ho tot i cada un amb la seva càrrega cap a “casa” (jo sols el corresponent fusell), arribant a la caserna a 2/4 de 9. Passant per poblets i “cortijos”, alguns eren 4 o 6 cases agrupades amb la dels “señoritos” a prop, ens donàrem compte de la grossa misèria que es vivia en aquelles terres. És deplorable. Inclús s’atansaven mainada demanant “algo de comer”, cosa que els oficials veien amb mals ulls i feien els seus comentaris, que jo bé sentia ja que tenia d’anar a prop del capità. A la ciutat, Albacete, per anar a casa del capità i anant a portar el nen a l’escola, passava per una plaça que hi havia una església i una que hi feien actes i festejos. Hi havia moltíssims grups de gent esperant [que] hi anessin els “goriles” enviats pels “terratenientes” a buscar “los trabajadores que les hacían falta para la jornada” i s’hi armaven uns llastimosos follons perquè tots volien que els escollissin, i si eren 500 o 700 els que s’oferien n’escollien 120 o 150, i veies com ploraven els que es quedaven exposant les seves horroroses raons dels drames familiars que vivien “los hijos, abuelos y todos”. Feia enternir i rebullir la sang contemplar això. Hi havia baralles que “si avui em toca a mi”, “que aquest ja ha treballat dos dies”, discussions que la Guàrdia Civil que no falta apallissava o s’emportaven detinguts. Horrorós. L’últim dia de sortida, en arribar a casa del capità, em va semblar que el gos Dic no es veia alegre com de costum i jo, tocant-li el cap [i] fent-li festes, m’adono que tenia prop del nas negre uns granets vermells. Ho dic a la sra. i es va almar, que no s’hi acostés el Marianín per res. Arribà el capità quan ja marxava per anar a sopar, doncs ja passaven de 2/4 de 10 i em temia [que] no me’l guardessin i li dic, el mira i em diu que el porti a l’apartat del Veterinari del Regiment. Agafo la seva manta i el vaig deixar que passés la nit dormint allà. Sobre les 9 del matí, arriba el Veterinari i li extranya veure el gos allà quiet dormint. Cada 20 dies li portava perquè el visités i feia 6 dies ho havia fet. Li dic el que feia al cas i mentres el mirava entra el capità i [el veterinari] li diu: “Si le hacemos tratamiento padecerá mucho y también morirá. Es mejor sacrificarlo y pronto, pues tiene la moquilla roja y no [es] recomendable tenerlo en casa”. Ho aprova el capità i al retornar el nen de l’escola ho dic a la sra., que es posa trista, i quan hi torno a la tarda el Marianín encara plorava, i el vaig aconsolar molt, mentres caminàvem fins a l’escola. A tots els va doldre molt.

Amb l’amic, continuàvem a les tardes anant a la “tasca del catalán” i ens havien observat i cada dia ens paraven “paranys” dones, però mai en férem cas. Un dia, les mateixes noies que ens servien, al marxar, a la mateixa porta ens en tenien dues de preparades d’uns 20 a 25 anys que estaven útils, però nosaltres com si res, no en férem cas. Que en fa fer de coses la misèria! I a Albacete n’hi havia molta. Sabíem de soldats que per un xusco de pa passaven

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

tres tardes amb la mateixa dona que li feien com a canvi, i la majoria casades i de bon veure. Pel voltant de la caserna n'hi havia moltíssimes per escollir quan es feia fosc.

Arriba el dia 1 d'abril, festa de la Victoria. Ja no feia tant fret i tots més contents. El dia anterior, molta feina i "chafarrancho general", netejant-ho tot i els correatgeges que lluissin perquè a l'hora de la missa hi seria present el capità general de la regió. La sra. estava nerviosa i fins alguna vegada plorosa. El dia anterior a la festa em va dir si tenia algun pla per passar la festa i li dic: "Sólo pasear después de la misa y al final de la tarde, como cada día, a la tasca a merendar", i em diu: "¿Te sabrá mal si te pido un favor este día?". La miro estranyat i responc: "Ud. me mande lo que crea conveniente y yo gustoso la complaceré en todo, que ya se lo dije el primer día. No tenga ningún reparo y en confianza haré lo que me diga que haga". I diu: "Yo, en estas fiestas, estoy muy nerviosa. Tengo de asistir a actos oficiales con la familia. Si querrías acompañarnos para distraer a Marianín y con esta excusa yo me sentiré más fuerte, si estás cerca de nosotros". Li dic: "No pase pena por eso. A las 9 estaré en la casa y a donde vayan, yo a su lado todo el día por lo que me necesiten". I em diu: "Gracias, Pedro, no sabes el favor que nos harás", i jo li dic, donant-li una mica [de] "salsa": "¡ Vdes. saben el favor que me han hecho a mi, que desde que estoy a sus órdenes me han favorecido en una buena amistad y no me ha faltado más la comida necesaria y las cosas que me regaló para que mayor pasáramos las fiestas de Navidad con mi amigo. No puedo olvidarlo, sra." A les 9 ja era a casa el capità. Es varen arreglar i tots 4, al cuartel per la missa a les 10:30. Vaig agafar el nen i els dos junts vàrem estar a missa i voltàrem fins sobre la una, mentres els seus pares convivia a la recepció militar i després les íntimes xerrades entre ells i familiars de militars i s'ho passaven bomba i nosaltres rondant per allà ensenyant-li coses per distreure'l i no s'avorrís. Surten i ens veuen i el nen corrent [cap] a ells i jo no em movia del voltant, que em vegessin per si em necessitaven. Es va aclarir tot allò. Ja passaven de les dues i els dic que anava al menjador a dinar, que ja estaven acabant de fer-ho tothom, i la sra. em diu que ja dinaria amb ells. Faig un gest i el capità, que parlava amb un altre, diu rient: "Ahora manda ella". No vaig dir res. Sortim i no agafàvem el camí normal d'anar a casa i m'estranyava, però no deien res, parlaven, reien i aixís caminàrem força estona, i ell diu: "Por aquí llegaremos antes". Creuem i sortim davant un hotel vell i no massa acollidor a la vista. Com si ens esperessin, quasi eren les 3, surt un home força gran no massa ben vestit tampoc, parlen i endins i era pleníssim de paisans de categoria, per ben vestits que anaven i forces militars. Ens acompanyen al lloc reservat, però encara hi mancava gent. Salutacions amb coneguts i xerrar amb

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

altres, però començarem a dinar prop les 4. Un bon dinar i de qualitat i molt. La sra. no menjava gaire, però aquell àpat li va fer venir gana, i ell i el nano també tragaven, i això que a la recepció a la caserna varen dir que no hi faltà de res i abundant, però jo vaig menjar més que ells tres junts, i el capità anava demanant per mi fins que vaig dir prou, que ja em sortiria per les orelles. Em vaig donar compte que servien molt menjar a tothom i ningú deixava res al plat, doncs la gent s'aprofitava quan passava i amb la gana tan general com es passava. De peix, a part de força gambes i musclos a l'entremés, no hi va haver res més, però tot era molt ben fet i bo. Els complements, xampany, que es deia, i licors els servien a poc a poc, que la gent no s'emborratxés, doncs a les 8:30 del vespre hi havia una gran festa amb ball a un gran local construït, digueren, en temps de la guerra. Després de dinar, cap a casa a esperar l'hora d'anar a la festa-ball. Puntualment hi arribàrem i els 4 junts ens acomodaren a una llotja on més tard ens hi afegiren dos alferes, doncs era de 6 places, i era pleníssim. Feren un acceptable espectacle al centre de la pista, molt variat, i a continuació un ball, però només pels grans. El fill, amb els que fèiem de cuidadors, ens feren anar a una altra sala que feien películes còmiques i dibuixos, però sortíem i tombàvem per tot l'edifici on també hi havia dues sales, una pels del ball i l'altra per la demás gent, on hi havia bon assortit de "bocates", pastes i begudes. Amb el nen hi entràrem dues vegades i jo em vaig bé[n] atipar. En acabar de menjar, dic al nen: "Vamos a ver si nos dejan mirar el baile un momento y localizamos a papá y a mamá". Ho fem i un que feia d'acomodador ens portà a un lloc que es veia força bé i els localitzàrem ballant, i que en sabien. Ella, com [que] era força alta i anava impacablement ben vestida, feia molt de goig encara que fos grosseta. Al sortir els diguérem que els havíem espiat i vist com ballaven i vàrem riure. Prop de les 12 arribàrem a casa i jo cap a la caserna, que es va posar a ploure.

Al següent dia a la tarda, al retornar el nen de l'escola, la Sra. em diu: "Siéntate que te voy a hablar de algo muy importante". Quedo sorprès i continua: "Hace tiempo que me pasa por la cabeza y te lo voy a decir. Tienes una buena estatura y buen porte para ser un buen guardia civil. Yo me cuidaré de todo y te aseguro [que] estarás y pasarás bien y [tendrás] seguros ascensos, pues tengo muy buenas amistades en el cuerpo, que seguro me complaceran. Te voy a preparar la instancia de solicitud que sólo tendrás que firmarla y yo la cursaré". Li dic tot seguit que no, que no és la meva vocació, i continua dient: "No me digas que no. Pasando del ejército al cuerpo, a los tres meses cabo ya que sabes bien leer y escribir, que es la mejor base, y la puerta abierta para inmediatos futuros ascensos. Es tu porvenir, Pedro, y te quiero y puedo ayudarte y lo voy hacer. Piénsalo bien y por la tarde al traer a Marianín ya lo

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

tendré todo a punto”. Li vaig repetir que no i me’n vaig anar amb el cap que em donava voltes i entre mi em deia que no. Al retornar el nen a la tarda, aquell dia hi havia el seu marit com de costum i sols entrar em diu: “Sólo tienes que firmar aquí”, tot somrient (era un imprès oficial). Li repeteixo que no, que no em veig bé en el cos, doncs no tinc caràcter per cossos uniformats de ferma disciplina, etc., que no he nascut amb cap vocació “castrense”, doncs porto més de 7 anys lligat a militars i ja tot em sobra. El que vull és tornar a casa amb els meus pares, que segur [que] tampoc ho veurien amb bons ulls, que em perdoni, que em doldria [que] s’ho prengué malament el que li dic, doncs comprenia molt bé la seva bona intenció. Em va fer moltes bones observacions, que ella sempre m’obriria bons camins i tindria la vida de la família assegurada, etc., etc. Li vaig repetir que li agraiïa moltíssim l’interès en afavorir-me, però que no em veia capaç de donar aquest caire a la meua vida i em contestà: “Yo te aprecio mucho, Pedro, y mi ilusión era ayudarte a esta buena carrera a tu vida”, i per acabar li dic [que] em dolt molt no poguer complaure-la i li resto molt agraït, però no puc acceptar-ho.

Dos dies després, va tornar la seva alegre cunyada de Madrid, però sols per 10 dies i acompanyada del seu novio, que venien per anunciar-los i convidar-los a la seva boda, un dia sobre mig maig. Feia poc havia arribat. Encara estaven drets quan entràrem el nen i jo, que l’abraçà fort, em mira i diu: “Hola, Pedro!”, i m’agafa per fer-me ballar i la sra. li diu: “Déjalo! ¿Cuándo sentarás la cabeza?”, i el promès somreïa com si el divertís. Es veia, em semblà, almenys 10 anys més gran que ella. Va alegrar molt a tots la seva estada. L’amic de Matadepera feia uns dies [que] l’havien enxufat d’ordenança a les oficines del regiment. Em sembla [que] hi tingué molt a veure el meu capità amb aquesta sort, doncs l’excloïa de la instrucció de tota classe i de la pitjor, remenar canons i ametralladores.

Arribà Setmana Santa. Vaig demanar al capità si ens donaria permís dijous i divendres a la nit per sortir a contemplar les boniques processons, doncs deien i explicaven a la “tasca” que era un bon espectacle per riure i plorar. Em donà permís fins a les 12 i començaven a 2/4 de 10. Era molt bonic i molt sacrifici pels portadors, mostrant tothom molta fe, però a la vegada feia riure. Molts cants de “saetas” i resar, però [els] portadors, quan els rellevaven, cap a les tavernes i moltíssims fidels, que hi prenien part també, sortien de les files i a beure el bon vi de la Manxa, que inclús en venien botelles pel carrer. Uns ploraven i altres seïen, i arreu et creuaves amb gent borratxa i per terra dormint la “mona”. Vàrem anar a mirar quan passaria [pels] dos carrers i la plaça de la part més antiga de la ciutat, on tot eren cases de meuques. Les havien fet

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

tancar, però totes les dones eren al carrer i l'ambient no era de Setmana Santa ni processons, abans que hi arribés. Feia molta tristesa pel que cridaven i senties parlar. La misèria que es vivia n'era la més clara exposició. En altres carrers també es contemplaven actes i coses difícils d'explicar. La ciutat era molt pobra, la gran majoria de gent. Molt castigada per la repressió política franquista. Si parlaves amb algun a la tasca explicaven coses horroroses. Si a l'esclatar la guerra es feren forces disbarats, aquests ho varen multiplicar per 10. Fins feren desaparèixer famílies senceres amb la mainada i tot, i actualment n'hi ha sobre 2.000 a les presons i els familiars marginats, no els donen treball i ho passen molt malament per sobreviure. D'aquestes represàlies, en varen passar també moltes a Catalunya i arreu d'Espanya.

El diumenge de Pasqua ens donaren el dinar una mica extraordinari, com Nadal, Cap d'Any nou i 1 d'abril en quant a qualitat, però poca quantitat. Al sortir del menjador, sortírem 10 de junts dels que sortírem de Mataró, i 4 o 5 sabien la cançó "Les caramelles", molt popular a Barcelona, que jo no havia sentit mai fins anys després que per ràdio la cantava la Núria Feliu, en actes i festes, i es posen a cantar-la, mentres caminàvem cap a la nau i s'hi afegiren d'altres companyies, i al moment fan cap l'alferes i el sargent de guàrdia al crit [de]: "¡Silencio! ¡Quedáis todos arrestados! ¿Qué es lo que estáis cantando que ni Diós entiende? A formar los que cantaban". Jo no cantava, però vaig sortir. Érem 13, que no ens férem pregar, i cap al cos de guàrdia i ja ens vèiem tots passar les festes al "calabozo". Quedem formats i diu l'alferes amb mala llet: "Quiero una explicación". I un que era de Mongat i un de Barcelona que era cabo i eren força alegres i de la broma digueren: "Con su permiso se lo contaremos, però no se sulfure, mi alférez, que es una canción muy popular que esta pasada noche la habrá cantado media Barcelona y Catalunya por las calles como homenaje a la Pasqua de Resurrección, que se llama 'Las Caramellas'". Va quedar molt sorprès ja que quasi li anava explicant amb "conya" i tots rèiem ja que deia coses que millor que no les entengués, i va acabar somrient, dient: "¡Cojones! ¡También podíais cantar en castellano! ¡Rompan filas! Podéis ir a la compañía". Feia un bon dia i tot seguit sortírem amb l'amic Puig i ens passejàrem una estona, i a 2/4 de 4 ens ficàrem al cine que feien una pel·lícula de l'Stant Laurel i l'Oliver Hardi, anomenada Fra Diàbolo, i en sortir, cap a la tasca del Catalán, que li vàrem explicar el que havia passat per cantar 'Les Caramelles' i riguérem i ens va afegir al berenar unes galetes i ametlles torrades i no ens cobrà res i, com altres vegades, em va insistir si volíem una bona noia per 3 ptes i com [que] diguérem que no, ens digué que no comprenia [que] fóssim tan puritans.

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

El dimars i dijous d'aquella setmana sobre Pasqua ens feren sortir de maniobres sols el Regiment 118. El dimarts no en sabíem res ningú i toquen diana a les 6 i tot seguit tots a formar al pati. Jo dic al tinent si podia anar a cridar el capità i em diu: "No, hace más de una hora están todos los mandos en el cuartel, tranquilo". Passen llista, em fan anar al menjador a "desayunar" i a formar tot seguit amb tot l'equip militar i macuto de campanya. A 2/4 de 8 sortim de la caserna. Els pobrets de la meva companyia eren els que ho passaven més malament, amb els canons i ametralladores a l'esquena, a més del fusell habitual i carretera enllà, però al 7 km. sortim de la carretera i per camins i sense camins, endinsant-nos a les muntanyes, separant-nos per companyies i seccions, i després d'uns 3 km. anaven emplaçant canons aquí, ametralladora allà. Muntant i desmuntant, arribàrem a les 2 de la tarda. Tocs de trompetes per aquí i per allà, els telèfons i les transmissions sense parar i ens anàrem [a] aplegar a uns camps sembrats i allà ens arribà el dinar, i tot seguit cap a la carretera i ens crèiem ja directes cap a Albacete, però no. Distanciats per companyies, paraven en llocs adients a les voreres de la carretera i donaven classes teòriques als oficials, i aixís, fins que ja començava a declinar el sol, que emprenguérem el retorn, arribant a la caserna del tot fosc. Sopar, i a dormir molt cansats. El dijous no fou tan pesat. No arribàrem tan lluny ni els feren desplegar "entre la maleza", sols per la vorera de la carretera, i a 2/4 de 3 arribàvem al menjador a dinar. Dues sortides improvisades que a ningú no van plaure i tothom en sortí força cansat i els oficials [les] criticaren per ser massa ràpides i mal plantejades. Els que érem de zona alliberada de les lleves del 40 – 41, els oficials ens posaren a tots bé, però els de 43- 44, com ja l'altra vegada, es notà molt la diferència en l'apreciació de tots els moviments.

Aquella última tardor encara vaig anar a buscar el Marianín i ens passejàrem força estona, ja que no feia fret i va estar content, i quan retornàvem a casa ens creuàrem amb els seus pares, que, com feia força bona temperatura, sortiren [a] aprofitar-la, que ho vaig trobar cosa estranya ja que a ell no li agradava sortir i a ella, poc.

Feia dies es rumorejava que dins el mes d'abril llicenciarien les lleves del 40 i 41 i per això fèiem les maniobres i marxos perquè s'hi adaptessin els del 43 – 44, o sia que uns ho fèiem il·lusionats i els joves, amb pessimisme perquè es tenien d'adaptar als "jocs" militars, però arribà el 28 d'abril. Al formar les companyies per anar al menjador, els sargents digueren aquestes paraules: "Todos los que tengan ropa o lo que sea fuera del cuartel tendrán una hora, de 5 a 6, para ir a recogerlo. Hoy no habrá el habitual paseo". Tots quedàrem sorpresos per aquesta ordre i els bulos de "radio macuto", que en dèiem, ja

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUTES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbiberopere-puig-rafart/>

varen començar a volar pel menjador, que si ens retornaven a València o a la costa murciana o andalusa, etc., etc. Al anar a buscar el nen per portar-lo a l'escola, vaig sondejar el capità i em contestà: "Hay novedades, pero nadie sabe qué". Es n'anarè a dormir i tothom molt intrigat, i a les 6 toquen "diana" i els sargents a crits: "¡Rápido, a formar!", i diuen: "Recoged todas las pertenencias personales, manta inclusive, para llevarla en bandolera, todo a punto de partida para después del desayuno". Demano al sargent si podré anar a casa del capità i em diu que ja m'ho dirà al menjador. La cosa mostrava ser molt seria i temíem tots què podria passar. Em donen permís per anar a casa del capità i el trobo a l'escala i li faig la pregunta i em diu que "hay orden de partida, [però no sé] ni cuando ni para donde". La seva dona mostrava estar molt nerviosa i anava recollint coses, però deia no saber res de res. Porto el nen a l'escola i la demás feina normal, anar a buscar el sumministre i fer algunes compres a les botigues i fins a l'hora de recollir el nen em va dir si em volia quedar per ajudar-la a fer paquets i ben lligats. Després de dinar, toquen "general a formar". Al moment varen arribar tots els jefes i oficials i cada oficial jefe de companyia va dir "que esperaban la orden de partir, no sabían cuándo. Que nadie salga para nada de su compañía". Dic al capità què tenia de fer i em diu: "Vete a casa y si partimos ya haré que los de oficinas recojan tu equipaje".

A 2/4 de 7 tocaren fagina per sopar i a les 8 en punt sortia tot el regiment, direcció a l'estació. Jo era a casa del capità baixant tot el seu equipatge personal al carrer. A 2/4 de 9 passà un camió a recollir el de tots els oficials de cada companyia, i a 2/4 de 10 ja estava carregat a un vagó del tren. La dona es mostrava molt preocupada i jo li deia: "Tranquila, si fuera algo malo o peligroso no vendrían los familiares de jefes y oficiales", i la tranquilitzava. Em va donar perquè sopés un xusco sencer, farcit de pernil i formatge, i ens ho menjàrem tots junts, assistents i famílies, i no hi faltava de res, de begudes. El nen estava molt content. Sovint venia el capità a veure com anaven els ànims i tots ho suportaven bé. Sobre les 11, ja tothom estava col·locat al seu respectiu vagó borreguero i el material, també, i els familiars en un de passatgers i arrancà el tren - tren molt a poc a poc que tothom reia. Jo i l'assistent del comandant ens posaren de guàrdia al vagó dels equipatges dels oficials. Anavem direcció València i tot eren bromes. A les parades, si es feien llargues, a les estacions del trajecte saltàvem i feia xerrades amb la sra. del capità i [el] nano i tothom estava tranquil, excepte els soldats més joves que no ho veien massa clar. Sobre les 8, férem parada a València on, en un apartat, ens feren baixar i donaren "el desayuno". Arrancàrem sobre les 10 i a Benicassín ens hi esperava el dinar. A les 4 de la tarda, de nou en massa, arribant a Tarragona a les 8:30. Ens aparcaren a una via morta força apartada de l'estació. Ens donaren el

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

sopar i tothom [a] passar la nit com poguéssim. Els que ho passaren millor, semblà, fórem jo i l'altre assistent, que estàvem sols. Tocaren diana a les 6:30. Tothom a formar (els familiars dels oficials anaren a dormir a hotels a la ciutat) i ens feren lliurar tot l'armament que portava cada soldat i després "del desayuno" a tots els donaren fusells nous, cartutxeres amb 2 carregadors i "machetes", també per entrenar, i 4 bombes de mà de "pinya". A l'assistent del comandant i a mi ens donaren una metralleta que en deien "naranjero", una pistola del nou llarg i un correatge on hi anaven 8 bombes de mà de pinyó penjades. Semblàvem Panxos Villas mexicans. Això va alarmar força a tothom i tothom a netejar l'armament, que era cobert de grassa. Més tard vaig dir al capità que no sabia res de res com funcionaven aquelles armes i em contestà que si m'eren necessàries ja m'espavilaria, [em va dir] rient, i li dic [que] ja em penso on ens porten, a busca i captura de "maquis" (emigrants de la república a França que s'havien infiltrat pels Pirineus a Espanya per si podien enderrocar el règim de Franco) i em diu: "No sabemos nada, pero no lo creo". Ens donaren el dinar i el sopar i sobre les 11 de la nit enfilàrem la via direcció Lleida on arribàrem a les 5 de la matinada. Els familiars dels oficials, acompanyats per guies d'hotels i hostals, quedaren allotjats allà [a] Lleida, que gairabé tots ploraven. A les 7 ens donaren el "desayuno", carregant tots els estris de les cuines en dos camions per portar-les als llocs on ens repartirien i nosaltres sortírem amb el tren que no va parar fins l'estació del poble de Selgua, província d'Osca, on baixàrem 3 companyies del meu batalló. La resta de l'expedició continuaren ni sabérem com les distribuïrien. Digueren que [de] tres el destí era Monzón i les demés on anaren a parar, segurament en poblets d'aquella demarcació.

De l'estació al poble de Selgua hi havia una distància de 3 o 4 km, que els tingueren de fer a peu, quedant dues a dit poble i l'altra continuaren 2 km més, on deien [que] hi havia una vall amb 6 o 8 cases juntes, però perteneixia al mateix poble. Els camions que traslladaren les cuines retornaren a carregar el material, ametralladores i canons. Els equipatges personals dels oficials els deixaren amontegats amb piles individuals i fins sobre les 5 de la tarda no vingueren a buscar-ho i carregar-ho i ens quedàrem sense dinar. Sort que ens estalviàrem la caminada.

Quan arribem, el capità i demés ja tenien la casa per allotjar-se amb la família entre les que eren buides de la gent que encara era a França, o havien anat a viure [a] altres llocs o la presó. Més de mig poble era buit. La que ocupava el capità deien que el seu amo l'havien afusellat quan hi entraren les tropes del general Franco el mes de març de l'any 1938. Era una de les més decents i

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUTES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

ben acondicionada. Almenys hi havia llum i comuna, però la merda queia a una quadra i la pudor es feia sentir, però les altres $\frac{3}{4}$ parts tenien d'anar a fer les feines a "la cuadra con la borrica" i llums de candils, si tenien oli. La tropa ens allotjaren bé com pogueren en cases i corrals.

Aquell mateix dia, quan ja declinava el sol, sobre un mapa previst i marcats els llocs estratègics, distribuïren les 14 ametralladores en un radi de 8 km, deien, i els canonets al llarg de 10 km, camuflats en llocs adients a prop [de] la carretera general i quan sentíem soroll que passaria un cotxe, carro, o gent amb bestiar o a peu ens amagàvem bé perquè no ens localitzessin el que fèiem, el que va fer que acabéssim de col·locar-ho tot sobre les 11 de la nit, amb una gana que ens feia badallar, però pitjor ho passaren els que s'anaven quedant de puesto i guàrdia, que els deixaven un xusco per tres i una llauna de sardines fins que els portessin el "desayuno", i espavileu-vos per dormir. A nosaltres, en arribar al poble, encara que fret, no ens acabàrem el ranxo que ens guardaren i dormírem sota teulada. Es va organitzar tot molt aviat, però la gent del poble estaven força espantats i temien que passaria alguna cosa que no havia passat, doncs deien que no n'havien vist cap, de "maquis". A les cases, en moltes hi havia llits, però no roba, i alguns utensilis de cuina i plats, poca cosa de bo. Vaig netejar tan bé com vaig poguer la casa del capità. Hi havia 5 camastres amb els matalassos de fulles d'espiga de blat de moro barrejat amb una mica de llana, unes cadires de boga i poca cosa més.

Els que es van quedar a Lleida arribaren tres dies després i van quedar molt decepcionats. La dona del capità i [el] nen, molt, i ell els digué: "És lo que hay, tenemos que aceptarlo. Otros aún están peor. Ya nos iremos acostumbrando. Por peores tragos hemos pasado". Comentant-ho amb el capità digué: "Me parece que pasaremos mucho tiempo aquí. Eso de los maquis será largo". Amb paciència i jo cantant, de mica en mica ho anàrem col·locant tot bé, dins el que es podia, però la sra. [estava] molt disgustada. Hi havia dues tavernes on a la vegada venien comestibles de tot el que podien i [tenien] fonda i si se'ls feien encàrrecs dos cops a la setmana anavan a Lleida i portaven el que podien o trobaven. Els tres primers dies anaren a dinar a la fonda. El que era força dolent era portar l'aigua, doncs hi havia dues bones fonts que eren molt bones i adequades per omplir, però la més aprop era a 200 metres, però l'escollida pels vilatans per beure i cuinar, [a] més de 400. El Marianín va anar deixant la timidesa i li agradava molt tocar els xais i contemplar tantes classes de bestiar i tot seguit estava content per tot. Hi havia tres nenes i un nen d'altres oficials i anaven a l'escola, on dos capellans feien de mestres d'uns 50 alumnes (la

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

meitat eren de cases de pagès de les rodalies) i força contents i es féu amic del de la casa on dos cops al dia anava a buscar-hi llet de cabra.

[A] tothom semblava que vivíem tranquils com si res pogués passar, doncs tots conviviem bé, parlant militars i paisans, però de festa no se'n feia cap. Els que ho passàvem força malament érem jo i l'assistent del comandant. Cada dia teníem d'anar per diferents indrets i camins [a] acompanyar els jefes a fer el recorregut per tots els puestos de guàrdia escampats, cada un els seus, amb tot l'armament que ens encolomaren. El capità anava lleuger, sols portava la pistola i 4 bombes de mà, i jo, naranjero, pistola i 8 bombes de mà de pinya. Una casa del poble l'habilitaren com [a] caserna on hi havia el puesto de mando, que tenien línia telefònica directa amb Lleida i Osca, 4 línies amb diverses ametralladores, 4 amb els canons i una amb un observatori en un punt alt a les afores del poble. A mitjans de maig, un dia que estàvem a punt de marxar a fer la ronda (el poble de Selgua quedava a uns 400 metres de la carretera general, però quedava molt més alt del nivell de la carrera) i ens donàrem compte que enfilaven cap a dalt el poble 4 cotxes petits i dos motoristes, un davant i l'altre al darrere, i el comandant diu al capità: "Me parece [que] tenemos visita gorda y sin aviso. Veremos qué será". Arriben a la plaça del poble i els visitants eren un coronel, dos comandants i sis oficials. Els saludos de rigor i cap [a] dintre la casa de mando. Estigueren més de dues hores reunits. Surten i [se'n van] a peu cap a l'observatori. Als dos assistents ens feren seguir. A les indicacions del nostre comandant, amb l'objectiu de distància els anava indicant els indrets on hi havia les ametralladores, canons i tots els puestos de centinelles escampats per l'entorn. Tornem al poble, nova reunió a la caserna i, sobre les 12, als cotxes i cap a Osca.

Els nostres jefes ens diuen, quan quedàrem sols, si havíem fet mai instrucció amb cavalls i diem que no, i ens diuen no massa serios: "Pues espavilaros. Traeran 4 caballos para hacer las rondas", i l'altre assistent diu: "Mi comandante, procure antes por una camilla, pues en broma lo intenté dos veces en Águilas y antes de los cuatro pasos ya besaba el suelo y les tengo pánico" i rient, aixís vàrem quedar. Tres dies després arribaren 4 cavalls amb els corresponents genets. Anem a un camp a sota el poble i els jefes ja són a dalt i anar voltant pel camp, bé i diuen: "¡Ahora vosotros!", i allò va ser una xarlotada. Com vaig poguer, ja sóc dalt i el que l'aguantava diu (era català): "Te dejo y marchará al trote", i sí, encara no havia fet 5 trots ja vaig ser a terra. El del comandant diu: "La camilla, ¿dónde está?" L'ajuden a pujar i el que l'aguantava sense dir res el deixa del ronsal i al segon trot ja va ser a terra, també, i diuen: "Bien, cada día, mañana y tarde, una hora de instrucción, ya

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

veréis qué jinetes seréis”. Tornem a la plaça i després de dinar dos dels que portaren els cavalls marxaren i dos es quedaren. Com de costum, després de dinar, anava a casa del capità si la sra. volia fer alguna feina i em diu: “Vaya broma os han calado con los caballos, esta mañana”. Els dos que es varen quedar ja sabien que es tenien de quedar a fer la nostra feina. Els hi entregàrem l’armament i nosaltres acceptàrem amb molt de gust un fusell nou de trinca i tot el dia buscant l’ombra per passar l’estona si no em manaven feina.

A les 11, quan el nen sortia de l’escola, amb la seva mare anàvem a passejar. Feia pocs dies havien rebut carta i invitació a la boda de l’alegre i simpàtica germana del capità el dia 31 de maig. Hi anaren tots tres i als 4 dies el capità i sra. ja retornaren. Els donaren poc permís. El nen el deixaren a Madrid i no el vaig veure més; fins i tot era avorrit. No havia passat res, ni cap alarma. Les patrulles feien les sortides previstes i no havien tingut cap contratemps. El menjar era força bo i quantitat i tothom estava content. Amb la sra. sortíem matí i tarda de passeig, vorejant els camps de prop del poble. Li agradava i deia que rebaixava pes. Trobàvem a faltar el nen. El poble en si ja era avorrit. No hi havia cap noi ni noia majors de 14 anys. Tots s’havien desplaçat a Lleida i pobles grans per guanyar-se millor la vida. Alguns diumenges venien per veure els pares. Ara era un poble de “viejos y militares”, deien força tristos, doncs contaven que les havian passat “canutas” entre “los republicanos, primero, y los fascistas, después”.

Els de les lleves 40 – 41 la nostra preocupació era quan ens donarien la llicència. De bulos de “radio macuto” no en faltaven, però res de res i anar passant dies. El dia 17 de juny la dona que em servia la llet per la sra. cada dia em diu que el dia anterior havia anat de compres a Lleida i anà a veure un fill que hi feia la mili, de la lleva del 43, i que li havia dit per cosa certa que no acabaria el mes que llicenciessin les lleves del 40 – 41. No m’ho vaig creure, però “serà veritat?” pensava. Aquesta dona ja força gran, 66 anys, m’explicava moltes coses passades al poble i el calvari de la retirada, que corrents van tenir d’abandonar el poble amb dos fills petits i el que pogueren carregar amb una “borrica” i la seva esquena i que es pogueren refugiar al poble [de] Calaf primer i després fins a França, però sense el marit, que estava molt malalt a l’Hospital de Cervera i no el pogueren evacuar i allà va morir, i que el que va passar a França, sola amb els fills, no ho vol recordar. Una història molt trista.

Va retornar de França el mes de juny del 39 i “sort en vaig tenir que un germà que vivia a Monzón no es va retirar i, com [que] es temia que ens hauríem

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

escapat, va venir aquí a Selgua i els va arreplegar el bestiar cap a casa seva i va ser tan generós que m'ho retornà tot i he pogut anar sobrevivint bé, però vivia sola". El fill gran feia poc s'havia casat i vivia a Barbastre i el que fa la mili treballava i feia vida a Lleida. Ompliria un llibre de les coses que cada dia sempre m'explicava i em regalava un bon got de llet sense sucre perquè no n'hi havia. I jo, content. A les 11 del matí del dia 21 de juny arribà l'ordre del "permiso indefinido de los soldados de los reemplazos 40 – 41 (llicència temporal). Els del centre, Nord i Sud ja sortiren a les 6 de la tarda per agafar el tren de Madrid que passaria a $\frac{3}{4}$ de 8 per l'estació de Selgua. No és imaginable el follon d'alegria que es va formar quan ho va comunicar el tinent ajudant del comandant, quan estàvem formats per dinar, que el dia 22 sortirien els de la regió Valenciana i Murcia i el dia 23 els de Catalunya i Aragó si havien arribat forces de "repuesto", que això em va intranquilitzar una mica, però tots quasi ploràvem d'alegria. Els que dintre poques hores ja marxarien, només dinar i tots corrents a buidar la palla del capsal i màrfega perquè a $\frac{3}{4}$ de 4 quan arribessin els que hi havia de puesto de vigilància i patrulles, anar a lliurar-ho tots junts, i a la vegada, l'armament. Vaig a casa del capità i em diu: "Pedro, ya te decía que no tardaría en llegar. Felicidades". La dona, al veurem tan content es va emocionar i em digué: "Estoy contentísima porque por fin podrás convivir con tus afligidos padres, después de más de 7 años, pero te digo la verdad, pero no te tomes a mal mi sinceridad, me duele, porque te apreciamos mucho y te merecías toda nuestra confianza por tu atención para con todos nosotros y más ahora en este desplazamiento, que Diós sabe el tiempo que pasaremos aquí y mucho notaremos [a faltar] tus atenciones. Que Diós te bendiga", i em va allargar la mà.

A l'hora prevista varen marxar cantant els afectats i molts els acompanyàrem fins la carretera que els portaria a l'estació i el mateix férem amb els valencians. Vaig anar a felicitar la dona de la llet per l'encert del seu fill, que em va abraçar dient: "Anda, que no se pondrán contentos tus padres!". Dia 23, només alçar-nos, llençar la palla i posar-ho tot apunt per la sortida. Vaig a buscar la llet per última vegada i dir-li adéu. Em donà un bon got de llet i em donà un paquetet "para el viaje" (dos grossos trossos de pa i un pam de "longaniza") i una bona abraçada i "que encuentres a tus padres bien". Eren les 12 i encara no havien arribat els que havien d'ocupar els nostres llocs i no estàvem massa tranquils i ho dic al capità i em diu que "antes de las 8 de la tarde seran aquí. Tranquilos, marcharéis". Desde la plaça del poble on sempre ens repartien el ranxo s'ovirava bé la carretera i ens adonem que passaven a molta marxa 7 camions Katuskas carregats de guàrdies civils. S'ovirava bé perquè amb el sol lluien els tricorns. Al moment surt de la casa del mando el

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

tinent ajudant, corrent, directe a l'alferes de guàrdia que estava al costat de les peroles i al seu costat el trompeta d'ordres i, tararit-tararit, toquen generala. Els plats per allà terra i a crits i tothom agafant i posant-se les cartutxeres i el fusell i a formar sobre els plats. Jo, amb el fusell, cap a casa del capità, que ja en sortia, i al seu costat cap a la plaça. Els genets varen arribar també tot seguit amb els cavalls. Cada un els seus, anar anomenant i formant grups patrulles, que el comandant ja tenia uns plans previstos i endavant a on indicaven i tots molt preocupats i què podria passar i murmurant aquest contratemps, que l'últim dia ens podrien fotre de panxa enlaire, després de més de 7 anys.

Jo, amb el grup del capità, anàvem direcció on hi havia les ametralladores i cada 300 o 400 metres deixant un lloc de vigilància i control. En arribar a la primera màquina on hi havia telèfon, el capità em mana que em quedi, agafi l'auricular i no me'l tregui de l'orella i anotés tot quan s'em pogués comunicar. Per tot aquells camps de correu i boscos sols s'oviraven soldats amb el fusell a la mà, que el sol feia que llúisin, doncs eren completament nous i ningú hi havia tirat cap tret. Ningú sabia què passava o havia passat i [a] la carretera el trànsit era normal. El telèfon cada 25 o 30 minuts tocava i només feien la pregunta "¿Hay novedad? Estad atentos". Sobre les 6 de la tarda, tornà a passar el capità sol amb el genet escolta. El cabo de l' ametralladora, que era de la meua colla de Mataró, li diu: "Estos gilipollas nos han aguado la fiesta. Ya estaríamos al tren para casa", i li respon: "Habrá sido una falsa alarma, porque no se ha oído ningún disparo ni visto nada anormal en ningún sitio controlado. Mañana seguramente podréis marchar. Tranquilos". I tots els afectats diguérem de cop: "¡Díos le oiga!", i somrient continuà el seu camí. Es va fer fosc, ningú va portar res per menjar i anant passant hores. Prop de les 7 del matí, el telèfon per primera vegada toca amb diferent cançó dient: "Salen de este mando los relevos. Que cada mando dé las instrucciones pertinentes al que se hará cargo del puesto. Regresad a la base". Els que ens rellevaren, tots eren soldats nous que esperaven. Amb una gana que ens feia cantar perquè ens passés, cap al poble. Nosaltres hi arribàrem bé, però els de les patrulles que no paraven de caminar per muntanyes i barrancs no s'aguantaven drets de cansats. Passaren per poblets i cases de pagès d'aquelles contrades i no els deixaven comprar ni que els donessin res per menjar. Prop de les 11 ja érem tots a la plaça del poble formats per companyies. El comandant, desde un balconet de la casa del mando, ens va adreçar un curtet parlament felicitant-nos a tots per la disciplina i coratge mostrats. Tocant fagina tot seguit, i corrents a buscar un plat i cullera on el trobéssim, doncs els havien arreplegat de terra on quedaren al tocar generala, i els rentaren. Després del bon àpat en quantitat, i tots contents perquè no havia sorgit cap dolent ensurt ni accident.

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

Vaig a casa del capità i li dic que tots ens temíem [que] ens retinguessin la llicència i somrient em diu: “Me parece que no. No os lo mereceríais, pues ya estan todos los que han de ocupar vuestros puestos. Todos los mandos hemos coincidido que sóis muy valerosos y que se os nota bien la veteranía”. A ¾ d’1 fan un toc d’atenció i surt al balconet el tinent ajudant i diu: “Todos los que estaban previstos para el permiso indefinido que hagan entrega de todo el armamento y a la vez se les entregará la debida documentación”. Semblava que tots volíem barallar-nos per anar-hi primer. De crits d’alegria no en vulgueu més. Em diuen que a les 2:30 tocarien “fagina” per tothom, però ningú en va fer cas, tal com donaven la documentació, agafar la maleta i cap a l’estació corrents i cantant, no fos cas [que] sortís un altre contratemps.

Corrents vaig a despedir-me de la dona del capità que, em va dir, es temia que no aniria a despedir-me, molt emocionada també, i em diu que aquest diumenge vindrien a visitar-los els nuvis, el nen Marianín i una tia àvia que el cuidava. Em va donar una inesperada abraçada, com jo emocionada. Ja m’havia després del capità al donar-nos la documentació i corrents cap a la plaça amb la maleta a la mà i agafar la carretera que enllaçava amb la general i cap a l’estació. Era l’últim que deixava el poble de Selgua, però en arribar a la cruïlla m’esperaven 11 dels més amics de Mataró, que no paraven de cantar en tot el camí. Eren prop de 2/4 de 4 i el tren de Barcelona no passava fins a les 5. Érem 49 catalans i 21 aragonesos que fins a Lleida aniríem junts. Va ser una llarga espera i no paràvem de cantar, encomanant la nostra alegria per “l’alliberament”, que l’encomanàvem als viatgers que hi feien cap per pujar als seus respectius trens que passaven. Va ser puntual el nostre i ens tingueren de repartir entre 4 vagons, doncs anava pleníssim de gent i paquets que no sabies on posar els peus, doncs la majoria de passatgers eren estraperlistes. En arribar a l’estació de Lleida, moltíssima gent tirava fardos i paquets per les finestres, on ja hi havia gent que ho esperava i arreplegava, doncs baixar-ho a l’estació perillava [que] els ho requisés la Guardia Civil i totes, en endavant, vèiem que feien el mateix. A Lleida hi feia una parada de 10 minuts i aprofitarem per baixar i despedir-nos dels lleidatants i els “maños”, que allà era enllaç de comunicació. Abraçades de despedida molt emocionants, que les dones que ho contemplaven es veien totes ploroses. En endavant, quasi a totes les parades algun baixava i la despedida era cantant. Amb l’amic de Terrassa, “el germà Puig” que ens dèiem, ens prometérem tenir contactes i aixís ho férem al baixar jo i un del Pont de Vilomara, que baixàrem a Manresa que ja passaven 2/4 de 9. L’últim autocar per Sùria sortia a les 8 i vaig tenir,

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUTES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

altra vegada, [d'] anar a casa de l'oncle Frederic a que m'acollissin i que molt contents es mostraren al veure'm i ja "lliure" després de tants anys.

A 2/4 de 9 del matí sortia l'autocar per Súria, que ja feia estona que m'hi esperava, content i nerviós. A les 9 arribava al poble, quan obrien els comerços. La parada era just davant la panaderia d'en Pere Soler, amics de tota la vida de les nostres respectives famílies. Baixo amb la maleta a la mà i m'ovirà el Pere. Surt ràpid al crit [d'] "Hola, Pere!" i m'abraça, a la vegada que sortia la seva dona Núria i clients que hi havia i altra gent que passava, que m'encerclaren mostrant-me el seu afecte. La meva mare, en aquell moment, retornava de l'hort amb el cistell i parlava amb una dona, i el veí botiguer Franch que li diu: "Guaita, Maria, allà hi ha el Pere". Deixa el cistell i corrent cap a mi, i jo que la veig, corrent cap a ella i al mig de la carretera ens abraçarem plorant d'emoció davant de molta gent que ens contemplava. Sortírem de la carretera i ens envoltaren unes 20 persones, i passàrem més de mitja hora conversant, fins que entràrem a casa. El pare era a la vinya dels Juncarets i el germà Ton treballava de manobra en una casa del barri de Cal Trisi. La tia Dolors, algú l'avisà i va venir tot seguit [a] abraçar-me i a fer bona xerrada mentre jo esmorzava. Sobre les 12, arribaren el pare i el germà, que pel camí ja els assabentaren de la meva arribada. Emocionants abraçades i a dinar els 4 junts que "ja feia uns quants dies que no ho fèiem". Era el dia 24 de juny de 1945, i havia sortit de casa el dia 11 de març de 1938 per incorporar-me a l'exèrcit de la República, que dissortadament vàrem perdre la guerra.

Pere PUIG RAFART

AFEGITÓ:

Com [que] sobren pàgines en blanc que no hi contava, he pensat afegir-hi el que m'han contat i més bé recordi de la vida familiar desde el dia que vaig arribar [a] aquest món, el dia 1 d'octubre de 1919, segon fill del matrimoni format per Josep Puig Vilaseca, fill del veí poble rural de Castelladral, i Maria Rafart Reguant, surienca, pubilla de la casa que es coneixia pel sobrenom [de] Cal Tonarra, on encara vivia l'avi matern, Antoni Rafart Moderlas, natural d'Avià, poblet molt al costat de Berga que, segons deien que explicava, que 5 amics del poble d'entre 25 i 27 anys deixaren família i poble i feren cap a Súria, on hi havia més facilitat de treball a l'estiu per les seves grans esplanades

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

d'horta i [a] l'hivern en feines als seus immensos boscs que envoltaven el poble.

Als tres anys, ja tots s'havien casat amb surienques. L'escollida pel que seria el meu avi era de la casa anomenada Cal Quim, del barri de Sant Jaume. Del matrimoni arribaren el món 8 nenes, però totes, entre els 5 i 7 mesos, moriren. Sols sobrevisqué la que seria la meva mare. El meu pare foren 8 germans, tots nois. Cada dos anys n'arribà un, fins a 6. Varen parar i 7 anys després arribà el meu pare i 22 mesos després l'últim, en Ramon, que va ser el que més anys va viure, 94. Els 7 deixaren aquest món entre els 61 i els 73 anys. Quan el meu pare tenia 9 anys, amb 16 dies [de diferència] morien els seus pares. Ja n'hi havia 2 de casats i els altres treballaven a masies de la vall de Cardona. Cap germà es va voler fer responsable dels dos menuts i el propietari de la masia on vivien els buscà allotjament on poguessin créixer. El meu pare, a fer de pastor de cabres a una casa del poblet de Busa (Solsonès), on va viure fins els 23 anys (no va fer el servei militar per excedent de "cupo", que en deien), que va retornar a la primitiva vall de mosso a la casa pairal La Garriga, de Castelladral. El més petit, a una masia molt gran anomenada La Rebassola, com a ajudant de les dones, mentres fou petit, a Sant Mateu de Bages, on visqué fins els 33 anys, que es va casar i va viure a Súria, fins que va morir als 94 anys.

El meu pare, des de la Garriga, baixava a Súria (5 Km) i va ullar la pubilla de Cal Tonarra, que tenien una casa a la via principal del poble i es van casar després de les veremes l'any 1916. El meu germà Toni va arribar al món el 17 de setembre del següent any 1917.

El meu pare tenia dues vinyes molt grans al volt de la casa de La Garriga i la majoria de dies de l'any, a punta de dia, cap a les vinyes, i la resta, de jornalier amb la feina que podia arreplegar. L'avi també tenia una vinyeta prop del poble i es cuidava també de l'horta. El dia 4 d'abril del 1920, pare i avi marxaren de bon matí a les seves vinyes. Eren les 8 del matí i el meu germà no parava de plorar i sortia al balcó quasi sense roba. Les veïnes s'estranyaven, però pensaven que la Marieta seria a buscar herba pels conills o a l'hort. També sentien que jo plorava al bressol. En aquells temps, no es tancaven les portes de les cases i dues dones veïnes dedidiren pujar al pis per consolar-nos i veuen la meva mare morta dintre el llit. Corrents a buscar el prestigiós metge Minguet, un heroi del temps del còlera l'any 1885, que al moment fou allí i ja va justificar la mort a causa d'atac epilèptic. Veïns van anar a buscar pare i avi a on sabien [que] els trobarien. Es va fer l'enterrament a les 11 del matí del

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

següent dia. El meu germà l'acolliren a la casa de la Garriga, que el pare veia tots els dies que anava a treballar a les vinyes. Jo, amb 6 mesos, com i qui em cuidaria per fer-me sobreviure? El meu avi tots els dies em portava d'una casa a l'altra de gent que es varen oferir a amamentar-me. Una, la meva tia Agnès, que tenia una nena de 19 dies menys que jo. Una cosina de la mare que tenia un nen un mes més gran que jo i dues dones més, que els marits eren força amics del pare, que tenien filles de pocs mesos com jo.

El meu avi, per cuidar-me a mi va tenir de deixar la vinya, sols cuidava l'hort com podia, un calvari per ell fins que vaig complir 25 mesos. [Llavors] una nova santa bona mare, que tenia 9 anys menys que el pare, va arribar a casa i ens va agafar amb tanta estimació com una pròpia mare. Un amic del pare, company caçador, li va trobar la gran dona que li feia falta per recuperar la felicitat tota la família, i també es deia Maria, que a l'avi li va caure molt bé, també. El meu germà s'havia acostumat tant a La Garriga, que tothom el mimava, que no volia venir a casa, però a poc a poc també se'l va fer seu, com l'avi.

A últims de l'any 1925, el meu avi, inesperadament, va morir i, segons contaven, estava bé, [però després de] dues o tres hores queixant-se de mal de ventre, va quedar mort. No varen justificar cap diagnòstic. Van fer alguns anàlisis ja que així més o menys morien temps passat amb el còlera. Fou enterrat la tarda del següent dia i jo no vaig anar a l'enterro. No deixava de plorar amb molt de sentiment i quan marxaven, jo desde el balcó cridava: "Vull anar amb el padrí!", que a la gent els colpia l'emoció.

Ara contaré la gran tragèdia de que jo vaig assabentar-me quan tenia 11 anys a l'escola de boca d'un fill de l'enterramorts Lluís Juncadella, que ho havia sentit explicar varies vegades al seu pare a casa seva. Amb el meu germà ja sabíem que la nostra pròpia mare havia mort, però, com [que] aquesta ens estimava tant, no hi donàvem importància i érem tots feliços, però jo no vaig poguer guardar-me el que m'havien explicat i ho vaig dir a la "mare" que em digué tot seguit: "El Ton també ho sap", i em va prometre que mai en parlaria amb ningú i sobretot al pare, "i vull que tu també m'ho prometis perquè tindria una forta i trista commoció, que li hem d'estalviar". Estem convençuts que va morir sense assabentar-se de res.

Quan l'enterramorts va obrir el ninxo per ficar-hi l'avi, van quedar ell i el que l'ajudava orroritzats. El begul on era enterrada la mare era trencat pels costats i la tapa tota oberta amb un braç i una cama fora del bagul amb mostres de sang

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

per tot el volt a terra del nínxol, un quadre dantesc. Què havia passat? Ja he dit avanç que justificaren que la mort fou un atac epilèctic i, un cop enterrada, va reaccionar tornant a la normalitat de la vida. Imaginem-nos la seva reacció, trobar-se tancada, l'horrible sofriment per no poguer sortir de la caixa que per tants llocs va destrossar, el que patiria per les ferides, que s'esguerrava la carn, fins que moriria asfixiada. D'aquest fet, l'enterramorts, "el Xicana" que li dèiem pel motiu de la casa, va deixar de fer aquesta feina, excusant-se que tenia altres feines. Ho va comentar al metge Minguet, que sobretot li va demanar i exigir que no respirés enlloc, però no va ser un secret massa guardat, perquè quan em vaig incorporar per anar a la guerra, dos amics que vivien al Poble Vell m'ho varen explicar, també. Quan vaig tornar de la guerra ho vaig comentar amb l'oncle Ramon i em va donar tots els detalls, segons li havia explicat el mateix Xicana, però la sort va acompanyar que el pare mai ho va saber. La gent varen ser prudents.

Vaig fer la 1ª comunió l'any 1927. Érem força colla, 24 nois. Jo i tots els de les escoles nacionals, cada dia a partir de Pasqua, de 2/4 d'11 fins a les 12 ens exigien anar a aprendre la doctrina a l'església dalt al Poble Vell. Els de les escoles del Centre Catòlic ja els l'ensenyaven dins la mateixa escola, [i] sols pujaven a l'església el dimecres i dissabtes per la classificació, doncs els tres primers que quedessin els premiaven a portar una imatge o símbol per la processó del Dijous Sant l'any següent i això era un honor. Jo alguns dies havia quedat [en] primer i segon lloc i algunes vegades al 16 o 18. Era força complicat i en l'encert de les preguntes, pujaves, i si fallaves, baixaves. Jo al final vaig quedar al tercer lloc, que tenia "plaça" assegurada a la processó de l'any vinent i en el sorteig em va tocar que portaria el gall (figura emblemàtica) i ja vaig estar més que content. Arriba el senyalat dia del Dijous Sant i jo, tot cofoi i content amb un gros bastó que em va fer el pare, cap a l'església a picar jueus. Eren uns trossos de gruixuda llenya, embrutats de pintura, que simbolitzaven que eren els jueus i els innocents anar picant i dient parenostres i un capellà ens dirigia per mitjà d'un guió que portava escrit. Ja tots estàvem tips de picar i el capellà em crida: "Peret!", i em diu: "Em dolt molt tenir-te de dir que aquest any no podràs portar el gall a la processó perquè el que l'havia de portar fa dos anys es va posar malalt i hem decidit que el porti aquest any, i tu ja el portaràs un altre any, que t'ho prometem". Vaig quedar tan desilusionat i tremolós que arrenco a plorar, corro escales avall, surto de la plaça i el capellà cridant-me i no li vaig fer cas, i corrent tant com podia i plorant de debò, baixant carrer avall, que tothom que em creuava em preguntava què em passava i jo ni m'aturava, esverat, avall. Els avis de Cal Cuixet i Cal Gall, que em coneixien, em volien parar i jo no parava per res de córrer. Arribo a baix a la carretera i la

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUTES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

Maria de la pasteleria de Cal Biadiu em para i pregunta què em passava. No podia parlar, sols plorava. Em desfaig de la seva mà i arranco a córrer cap a casa i ella al darrera i no m'atrapava. L'avi de Cal Pau em volia parar i el vaig esquitllar i arribo a casa i la mare era a davant la porta del carrer i al veurem d'aquella manera es va esverar i preguntant-me què m'havia passat i passava al veure'm tan plorós i tremolant. Arriba la Maria Biadiu i força gent es va aplegar al meu voltant i jo no podia dir ni una paraula. La Biadiu deia que em va seguir perquè temia que cauria. Vaig pujar a dalt al pis i gent també va pujar i portaven aigua nafi i altres coses perquè reaccionés. Vaig estar prop [de] mitja [hora] a dir cap paraula i a poc a poc vaig explicar el que m'havia passat, que alguna dona plorava al comprendre la meva desilusió, fent comentaris, forts comentaris a favor meu i contra els capellans, ja que era injust fer-me aquesta jugada a última hora, quan hi havia hagut tot l'any per dir-m'ho. I que sigui veritat aquesta excusa, que no sigui que el porti un llepaculs de les seves escoles.

Es va comentar força aquest fet, fins el mestre Josep Sau, que hi anava a escola que estava força "cofoi" que un alumne seu hagués tret tan bona nota de doctrina, li va doldre molt i el Sr. Rector, que es deia Martí Sanglas, que cada dues setmanes passava per les escoles nacionals a fer repassos, el mestre Sau li va comentar el fet, contestant-li que no en sabia res i va venir a on jo estava i m'anava passant la mà pel cap i em diu que ja el portaria l'any que ve.

El pati del nou centre catòlic, inaugurat feia pocs mesos, tots els diumenges i festes a les tardes s'hi aplegava moltíssima mainada, doncs organitzaven jocs de moltes classes. Hi havia 12 parells de "zancos", bolos i altres entreteniments per a diferent edat, però sols per als assistents a les seves escoles, però un amic podia portar un altre amic, sempre amb el vist i plau, que ho teníem de demanar als capellans que sempre dos, almenys, hi eren. Jo tenia bons amiguets del Barri del Rastells i avui m'hi acompanyava un, un altre dia un altre i jo no faltava a cap festa, però arran d'aquest fet que he explicat, no vaig anar-hi més. Això que m'insistien força i els mateixos capellans em feien dir que hi anés, però no vaig torçar la meva negativa. Cada diumenge i festa anava a missa, però no vaig voler sapiguer mai més res més amb capellans.

El dia 14 d'abril de 1931 es va proclamar la 2ª República Espanyola. Jo tenia 11 anys. El dissabte al cap vespre, el Cor La Llanterna va sortir a fer cantades per la principal via del poble i totes les cançons amb sentit catalanista, tals com la Marsellesa, amb lletra catalana, els Segadors i cant del poble. Jo els vaig

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

seguir més de la meitat de la “Rua” al costat d’un cantaire veí de casa i portava penjat a la meva bata tres cintes de colors que formaven la bandera Republicana, que, per 10 cèntims, ho arreglaven i venien al magatzem botiga de Cal Jaume. A l’arribar a casa, em va costar una forta repulsa de la mare, ja que a més va notar [que] li havia pres els 10 cèntims, doncs jo repartia diaris als subscriptors i fins el diumenge no em pagaven i rebia propineta d’alguns clients de la distribuïdores que en deien Can Rodergas. L’eufòria republicana i catalanista era patent arreu. Cada any pel 14 d’abril l’ajuntament feia una recepció pública per celebrar la commemoració i La Llanterna ho engrescava encara més amb els seus cants, però això, després dels fets del 6 d’octubre del 34 no es va fer més, doncs el poble va perdre tota la força i tot el Govern de la Generalitat [va ésser] tancat a la presó fins després de les eleccions del 16 de febrer del 36, que va guanyar les eleccions el Front Popular i tots els detinguts polítics recobren la llibertat, però el 18 de juliol va esclatar l’alçament militar i la terrible guerra que va durar fins el dia 1 d’abril del 1939.

Després de la guerra, les coses només anaven bé a una part molt minsa de gent. Es passaven canutes pel poc menjar que hi havia i el que es venia “d’estraperlo” era caríssim. Hi havia molt pocs diners. Les venjances personals, la majoria sense raó, era la fruita del dia, la llei del més fort, que eren els edictes fanàtics del “Movimiento” que se’n deia, [i] ho arreglaven tot segons els convenia.

Jo em vaig casar el dia 1 de maig de 1948 i em vaig quedar a viure a casa dels pares fins que trobés un pis. El dia 9 de març del 49 va arribar el nostre fill, que batejat es deia Josep. Treballàvem tant com podíem i amb el que podíem per anar tirant endavant més bé. L’Empar també treballava a la fàbrica, com jo. Els matins cuidava el nen, però a les tardes se’n cuidava la yaya Joaquina, la seva mare, i al vespre a les 10 el tornava a casa, però es complicà molt la vida de tots nosaltres. La meva mare feia uns dies [que] es notava que no es trobava bé, fins que va dir el què. Tenia un bony a un pit i tots ja ens vàrem espantar. Ho fem saber a les seves germanes perquè la convencessin perquè la visités un metge, doncs no ens feia cas a nosaltres i estava molt espantada. Varen venir i l’acompanyaren al metge, que urgent la visités un especialista. Hi vaig anar jo també i 5 dies després l’operaven, el dia 5 d’octubre a la Clínica de Sant Josep de Manresa. Tot va anar molt bé, però tots prevèiem el pitjor, però va passar 7 mesos força bé i es va animar molt. Arran d’això el nen estava sempre amb la yaya, sols els diumenges el teníem a casa. L’Empar no va voler demanar dies de festa perquè les lleis eren bastant tèrboles i no l’exclouessin. No sabem com se’n podia sortir amb tanta feina de tota classe a la casa.

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

Després dels 7 mesos, el metge li va recomanar que cada 10 dies tenia d'anar a la Clínica del Sagrat Cor de Barcelona a que li apliquessin corrents, que en aquell temps se'n deia. Li portaven amb l'ambulància de la Creu Roja, però ella i nosaltres comprovàvem que la cosa no anava bé. Després de tres mesos, els viatges a Barcelona els feia cada 6 dies, i a últims d'agost feu l'últim viatge. L'Empar va tenir de demanar permís a la fàbrica a primers de setembre, exposant-los el perquè i li van concedir. Als pocs dies [la meva mare] ja no va voler-se llevar i patia molt i no li aplicaven cap calmant adequat perquè no hi havia res més del que bonament podien donar-li. Tot el dia gemegant, i principalment les nits, fins els veïns la sentien, i va morir el dia 9 de gener del 1951 als 56 anys, que va ser el millor que podia fer déu.

Anàvem vivint tots junts, empenyent que el meu germà busqués dona i casar-se i ell no en tenia cap ganes fins que l'Empar li digué prou, donant-li 4 mesos a partir del dia 1 de febrer del 52 per casar-se, que nosaltres el dia 1 de juny marxàrem i es quedarien sols. Veient la cosa que es posava malament, li varen trobar una noia de Castelladral que es deia Aurora i es varen casar a mitjans de maig i nosaltres vàrem [anar] a viure a un pis que feia 2 anys que ja pagàvem al carrer Sant Jaume nº 9 baixos.

El meu pare estava força delicat feia temps i en uns 6 mesos es queixava de tot, de l'estómac principalment, i en donava la culpa que tenia sols dues dents i havia de menjar sense poguer mastegar-ho, sencer com les serps, però no parava de treballar a la vinya i l'hort que tenia prop del poble, que en deien Juncarets. El dia 20 de novembre del 1955 diuen que va arribar de la vinya de plegar olives que queien de les oliveres i estossejava molt. Va sopar poc i [es va ficar] al llit amb una mica de febre. I aixís va passar dos dies gairebé sense menjar res, doncs deia que no tenia gana i tampoc podia fer passar res pel coll i la matinada del dia 23, quan es llevà el meu germà per anar a treballar, li va dir alguna cosa i, al no contestar-li, encén el llum de l'habitació i tenia els braços a fora de sota els llençols i mort i ja deuria fer estona perquè el cos era del tot fred. L'Aurora, corrents a buscar el metge i el Ton, cap a casa meva. El metge no va donar cap explicació ni sabem què va justificar, doncs el primer dia que el va visitar no hi va donar cap importància, sols que li va estranyar [que] es morís tan ràpid. Tenia 71 anys.

El nostre fill Josep anava creixent com podia. Varen anar en dues ocasions a passar 4 setmanes a Mosqueruela amb la seva mare per si amb els canvis de país li arrencaven les ganes de menjar, doncs l'Empar estava negre per fer-lo menjar. En arribar als 11 anys, com [que] el fill gran del Jaumet Moreno, veïns

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

de casa, ja en feia un, d' any, que ja era a la Universitat Laboral de Tarragona i el petit ja havia fet instància per si podia entrar-hi aquest any, es va decidir i ens diu que a ell també li agradaria anar-hi per estudiar i aprendre un ofici, i a nosaltres ens va semblar molt bé per aquesta iniciativa ja que jo li deia molt que estudiés tant com pogués i aprenqués bé un ofici per poder-se guanyar bé la vida, no com jo, fer de ruc tota la vida, on trobes feina per poques pessetes. Vaig a la central Sindical CNS a buscar un imprès i em diuen, gens amables, que no en tenen cap, que hi passi un altre dia. A mi, això ja em va fer pudor agre i decideixo anar a parlar amb l'Isidre Reguant, que els seus pares eren molt amics dels meus i li conto el cas i somrient maliciosament em diu: "Pere, ja me'n cuidaré jo. Donem els datos i demà mateix la cursaré". Als 5 dies rebem contesta que tenia, el sol·licitant, [d']omplir unes fulles força extenses i enviar-les amb un màxim de 6 dies, però fetes del seu puny i lletra. 5 [dies] després rep una nota convocant-lo a uns exàmens per dintre d' 11 dies a Barcelona. El fill del veí ja hi havia anat i va rebre l'aprovat.

El dia de l'examen els va acompanyar un de la delegació sindical local, doncs eren 4 de Súria i 2 de Callús. Sortiren junts amb l'autocar de línia fins a Manresa, i a Barcelona amb el tren. Arribaren al vespre tots contents. Els tres de Súria i els dos de Callús reberen l'aprovat i nostre Josep, negatiu. El disgust va ser gros per part seva, com també per nosaltres. Comentant-ho amb els pares dels veïns, no s'ho creien, perquè el seu fill no estava tan avançat en les notes de l'escola local com el nostre. Com [que] l'Antònia Robert, mare del veí aprovat, era molt decidida, diu: "Divendres tinc d'anar al metge a Barcelona i si tinc temps aniré a la Central Sindical a [veure] si puc esbrinar alguna cosa, doncs un cosí seu era el que acompanyava als visitants a les respectives oficines que demanaven. Quan arribà al vespre ens explicà que amb el seu cosí havien mirat els plec de l'expedient aprovats i rebutjats del Bages, trobant el nom dels tres suriencs i els dos de Callús i el del nostre Josep no el trobaren en cap carpeta. Això mostrava que l'expedient de sol·licitud i fallo del jurat algú el va fer desaparèixer després dels exàmens. Vaig anar a comentar-ho amb l'Isidre Reguant, que havia sigut força fanàtic del Movimiento els primers mesos d'acabar-se la guerra i em va dir: "Pere, passen coses estranyes a la vida. Em dolt molt, creu-me", i no em va dir res més, però jo vaig imaginar-me el perquè havia sigut i ara ho explicaré.

El mes de febrer de l'any 1952, després d'haver-se celebrat a la seu del Sindicat Local CNS una reunió general del Ram tèxtil, sols hi feren cap 11 persones dels més de 600 que el componien. No pogueren fer el canvi de Junta perquè segons constava, per l'elecció hi tenia de ser present un 10 per

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUTES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

100 dels treballadors i al haver-hi aquest “fallo”, era la Junta Comarcal l’encarregada de nomenar el President i aquest, junt amb la Junta Sindical local, fer la resta de la Junta, el nomenament “a dedo” com feren amb mi, que per força tenia d’acceptar el càrrec, segons una carta que em varen enviar perquè em presentés a les oficines del sindicat local. Em presento i els dic que tot el que em diuen a la carta no hi estava d’acord, ni com a president ni per la resta de la Junta, que no volia cap càrrec de caire polític. Ja en tenia un de Junta del Cor La Llanterna i un altre d’entitat cultural també l’acceptaria, però de política, res de res. Vàrem dissentir força estona, i enfadats, i al final em digueren: “Accepta el càrrec pel teu propi bé perquè si no et poden fer denunciar que ets contrari al Règim i ho passaràs malament”. Això em va acollonir i vaig comprendre que era “l’arma de la seva raó”, que m’exposava a represàlies polítiques i els vaig dir: “És injust el nomenament de càrrecs “a dedo” en tots conceptes, però no tinc altra sortida. Accepto”. I em digueren: “La feina més important ja la farem o t’ajudarem a fer-la nosaltres. Tu consta com a president i ja veuràs que tot anirà bé, i ara farem la resta de la junta”. Jo no vaig proposar cap nom, però no els va costar gaire i tingueren d’acceptar com jo. Els vaig dir que només hi aniria quan fos imprescindible i somrient digueren “bueno, ja t’avisarem”. Sols hi anava el dia 2 de cada mes a la reunió programada conjunta de tots els rams, on s’exposaven els problemes que poguessin sorgir. De reunió de junta dels components del meu ram, tèxtil, en fèiem una cada any per fer el programa de la festa del Patró, Sant Antoni Mª Claret i jo presidia els actes amb les autoritats del poble i l’ofici a l’església. La junta central ho arreglaven tot. Varen ser 4 anys força “molestos” per mi; pel sol fet que hi constés el meu nom “em tenia negre”. Al no volguer col·laborar com calia en el càrrec s’ho varen apuntar amb lletres grosses. Més endavant ja ho diré més clar.

Davant d’aquesta negativa, vàrem resoldre fer anar el Josep que continués els estudis a Vilanova i la Geltrú. La Conxa, algunes vegades, ens havia dit que allà als Escolapis tenien molt bons elogis, que tothom n’estava tan content, i sense pensar-ho haire li fem saber la nostra decisió, si li semblava bé, si no la tingués de molestar massa, i contestà que molt contenta n’estaria, que ella mateixa es cuidaria de fer la demanda i, si hi tenia lloc, ja podríem baixar nosaltres a fer la inscripció. Aixís ho fa, i tot seguit i baixàrem a fer la inscripció. Érem concients que amb la feina que tenia amb els seus dos fills i la botiga ja és força feina, i a més el Josep un augment a la càrrega, però ella va mostrar-nos que ho feia contenta i a nosaltres ens va plaure molt. Va passar tres “cursos” que ho va aprovar tot, sempre als primers llocs i es feu mereixedor de dues medalles d’or. Era molt bon estudiant, atent i una mica retingut i temerós i

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

la Conxa i tots, molt contents. Ja tenia 13 anys i ens va demanar provar sort altra vegada per si podia entrar a la Laboral de Tarragona amb les bones notes escolars que podia presentar per aprendre bé un ofici. Ho comentàrem amb el Director de l'escola dels Escolapis i ens digué que li semblava molt bé, ja que amb el delit que emprèn les coses podria accedir a ser un ferm professional de la mecànica o el que escollís.

El posem sobre avís del que ens va passar quan tenia 11 [anys] i ens animà dient que no surt sempre malament, oferint-se que ell mateix ens hi donaria suport amb la seva signatura. Davant d'aquest oferiment ens animem i li diem que en parlarem amb l'Hermano Sixto Vicente, que bé ens deia coneixia, perquè ell mateix ens fes i donés curs a la instància de sol·licitud, que ja li portàrem que la signés i ens recomanà que també la signés una persona civil del poble d'alguna categoria social, que fou en Ramon Guilà, propietari de l'hostal més important del poble, i [a més] era president de la Creu Roja local i delegat comarcal. Quan fou tot correcte, personalment l'hermano Sixto la portà al corresponent lloc. Setze dies després rebem la contesta negativa, dient que totes les places eren ocupades desde feia força dies. Desilusionats, ho fem saber a l'hermano Sixto i [a] la Conxa, que li falta temps per comunicar-ho al jefe dels Escolapis, però estava fora de vacances. Cinc dies després ja començaven les activitats a la Laboral i el veí de casa va telefonar dient que cap assignatura d'ofici era completa, que a totes hi havia de 10 a 14 places per ocupar. Davant d'això, vaig baixar a Vilanova i vaig anar a parlar amb el director dels Escolapis i, posant-me la mà a l'espatlla, em va dir que ja estava al corrent de tot i em digué: "Absteniu-vos tant com pugueu de fer cap sol·licitud oficial de cap caire, doncs trobareu totes les portes tancades. Alguns del poble, que tot ha de passar per les seves mans per donar-hi el vist i plau, no són gens amics vostres i us ho rebutjaran, tot el que podeu fer-ne demanda. Rumieu bé què pot ser la causa, però segur que és política". Em va consolar, que li dolia molt, però que amb política no tothom s'hi pot embolicar. Li dono les gràcies per tot, i tot el diumenge rumiant, i a la nit vaig recordar els fets de no voler ocupar el càrrec de president del Ram Tèxtil, sinó que va ser per força i no vaig voler desenvolupar-lo com calia. Desde Sùria vaig escriure una carta a l'Hermano Jefe dels Escolapis, exposant-li el que em temia, i que ara es venjaven per no haver col·laborat com m'exigien. No em va contestar i jo em vaig quedar mossegant-me els punys de ràbia. Volia moure escàndol contra els directius del Sindicat CNS, però vaig reflexionar que res en treuria i encara s'inventarien més càrrecs contra mi. L'opressió manava sense cap raó i a callar, i això que amb els dos caps principals sempre havíem sigut força amics, però es feien valer amb orgull ser excombatents de Franco, que es varen

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

passar per Andorra i França. Han viscut sempre molt bé econòmicament, però ara a la vellesa la sort els [ha] girat l'espatlla i no ho passen massa bé, per enfermetats, doncs encara viuen.

El mes d'agost i setembre d'aquell any, els dies de vacances, [el meu fill Josep] va venir a la fàbrica sense cobrar res, [a] ajudar i fer pràctiques al taller mecànic i dies després anava a una escola i també feia un curset de mecànica per correspondència i també anava al taller mecànic Ribera-Pelfort per ullar i fer pràctiques 3 hores. El mes de març del següent any van inaugurar una escola [de] tallers professionals anomenada Miguel Sotomayor, de Minas de Potasa de Súria, per [a] fills dels treballadors de la seva empresa. Gràcies a la bona influència del seu tiet Josep, va aconseguir trobar-li plaça i aixís va passar prop [de] tres anys d' estudis pràctics i cursets per correspondència i tot ho aprobava amb bones notes i tres títols aprovats per correspondència.

Acabava de complir els 18 [anys], quan a les mines posaren a les cartelleres que hi havia disponibles 3 places per a administratius a les que tenien preferència fills de treballadors de l'empresa. El seu tiet li diu si l'interessaria i que ell li faria de "pare". S'ho va rumiar i al final va dir que sí, que aniria als exàmens per si tenia sort. Arribà el dia molt nerviós, doncs foren 7 dies que no parava de repassar llibres i apunts. Se'n presentaren 11 i ell fou un dels tres que varen aprovar. I el dilluns, cap a les oficines de les mines tot content, que per fi havia tingut una sort positiva, doncs a la vegada estava content pel lloc on l'havien posat.

Arribà el dia que es va tenir d'incorporar al servei militar, tot nerviós pel que seria aquesta aventura. Es presentaren tots els components de la seva lleva a la caixa de reclutament i els feren tornar a casa, que ja els avisarien pel destí i la data d'incorporació. Tots el mateix dia fan que es presentin a l'ajuntament i els lliuraren per escrit, a cada un, dia i hora per presentar-se a la caixa de reclutes desde on ja anirian directament al seu destí, que era Saragossa per ell, i varen coincidir pel mateix lloc amb el Francesc Soler, fill del meu amic de tota la vida, Miquel Soler de Can Paticus. Varen estar molt contents per aquesta sort de fer la mili junts, ja que també eren amics i havien fet hores d'aprenentatge de mecànic a la fàbrica i als tallés Ribera-Pelfort. El dia d'incorporació a la caixa férem que un taxi els hi portés directament i contents per aquesta bona casualitat. Els portaren al campament de Sant Gregori de Saragossa, on juraren bandera i nosaltres ens hi desplaçàrem per fer celebrar bé la diada. Al retornar amb l'autocar que ens hi portà desde Manresa, varen venir ells també, doncs els donaren 8 dies de permís. No cal dir [que] també hi

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbiberopere-puig-rafart/>

va ser present la seva nòvia Mercè. Al reincorporar-se, a ell el destinaren a l'escola Militar de Muntanya a Jaca i el seu amic, a Osca, i feren tota la mili, 22 mesos, per separat. En arribar a Jaca directament ja el destinaren a oficines d'administratiu, el que li va valer de fer [de] cap de servei d'armes. Es feu molt amic de 5 administratius de la seva mateixa lleva. 4 eren de Barcelona i 1 d'Esparreguera. Sempre anaven junts arreu i les festes i diumenges feien sortides per aquelles muntanyes dels Pirineus. La majoria hi passaven tot el dia, menjant on els apretava la gana. Sols va venir dues vegades amb permís de 10 dies i ens contava que s'ho passaven molt bé.

Els arribà el dia que els llicenciaren i tot eren promeses que es visitarien mútuament, fins dos de Barcelona li varen prometre que li buscarien i segur que trobarien una plaça de treball en alguna caixa d'estalvis de Barcelona, doncs tres d'ells ja hi treballaven. Tres d'aquests amics el varen venir a veure a casa. L'avisaren abans i van passar un dia molt bo junts i rient de valent a l'hora de dinar a casa, que també hi havia la Mercè.

El seu cosí Josep i els seus veïns, germans Massana, i un altre varen projectar fer una excursió per les serres del poble de Benasque i 4 dies abans [a] un d'ells li va sortir un contratemps i els avisà que no hi podria anar. El seu cosí li va dir si hi volia anar ell, ja que tenien les places reservades a un hostel i, com [que] s'hi havia engrescat tant a fer aquestes caminades amb els amics de la mili, ens ho va dir. Li diguérem que per nosaltres, sí, però hauria de demanar el permís a la mina pels dies que li corresponguessin de vacances. En va parlar amb el seu jefe, que era el Josep Serra, i li va dir que sí. Més content que la Pasqua Florida, el dia 2 d'agost marxem els 4 cap a Benasque.

El dia 3, l'Empar ja havia marxat a treballar (feia el torn de nit a la fàbrica de Cal Jové), em truquen i hi havia un guàrdia civil i el cunyat Josep i el guàrdia em diu que "José Puig Julian havia tenido un accidente de montaña, que mejor sería que nos desplazáramos a Benasque". Ja em temia el pitjor. Faig arribar l'avís a l'Empar i ho dic a la Mercè, que vivia al mateix carrer. En Julián em diu: "Mira de portar diners. Si no en tens a mà ja en trobaré jo". Encara vaig pensar més segur que ja era mort. El veí Cristòfol Cuadrenc tenia cotxe i se'ns va oferir per portar-nos-hi. Va venir també l'Emeteri Serra dient que ell també volia venir per fer les gestions en nom de l'empresa on treballava, que s'haguessin de fer. Havia arribat l'Empar, plorosa, dient que ja serà mort, etc. etc. Sobre les 12 sortim els 5 carretera endavant.

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

Arribem a Benasque que ja ens esperaven els tres amics seus a la caserna de la Guardia Civil. L'Empar i la Mercè es quedaren a l'hostal on eren allotjats els 4. A la caserna em feren passar al despatx del capità jefe d'aquell sector i sense cap mirament previ ja em va dir que era mort, però encara no l'havien pogut rescatar d'on havia caigut, un barranc de més de 80 metres, de molt difícil accés. Que el tindrien de treure com podrien per mitjà d'un helicòpter, lligat amb cordes. Jo estava abatut, però serè, i em va contar el que havia succeït, doncs quan ens vàrem creuar amb el seu cosí i amics, de plorosos i emocionats no podien dir cap paraula.

Retornaven ja del cim i anaven parlant, es va entrebancar i al caure va picar de cap amb una pedra que sobresortia del marge, ja va perdre l'equilibri i va anar a parar a un barranc costa avall. El seu cosí sense fer cas de ningú [dient-li] que es deturés, ja corre balsera avall, que ningú creia [que] hi pogués arribar amb vida. Arribà increïblement al lloc i ja va cridar que era mort. Components de la Creu Roja, tensats per un helicòpter, varen jutjar que era impossible treure'l amb camilla o [a] braços, que hauria de venir un helicòpter de la base de Tarbes, França, per treure'l i encara els resultaria difícil. El seu cosí Josep va estar-hi prop de dues hores, quan li cridaven que tenia de pujar per força la Guàrdia Civil. El capità em va dir si tenia confiança [en] els seus amics, que a vegades sorgeixen coses rares, i li vaig dir que sí, que eren bons nois amics seus, que no tenia cap dubte de dolenta intenció d'ells.

M'aconsellà que a la seva mare i [a la seva] nòvia no els digués que era mort fins que s'hagués rescatat, que seria cap a les 4 de la tarda, que fes el cor fort davant d'elles. Tot això m'ho va detallar davant en Serra i sortírem i ens n'anàrem a l'hostal. Els amos de l'hostal les animaven molt, explicant-los molts fets ocorreguts per aquelles contrades, que el cementiri de Benasque hi ha enterrats més muntanyencs que gent del poble, però que confiaven que el rescatarien bé. En Serra, després de menjar una mica, tornà a la caserna i el capità el va tornar a atendre molt bé, dient-li [en Serra] que en nom de l'empresa de les mines tenia que portar-lo a enterrar a Sùria. Li va dir que seria molt difícil, però li va indicar els llocs on [ho] tenia de gestionar i si estava de sort el felicitaria, doncs ell també l'ajudaria. Amb un taxi es va desplaçar a Boltaña, on hi havia el Jefe principal dels Pirineus, les principals jerarquies eclesiàstiques (el més important). No recordo els llocs on va tenir de desplaçar-se, però no el vàrem veure fins prop de les 5 de la tarda, que els últims passos a fer era esperar la resposta d'Ozca, que el capità li va ajudar molt que fos afirmativa i el capellà del poble n'estava molt content, doncs ell també va tenir

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

de signar el vist i plau per una mica de cerimònia. Si no és per la diligència d'en Serra, l'hauríem tingut de deixar allà.

El meu paper era anar fent creure a les dones que era viu, que a les 5 de la tarda, malferit, però el tindríem allà. Els fondistes prou ens instaven que no penséssim el pitjor i mengéssim el que més ens plagués. Arribà el minut tràgic. Ens diuen que ja el porten i miro l'Empar i li dic: "Sí, però mort". Imagineu-vos la reacció, que ja s'ho temien, i jo aguantant la tempesta. Arribaren el Serra i en Cuadrenc i diuen que ja és al cementiri i l'Empar s'esverà i la va consolar dient-li que havia aconseguit poder portar-lo a enterrar a Súria. Van entrar [a] la conversa els fondistes dient que no sabien la sort que tenien ja que de cada més de cent, aconsegueixen emportar-se'n un al seu poble. Ens anàvem esperant tot neguitosos que ens avisessin per anar al cementiri i tardaven molt, però és que esperaven un metge, a més del del poble, per fer-li l'autòpsia, que dianosticaren que al picar a la pedra ja va caure mort a l'acte barranc avall. Passaven de les 8 de la tarda quan ens avisaren que podíem anar al cementiri. (Els gemans Massana a les 5 de la tarda marxaren cap a Súria, però el cosí Josep es va voler quedar fins a l'última resolució). [Hi] anàrem tots junts. Ens l'ensenyaren ja dins la caixa, molt ben arreglat. No havia perdut gens el seu bonic color a la cara, que sempre tenia. Sols es veia el petit foradet del truc a la punxada pedra, al costat del front. Plorant, tots el contemplàvem per la miralla del bagul. Sortim amb la Mercè fora del cementiri i fem un petit ram de flors boscanes i fem que l'obrin i li posem a prop del coll mentre que tots el besàvem per última vegada.

En Serra i Cuadrenc i el mossèn marxaren junts a la parròquia a l'espera del últim comunicat de confirmació d'Ozca per fer les diligències per llogar el furgó sanitari per fer el trasllat, que no arribà fins sobre les 10. Nosaltres havíem retornat a l'hostal on ens avisaren que aviat arribaria el cotxe furgó, que ja passaven de les 12. El mossèn feu una mica de cerimònia, un doctor l'injectà no sé què, i a marxa força lenta, de moment, sortí del cementiri amb en Serra al costat del xofer. En Cuadrenc ja tenia el cotxe a punt fora el cementiri. El cosí Josep ocupà el lloc d'en Serra i emprenem el retorn. En Serra es va valdre de tota la seva bona imaginació perquè amb veritats i força mentides, en nom de Mines de Potasa Súria, que els dos n'eren empleats administratius enviats per l'empresa, li obriren moltes portes i es va sortir amb el seu propòsit, cosa que nosaltres no vàrem oblidar mai i mostràrem el nostre més preuat reconeixament sempre més. El capità de la Guardia Civil i el mossèn del poble fins el van felicitar per aquesta bona tasca en bé de la nostra família, que tan difícil és d'aconseguir-ho.

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

Tot el trajecte s'anà força lent, arribant a Síria sense cap entrebanc. Sols a prop de Lleida ens pararen en un control la Guardia Civil, que revisaren una mica les corresponents documentacions, sobre les 4:30. L'entraren a casa i ja moltíssims veïns i tota la família del poble ens esperava i tot el dia no varen parar de venir gent, doncs fèiem córrer la tapeta del bagul i ensenyàvem la cara. L'enterrament fou a les 6 de la tarda del dissabte 5 d'agost amb una gernació que poc es veu. Els seus molts amics de treball i la SAS el portaren a braços fins a l'església. (El dissabte anterior el Josep havia portat a braços el que era fundador de la SAS i president desde el primer dia de l'entitat fins a la mort i molt amic meu desde la infantesa, Josep Fàbrega Tort, de Cal Fàbrega, que havia mor als 51 anys víctima d'una llarga i penosa enfermetat). Qui li tenia de dir que 8 dies després li portarien a ell? De l'arbre familiar en varen treure la branca principal.

El meu germà, pocs dies després, es posà malalt. Havia sigut molt fumador i bevedor de vi i licors, però mai ningú l'havia vist "tèrbol", però el molt beure i fumar caliquenyos i no tenir massa ganes de menjar i treballar molt no perdona. De sempre havia sigut caçador i tota la temporada de caça tots els diumenges i festes, tot el dia corrent per valls i muntanyes fent "fartaneres" d'embotits i carn, poca, i no parar de "mamar", tota la seva colla entre 5 o 8 que sempre anaven, cap va passar dels 65 anys. L'estómac, fetge i ronyons no perdonen. Va passar prop [de] 4 anys no passant-ho gens bé. Va enllitar alguns dies, però per no avorrir-se, passejant anava estones a l'hort o a la vinyeta que conservava, perquè hi tenia força arbres fruiters. Jo sempre li deia que no hi anés, que algun dia per aquells camins es foteria de nassos i era força lluny, sobre 3 km, al terme de Can Sibila. El dia 20 de juny del 76 hi va anar per collir cireres, que l'arbre era sobre la punta de la paret que hi ha la carretera de pas general a sota. Hi havia uns esbarzers que l'enredaven per collir-les. Va anar a buscar un dall per tallar-lo i al fer l'esforç es marejaria i va caure a sota la paret ja mort, ja que segons l'autòpsia aixís diuen que ho revelava. Tenia 59 anys. Va doldre molt també aquesta mort, però no tenia cap esperança de recuperació, sols fer la viu-viu i sofrir molt.

La vida continuava. L'Empar a primers de l'any 91 ja feia temps que no es veia eixerida. Metges per aquí i per allà, medicaments sense cap resultat positiu, sempre deixadesa i el desànim la dominava. Baixant a Vilanova, la Conxa li va dir que tal vegada era una depressió que s'havia apoderat d'ella i li va indicar un metge que era a prop d'on vivíem que tractava els casos de depressió. Hi varen anar amb la Conxa i el diagnòstic fou que probablement era depressió.

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

Tractaments i visites i va notar força millora. No deixàvem de fer les estàncies d'Imsero i altres sortides i després de més de dos anys el doctor la va donar per recuperada, però amb un tractament rutinari, encara que ella no ho veia prou clar, doncs no es trobava bé com calia. Anàrem a Mallorca 15 dies i es [va] costipar una mica i es trobava molt anormal i va estar 4 dies sense moure's de l'habitació i jo li portava el poc que menjava. Va semblar que reaccionava bé. Acabàrem l'estança i cap a casa i anar passant dies bastant insegura, però fèiem vida normal i alguna excursió d'un dia. Dos anys després, vàrem anar a París per veure Eurodisney amb el Josep i la Montserrat i algunes estones deia [que] no es trobava massa bé i ja va dir que no volia fer cap més sortida, ni d'un dia, que si hi volia anar jo ho fes, però ella no, que no l'atreia res, però dos anys després es va presentar l'ocasió d'anar a veure l'Expo de Portugal amb el matrimoni que hi fèiem moltes sortides, Josep Massana i Teresa Guilà, s'animà i cap a Portugal, on va passar dues tardes força malament. Una tarda no va tenir ànims per sortir de l'hotel, però a casa es va tornar a animar i passava dies bé i altres, no tant.

Va arribar l'any 1998 que ja feia temps que remenàvem per celebrar i commemorar bé els 50 anys de matrimoni, el dia 1 de maig, i això va reanimar-la força, parlant-ne i programant el que podríem fer. Convidàrem a tota la família de les dues parts més directes i estàvem i ens posàrem molt contents perquè no en va fallar cap. Començà la diada plujosa, però al migdia quedà clar amb el dia esplèndid. Férem el dinar a l'Hotel Mirador de Santpedor, que tothom n'estàrem molt contents i ens ho passàrem molt bé i contents tots, deixant a part que ho haguéssim tingut de celebrar el matrimoni sol. A partir de primers d'octubre d'aquest any 98, l'Empar se li pronuncià de nou el malestar i la intranquil·litat. Uns dies més que altres i ja no volia que fes la sol·licitud per una estància d'Imsero. El Dr. Reguant, de capçalera, no li donava importància, com sempre havia fet, receptant pastilles o el que creia adient, però res d'examinar enlloc l'origen del seu malestar, i nosaltres preocupats. Arribaren les festes i anàrem a dinar per Nadal amb el seu germà a Salipota i el dia de reis amb la neboda Teresa a Manresa, però ella no estava bé i força vegades la trobava plorosa a casa. Havíem rebut la resposta d'Imsero que ens aprovaven la sol·licitud per al mes de març a Fuengirola, junt amb el matrimoni Massana i fins es va enfadar, dient-me que podia anar [a] anular-la tot seguit i per acontentar-la aixís ho vaig fer, doncs es notava molt nerviosa.

El dia 10 de gener ens decidim a anar a parlar amb el doctor de l'empresa Mines de Potasa que tenia força renom, per si tenia a bé fer-li una detallada visita. Va accedir i el dia 12 ens hi presentem. Li va fer un profund xequig

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUTES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

d'una hora 20 minuts de durada i em ve on jo estava intranquil i em diu: "Pere, he fet moltes plaques i he ascutat bé tot l'interior i no [hi] trobo res d'anormal, així que tranquils, no passa res". Contents els dos pels inesperats bons resultats, [ens n'anem] cap a casa, però pastilles per això, per allò, i xarops per allò altre, la cosa no anava bé, al contrari, i el Dr. Reguant no ens aclaria res, ni fer-nos anar a un altre metge, o amb un especialista o als hospitals, però no hi havia manera de complaure'ns, donant-nos qualsevol excusa.

A primers de març, em dono compte que se l'inflava el ventre i em va alarmar. Ho dic a ella i em diu que li semblava que no. En parlem amb la Montserrat i van al Dr. Reguant, que no hi va donar importància, però [amb] insistència aconseguí que vagi a Sant Joan de Déu, que la visiten i no diuen res de particular, que ja es posaran en contacte amb el doctor de capçalera. Els dies passaven i cap millora trobava, al contrari, molt més dolor i afeblint-se molt, i el ventre cada dia més gros, fins [que] un dissabte i diumenge que vaig tenir d'anar a buscar els metges de guàrdia, però no notava cap millora, fins al vespre del diumenge, sobre les 10, truco a la Montserrat dient-li el que em passava i que es trobava molt malament. Vàrem baixar amb el Josep, anem a l'ambulatori que ens fessin un volant par anar a urgències a Sant Joan de Déu (Hospital General). Eren prop de les 11 quan hi arribàrem i passaven de les 2 quan la visitaren i optaren per ingressar-la perquè la visitessin els especialistes a les 9 del matí que confirmaren l'internament.

Ningú de nosaltres dèiem res, però tots ens pensàvem que tenia el pitjor dels mals. Els nebots Toni, Xavi i Teresa es moveren tot seguit i conectaren amb l'especialista operador, però a mi no em deien res, compendrien que no calia. El procés fins la mort ja el detallo en una resenya que l'Empar em recomenava que anotés i la té la Montserrat. Sóc conscient que ella, en un principi, no malpensava del que podria tenir, almenys no ho mostrava, però després de l'operació, tal com passaven els dies i no trobava cap millora, al contrari, li sorgien coses noves i es notava que sofria en silenci, moltes vegades em deia quan es recuperava una mica: "Quina sort va tenir la Virgínia Càmera de morir-se sense tenir de patir el que em toca fer-ho jo". Jo no trobava cap paraula per contestar-li i la volia animar dient-li: "No diguis ni pensis aixís. Tinguem confiança, doncs cada dia surten nous medicaments i no hem de perdre les esperances", i em mirava amb tristesa i deia: "Si sabessis el que penso alguna vegada, Pere, i els embolics que em faig pensant en tu". Altres vegades sols em mirava i tot seguit girava la cara emocionada. No tenia ja cap dubte que preveia la realitat com va ser.

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

El dia 8 de febrer de l'any 2000. Que reposti en Pau, però no és lògic ni cap llei, ni Déu, pot legitimar que per morir s'hagi de patir tant físicament i moralment com li va recaure a ella.

Però la vida continua, com dic en tots els casos que m'ha tocat suportar. No sé quina fi em tocarà a mi per deixar aquest món, però vull deixar constància del més valuós reconeixement a tota la família Julian i els seus vinculats, pel costat que ens va fer en tots els moments desde el començament de la llarga malaltia amb la vostra ajuda fins a la fi. El vostre suport em va donar forces perquè amb resignació pogués atendre-la com millor sabia fer-ho, tant als hospitals com a casa, no movent-me del seu costat. Ella també reconeixia el vostre esforç per atendre'ns, doncs moltes vegades m'ho deia. Repeteixo, gràcies a tots per tot.

Pere Puig Rafart

Súria, 15 d'agost de 2001

Vull afegir-hi també, doncs no hi he pensat abans, que jo era força inquiet, ja que després dels pocs deures que ens feien fer a l'escola, per això "sóc tan llest", volia fer coses per guanyar-me alguna pessetona. Encara no havia complert els 11 anys, quan sortia de l'escola vaig repartir diaris per la llibreria Can Rodegas als seus subscriptors del carrer González Solesio, Diputació, tots els xalets dels empleats de Mines de Potasa i pujada i Colònia de Santa Maria. En total els dies laborables, de 55 a 60, i el diumenge uns 80. Em pagaven per tota la setmana 3 pessetes i els diumenges en recollia de 1,50 a 2 ptes més de propines.

Acabava de complir els 12 [anys]. Em varen dir, també, si volia vendre caramels i cacauets al cine Ideal els diumenges i festes, que entraria gratis al cinema i em pagarien un tant per cent del que recaudés i em guanyava de 5 a 8 ptes, però em tocava voltar molt amunt i avall i costats de la sala amb la panera per poder vendre més, però si me'n prenien algun em tocava abonar-lo. Ho portaven molt controlat. Els diaris vaig deixar de repartir-los quan vaig entrar a treballar a la fàbrica el dia 3 d'agost de 1932, quan encara em faltaven dos mesos per complir 13 anys i als 14 ja vaig ingressar al cor La Llanterna i cantar

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUEDES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>

les Caramelles per Pasqua del 1934. En deixar aquesta feina, un bon amic que treballàvem junts a la fàbrica, que es deia Fermí Balaguer i el varen matar a la guerra al front del Segre, em va dir si volia anar amb ell cada dimecres al sortir del treball a la nit a enganxar pesquins als llocs assenyalats per tot el poble, de les pel·lícules que feien al cinema Ideal. Li vaig dir que sí i ens pagaven 2 ptes i entrada gratuïta al cine, però ens tocava "pencar" de dues a tres hores, segons els que teníem de col·locar. Això ho vaig fer fins a últims de juny del 36.

Dels 14 als 16 anys anava un dia cada setmana a dues botigues, 3 hores, a ajudar-los amb el que calgués i em donaven 2 ptes.

M'agradava molt treballar i així donava tot el que guanyava a la fàbrica a la mare, que eren 26,60 pessetes a la setmana, i moltes coses per mi, espadenyas, sabates i altres coses m'ho pagava jo i els pares, força contents. A la vinya d'ací prop del poble, moltes feines també les fèiem amb el meu germà i així el pare podia aprofitar algun jornalet més que li pogués sortir.

També em vaig aficionar molt a anar a buscar bolets. Tenia 9 anys, amb una àvia de prop de casa [que] em deia que hi anés a fer-li companyia quan començaven a sortir-ne per les obagues de Costafreda i després per les soleies del voltant de les cases de Cerarols. M'hi vaig engrescar tant que era el millor de tot l'any, per jo anar a buscar bolets per tots els indrets dels voltants del poble i arreu on em convidaven fins ja fa força anys, que degut a l'operació d'artrossis en que em posaren una "protesis" a la "cadera" dreita, no hi puc ja anar, però és tant el delit que en tinc, que alguna vegada em conviden i si van amb terra plana en busco una estona i després, mentres els altres en busquen, jo passo el temps llegint el diari.

LES MEVES VIVÈNCIES VISCUES DE 19 DE JULIOL DE 1936 A 24 DE JUNY DE 1945

Pere Puig Rafart

<https://www.memoria.cat/llevadelbibero/pere-puig-rafart/>